

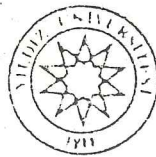
151
300

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİM -
15.000 TL

KAYSERİ'DE YEREL KONUT MİMARISININ
ANALİZİ VE GONOMOZE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMAR KEMAL DEMİR

İSTANBUL, OCAK 1988

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Comp.

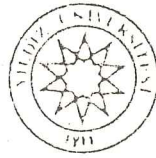
C

KAYSERİ'DE YEREL KONUT MİMARISININ
ANALİZİ VE GÖNÖMOZE ETKİSİ

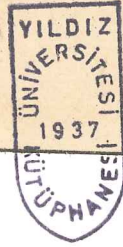
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMAR KEMAL DEMİR

İSTANBUL, OCAK 1988

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

Kot : R 151 300
Alındığı Yer : Fen Bil. Ens.
Tarih : 15/6/1989
Fatura : -
Fiatı : 15000Tl.
Ayniyat No : 1/15
Kayıt No : 46282
UDC : 378.242.728
Ek : 1. Ad. Kat. Pln.

+

Bu tezin oluşumunda katkılarını esirgemeyen değerli fikirleri ile yol gösteren Sayın Hocam Doç.Dr. Işık AYDEMİR'e teşekkür ederim.

Ayrıca, bu seviyeye gelmemde emeği geçen tüm hocalarıma, Yüksek Lisans eğitimim süresince yararlandığım Çevre Düzenleme Anabilim Dalı'nın değerli hocalarına teşekkür etmeyi borç bilirim.

İ Ç İ N D E K İ L E R

BÖLÜM I - KAYSERİ'Yİ TANITICI BİLGİLER

- 1.1. KENTİN COĞRAFI KONUMU
 - 1.1.1. Yeri-Yönleri ve Komşuları
 - 1.1.2. Dağları-Ovaları
 - 1.1.3. Plato ve Tekneleri
 - 1.1.4. Akarsu ve Gölleri
 - 1.1.5. İçme ve Kaplıcaları
 - 1.1.6. Mesire Yerleri
 - 1.1.7. Yeraltı Zenginlikleri
 - 1.1.8. Doğal Güzellikleri
- 1.2. KENTİN MEKANSAL OLUŞUMU
 - 1.2.1. Tarihsel Süreçte Kentin Adı
 - 1.2.2. Tarihsel Gelişimi
 - 1.2.3. Mekansal Gelişmeler
 - 1.2.4. Tarihsel Çevre
 - 1.2.5. Kent İmajı Mekansal Yapı
- 1.3. KENTİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI
 - 1.3.1. Sosyo-Ekonomik Yapı
 - 1.3.1.1. Nüfusu
 - 1.3.1.2. Kentin Endüstriyel Gelişimi
 - 1.3.1.3. Ticaret
 - 1.3.2. Eğitim ve Öğretim
 - 1.3.3. Yaşama Biçimi
 - 1.3.4. Mahalli Gelenekler
 - 1.3.5. Dil
 - 1.3.6. Mutfağı

BÖLÜM 2 - YEREL VE YENİ YERLEŞİMLERİN ARAŞTIRILMASI

2.1. YEREL YERLEŞİMLERİN ARAŞTIRILMASI

2.1.1. 19.Yüzyılda Kentin Doğal Yapısının Yaşama Etkileri

2.1.1.1. Coğrafi Konumu

2.1.1.2. Doğal Sınırları

2.1.1.3. Dağları ve Mesire Yerleri

2.1.1.4. Su, Maden, Nehir ve Gölleri

2.1.1.5. İklimi

2.1.2. 19.Yüzyılda Kentin Sosyo-Ekonomik Yapısının Yaşama Etkileri

2.1.2.1. Nüfus Yapısı

2.1.2.2. Eğitimi

2.1.2.3. Sanayi ve Ticaret

2.1.2.4. Tarım ve Yer Ürünleri

2.1.3. Yerel Kayseri Evleri

2.1.3.1. Şehir Evleri

2.1.3.2. Şehir Evleri Plan Tipleri

2.1.3.3. Küçük Evler

2.1.3.4. Küçük Ev Plan Tipleri

2.1.3.5. Din Ayrılıklarına Göre Evler

2.1.3.6. Din Ayrılıklarına Göre ve Plan Tipleri

2.1.3.7. Bağ Evleri ve Plan Tipleri

2.1.3.8. Yerel Evlerde Kullanılan Yapı Malzemeleri

2.1.3.9. Yerel Evlerin Yapısal Özellikleri

2.1.3.10. Yerel Kayseri Evleri Hakkında Söyleşiler

2.2. YEREL VE YENİ YERLEŞİMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.2.1. Tarih İçerisinde Konut Mimarisi

2.2.2. Yerel Yerleşim Konutları

2.2.2.1. Yerel Yerleşim Dokusu ve Sokaklar

2.2.2.2. Konut Tipleri

2.2.2.3. Yerel Şehir Evleri

EK : FOTOĞRAFLAR

2,2,2,4, Yerel Bağ Evleri

EK : FOTOĞRAFLAR

2.2.3. Yeni Yerleşim Bölgesi Konutları

2.2.3.1. Yeni Yerleşim Dokusu ve Sokaklar

2.2.3.2. Konut Tipleri

2.2.3.3. Yeni Şehir Evleri

2.2.3.4. Yeni Şehir Evleri Plan Tipleri

EK : FOTOĞRAFLAR

2.2.3.5. Yeni Bağ Evleri

2.2.3.6. Yeni Bağ Evi Plan Tipleri

EK : FOTOĞRAFLAR

2.2.4.1. Sosyo Kültürel Etkenler

2.2.4.2. Konut Planlamasına Etkileri

2.2.4.3. Mekan Kullanımına Etkileri

2.2.4.4. Konut Strüktürüne Etkileri

2.2.5. Yerel ve Yeni Yerleşim Bölgesi Anketleri ve Değerlendirilmesi

2.2.5.1. Yerel Yerleşim Bölgesi Anketleri

2.2.5.2. Anket Değerlendirmesi

2.2.5.3. Yeni Yerleşim Bölgesi Anketleri

2.2.5.4. Anket Değerlendirmesi

BÖLÜM 3 - KAYSERİ'DE KONUT ALANI VE TASARIMINI ETKİLEYEN DOĞAL FAKTÖRLERİN ARAŞTIRILMASI

3.1. DOĞAL FAKTÖRLER

3.1.1. İklim Elemanları

3.1.1.1. Sıcaklık

3.1.1.2. Yağış

3.1.1.3. Rüzgarlar

3.1.1.4. Meteorolojik Ortalamalar

3.1.2. Kayseri İklim Bölgesinin İrdelenmesi

3.1.2.1. Akdeniz İklim Bölgesi Konut Alanı
Tasarım Kriteri

3.1.2.2. Akdeniz İklim Bölgesi Konut Tasarım
Kriterleri

- 3.1.3. Bitki Örtüsü - Görsel Değerler
- 3.1.4. Jeolojik Yapı - Deprem
- 3.1.5. Jeomorfolojik ve Topografik Yapı
- 3.1.6. Toprak Yapısı
- 3.1.7. İçme - Kullanma Suyu
- 3.1.8. Çevre Sorunları
 - 3.1.8.1. Hava Kirliliği
 - 3.1.8.2. Toz
 - 3.1.8.3. Bitki Örtüsü
 - 3.1.8.4. Rüzgar
 - 3.1.8.5. Yerel Dokunun Tahrip Edilmesi

BÖLÜM 4 - SONUÇ

4.1. KARARLAR VE ÖNERİLER

KAYNAKLAR

ÖZGEÇMİŞ

Ö Z E T

Kayseri yerleşim bölgesi bakımından ikiye ayrılır. Bunlar yerleşim dokusu, konut tipleri ve yaşantıları bakımından farklılık gösteren, yerel ve yeni yerleşim bölgeleridir.

Yerel yerleşim dokusu, yapılandığı dönemin coğrafi, Sosyo-Ekonomik, teknolojik ve mülkiyet koşullarından kaynaklanmıştır. Yerel evler konut kullanıcılarının gereksinimine cevap veren daha fonksiyonel yapılardır.

Yeni yerleşim dokusu ise, yöresel özelliklerini kaybetmiş, değişen sosyo-ekonomik, teknolojik, mülkiyet, ve imar yasaları çerçevesinde oluşan yerleşimlerdir.

1.Bölümde, Kayseri ili tanıtılarak, Coğrafi, Sosyal, Ekonomik ve Mekansal oluşumu irdelenmiştir.

2.Bölümde, Tarihsel süreç içerisinde yerel dokunun oluşumuna neden olan coğrafi ve sosyo-ekonomik koşullar belirlenerek, yerel ve yeni dokunun konut ve çevresi incelenmiş. Burada yaşayanların ortak yönleri bulunmuş, bu ortak yönlerin yeni dokuya olan etkileri vurgulanarak, yerleşimler, yaşantı ve mimarlık açısından karşılaştırılmıştır.

3.Bölümde, Kentin doğal yapısı araştırılarak, konut ve konut alanı, tasarımı yönlendirecek somut koşullar belirlenmiştir.

4.Bölümde, Kayseri ilinde sosyal-çevresel koşullar dikkate alınarak konut alanı ve tasarımı için bazı kararlara varılmıştır.

S U M M A R Y

Kayseri has two settlement regions :

- a) Local settlement region (Ancient part of the city)
- b) The new settlement region (The part which is full of new and modern buildings)

There are differences between these two parts. Both of them have their own life styles and there is an obvious difference between the buildings which they live in. The local settlement part has the traces of the period which it was belonged to. This part of the city shows the characteristics of the period and conditions of. Constructing buildings (houses) it also shows geographical social-economic technological and conditions of possession at that time. These local houses (buildings) have all the facilities which are wanted by the inhabitants. I mean ; they give answer to their demand.

The new settlement part of the city doesn't show same characteristics. First of all it loses its own ancient characteristics and features.

This is because of changing social-economic conditions, technological conditions and regulations concerning constructions. So, the new settlement part is limited by the elements which I counted above.

In the first part of my study I introduced Kayseri with its geographic, social-economic location position.

In the second part of the study; I observed the common life style of the inhabitants (who live there).

Then I tried to explain the environment and also effects of environment on the housing (Construction) I also made an obvious comparison of ancient and new.

In the third part, the natural structure of the city was searched and observed. Then I tried to find out the effects. Which direct the plans and projects. Then I defined these effects in this part.

In the fourth part; I tried to have a conclusion and tried to make some generalizations.

Also, by taking social and regional conditions into account some decisions were made about plans and projects (design) of construction (housing).

BÖLÜM I - KAYSERİ'Yİ TANITICI BİLGİ

1.1. KENTİN COĞRAFİ KONUMU

1.1.1. Yeri-Yönleri ve Komşuları

Kayseri, İç Anadolu bölgesinin Orta Kızılırmak bölümünde yer alır. 33',30' doğu boylamı, 38',45',30'' kuzey enlemlerinde bulunur (1).

Kayseri ilinin Kuzeydoğu ve Doğuda Sivas, Güneyde Adana, Güneydoğu'da Maraş, Batı'da Niğde, Nevşehir, Kuzey'de Yozgat illeri ile çevrilidir (2). Yüzölçümü 16.917 km² dir.

İl merkezi İç Anadolu bölgesinin ve ilin en büyük dağı olan Erciyes'in kuzey eteklerinde kurulmuştur. Türkiye'nin 8., İç Anadolu bölgesinin 4. büyük kentidir (3).

1.1.2. Dağları, Ovaları

Dağlar : Kayseri'de dağ denilince, ilk akla gelen Erciyes'tir. Erciyes dağı günümüzden tahminen 15 milyon yıl önce neojen devrinde o zaman geniş göller ile kapalı olan bu bölgede yanmaya ve lav püskürtmeye başlamış, bu sıralarda, kraterden fışkıran kızgın lavlar çevreye yayılarak bugünkü toprak tabakasını meydana getirmiştir. Dağın sönmesinden sonra başlayan sakin dönemde yer kabuğundaki kırılmalar, çökme ve çatlama başlanmıştır. Erciyes dağında bundan 2-2.5 milyon yıl önce yeniden püskürtmelerin olduğu ifade edilir. Bu lavlarda çevredeki Karasivri, Beşparmak, Ali dağı ve yılanlı

(1) KAYSERİ İL YILLIĞI, 1973, S.145.

(2) MEYDAN LAROUSSE, Cilt 7, S. 117.

(3) Kayseri İli Yakın Çevre İncelemesi, S.5.

dağını meydana getirmiştir. Tarihi kaynaklar Erciyes dağının bundan ikibin yıl önce de yeniden faaliyete geçtiğini, dağın kuzey kesimindeki büyük Kızıltepe ile Küçük Kızıltepe'nin bu sırada çıkan lavlardan meydana geldiğini belirtirler. Erciyes dağı, buzul çağlarında üzeri buzullarla kapalı kaldığı için aşınmalara uğramış ve büyük ihtimal ile günümüzdeki yüksekliğinden 400 metre kaybetmiştir. Son faaliyetini miladi yıl başlarında yapan Erciyes, artış sönmüş, bir volkanik dağdır. Erciyes 1.100 km² lik bir alanı kaplar. Adeta Kayseri'nin arması haline gelerek şehri sembolize eder. Hatta yazın Kayseri'liler konutlarında elverdiğince Erciyes bakanlar, yazın sıcaklığında üzerinde hiçte erimeyen karı seyrettikçe serinlediklerini anlatırlar (4).

Kayseri'de Erciyes'ten sonra bu dağın doğusundan başlayarak Pınarbaşı yöresine kadar uzanan bir sıra dağlar silsilesi vardır. Koramaz dağı ile başlayan bu dağ şeridi Çekserot, Hınzır dağıyla devam etmiştir. Bunlardan başka Süvegen dağı, Aygöremez dağı, Köşkerli ve Kepekli dağları ile yeni bir dağ zinciri yine aynı yörede oluşmuştur.

Bu dağlardan başka Torosların il sınırları içerisinde yer alan uzantıları, Tahta dağları, Soğanlı, Kızılöz, Binboğa ve Bakır dağını meydana getirmiştir. Bu dağ dizisi Develinin doğusundan başlayarak Pınarbaşı'nın batısına kadar uzanır (5).

Ovalar : Kayseri'de yakın jeolojik dönemin yer hareketlerin de meydana gelen çöküntülerin aliviyonlarla kaplanması sonucu büyük ovalar meydana gelmiştir. Bunlar sırasıyla şunlardır (6).

Kayseri Ovası : Erciyes dağının kuzeyinde yer almaktadır. 750 km² lik geniş bir alanı kaplayan bu ova 40 km boyu ve eni

(4) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.101.

(5) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.102.

(6) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.102.

yer yer 10, ve 20 km'yi bulan bu ova günümüzdeki şehir merkezinin yapılandığı alan olup Sarmısaklı'dan başlayarak Ambar'da sona erer.

Develi Ovası : Kapladığı alan 800 km² yi bulan bu ova eni ve boyu ile 35-40 km'yi bulan toplu bir düzlüktür. Irmakla uzantısı olmayan kapalı bir havza durumundadır. Sultan Sazlığı ve Yay Gölü bu ovanın içindedir. Kayseri'de bundan başka Palas ovası, Tuz gölü civarında oluşmuştur. 100 km² kaddır ve Sarıoğlan ovası, Sarıoğlan ilçesinde olup, 50 km² alanı kaplar (7).

1.1.3. Platolar ve Tekneler

Kayseri ve Develi ovalarından 100 ile 300 m. yükseklikte akarsular tarafından yarılmış, vadiler ve dağ uzantıları arasında kalan alanlar, plato ve tekne olarak meydana gelmişlerdir.

Kızılırmak kenarında uzanan platolar, Zamantı platosu, Uzunyayla platosu gibi, bu platoların alt kısmı kil tabakaları ile, üstte ise lav ve lüfler ile kaplıdır. Bu platolar denizden 1200-1600 metre yükseklikte meydana gelmiştir (8).

1.1.4. Akarsuları - Göller

Kızılırmak : Kızılırmak Sarıoğlan ilçesinden merkez ilçeye ulaşır. Şehrin kuzeyinden geçerek, Sarıoğlan, Erkilet Himmetdede, İncesu, Yemliha arazilerini sular, özellikle yapı malzemesi olan (kumunun) temin edilmesi de ayrı bir önem taşımaktadır.

Zamantı Irmağı : Pınarbaşı ilçesinin Viranşehir köyünden çıkarak, Pınarbaşı, Tomarza, Develi ve Yahyalı ilçe arazileri-

(7) *Dünden Bugüne Kayseri, S.103.*

(8) *Dünden Bugüne Kayseri, S.103.*

ni sulayarak Seyhan nehrine dökülür.

Sarmısaklı Çayı : Bünyan'ın güneyindeki Handağından çıkan Sarmısaklı çayı, Sarmısaklı ovasının sulanmasında kullanılmaktadır.

Sarız Çayı : Sarız'ın Tahtalı dağından çıkan ırmak ilçe merkezin içinden geçerek sulu tarıma imkan verir ve Göksu ırmağına karışır (9).

Göller : Kayseri'de göller iki kısımda ele alınır. Biri si sazlık ve bataklık durumundakiler, Sultan sazlığı ve Engir gölü gibi, diğeri de tabii ve baraj gölleri, Tuzgölü, Sarmısaklı ve Akköy baraj gölleri gibi (10).

1.1.5. İçme ve Kaplıcalar

Kayseri'de termalizm ve klimatizm bakımından önemli yerler bulunmaktadır. Halk özellikle yaz ayların da çeşitli hastalıklar için buralardan faydalanır. Bunlar da sırasıyla şunlardır (11).

Yeşilhisar İçmesi : Kayseri'nin 70 km² güney doğusunda bulunan bu içmece Yeşilhisar ilçesi yakınlarındadır. Tabii sıcak suyu yanında, mide, safra kesesi, böbrek taşlarının düşürülmesi gibi hastalıklara oldukça faydalı olan içme suyu vardır. Buradaki suyun bağırsaklardaki iç yaraları tedavi ettiği bilinmektedir. Burasının özelliği, suyun kaynaktan alınır alınmaz içilmesidir. Su bekletilerek, ya da başka yerlere taşınarak kullanılırsa aynı etkiyi yapmamaktadır.(12).

Bayramhacı Kaplıçası : Kayseri'ye 80 km. mesafede, şehrin batı kesimindeki Bayram Hacı köyündedir. 42 derecelik tabii

(9) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.103.

(10) *Yurt Ansiklopedisi*, S.4673.

(11) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.60.

(12) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.60.

sıcak suyu ile özellikle romatizman hastalıklar için oldukça faydalıdır. Yeterli konaklama tesisleri vardır (13).

Tekgöz Kaplıcası : Kayseri'ye yaklaşık 40 km. mesafede ve şehrin batısındadır. Romatizmal hastalıklara, mafsall ağrılarına ve kadın hastalıklarına iyi gelmektedir (14).

Zile İçmesi : Develi'nin Zile bucağındadır. Mide ve barsak hastalıkları için faydalı suyu vardır. Özellikle burasının yüksek ve açık havalı oluşu, suyun etkisini daha da artırmaktadır.

Kayseri'li, bunlardan başka yakın çevredeki Sarıkaya ve Kozaklı'da bulunan kaplıcalara gitmektedir. Bu kaplıcalarda çevre halkın özellikle romatizmal hastalıklarda büyük tedavi imkanı vermektedir. Her iki kaplıcanın da sosyal tesisleri oldukça geniştir. Buralarda motel, otel ve kampingler bulunmaktadır (15).

1.1.6. Mesire Yerleri

Erciyes dağı ildeki en önemli dinlenme ve spor yerlerinden birisini oluşturmaktadır. Sürekli karlı olan doruğu ile güzel bir görünümü olan Erciyes dağından kış sporları amacıyla da yararlanılmaktadır. Elverişli kayak olanakları, kayak için ideal olan toz karı ile Erciyes kışın şehrin en hareketli merkezlerinden biridir. Yöredeki en uygun kayak dönemi Aralık ve Nisan ayları arasındaki 4 aydır.

Merkez ilçede yer alan Mimarsinan parkı Mimar Sinan Camisini de içine almaktadır. Kent halkının önemli dinlenme yerlerinden biri olan parkta dinlenme olanağı sağlayan düzenlemeler yapılmıştır. Yine çevre yolu boyunca uzanan 3 km. uzunluğundaki İnönü parkı dinlenme amaçlı parktır (16).

(13) *Dünden Bugüne Kayseri, S.60.*

(14) *Dünden Bugüne Kayseri, S.60.*

(15) *Dünden Bugüne Kayseri, S.60.*

(16) *Yurt Ansiklopedisi, S.4677-4678.*

Sarmısaklı suyu üzerinde kurulmuş olan Sarmısaklı baraj gölü de çevre halkı için uygun bir mesire yeri oluşturmaktadır.

Kayseri ili'nin ilgi çeken yörelerinden biri de Bünyan ilçesidir. Korumaz dağından doğan ve Bünyan'dan yaklaşık 90 m. yükseklikten dökülen suyun oluşturduğu çağlayan ender rastlanırlar güzelliktedir (17). Bünyan'daki Sahsenem bahçelerin de halkın ilgisini çeken alanlardandır.

Kayseri ilinin öbür mesire yerleri arasında Felahiye'deki Sıtmapınar'a Bırgıldak kaynağı, İncesu'daki Derebağı, Sarızdaki ziyaret suyu, Yahyalı'daki Kesteriç ve Gölbaşı (18) dır.

800 km² lik Develi ovasının büyük bir bölümünü Sultan sazlığı kaplar. Sultansazlığı, tabii gölü besleyen ırmakları geniş bataklığı berdi alanları ile ülkemizin önemli özelliğini taşır. 10 bin hektarlık bir sahayı kaplayan sazlıkta 40'a yakın kuş türü ve ülkemizde az bulunan kuş çeşidinin yaşadığı ortaya çıkmıştır. Günümüzde kuş meraklılarının doğa bilimcilerin yabancı araştırmacılar ilgi duyduğu sultansazlığı zamanla iç ve dış turizme açılacak imkanlara sahip görülmektedir (19).

1.1.7. Yeraltı Zenginlikleri

Kayseri ili madenler açısından oldukça zengin bir ildir. Ancak il topraklarında yer alan madenlerin çok azı değerlendirilebilmektedir. İlde işletilen madenlerin başlıcaları Pınarbaşı krom madeni, Develi çinko ve simli kurşun madeni, Büyük Yahyalı çinko madenleri ile demir madeni, Sarızberit madeni, Bünyan demir madenidir. Ayrıca Kayseri'nin volkanik bir sahada olması nedeniyle hemen her çeşit taşı madenlerine rastlamak mümkündür. Bunlardan inşaatta kullanılan yonu taşları önemli yer tutar (20).

(17) Yurt Ansiklopedisi, S.4677-4678

(18)

(19) Dünden Bugüne Kayseri, S.109-110.

(20) Kayseri İli Yakın Çevre İncelemesi, S.28.

1.1.8. Doğal Güzellikler

Kayseri ili tarihsel değerler açısından olduğu gibi doğal güzellikler bakımından da zengin bir ildir. İl sınırları içinde yer alan Erciyes dağı yaylalar, çeşitli akarsular, göller gibi yeryüzü şekilleriyle bunların çevresindeki bahçeler çok sayıda dinlenme yerinin oluşmasına yol açmıştır.

1.2.1. Tarihsel Süreçte Kentin Adı

Kayseri, Milattan önce kurulmuş bir şehirdir. Bu şehire ilk defa (Kanisti) adı verilmiştir. Asurlar dönemine rastlayan çağlardaki bu ad daha sonra (Mazaka) olarak değişmiştir (21).

Kayseri'nin bir ara (Eusebeia) adını da almıştır. Bu adla I.Kapadokya Krallığı başkenti olduğu da ayrıca kaynaklarda ifade ediliyor (22).

Kayseri'nin bu adı alış tarihi M.S.17.yıla rastlar. Kapadokya Kralı Roma İmparatorluğu'nun onuruna şehre (Kaisareia) adını vermiştir. Şehir bu adla ün bulmuş ve gelişmiştir. Ancak, aynı yıllarda, Anadolu'da aynı adlı başka şehirler de bulunduğu için, burasını diğerlerinden ayırmak için (Erciyes'in kenarındaki Kaisareia) (Kapadokya'nın başkenti Kaisareia) (Anadolu'nun öncü şehri Kaisareia) gibi adlar verilmiştir(23).

Şehrin bugünkü adı alış 7.asırda arap ordularının şehri ele geçirmelerinden sonraya rastlar. O da (Kaisareia) adının (Kayseri) şeklinde okunuşundan ibarettir. Şehir o tarihten bu yana bu adla anılmaktadır (24).

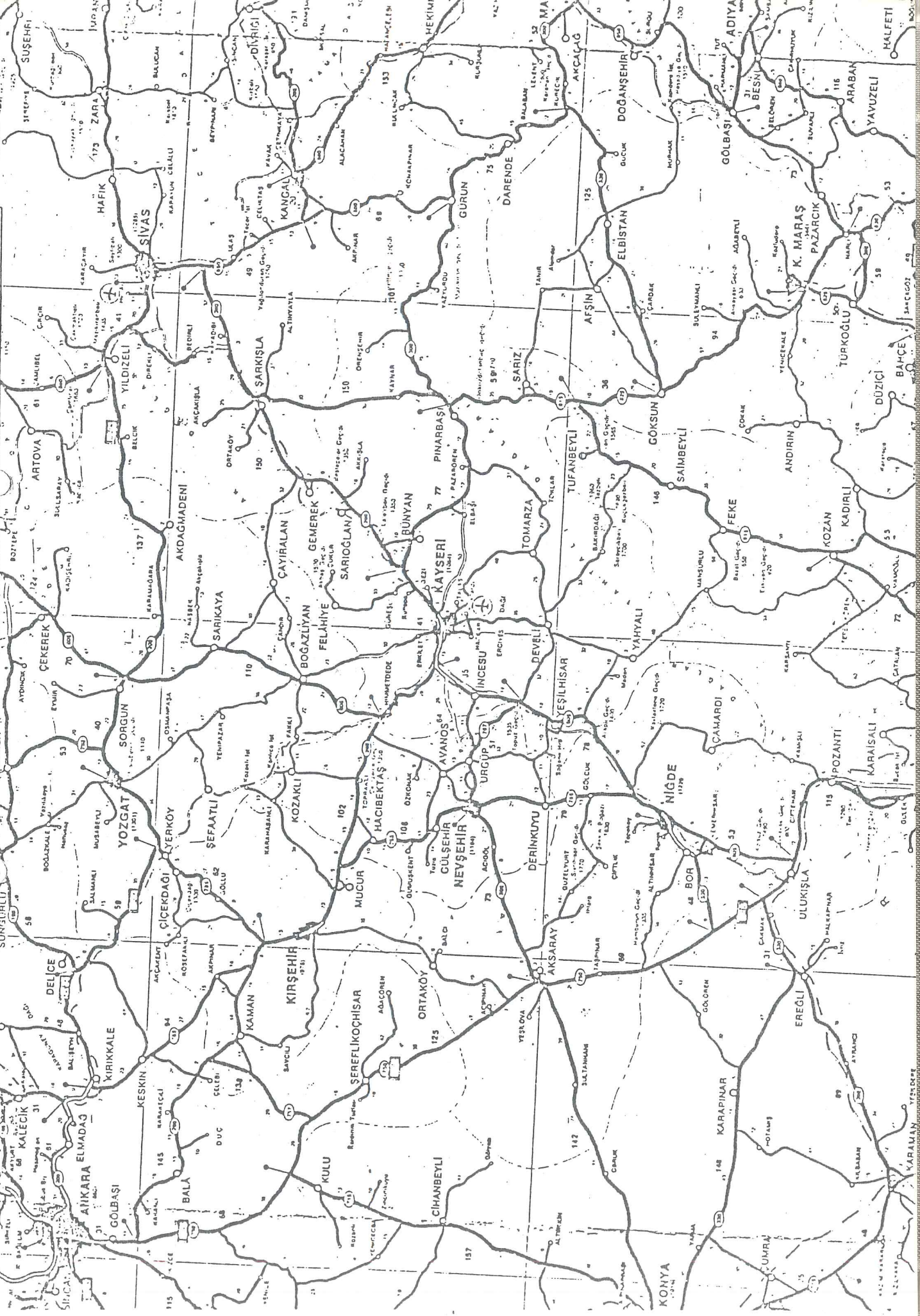
(21) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.5.

(22) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.5.

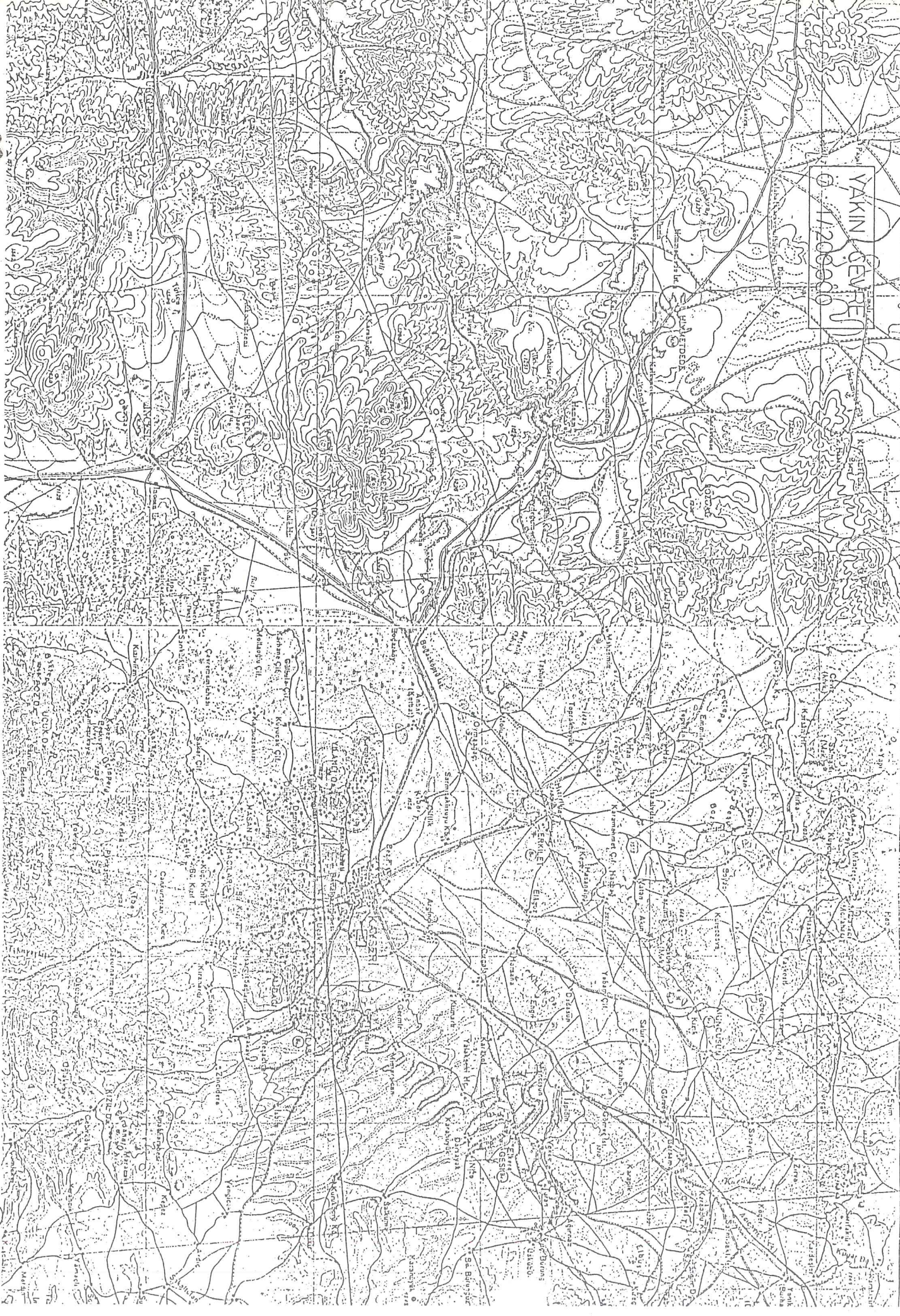
(23) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.5.

(24) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.5.

OL BULGE VE ULASIM AGINDAKI YERLER O 1:170.000.000

YAKIN GEWER
0 11200000

1.2. KENTİN MEKANSAL OLUŞUMU

1.2.2. Tarihsel Gelişimi

Eski bir yanardağ olan Erciyes dağının kuzeyinde bulunan ve fazla geniş olmayan ova üzerine kurulmuş tarihi bir şehirdir. Kayseri ovasını Erciyes eteklerinden gelen Karasu ve Bünyan ilçesinden çıkan Sarmısaklı suyu kateder. Bu iki küçük su eskiden, anbar arazisini bataklık haline getirdikten sonra Ankara yolundaki Boğaz Köprüde birleşerek Kızılıрмаğa dökülürlerdi. Şehir merkezinin 10 km. batısında bulunan Ambar bataklığı bugün kurutulmuş Kayseri'nin önemli ziraat arazisi haline getirilmiştir. Sular açılan kanallarla Kızılıрмаğa dökülmektedir. Kızılırmak şehrin 30 km. kuzeyinden geçer (25).

Kayseri'nin tarihinde, en eski ve önemli yerleşme yerlerinden biri şehre 20 km. uzaklıkta Sivas yolu üzerindeki Kültepe (Kaniş-Karum) höyüğüdür. Bu eski hitit şehrinin tarihi M.Ö.2500 yıllarına kadar uzanır. Kaniş bir krallık merkezi iken M.Ö.XIX.yy. ortalarında buraya gelerek, kiralın izni ile Karun isimli pazar şehirlerini kuran ve Anadolu'ya ilk yazıyı getiren asurlu tüccarlar, şehirde Kayserililerin tarihi fonksiyonu olan ticareti başlatmışlardır. Aynı şehir sonraki yıllarda hitit imparatorluğu, geç hitit ve Firikya dönemini yaşamıştır. Kültepe bu devirleri geçirirken, Kayseri şehir merkezinde o devir yerleşme yeri henüz tesbit edilmiştir. Bu yerin bugün Köşk dağı olarak bilinen tepe olması ihtimali vardır. Bilinen ilk Kayseri ise, Anadolu'nun Kapadokya bölümünün merkezi olarak ve Mazaka isimi ile tarihe geçmiştir. Bu şehrin yeri bu gün Kayseri'de "Eskişehir" olarak bilinen Tontar (Battal Gazi) ve Asri Mezarlığın üzeri olan Beştepe bölgesidir. Burada önceleri İran-Pers İmparatorluğu valilerince idare olunan şehir daha sonra İskender ve Kumandanlarının hakimiyetine geçmiş, istila geçince bağımsız Kapadokya Krallığı'nın merkezi olmuştur. Bu krallık bir müddet

(25) Kayseri İmar Planı Araştırma Raporu, S.13.

sonra Büyük Roma İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiş, daha sonra da tamamen ortadan kaldırılarak, bölge Roma valilerince idare olunan bir eyalet olmuştur. Romaya bağlı Kapadokya Krallığı döneminde şehirde Boğaz Köprü mıntıkasında büyük bir baraj yapılmış, ancak bu baraj bir müddet sonra patlıyarak arkasındaki araziye seller altında bırakmıştır. Şehirde Romalılar zamanında Erciyes yaylalarında at yetiştiriciliği ve dağlarda bulunan yaygın meşe ağacı ve çam ormanlarından elde edilen kereste ticareti ile bütün tarihi boyunca şehir bitkisinin esasını teşkil ettiği boyacılık ve aşı boyacılığı faaliyetleri bilinmektedir. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi ile Doğu'da, Bizans'ta kalan Kayseri, Hristiyanlığın ilk yayılma zamanlarında, büyük hadiselere sahne olmuştur. Önceleri Roma'da olduğu gibi burada da Hristiyanlık serbest bırakılınca bu kez hristiyanlar tarafından bütün eski mabet ve heykel yerle bir edilmiştir (26).

M.S. 111.yy.'dan itibaren eski yerinden bugünkü yeri olan ovaya inen şehirin yerleşme yeri bu yüzyıldan büyük surlarla çevrilmiştir. Bizans döneminde Jüstinyen devrinde uzun surların bakımı zor olduğundan daraltılmıştır. Bugün şehir merkezindeki iç kale ve bunun etrafında bulunan dış kale surlarında Roma ve Bizans kalıntıları ayırdedilebilmektedir (27).

Şehir çevresinde bulunan yumuşak tüf kayaları içerisine yerleşme yerleri ve kiliseler oymak, bunları devrin özelliklerine göre frenkeşlerle süslemek Kapadokya bölgesinin yaygın karakteri olmuştur (28).

Dört Halife ve Emevilerden itibaren Müslüman Arap Akımlarına maruz kalan Kayseri 8.yy. ilk yarısında kısa sürelerle Battal Gazi ve beraberindekilerin hakimiyeti altına girmiştir. Daha sonra 10.yy'dan itibaren Müslüman Türklerin taarruz-

(26) Kayseri İmar Planı Araştırma Raporu, S.14.

(27) Kayseri İmar Planı Araştırma Raporu, S.14.

(28) Kayseri İmar Planı Araştırma Raporu, S.14.

larına uğramış ve 1071 Malazgirt Savaşı ile şehir ve bölge, Anadolu ile birlikte Türkler eline geçmiştir. Şehir önce Selçuklulara tabi Danişmentliler elinde kalmış, bu devletin hükümdarlarından, Melik Mehmet Gazi zamanında (1134-1143) ve halefleri devrinde Başkent olmuştur. Daha sonra II.Kılıçaslan zamanında Danişmendliler ortadan kaldırılarak 1169 yılında kati olarak Anadolu Selçuklu devletine bağlanmıştır. Anadolu Selçuklular devlet merkezleri Konya olduğu halde, Kayseri onların ikinci başşehri olmuş ve büyük hükümdarları Alaaddin Keykubat yazlarını sürekli burada yaptırdığı Keykubatiye sarayında geçirmiş, seferlere buradan çıkmış, elçileri burada kabul etmiştir. Selçuklu sultan emir ve halkı şehirde hanlar hamamlar, camiler, kervansaraylar, medreseler ve köprüler gibi yapılar inşa ettirerek, şehiri imar etmişlerdir. Ayrıca tamamen harab olmuş iç kaleyi yeniden yapmışlardır. Dış kale surlarını da onarıp takviye etmişlerdir. Şehir Selçuklular zamanında yirmi civarındaki medreseleri ile bir üniversite merkezi olmuştur. Yine Selçuklular zamanında, moğolların Selçukluları 1243 yılında Sivas'ta mağlup etmesi ve Selçuklu ordusunun dağılması üzerine şehir Moğollar tarafından yağma ve istila edilmiş, XIV.yy.başlarında Selçuklu devleti tarihe karışarak, şehir Moğol ve İlhanlı'ların hakimiyeti altına girmiştir. Bu yüzyıl ortalarına doğru İlhanlı valisi olan Türk asıllı Alaaddin Eretna, Anadolu'da kurulan diğer beyliklerle birlikte onların en büyüğü olana Eretna beyliğini kurarak Sivas'la birlikte Kayseri'yi devletine merkez yapmıştır. Bu beylik 1381 yılında Kayseri kadısı olan Burhanettin'in eline geçmiş, bunun da 1398 yılında vefatıyla şehir Osmanlı'ların, Yıldırım Beyazıt'ın olmuştur. Yıldırım Beyazıt'ın 1402 yılında Timur'a mağlup olması üzerine, Kayseri merkezleri olan Konya olan Kahramanoğul'larına vermiştir (29).

1464 yılında şehir Fatih Sultan Mehmet tarafından Karaman Oğulları'ndan alınarak kesin olarak Osmanlı'lara bağlanmış, 1466 yılında da Karaman beyliği ortadan kaldırılarak bu bey-

(29) İmar Planı Araştırma Raporu, S.14-15.

liğin toprakları Osmanlı'ların Karaman-Konya valiliği Beylerbeliği olmuş, Kayseri'de bu eyaletin bir şehri haline gelmiştir. Yavuz Sultan Selim İran seferi dönüşünde 1515 yılında, Kayseri civarı (Zamantı Bölgesi) Maraş ve Yozgat'a sahip bulunan Dulkadiroğulları beyliğine son vererek böylece şehir merkezinin yarısına yakın arazisi de Osmanlı'lara dahil olmuştur (30).

Kayseri Osmanlı Devleti zamanında çeşitli Celali isyanlarına sahne olmuş, sancak olan şehir daha sonra Konya Eyaletinden alınarak, Ankara vilayetine bağlanmış, Cumhuriyete yakın zamanlarda da müstakil sancak, musasarrıflık olmuştur (31).

1.2.3. Mekansal Gelişmeler

Kayseri, şehir merkezinde çarpı işareti şeklinde kesişen, iki eksen üzerinde büyümüş bir şehirdir. Ana eksen Ankara - Sivas karayolu boyunca doğu-batı yönünde bulunur. Daha az yerleşmiş olan ikinci eksen, Erkiletten Talas'a olmak üzere Kuzey-güney yönünde seyreder. İki eksenin kesiştiği noktada, ticaret merkezi olan merkez meydanı bulunmaktadır. Kentin biçimlenmesinde doğal sınırlayıcıların rolü olmuştur. İlk yerleşim bölgesi güneydeki dağların yamaçlarına doğru olmuş, yakın geçmişinde kuzeye (düzlüklere doğru) kaymıştır. Bugünkü kent merkezi çevresinde hem büyümesini sürdüren hem de kamu yatırımı (dış veri olarak giren) Sümerbank Dokuma Fabrikası, Hava İkmal Bakım Merkezi gibi kuruluşların konumlandıkları alanların çevresin de potansiyel gelişme alanları yaratmışlardır (32).

Sümer Mahallesi, Sümerbank Dokuma Fabrikasında çalışanların oluşumunu başlattıkları kentin en eski mahallelerinden

(30) İmar Planı Araştırma Raporu, 1986, S.15-16.

(31) İmar Planı Araştırma Raporu, 1986, S.16.

(32) İmar Planı Araştırma Raporu, 1986, S.16.

birisidir. Kentte konut alanlarının bu tür sanayi kuruluşları ve iş alanlarında çalışanların işe yakınlık (konut-işyeri yakınlığı) nedeniyle hemen iş çevrelerinin yakında oluştuğunu izlemekteyiz. Bu da kent mekansal yapısının sanayi tarafından parçalanmasına neden olmuştur. Yani ulaşım ağıyla birlikte sanayi kent biçimleyicileri olmuştur (33).

Merkez çevresinde kompakt bir forma sahip olan kent mekansal yapısı doğuya Sivas çıkışına ve Batıya Ankara-Adana çıkışına doğru uzanmıştır. Merkezin doğusu ve Sivas yolunun güneyi bugün yüksek gelir grubu, bu alanın merkeze yakın yörelerinde ve merkezin yakın batı ve kuzeyinde yer seçmiştir. Alt-Orta ve alt gelir grupları ise merkez-batı koridoru boyunca (Adana-Ankara yönü) yer seçmişlerdir (34).

Kayseri çevresinde, belediye ve köy statüsünde bulunan yerleşmeler vardır. Kentin nüfus ve yerleşim alanı büyüdükçe bunlarla zaman içinde mekansal bütünleşme sürecine girmiştir. Talas yerleşimi bu süreç içinde kendi çevresinde konut gelişmesi gösteren bir yerleşme olmakla birlikte hızlı büyümesi kentin etkisiyle olmaktadır (35).

Eskiden bağımsız belediye olan Argıncık ise gelişme içinde yerleşim belediyesine bağlanmış karayolu ile ilişkisinden dolayı K.Sanayi, tesisleri ve resmi kurum alanları bu bölgede yer seçmiş, bu gün kentin bir parçası durumuna gelmiştir.

Eskiden kırsal yerleşmeler olan Erkilet ve Hacılar bugün ve ana yollar boyunca kentle mekansal olarak birleşme sürecine girmiştir. Kayseri kent bütününün mekansal yayılmasını, büyük tesislerin yer seçimi, transit yol geçişleri ve çevre yerleşmelerin konumlarının yanısıra, örgütlü konut gelişme - sinte etkisi olmaktadır. Kamuca veya kooperatiflerce gerçek-

(33) İmar Planı Araştırma Raporu, 1986, S.16.

(34) İmar Planı Araştırma Raporu, 1986, S.17.

(35) İmar Planı Araştırma Raporu, 1986, S.17.

leştirilen konut alanları, kentin kuzey ile batısında yoğunlaşmıştır. Bu tür gelişmeler sonucu mekansal yapıda yer yer boşluklarda görülmektedir. Kent yapısı eski kompakt formundan lineer bir yapılaşmaya doğru kaymaktadır (36).

1.2.4. Tarihsel Çevre

Tarihsel çevreyi 2 bölümde ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi şehir merkezi ve yakın çevresindeki değerler, bunlar Selçuklu eserleri olan camiler, medreseler, hamamlar, kümbetler, surlar, kale ve çeşmelerle, Selçuklu dönemi öncesine ait Fresksiz kilise ve mağaralar, yer altı şehirleri ve Hitit, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi eserlerinin teşhir edildiği müzelerdir. Kent merkezi güneyinde yaklaşık 11 hektar büyüklüğündeki bir alan sit alanı olarak saptanmıştır (37).

İkinci bölümü ise şehir dışındaki değerler ve çekicilikleridir. Bunlar, şehrin doğu kesimindeki Selçuklu eserleri olan Sultanhanı, Katatayhanı ve Asurlu tüccarların yerleşim yeri olan Kaniş-Karum, batı kesimindeki Kara Mustafa Paşa Camii, hamamı ve çarşısı ile Bizans dönemine ait freskli, Fresksiz soğanlı, Erdemli, Doğanlı kilise ve harabeleridir (38).

Bunun yanısıra daha çok resmi ve dini yapılarla ilgili olarak, tek yapı ölçeğinde eski eser tespitleri bulunmaktadır.

Bunlara ilişkin listeler aşağıda verilmektedir (39).

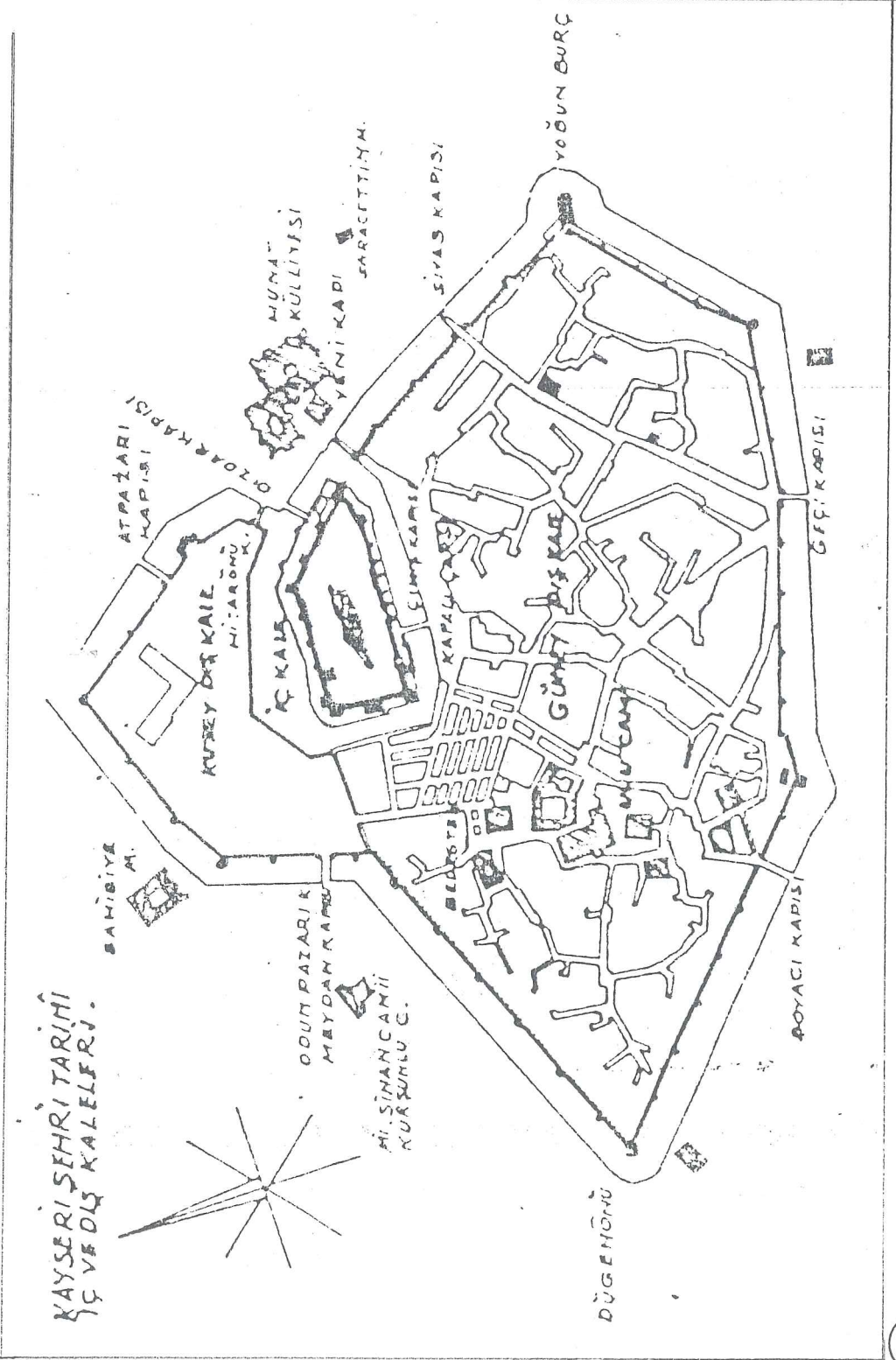
(36) İmar Planı Araştırması, 1986, S.17.

(37) İmar Planı Araştırması, 1986, S.18.

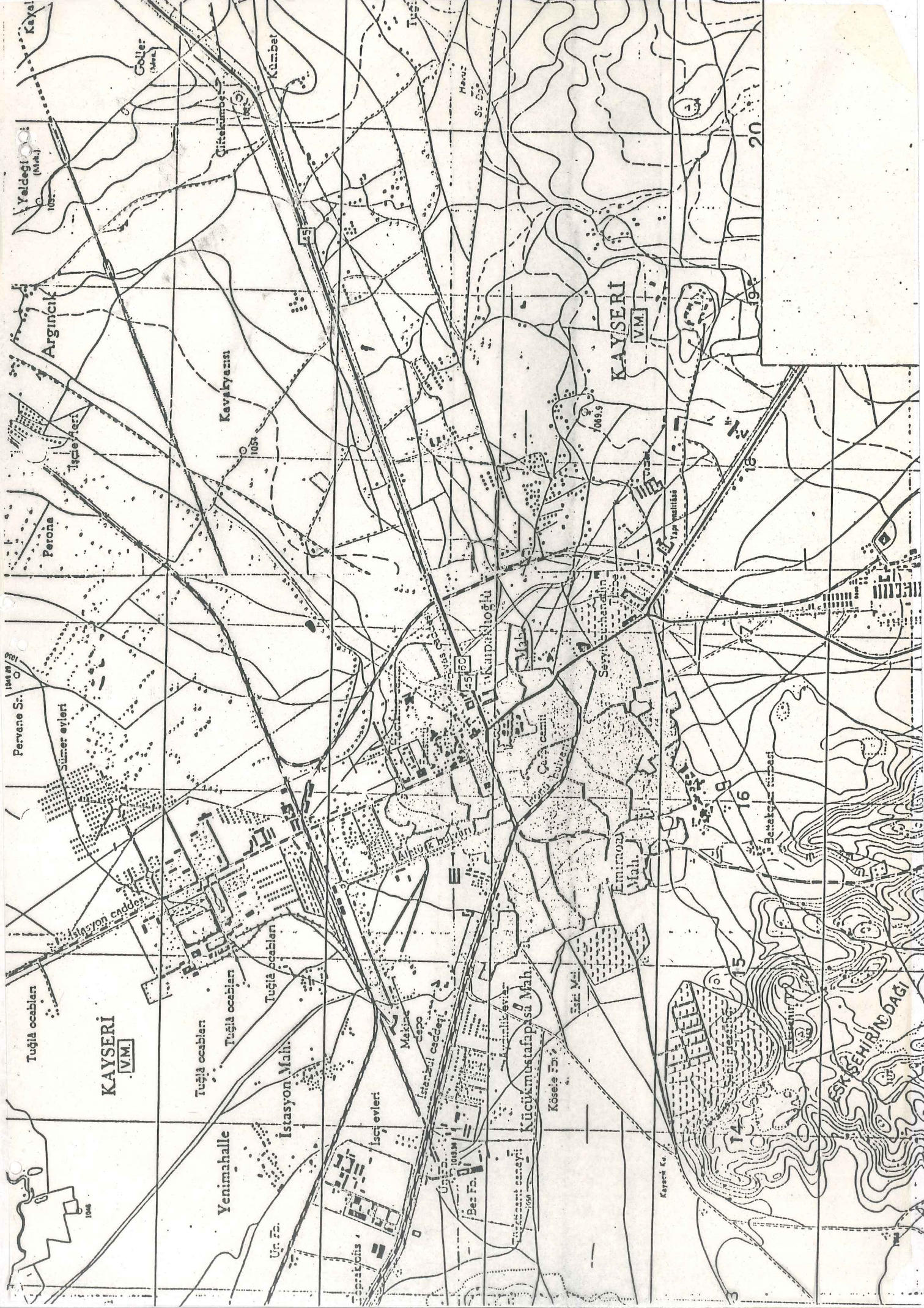
(38) Kayseri İmar Planı Araştırma Raporu, S.18.

(39) Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurumu, Büro Müdürlüğü.

KAYSERİ ŞEHİRİ TARİHİ
İÇ VE DIŞ KALELERİ.

SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE ŞEHİR KALE VE SURLAR İÇİNDE İDİ

KAYSERİ
[V.M.]

KAYSERİ
[V.M.]

ŞEHİRİN DAGI

Yenimahalle

İstasyon Mah.

Küçük Mustafa Paşa Mah.

Emirah Mah.

Kavaklıyazın

Argıncık

Perona

Pervane S.

Kayseri K.

20

15

16

15

15

104

102

105

104

103

102

101

100

99

98

97

96

95

94

93

92

91

90

89

88

87

86

85

84

83

82

81

80

79

78

77

76

75

74

73

72

71

70

69

68

67

66

65

64

63

62

61

60

59

58

57

56

55

54

53

52

51

50

49

48

47

46

45

44

43

42

41

40

39

38

37

36

35

34

33

32

31

30

29

28

27

26

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

0

-1

-2

-3

-4

-5

-6

-7

-8

-9

-10

-11

-12

-13

-14

-15

-16

-17

-18

-19

-20

-21

-22

-23

-24

-25

-26

-27

-28

-29

-30

-31

-32

-33

-34

-35

-36

-37

-38

-39

-40

-41

-42

-43

-44

-45

-46

-47

-48

-49

-50

-51

-52

-53

-54

-55

-56

-57

-58

-59

-60

-61

-62

-63

-64

-65

-66

-67

-68

-69

-70

-71

-72

-73

-74

-75

-76

-77

-78

-79

-80

-81

-82

-83

-84

-85

-86

-87

-88

-89

-90

-91

-92

-93

-94

-95

-96

-97

-98

-99

-100

-101

-102

-103

-104

-105

-106

-107

-108

-109

-110

-111

-112

-113

-114

-115

-116

-117

-118

-119

-120

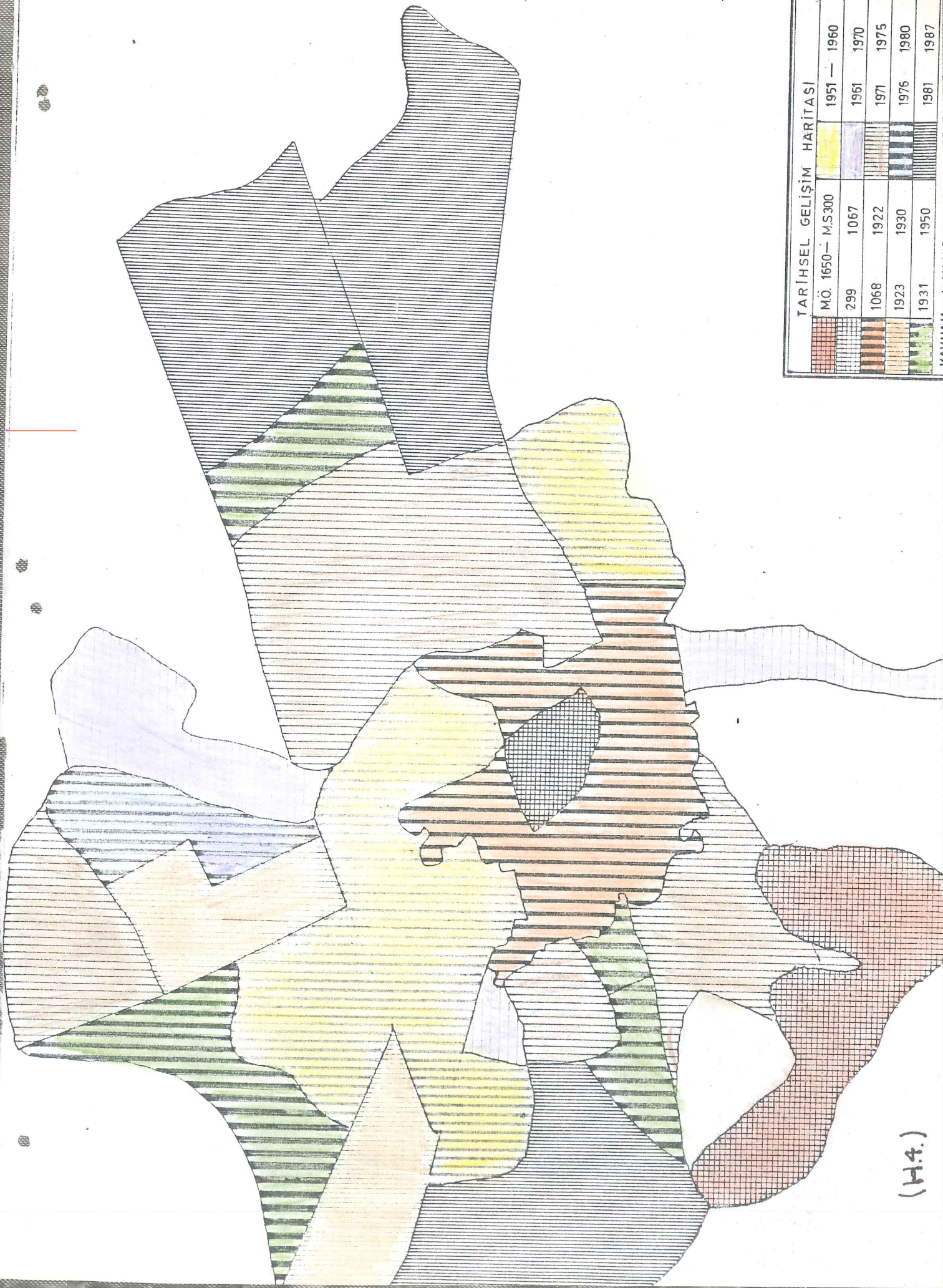
-121

-122

-123

-124

-125

TARİHSEL GELİŞİM HARİTASI

M.Ö. 1650—	M.S.300	1951 —	1960
299	1067	1961	1970
1068	1922	1971	1975
1923	1930	1975	1980
1931	1950	1981	1987

(H.4.)

KAYSERİ

Hava Alanı

Erkilet

1. İÇ KALE, The Citadel
2. ETNOĞRAFYA MÜZESİ, Museum
3. HUNAT HATUN KÜLLİYESİ, Complex
4. TURİZM BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ, Tourism Regional Directorate
5. KUTLUG HATUN KÜMBETİ, Vault
6. SERACEDDİN MEDRESESİ,
7. GÜPGÜPOĞLU KONAĞI, House
8. ATATÜRK KONAĞI, Atatürk's House
9. YOĞUNBURÇ, ALACA KÜMBET, HAN CAMİİ ve KÜMBETİ, Vault and Mosque
10. DÖNER KÜMBET, Vault
11. EMİR ALİ KÜMBETİ, Vault
12. SEYYİD BURHANEDDİN
13. ARKEOLOJİ MÜZESİ, Archeology Museum
14. SIRCALI KÜMBET, Vault
15. KÖŞK MEDRESE
16. ALİ CAFER KÜMBETİ, Vault
17. ÇİFTE KÜMBET, Vault
18. YANIKOĞLU CAMİİ, Vault
19. EMİR SAHAP KÜMBETİ, Vault
20. SAHİBİYE MEDRESESİ
21. MEZAR ANITI, Monument
22. HACI KILIÇ CAMİİ, Mosque
23. GAR, Station
24. HASBEK KÜMBETİ, Vault
25. TIP TARİHİ MÜZESİ-ŞİFAİYE-GIYASIYE MEDRESESİ, Museum
26. KURSUNLU CAMİİ, Mosque
27. GÜLÜK CAMİİ, Mosque
28. HATUNİYE MEDRESESİ
29. ULU CAMİ, Mosque
30. RAŞİT EFENDİ KÜTÜPHANESİ, Library
31. VEZİR HANI, BEDESTEN, Covered Market
32. TERMİNAL, Bus Station
33. ERCİYES DAĞI, Mount
34. HASTANE, Hospital

For more information:

Ministry of Culture and Tourism: Ankara, Ph.: (9-41) 29 29 30 (ext.), 31 64 80 (ext.)
Tourism and Information Offices: (Ph./Acad.)
KAYSERİ : (9-51) 19 295 0 11 190 / Hunat Camii Yani
Ankara : (9-41) 29 09 65 0 29 47 70 / G.M.Kemal Bulv. 26, Kat 3
Kırşehir : (9-4871) 1416 / Aşıkpaşa Cad. Cumhuriyet Meydanı
Konya : (9-3311) 11 074 / Mevlana Cad. No. 21
Malatya : (9-8211) 17 773 / Sivas Cad. No. 5/1
Neveşehir : (9-4851) 11 228 / Lale Cad. Belediye Binası
Niğde : (9-4771) 12 850 0 13 535 / Osmanpaşa Cad. No. 18
Sivas : (9-4771) 12 850 0 13 535 / Osmanpaşa Cad. No. 18
Urgüp : 1059 / Kayseri Cad. No. 37
Yozgat : (9-4731) 2773

TARİHİ ESERLER
KAYSERİ MERKEZ TESCİLLİ ESKİ ESERLER

Kayseri'de bulunan tarihi ve mimari eserler Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 27.4.1984 tarih ve 250 sayılı kararı ile tescil edilmiştir (Yapılacak inşai müdahale için 1/50 ölçekli röleve ve fotoğraflar ile kuruldan izin alınması gereklidir).

ESERİN ADI VE CİNSİ	BULUNDUĞU YER	KADASTRO DURUMU		
		Paf.	Ada	Par.
<u>I. CAMİ VE MESCİTLER</u>				
Ulu Cami	Cami Kebir Mah.	7	1510	8
Lale Cami	Lale Mah.	49	257	13
Gülük Cami	Gülük Mah. Gülük Cad.	72	281	1
Kurşunlu (Ahmet Paşa)	Yalman Mah. Mimar Sinan Cad.	20	244	3
Şih (Şeyh) Cami	Cumhuriyet Mah. Şeyh Ten. Cad.	17	253	15
İç-Kalı (Fatih) Cami	Cumhuriyet Mah. İç Kale İçi	13	308	5
Hacı Kılıç Cami	Hacı Kılıç Mah. İstasyon Cad.	100	108	4
Hunad Hatun Cami	Gavremzade Mah. Hunat Sok.	38	247	36
Han Cami	Baldöktü Mah. Talas Cad.	44	132	67
Yanıkoğlu Cami	Yanıkoğlu Mah. Tavlisun Cad.	36	1595	4
Hasinli Cami	Hasinli Mah.	50	139	1
Hatıroğlu Cami (Top Mahallesi)	Hacımansur Mah.	66	329	21
İsa Kümbet Cami	Tahirağa Mah.	73	278	1
Baddal Cami	Baddal Mevkii	134	565	3
Gubaroğlu Mescidi	Gubaroğlu Mah.	75	155	42
Cıncıklı (Direkli) Cami	Cumhuriyet Mah. Şeyh Tennuri Sok.	16	193	54

II. MEDRESELER

Sahabiye Medresesi	Serçeönü Mah. İstasyon Cad.	25	814	10
Hacı Kılıç Medresesi	Hacı Kılıç Mah. İstasyon Cad.	100	108	4
Çifte (Şıfahiye- Gıyasiye) Medresesi	Yenice İsmail Mah.	22	240	57
Avgunlu (Şıfalı) Medrese	Yalman Mah.	19	295	16
Hunat Hatun Medre- sesi	Gavremzade Mah. Humat Sok.	38	247	1
Seracettin (Küçük Hunat Medresesi)	Gavremzade Mah. Tavlusun Cad.	38	1606	83
Gülük Medresesi	Gülük Mah. Gülük Cad.	72	281	1
Hoca Hasan Medresesi	Hacı Saki Mah. Birlik Sok.	91	233	31
Hatuniye (Demirhan) Medresesi	Cami Kebir Mah.	10	1510	539
Köşk Medrese	Köşk Dağı	107	417	63

III. HAMAMLAR

Hunad Hamamı	Gavremzade Mah. Hunad Sok.	38	247	35
Kadı Hamamı	Cami Kebir Mah.	8	359	1
Gülük Hamamı	Gülük Mah. Gülük Cad.	72	281	1
Sultan Hamamı	Cumhuriyet Mah. After Sok.	15	1065	24
Selahattin Hamamı	Lale Mah. Lise Cad.	49	258	1
Deveci Hamamı	Hasinli Mah.	50	69	24
Setenönü Hamamı	M. Necip Mah. Atpazarı Sok.	65	267	2
Caferbey Hamamı	Caferbey Mah. Caferbey Sok.	64	80	9
Birlik Hamamı	Hacı Saki Mah. Birlik Sok.	92	234	44

IV. HANLAR

Vezir Hanı	Camikebir Mah. Ulu Sok.	6	1510	Muht.
Pamuk Hanı	Camikebir Mah. Ulu Sok.	9	375	4-19
Cırgalan Hanı	Merkez Cırgalan Köyü - Kayseri	2/11	-	955

V. KÜMBET VE TÜRBELER

Şıfaiye-Gıyasiye (Cevher Hatın) Küm.	Yenice İsmail Mah.	22	240	5
Döner Kümbet	İsaağa Mah. Talas Cad.	43	1	24
Han Kümbet	Baldöktü Mah.	44	132	56
Hasbet (Mesut Gülzar) Kümbeti	Çandır Mah. Hastane Cad.	97	402	1
Adsız Kümbet	Serçeönü Mah. Yıldırım Cad.	25	183	16
Çifte Kümbet	Sivas Cad. Konaklar Mevkii	26	993	
Alaca Kümbet	Gavdemzade Mah. Talas Cad.	39	863	42
Sırçalı Kümbet	Talas Cad. Erkek Sanat Okulu içi	106	1200	2
Haçip Kümbet	Kalander Hanı Mah.	29	113	54
Lale Paşa Kümbeti	Lale Mah. Lale Sok.	17	257	13
Şeyh Tennuri Küm- beti	Cumhuriyet Mah. Tennuri Sok.	17	253	13
Şifalı (Avgunlu Kümbet)	Yaman Mah.	19	295	16
Adsız Kümbet	Kalenderhane Mah.	29	113	55
Huand Hatun Türbesi	Gavremzade Mah. Huand Sok.	38	247	1
Köşk Kümbeti	Köşk Dağı Mevkii	107	417	63
Ali Cafer Kümbeti	Kılınçaslan Mah.	124	854	22
Emirerdoğmuş (Tatarhaniler) Kümbeti	İsaağa Mah. Talas Cad.	42	597	4
Seyid Burhanettin Türbesi	İsaağa Mah. Talas Cad.	42	597	4

İsimsiz (Kürt Seyfullah) Türbesi	Kalenderhane Mah.	30	115	40
Emir Sultan Türbesi	Cumhuriyet Mah. Uğur Sok.	17	252	9
Haydarbey (Kutluhatun)	Yanıkoğlu Mah. İpek Sok.	36	130	38
Zeynel Adibin Türbesi	Hallaçoğlu Mah. Kağnıpazarı	27	246	6
Tacettin Türbesi	Tacettin Mah. Etiler Sok.	48	137	15
İsimsiz Türbe	Yanıkoğlu Mah. Erdoğmuş Sok.	36	517	1
Emir Şahap Türbesi	Yanıkoğlu Mah. Erdoğmuş Sok.	36	518	1
Suyakanmış Hatun Türbesi	Yanıkoğlu Mah. Erdoğmuş Sok.	36	517	1
Ulu (Alev) Hatun Şadgel	Kalenderhane Mah. Buyurgan Sok.	30	115	51
Emir Ali Türbesi	Tontar Mevkii Hisarcık Cad.	111	664	9
Beşparmak Türbesi	Sümer Mah. Erkilet Cad.	113	1607	524
Mehmet Zengi Türbesi	Köşkdağı Mevkii Hapishane G.	106	1200	7
Dört Ayak Türbesi	Eskişehir Baddal Mevkii	131	830	3

VI. ÇEŞMELER

Kurşunlu Cami Şadırvanı	Yalman Mah. Mimarsinan Cad.	20	224	3
Çeşme	Yenice İsmail Mah.	22	240	4
Sahabiye Çeşmesi	Serçeönü Mah. Sahabiye Med.	25	181	9
Ulu Cami Çeşmesi	Camikebir Mah. Ulu Sok.	7	1510	8
Gülük Çeşmesi	Gülük Mah. Gülük Sok.	72	281	3
Gavremoğlu Çeşmesi	Gavremzade Mah. Meşe Sok.	38	1535	81
Şeyh Tennuri Çeşmesi	Cumhuriyet Mah. Tennuri Sok.	17	253	14

Şeyh Müeyyed Çeşmesi	Çarşı Mah.	4	362	14
Çeşme Sivas Cad.	Muammerbey Mah. Sivas Cad.	15	516	1
Hacı Kasım Çeşmesi	Hacı Kasım M. Altun Sok.	75	155	18
Göllü Çeşme	Geburoğlu Mah. Bulut Sok.	75	155	18
Matara Çeşmesi	Emirağa Mah. Matara Sok.	79	797	38
Karacaoğlu (Yazı Çeşmesi)	Emirağa Mah. Matara Sok.	73	17	6
Çifteönü Çeşmesi	Danacılar Mah.	86	21	37
Müftü Çeşmesi	Kemeraltı Mah. Bahçe Sok.	83	22	5
Kaptanpaşa (H.Mehmet)	Bozaltı Paşa Mah. Adak Sok.	81	229	25
Seyfullah Çeşmesi	Zekayi Bey Mah. Fevzioğlu Sok.	31	45	73
Emiryakupoğlu Çeşmesi	Kalenderhane Mah. Buyurgan Sok.	30	37	1

VII.KALE VE SURLAR

İç Kale	Cumhuriyet Mey.	13	308	5
Dış Kale Suru Parçal.	Cumhuriyet Mey.	15	1065	28
" " " "	Cumhuriyet Mey.	15	1065	32
" " " "	Cumhuriyet Mey.	15	1065	88
" " (Yoğunburç)	Cumhuriyet Mey.	16	193	88
" " " "	Çarşı Mah. Demir Kapı Sok.	4	362	93
" " " "	Çarşı Mah. Demir Kapı Sok.	3	392	42
" " " "	Camikebir Mah. Düvenönü Meydanı	9	1558	150
Dış Kale Suru Parçası	Camikebir Mah. Düvenönü Mevkii	0	1558	152
" " "(Okburcu)	Halaç Oğlu Mah. Sivas Cad.	27	246	10
Kapalı Çarşı	Camikebir Mah.		Muhtelif	
SEBZE Deposu	Çarşı Mah. Demir- Kapı Sok.	3	363	30

Bina Kalıntısı	Emirağa Mah. Matara Sok.	78	83	36-40
Bina Kalıntısı	Eskişehir Köyyıkan Mevkii	132	836	1
Sur Kalıntısı	Beştepeler Mevkii			Kadastro harici

VIII. DİĞER ESERLER

Saat Kulesi ve	Cumhuriyet Meydanı Muvakkithame	24	245	2
Raşit Efendi Kütüphanesi	Camikebir Mah. Şekerciler Çarşısı	7	1510	8
İç Bedestan	Camikebir Mah. Sipahi Pazarı	6	1510	12
Eski Bedestan Kapısı	Eski Bedestan Mah. Onbaşı Sok.	67	336	25
Bina Kalıntısı/ Şah Medrese Yanında)	Serçeönü Mah. Fuat Bey Cad.	25	810	10
Keykubat Sarayı	Şeker Fab. Yanı	2	-	1
Kızıl Köşk	Kayseri Billur Bağlılar Mevkii	186	451	62
Haydarbey Köşkü	Kayseri Merkez Argıncık Köyü	14	-	428

IX. ANIT-MEZAR-TÜM. HÖYÜK

Roma Mezarı	Serçeönü Mah. İstasyon Cad.	25	816	56
Gültepe Tümülüsü	Köşk Dağı Kültepe Park içi	124	778	7
Çifte Kümbet Tümülüsü	Sivas Cad. Konak- lar Mevkii	33	-	1144
Tontar Roma Mezarı	Esenyurt Mah. Tontar Mevkii	112	398	5
1 no.lu Beştepeler Tümülüsü	Beştepeler Mevkii			Kadastro harici
2 no.lu Beştepeler Tümülüsü	" "			" "
3 no.lu Beştepeler Tümülüsü	" "			" "
4 no.lu Beştepeler Tümülüsü	" "			" "
5 no.lu Beştepeler Tümülüsü	" "			" "
6 no.lu Beştepeler Tümülüsü	" "			" "

Yılandağı Tümlüsü	Adres Yılanlıdağ	Kadastro harici
Kızıltepe	Erciyes Dağı	" "
	Kuzey eteğinde	

X. SİVİL MİMARLIK ÖRNEĞİ ESKİ EVLER

Korunması gerekli sivil mimarlık örnekleri (1/50 ölçekli tam röleveleri, iç ve dış fotoğrafları ile kuruldan insai müdahale izni alınır).

Güpgüpoğlu Evi	Cumhuriyet Mah. Tennuri Sok.	16	193	93-95
Raşit Ağa (Atatürk Evi)	Cumhuriyet Mah. Tennuri Sok.	15	250	1
Mollaoğlu Evi	Yanıkoğlu Mah. Meşe Sok.	36	130	26-54
Gavremoğlu Sofları	Gavremzade Mah. Tavlusun Çık.18	39	863	333
Babükbey Evi (Türbe)	Yanıkoğlu Mah. Erdoğmuş Sok.	36	1595	3
Akşehir Evi	Lale Paşa Mah. Kaya Sok. No. 2	49	256	1
Şaban Polater Evi	Lale Paşa Mah. Kaya Sok.No.2	49	256	23-24
Kantarcı ve Yeşil Kaya	Tavukçu Mah.23	57	265	27
Kantarcı ve Yeşil Kaya	Tavukçu Mah. Bayram Sok. 1	57	265	27
Nur Mehmet Evi	Tavukçu Mah. Bayram Sok.5	57	265	27
Zekeriya Akbıyık Evi	Tavukçu Mah. Bayram Sok.3	57	265	26
Yılmazlar Evi	Tavukçu Mah. Yalçın Sok. 21	57	265	2
H.Mehmet Türkaslan Evi	Büyükçeşme Sok. No.15	57	211	77
Mustafa Karaca Evi	İsmet Paşa Mah. Eğem Sok. 58	58	213	5
Ahmet Karaca Evi	İsmet Paşa Mah. Eğem Sok. 16	58	214	19
Ev	Hacı Kasım Mah. Altın Sok. 10	56	73	30
Ev	Hacı Kasım Mah. Altın Sok. 14	56	73	32

Ev	İsmet Paşa Mah. Başar Sok. 13	56	74	20
Ev	İsmet Paşa Mah. Başar Sok. 26	58	212	2
Ev	Tavukçu Mah. Gündoğmuş Sok. 18	57	210	25
Ev	İsmet Paşa Mah. Bayar Sok. 28	58	212	2
Ev	Tavukçu Mah. Esenlik Sok. 7 (40)	57	264	19

1.2.5. Kent İmajı Mekansal Yapı

Kent İmajı : Kayseri kent algılanması ve mekan tanım - lanmasına olanak sağlayan zengin elemanlara sahip kent'dir. Bunlar kentin doğal ve tarihi özellikleri ile kentsel donatım ve yapılaşmanın oluşturduğu birikimin sonuçları ile meydana gelmiştir (41).

İç Anadolu'nun orta Kızılırmak bölümünde, güzel görü - nümlü Erciyes dağının eteklerinde kurulmuş olan Kayseri, do - ğal yerleşmenin güzelliğine sahiptir.

Uzaktan bakıldığı zaman dağın dibine yayılmış gözüken kente yaklaşıldığında, Camileri, Kubbeleri ve Minareleri ile kalenin civarları ayırt edilir.

Kil taraçalarının üzerinde leylek yuvalarının bulunduğu ehram şeklinde türbelerin yükseldiği görülür. Bunlar ken - tin sembolize eder niteliktedir.

Kale ve çevresinde yer alan topograf yayla bütünleşmiş organik eski kent dokusu, bu alanda konut ve ticaret yapıla - rı gelişme alanlarındaki apartmanlaşmaya dayalı yapılaşmadan ayrılan belirgin özellikleri taşıyan bir mekansal yapı oluş -

(40) Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurumu Büro Müdürlüğü

(41) İmar Plan Araştırması, 1986, S.27.

turmaktadır (43).

Çevre yolu ve demiryolu geçişleri sınır elemanı niteliğinde olan, imaj elemanlarıdır.

Kentin ana ulaşım çıkışlarında sanayi, küçük sanatlar, depolama resmi kurumlar ve sağlıksız kentleşmenin oluşturduğu bir kısmı yeniden yapım sürecine girmiş bulunan konut yapıları, kentin karakteristiğini oluşturmaktadır (44).

Mekansal Yapı : Kent bütününde Kayseri ve çevresindeki kırsal yerleşmelerin konumları ile ulaşım bağlantıları fiziksel gelişmeyi yönlendiren etkenlerden en önemlisidir. Sivas yolunun kuzeye kayması sanayinin yer seçmesini bu da konut alanlarının oluşmasını sağlamıştır. Sümer mahallesi Sümerbank Dokuma Fabrikasında çalışanların oluşturduğu en eski mahallelerden birisidir (45).

Merkezin doğusu ve Sivas yolunun güneyi bugün, yüksek gelir grubunun kent içinde yöneldikleri alanlardır.

Orta gelir grubu bu alanın merkeze yakın yörelerinde ve merkezin yakın batı ve kuzeyinde yer seçilmiştir. Alt, orta ve alt gelir grupları ise merkez-Batı koridoru boyunca (Adana-Ankara yönü) yer seçmişlerdir. Kentin biçimlenmesinde doğal sınırlayıcı olarak güneyde eski yerleşim bölgesi olan dağların yamaçlarına uzanan sit alanı olmuştur. Bunun dışında doğal sınırlayıcı bir etken yoktur. Yaya ulaşımına bağlı olarak oluşmuş Kayseri kent merkezi arazi değerlerinin de etkisi ile yoğun konut alanları ile çevrilmiştir (46).

Kentsel merkez günümüzde gelişmesini yoğun pasajlar ve anayollar boyunca sürdürmektedir.

(43) İmar Planı Araştırması, 1986, S.27.

(44) İmar Planı Araştırması, 1986, S.27.

(45) Kayseri İmar Planı Açıklama Raporu, 1986, S.5.

(46) Kayseri İmar Planı Açıklama Raporu, 1986, S.5.

Kent bütününde konut gelişmesi bir kaç tipoloji ile değerlendirilebilir. Çoğu hisseli parselesiyonlara bağlı oluşmuş, yapı ve çevre koşulları yetersiz konut alanları, güneyde ve batı kısmında yer almaktadırlar.

1.3. KENTİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI

1.3.1. Sosyo-Ekonomik Yapı

Kayseri kent bütünü Cumhuriyet dönemi başlarında demiryolunun sağladığı ulaşım imkanları içinde, çevre kırsal alanların ürünlerini toplayıp dağıtan, ticaret fonksiyonları gelişmiş bir il iken özellikle kamu eli ile gelişen sanayi, artan nüfus gibi olgular sonucu, bugün, sanayi k.sanayi, ticaret ve hizmetler sektörlerinden gelen, sosyo-ekonomik etki alanı il sınırlarını aşan bir merkez haline gelmiştir (47).

Sanayi gelişmesi için elverişli kentsel servisler, bölgesel altyapı, hammadde ve iş gücü açısından, Kayseri görece avantajlara sahip merkez olup, bölge içinde sanayiler için gelişme alanıdır. Kent bütünü ekonomisinde önemli yeri olan ticari faaliyetler, planlama alanı içi ve dışındaki yakın kentsel-kırsal yerleşmelerin kentsel merkezi hem de, hinterlandın (etki alanın) toplama dağıtma merkezi ve ulaşım ağındaki önemi nedeniyle transit ticaret fonksiyonlarının tümünü kapsayan bir yapıya sahiptir (48).

Kayseri kent bütün kentsel nüfus artışı ile ortalamasının üstündedir. Nüfus son 10 yılda % 85,3 artmıştır. İl kırsal yerleşim nüfus artışlarında, bölge kırsal yerleşim nüfus artış ortalamasının üzerindedir (49).

(47) Kayseri İmar Planı Açıklama Raporu, 1986, S.5.

(48) Kayseri İmar Planı Açıklama Raporu, 1986, S.8.

(49) Kayseri İmar Planı Açıklama Raporu, 1986, S.8.

Toprakları engebeli, yer yer bataklıklarla kaplı ve verimsiz olan ilde tarım kesiminde hiç bir zaman önemli bir gelişme dinamiği olmamıştır. Buna karşılık, öteden beri önemli ticaret yolları üzerinde bulunan ilde Cumhuriyetin ilk yıllarında ulaştırma kesiminde önemli yatırımlar yapılmış ve Kayseri giderek bir ticaret merkezi olarak gelişmiştir (50).

İlde Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak, devlet girişimciliğinin önderliğinde gelişmeye başlayan sanayi 1950'lerde özel sektör yatırımlarından gerçekleşen patlamayla sürmüştür. 1960'larda yaşanan ölçek büyümesi süreci sonunda 1970'lerde büyük ölçekli önemli ölçüde çeşitlilik kazanmış ve giderek metal eşya makina imalat dalının ağır bastığı gelişkin bir sanayi yapısı ortaya çıkmıştır. Bu dalın başta gelen kuruluşları Hem Holding'in traktör fabrikası, silahlı kuvvetlerin Aspilsan Pil Fabrikası, Çinkur ve Taksan Takım tezgahlarıdır. 2.sıradaki gıda dalında başlıca büyük tesisler, et ve balık kurumunun Kayseri et konbinası, Kayseri yem fabrikası ve çeşitli meyve suyu fabrikalarıyla büskivi ve şekerleme fabrikalarıdır. İlin 3.önemli sanayi dalı olan dokumacılıkta 1930 larda kamu kesimi yatırımları ağır basmakta iken 1970'lerde yapılan yatırımların tümü özel kesimce gerçekleştirilmiş ve bu dalda büyük bir çeşitlenmeye gidilmiştir. İlin geleneksel ürünlerinden olan el halısı üretimi halen sürmekle birlikte 1970 lerde ildeki önemli gelişmelerden bir de makina halıcılığına geçilmiştir (51).

1.3.1.1. Nüfus

Kayseri nüfus gelişmesi ve yoğunluğu bakımından ülke geneline oldukça yakındır. Kentleşmedeki artışta ise ileri durumdadır. 1985 istatistiklerine göre, şehir nüfusu bir önceki sayıma oranla yüz bin dolaylarında artış göstermiştir. Artış

(50) Yurt Ansiklopedisi, 85.Fasikül, S.4705.

(51) Yurt Ansiklopedisi, 85.Fasikül, S.4705.

(52) 1985 Nüfus Sayım Özeti (D.I.E.).

1975 sayımına göre ikiyüzbin kadardır. 1985 sayım sonuçları (52)

<u>İlçe</u>	<u>Toplam Nüfus</u>	<u>İlçe Nüfus</u>	<u>Köy Nüfus</u>	<u>Artış Oranı</u>
Merkez	487.322	378.458	108.846	29.20
Bünyan	49.439	13.250	36.189	1.66
Develi	70.143	26.155	43.988	12.03
Felahiye	25.445	6.480	18.965	38.79
İncesu	22.496	7.726	14.770	12.98
Pınarbaşı	57.365	13.677	43.688	24.72
Sarıoğlan	26.966	4.060	22.495	9.79
Sarız	23.168	5.065	18.103	5.99
Tomarza	41.975	10.097	31.878	4.89
Yahyalı	41.340	17.994	23.346	19.08
Yeşilhisar	25.699	13.895	11.744	20.95
TOPLAM	870.887	496.857	374.030	22.40

Kayseri'nin merkez nüfusu bir önceki sayımda (310 bindi) bu rakam (Yetmişbin) dolaylarında artış göstermiştir. İl genelinde artışın dörtte üçü şehir merkezinde gerçekleşmiştir.

1927-1985 Dönemi Nüfus Artışı

<u>Yıllar</u>	<u>Nüfus</u>	<u>Merkez</u>
1927	251.370	29.544
1935	340.438	46.181
1940	342.969	52.467
1945	370.089	57.864
1950	408.861	65.488
1955	422.010	82.406
1960	480.387	102.596
1965	536.206	126.653
1970	598.693	160.985
1975	676.809	207.037
1980	778.383	281.320
1985	870.887	378.458 (53)

(52) 1985 Nüfus Sayım Özeti (D.I.E.).

(53) Dünden Bugüne Kayseri, S.111.

Kayseri'nin yüzölçümü 16.917 km² dir. O alanda km²'ye 1980 yılında 46 kişi düşerken bu gün bu rakam 51'in üzerine çıkmıştır. Merkez ilçede ise yoğunluk km²'ye iki yüz kişi düşmektedir.

Kayseri'nin son eli yılda nüfus artış hızı dengeli bir seyir göstermemektedir. Mevcut rakamlara göre, Türkiye'nin artışı ile Kayseri'nin artışının karşılaştırılması konuya daha iyi bir açıklık getirecektir.

<u>Dönemler</u>	<u>Türkiye</u>	<u>Kayseri</u>
1935 - 40	17.0	19.9
1940 - 45	10.6	15.2
1945 - 50	21.7	17.8
1950 - 55	27.8	8.4
1955 - 60	28.5	26.0
1960 - 65	24.6	20.7
1965 - 70	25.2	21.9
1970 - 75	25.0	25.5
1975 - 80	20.7	27.4
1980 - 85	20.5	22.4 (54)

Kayseri nüfus artışı ile herhangi bir denkleğe sahip değildir. Özellikle 1950 yılı sonrasında şehirden başka iş merkezlerine hızlı bir göç gözlenmektedir. Öyleki ülke nüfusu binde 27.8 gibi bir rakamla artış gösterirken Kayseri 8.4'e kadar inmektedir. Diğer dönemlerde ise bazan beraberlik bazen ileri, bazan de geri seyretmektedir. Kayseri 1970 sonrasında artış hızını geçmeye başlamıştır. Bu durumda şehirde iş merkezlerinin çoğalması, iç göçün durmasına karşılık dışardan şehire göç bu yeni durumu ortaya çıkarmıştır. Özellikle şehir merkezindeki artışın 29.2'ye çıkması da bu durumun en belirgin özelliğini oluşturmaktadır.

Kayseri nüfusunun son on yılda şehir ve köylere dağılımı şöyledir :

<u>Yıllar</u>	<u>Şehir</u>	<u>Köy</u>
1975	293.215	380.810
1980	380.325	398.031
1985	496.857	374.030 (55)

Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi Kayseri'de şehirleşme son on yılda kendisini iyice hissettirmektedir. 1985 sayımında nüfus ülke genelinde olduğu gibi Kayseri'de de kentte kaymış ve arada (120 bin) gibi bir fark doğmuştur.

1.3.1.2. Kentin Endüstriyel Gelişimi

Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki yıllarda 1924'lerde Kayseri'de fabrika denebilecek herhangi bir kuruluş bulunmadığı gibi, elektrik enerjisi de henüz yoktu. Bu sıralarda Kayseri'de sanayi, evlerde ve küçük "işlik" lerde dokunan hahlılarla kazancılar caddesindeki "bakırcılar" ve pastırma yapılan "etliklerden" ibarettir. Bunların hepsi el sanatları durumunda ileri geçmemişlerdir (56).

Şehre gereken elektriğin sağlanması için belediyenin de iştiraki ile 1926 da "Kayseri ve civarı Elektrik T.A.Ş. kuruldu". 1929 da doğudaki bünyan hidro elektrik santralından yararlanmaya başlandı. Bu tarihlerde "1925" kentte uçak fabrikası kurulması işine girişildi. 1930 da Sümerbank yün dokuma fabrikası 1935 de Kayseri'de dokuma fabrikası kurularak bu ilk dönemin başlıca sanayi tesisleri faaliyete geçti.

Bu ilk gelişme döneminden sonra özellikle son 30-40 yıl içinde Kayseri'de özel sektöründe katkılarıyla, geniş ölçüde

(54) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.111.

(55) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.112.

(56) *TÜRKİYE 2*. S.250-251.

bir sanayileşme ve enerji tüketimi oluşmuştur. Bugün Kayseri ve civarında 9 dokuma ve iplik fabrikası 8 makina ve bazı ilgili maden yapımı fabrikası, 18 madeni eşya fabrikası, 15 besin fabrikası "un, makarna-pastörize süt, şeker, şekerleme, büskivi, vb." bazı taşıt araçları fabrikası vardır. Bir kısmı büyük sanayi kuruluşları olan bir kısmı ortada derecede büyüklük gösteren ve sayıları 60'ı bulan bu tesisler dışında daha küçük sanayi kuruluşları da çoktur. Bütün kuruluşlara yetecek elektrik enerjisini bulmak üzere 1961'de sızır hidro - elektrik santralinden yararlanılmış, daha sonra hırfanlı enerjisinden Kayseri'ye elektrik getirilmesi işine girişilmiş, bundan sonra da 1966 da Avanos-Kayseri enerji nakil hattı yoluyla (Kuzeybatı Enterkollekte Sistemi)'ne gidilerek enerji darlığı kalmamıştır. Böylece 40-50 yıl öncesinin sanayi bakımından sönük Kayseri'si bu gün Türkiye'nin endüstri merkezlerinden birisi olmuştur (57).

Kentin endüstri ürünleri arasında pastırma, sucuk ve halıcılık yer almaktadır.

Pastırma ve Sucuk :

Bir anlamda et konservesi olan pastırma ve sucuk, Anadolu'ya, Orta Asya Türk akıncıları tarafından getirildi. Kayseri'nin fethedilerek buraya Türk boylarının yerleşmesi sonucu, bu şehrin ticari hüviyetine uygun olarak sadece mahalli ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda ticari alana da girdi. Bu yüzden Kayseri'de yılda ortalama 25 bin dolaylarında büyük baş hayvan kesimi yapılarak bundan, hayvanların et verimine göre yeterli oranda pastırma ve sucuk elde edilmektedir (58).

Kesilen bir hayvanın ancak yüzde kırkı pastırma için kullanılabilir. Pastırma lapa etten imal edilebildiği için,

(57) TÜRKİYE 2. S.250-251.

(58) Dünden Bugüne Kayseri, S.129.

hayvanın parçaları, sırtı, boynu, karın kenarları gibi kısımları bu işe ayrılır. Geriye kalan etinde bu defa sucuk için kullanılması konusu ortaya çıkmıştır. Pastırma müesseselerinde, kesilen hayvanın artık etleri değerlendirilmesi de sucuğu doğurmuştur. Bu etler de kıyma makinalarında çekilip baharatla zenginleştirilerek yine belli bir usul içerisinde sucuk haline getirilir. Böylece toplu kesimde elde edilen etlerin tamamı değerlendirilmiş olur. Daha önce dağınık bir şekilde yapılan bu imalat 1945 ten sonra Karpuzaten mevkiine taşınmıştır (59).

1980 yılından itibaren yapılan kesimlerin yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

<u>Kesim Yılı</u>	<u>Kesilen Hayvan</u>
1980	20.203
1981	24.327
1982	25.888
1983	23.762
1984	24.327
1985	21.835 (60)

Bu rakamlar, Kayseri'de pastırma ve sucuk imalatının ciddi bir endüstri halini aldığını, açıkça göstermektedir. Bu kesimlerin tamamı Türkiye piyasasına hitap ettiği gibi yurtdışına ihracatı da olmaktadır.

Bunun dışında halkın kendi ihtiyacını karşılamak üzere geleneğe ve imalat usulüne bağlı kalarak evlerde de daha çok sucuk yapımı devam eder. Bu da iç tüketimde kullanılmaktadır. Kayseri ekonomisinde önemli yeri olan bu iş kolu halen (20 ilikte) ortalama ve çeşitli besi yerlerinde (2000) kadar insanın geçimini sağlamaktadır. Ayrıca küçük çaplı el imalatları

(59) *Dünden Bugüne Kayseri, S.130.*

(60) *Dünden Bugüne Kayseri, S.130*

da mahalli tüketim için belli bir ihtiyacı karşıladığından, ayrı bir ekonomik değer faktörünü ortaya çıkarmaktadır (61).

Halıcılık :

Şehirde makina halıcılığının son 20 yılda başlamasına karşılık el halıcılığının tarihi binlerce yıl öteye gidebilmektedir. Selçuklularda doğudan getirilen el halıcılığı Kayseri'de daha da gelişerek, kendisine göre bir motif stili kazanmış ve gelişmiştir (62).

Buradaki halıcılıkta iki önemli husus vardır : Birincisi bünyan halısı tabiri ile klasik el halıcılığı, içerisinde Kayseri halısının sahip olduğu yerlerdir. Bu halılar sık dokuma ve ince kesimle oldukça yüksek kaliteye ulaşır. Yahyalı yöresinin halısı ise tabi boya ile özellik kazanır. Biraz daha kalın dokuma ve kalın kesimli. Bu halıların en büyük özelliği kullanıldıkça boyasının parlaması ve halının kalitesini de böylece yükseltmesidir. (63).

Türkiye'de makina halıcılığını ciddi bir sektör haline getiren kayseri müteşebbisi, bu atılımına rağmen, el halıcılığını etkileyememiştir. Tahmini rakamlara göre, Kayseri'de ve kazaları ile buralara bağlı köylerde yüzbinin üzerinde halı tezgahı bulunmaktadır. Bu tezgahlarda da yılda binlerce halı imal edilerek piyasaya sunulmaktadır.

Kayseri'de bir çok ailenin temel geçim kaynağı olan halıcılık giderek şahsi imalattan toplu imalata yönelmeye başlamış. Bu konuda çeşitli kooperatifler kurulmuştur.

Enerji Tüketimi :

Kayseri'de sanayileşmenin en önemli göstergesi tükettiği enerjidir. Şehrin elektrik kullanımına başlamasının tarihi,

(61) *Dünden Bugüne Kayseri, S.130.*

(62) *Dünden Bugüne Kayseri, S.131.*

(63) *Dünden Bugüne Kayseri, S.131.*

1926'larda dayandığına göre 60 yıllık bir gelişme sözkonusudur.

<u>Yıllar</u>	<u>Abone Sayısı</u>	<u>Tüketilen Enerji</u>
1940	1.381	2.230.667 KWh
1950	6.053	3.828.272 KWh
1960	16.566	9.462.611 KWh
1966	26.355	33.906.775 KWh
1972	36.860	89.734.105 KWh
1985	132.230	258.475.358 KWh (64)

Bu rakamlar, genel enerji tüketimine aittir. Sanayinin bu tüketim içindeki payı 1972 de 1.734 sanayi kuruluşun da 59 milyon 416 bin 836 kilovat iken bu rakam 1985 te toplam 3.748 sanayi kuruluşunda 122 milyon, 100 bin 344 kilovata ulaşmıştır ki bunun genel tüketim içindeki payı 50 ye yakındır (65).

1.3.1.3. Ticaret

Kayseri ticari yönden, Türkiye'nin sayılı illerinden birisidir. Çevresindeki illerden daha gelişmiş bir sınai yapıya sahip olan ilde üretilen mallar, ülkenin geneline olduğu kadar, dış ülkelere de ihraç edilebilmektedir.

Halen Kayseri, Amerika başta olmak üzere Avrupa ülkelere tekstil ürünleri ve halı pazarlamaktadır. İran, Irak ve diğer Orta Doğu ülkelerine de çeşitli ev eşyası, yiyecek ve giyecek maddesi göndermektedir. Kayseri'nin ihraç ürünlerinin başında Tekstil, Halı ve dayanıklı tüketim maddeleri ilk sıraları almaktadır (66)

(64) TEK Bölge Müdürlüğü.

(65) Dünden Bugüne Kayseri, S.124.

(66) Dünden Bugüne Kayseri, S.125.

Kayseri, ticari potansiyelini, sadece kendi il sınırları içerisinde tutmayan sayılı illerden birisidir. Hatta bu illerin başında gelmektedir. Bunun en canlı örneği ise son 10 yıldan bu yana İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi büyük ticari merkezlerde Kayseri'li iş adamları önemli yerlere sahip olmaktadır. Ticari hayatı yönlendiren meslek kuruluşlarının hemen çoğunda, Kayseri'li iş adamlarının bulunuşu da bunun bir başka cephesi olmuştur (67).

1980 sanayi ve işyerleri sayımına göre, Kayseri'deki ticari potansiyelin rakamlarla izahı işeşöyledir :

<u>Yıllar</u>	<u>İşyeri Sayısı</u>
1923	11
1939	10
1944	15
1949	24
1964	308
1969	488
1974	1.098
1979	3.151
1954	122
1959	157
1980	<u>1.155</u>
TOPLAM	6.550 (68)

Bu rakamlar 1980 yılı itibariyle Kayseri'de 6.550 işyerinin bulunduğunu göstermektedir.

Kayseri özellikle büyük sermayeli işe yönelik şirket tipi işyerinin yönelimine eğilimini sürdürmektedir. Bu da üretilenin şehir dışına da pazarlanması çabasıyla doğmaktadır. Bu bakımdan da, ticari yapı ile sanayileşme birbirini tamamlamaktadır. (69)

(67) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.125

(68) *KAYSERİ TİCARET ODASI*, 1986.

(69) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.126.

1.3.1.2. Eğitim ve Öğretim

Kayseri de eğitiminin tarihi oldukça eskidir. Selçuklular döneminden itibaren ilmi yönden gösterilen çabalar karşılığında Kayseri'ye "Makarr-ı Ülema" "Alimler Şehri" denmiştir. Kaynaklara göre Kayseri'de Selçuklular döneminde kurtulan medreselerle sadece şehrin insanına değil, çevrede eğitim kapıları açılmıştır. Selçuklularda eğitim genellikle yatılı olarak yapıldığı için medreselerde öğrencilerin barınma imkanları da sağlanıyordu. Ayrıca, giyecek, harçlıklarını, hatta zaman zaman ailelerinin giderinin de karşıladığı bu eğitim şehrimizde, Sahabiye Hunat-Hacı Kılıç, Şifayie Giyasiye, Hoca Hasan, Avgunlu, Güllük Köşk, Hatuniye ve Seraceddin Medreseleri gibi kurumlar veriyordu. Buraya okuma çağına göre, artık hangi seviyede ilmi tahsil yapacaklarsa ona göre eğitilir ve böylece cemiyete kazandırılırdı (70).

Osmanlıların son yıllarda yenileşme hareketlerinin bir gereği olarak açılan yeni okullara bu medreselerin etkisi azaldı. Tanzimattan sonra ki dönemlerde ilkokul seviyesinden sonra rüştiyeler ve arkasından idadiler açıldı. Bu geçiş döneminde Kayseri'deki okul sayısının da öğrenci sayısının da azaldığını sanıyoruz. Nitekim o dönemlerde şehrin nüfusu da oldukça azdı. Osmanlılardan kalma sayım kayıtlarına göre 1831 de 13.446 kişi yaşıyordu şehirde. Bu rakam, 1890 da 88.343'e ulaşmıştır. 1907 yılında ise 54.011'e düşmüştür (71).

Yapılan araştırmalara göre, 1900'lü yıllarda Kayseri merkezinde 1 idadi, 3 erkek, 1 kız ilkokulu vardı. Ayrıca 58'de sıbyan mektebi bulunmaktaydı. Aynı dönemde Kayseri'de 39 medresenin de faaliyeti devam etmekteydi. 1903 yılında açılan Kayseri Lisesi ile birlikte o yıllar da artık yenileşme hareketi hızlanmıştı.

(70) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.96.

(71) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.96.

Kayseri'de Milli Mücadele'den sonra hızlı bir şehirleşmenin yanında düzenli bir de eğitim seferberliği başlatılmıştı.

1986 yılı itibariyle Kayseri'de eğitim kurumları Cumhuriyet Dönemi'nin gelişme çizgisine paralel olarak bugün şu noktaya gelmiştir.

İl sınırları içinde eğitim kurumları :

İlkokul	678
Ortaokul (Bağımsız)	74
Lise Bağımsız	25
Ortaokulla birlikte lise	21
Endüstri Meslek Lisesi	9
İmam-Hatip Lisesi	10
Ticaret Lisesi	5
Kız Meslek Lisesi	2
Pratik Kız Sanat Okulu	7
Anadolu Lisesi	1
Fen Lisesi	1
Anadolu Ticaret Lisesi	1
Halk eğitim merkezi	11
Çıraklık Eğitim Merkezi	1
Eğitim Araçları Merkezi	1
Rehberlik ve Araştırma Merkezi	1
Anaokul	4
Anasınıfı	12
İlköğretim Okulu	4
Sağır ve Dilsizler Okulu	1
Özürlüler İş Okulu	1
Özel Dershane	8
Özel-Biçki Dikiş Kursu	5 (72)

Bu okullarımızda 4.500 ilkokul öğretmeni, 2.450 orta dereceli okul öğretmeni, 420 memur ve teknisyen, 19 şöför 1.130 da yardımcı hizmetli görev yapmaktadır. Ayrıca 1985-1986 öğretim yılında ilkokullarda 128.694 öğrenci, orta dereceli okullarda ise 56.567 öğrenci öğrenim görmektedir (73).

Fakülte ve Yüksekokullar :

Erciyes Üniversitesi'ne bağlı olarak halen 5 fakülte ve üç yüksek okul bulunmaktadır. Bunların 1985 yılında öğrenci, öğretim elemanı durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

<u>Fakülte ve Yüksek Okullar</u>	<u>Kuruluş Yılı</u>	<u>Öğretim Üye Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Tıp Fakültesi	1969	336	785
Mühendislik Fakültesi	1982	58	872
Fen-Edebiyat Fakültesi	1984	29	81
İkti.ve İdari Bil.Fak.	1978	21	607
İlahiyat Fakültesi	1982	30	788
Nevşehir Tur.İşl.ve Otelcilik Yüksek O.	1984	-	55
Kayseri Mes.Yük.O.	1982	13	815
Yozgat Mes. Yük.O.	1982	4	3 (74)

1.3.3. Yaşama Biçimi

Kayseri müteasıp Anadolu şehri karakterini hala devam ettirmektedir. Günümüzde aileler arasında dahi bu hali fark etmek mümkündür.

Kadının erkekten kaçması eskisi kadar olmasa dahi, kısmen günümüzde devam etmektedir. Yerel yerleşim bölgelerinde

(73) Kayseri Milli Eğitim İl Müdürlüğü.

(74) Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü.

aile, Aterkil aile yapısı biçimindedir. Yani baba ve oğul - lardan oluşmaktadır. Anneler gelin olarak eve gelirler. Onun için planlar, eve her gelin gelişte bir oda ilave edilmek suretiyle yapılmıştır (75).

Eskiden evin beyi selamlık odası veya dairesinde oturur, yalnız harek kısmına belirli zamanlarda geçerdi (76).

Günümüzde bu adet tamamen kalkmıştır. Erkek kendi misafirlerini ayrı, kadın kendi misafirlerini ayrı kabul etmeye devam ediyor.

Yaz gelince Kayseri'nin (yerlisi) olarak tabir edilen kesimi yazlığa çıkar. Onun için şehrin çevrelerinde bulunan bütün yamaçlar, bağ evleri ve bağlar ile dolmuştur.

Yılın Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül ayları bağ zamanıdır. Bu aylarda şehirdeki canlılık diğer aylara nazaran daha azdır.

Bunun nedeni Kayseri'nin (yazın sıcak ve kurak) olması, bağların serin yamaçlarda yer alması, şehrin monoton yaşama - mından uzaklaşarak, (sakin, sessiz, temiz hava, ve doğayla iç içe olmak, vb.) etmenlerin rolü büyüktür. Bağlarda yapılan evlerin hemen hepsi çok yakın zamanlara aittir.

Kayseri'nin tarihçesinden anlaşılacağı üzere şehir daima istilalara uğramıştır. Özellikle beylikler zamanında iç savaşlarla evler kendi çapında bir sur içinde inşa edilmiştir (77).

Ailelerin zenginliğine göre, bahçe duvarlarının yüksekliği de artmaktadır. Böylece 5-6 metreye kadar yükseklikte

(75) Kayseri Evleri, S.13.

(76) Kayseri Evleri, S.13.

(77) Kayseri Evleri, S.13.

duvarlar vardır. Evlerde pencereler yalnız avluya açılıyordu. Sokak ve komşu duvarları daima sağır bırakılmıştır. Avluda bile pencerelere daima parmaklık konuluyordu. Bu durum evlerin aynı zamanda, ailelerin birer sığınağı olduğu gösteriliyor (78).

Bağlarda hayat serbest olarak geçmektedir. Ev ile doğa iç içedir (79).

Günümüzde apartmanlaşmanın getirdiği monoton yaşamdan bıkan insanlar bağlar, soğuk olana kadar şehire inmek istememektedirler.

Sosyo-kültürel ve teknolojik yapıdaki değişmeler, Kayseri'nin Sanayi ve Ticaret kenti olma özelliği, nüfus artışı, çalışanların yoğunlaşması, ailelerin çekirdek aile tipine dönüşmesine neden olmaktadır.

Hızla kentleşme süreci içerisindeki çalışanlar genelde konut işyeri arasında günlük yaşamlarını geçirmektedir. Sosyal aktivitenin zayıflaması, ailelerin konut dışına, özellikle (tatil günlerinde) olanakları elverdiğince yöneldikleri görülmektedir.

Büyük kentlerimizde olduğu gibi Kayseri'de de kentsel gelişmeye paralel olarak çok katlı konut blokları giderek çoğalmaya devam etmektedir. Mevcut çok katlı konutlarda yaşayanlar, yaşamın yükünü hafifletmek ve sosyal ilişkileri canlı tutabilmek için, gerek kendi konutlarında gerekse eş dost ve akraba çevrelerinde özellikle kış günleri bir araya gelmektedirler.

Yaz günleri bağlara göç edenler bu türde toplantı ve misafirlikleri devam ettirirler.

(78) *Kayseri Evleri*, S.13.

(79) *Kayseri Evleri*, S.13.

1.3.4. Mahalli Gelenekler

Kayseri'de folklor oldukça renkli özelliğe sahiptir. Şehir içerisindeki mahalli yaşama biçimi, kazalar da değişiktir. Özellikle her kazada bir başka görünüm ortaya koyar. Buna rağmen, belli motiflerde birleştikleri taraflarda vardır.

Bunlar düğünlerde davul zurna yanında, artık köylere kadar saz ekiplerinin gitmesi, düğün geleneklerinin değişmeyen bazı kurallarının her yerde aynı şekilde icra edilmesi, ölümlerde beraberlik ve acıya ortak olma tavrı gibi (80).

Kayseri'de eskiden şehir içerisinde önemli bir oyun vardı. Taş döğüşü, bu şehirleşmenin getirdiği nüfus artışı yüzünden önemini kaybetti.

Günümüzde mahalli özellik taşıyan, belli başlı gelenekler daha çok düğünlerde görülür.

Kayseri'de evlendirme ciddi bir mesele olarak ele alınır. Özellikle görücü usul hakimdir. Evlenmeye karar verilince de "Düzen" ve "Takı" önem kazanır. Takıyı kız, erkek tarafı ziynet eşyası olarak yapar. Durumu iyi olanlar "Fişeklik" tabir ettikleri 120'ye kadar varan (gremise) ya da 2.5 luk tabir edilen altın takarlar. Bunu yapanlar zincir ve burma bilezik, ya da kesme bilezik alırlar. İnci ve alıyans da ziyneti tamamlayan diğer çeşitlerdir (81).

Düzeni de aynı şekilde erkek tarafı alır. Bu da gelinin giyeceği çeşitli iç ve dış çamaşırlardır.

(80) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.61.

(81) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.61.

Kız tarafı ise, sandık içi, ev eşyası, mobilya, halı, kim gibi diğer eşyayı hazırlar. Çeyiz evden alınmasına "kalın" denir. Düğünler sazlı sözlü olduğu gibi salonlarda da yapılır (82).

Bu adetler kaza ve köylerde değişik şekilde icra edilir. Düğün sonrası kız arkası, köylerde gelin el öpmeleri önemli bir kuraldır.

Köylerde daha çok kış geceleri oda oturmaları olur. Henüz televizyonun girmediği yörelerde bu gelenek etkinliğini korumaktadır. Televizyon ise önemli ölçüde bu geleneği etkilemiştir.

Şehirde ise kış aylarında apartman komşuları ya da, aile grupları, haftanın belirli günleri, erkekler ayrı, kadınlar ayrı (mahallerde) olmak koşulu ile geleneğin kısmen sürdüğünü görmek mümkündür.

Eski sit alanındaki yerleşmeler ile çevre köylerde, düşük vasıflı konut alanlarında halı dokumacılığı yaygın olduğu için kızlar ve kadınlar boş zamanlarını hep halı tezgahı başında geçirirler. Bu da türküleri ve manileri hem yaygınlaştırmakta, hem de zenginleştirmektedir.

Türküler :

Kayseri türküleri, folklorümüzün önemli malzemelerinden birisidir. Bunlar daha çok TRT repertuarına girmiştir (83).

Belli başlı olanları şunlardır. "Aşam İstanbulu mesken mi tuttun" "Gesi bağlarında dolanıyorum" "Erkilet güzeli bağlar bozuyor" vb. Daha çok bağlama eşliğinde söylenen bu türkülerde

(82) *Dünden Bugüne Kayseri, S.61.*

(83) *Dünden Bugüne Kayseri, S.61.*

hareketli üslup kadar hasret duygusu ve hüznün de zaman zaman etkilidir (84).

Halk Oyunları :

Şehir merkezinde halay pek yaygın değildir. Ancak kaza ve köylerde geliş yerleşenler kendi çevrelerindeki bu geleneği şehirde sürdürürler. Şehrin yerli halkı daha çok çalgı eşliğinde tek ya da iki kişi ile zaman zaman da çok kişiyle oyun oynar (85).

1.3.5. Dil

Kayseri'de giderek etkisini kaybeden mahalli bir şive vardır. Halk dilinde sıcak bir havası olan bu dil ülkemizin bir başka yöresinde duyulsa "Siz Kayserili misiniz?" diye sorarlar. Bu kelimelerin bazıları şunlardır :

<u>Kelimeler</u>	<u>Anlamı</u>
Ağrıklı	Hastalıklı
Alağaz	Boşboğaz
Ayakçak	Merdiven, Basamak
Bişirik	Topraktan yapılmış çok sulu harç
Bıldın	Geçen yıl
Buglüz	Kambur
	Köşe
Çıngıl	Üzüm salkımının küçüğü

Şive olarak telafuz edilmek istenen, sabı (sahibi), ilane (leğen), bitinci, bıçah, namaz, gettik, göca, herif, muhaat (sahip), nörüyon, huvarı, vb.

Daha çok kadınlar arasında etkin olan bu şive farklılığı artan kültürel etkiden (TV, Radyo) vb. den dolayı eskisi

(84) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.62.

(85) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.62.

kadar süreklilik kazanmamaktadır.

Günümüzde Kayseri'li giderek daha sade dil kullanmaya başlamıştır (86).

1.3.6. Mutfağı

Eski Kayseri Mutfağı :

Kayseri mutfağının eski özelliği bugünkünden oldukça fazladır. Az ışıklı hava sirkülasyonunun fazla olmadığı, özellikle kuru ve soğuk hava imkanları olan yerler, kiler olarak kullanılırdı (87).

Zaman zaman iki katlı olan kilerin üst katına meyveler kuru meyveler konurdu. Alt kat da sıvı yiyecekler, pekmez, turşu gibi yiyecekler saklanırdı.

Yiyecekler arasında kurutulmuş kaysı, üzüm, muşmula, aşmakarna, pastırma, sucuk, tarhana, fasulye, mercimek, mutfağın temel ihtiyaç maddeleridir. Salça, özellikle pekmez Kayseri'linin genelde bağlarda avlu içerisinde ya da bahçe - de, ocaklarda kaynatarak hazırladığı yiyeceklerdir. Ayrıca Gilaboru bağ ve bahçelerin önemli bitkileri arasındadır (88).

Kayseri'ye has yemekler arasında mantı, kesme çorba, su böreği, göveç, arabaşı bulunur.

Mantı :

Kayseri mantıcılıkta özel bir yere sahiptir. Halkın ifadesine göre 36 çeşit mantı bulunmaktadır. Bunlar arasında en yaygın olanı etli mantıdır. Bol baharatlı ve etki olarak yapılan mantı kare şeklinde kesilmiş yufka içerisinde baharatın

(86) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.62.

(87) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.71.

(88) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.71.

ve etin konması ile çimdiklenerek katlanıp bükülür. Pişirildikten sonra, sarmısaklı yoğurt ve sumak eklenerek yenilir. Mantı lezzetli özelliği ile baş yemek sayılır (89).

Kesme Çorba :

Halk arasında aşmakarna olarak adlandırılan kesme çorba katı yufkadan kesilir. Hamur katı karılarak yufka haline getirilip çok ince doğranır. Sonra rutubeti yok olana dek kavrulur.

Çorbanın içerisine yerine göre yumurta konulur. Bazı bölgelerde buna erişte denir (Aş makarna) azami 1 cm. uzunluğunda ve 1 mm. çapında olur.

Eriştenin boyu ise 5 cm. kadar çıkar. Pişirilirken baharatla özellikle naneyle zenginleştirilen çorba çok lezzetlidir (90).

Su Böreği :

Hamur yufka şeklinde açıldıktan sonra 7-10 cm² lik halinde kesilir. Kaynar suda haşlanır. Bir kaç kat dizildikten sonra arasına yağ serpilir. Maydanozlu kıyma konur. Tekrar katlara devam edilir. 10 kat yapılır. Sonra fırında kızartılır (91).

Göveç :

Toprak göveçlerde, özellikle yaz aylarında sebzedен yapılan yemektir. Ana malzemesini patlıcan, domates, biber, sarmısak ve et oluşturur. Buna patates ilave edilir. Bunlar katlar halinde döşendikten sonra fırına verilir. Halk arasında fırın ağzı olarak tabir edildiği de olur (92)

(89) *Dünden Bugüne Kayseri, S.72*

(90) *Dünden Bugüne Kayseri, S.72*

(91) *Dünden Bugüne Kayseri, S.72*

(92) *Dünden Bugüne Kayseri, S.72*

Arabaşı :

Bir ölçek una on ölçek su konularak iyice kaynatılır. Belirli bir kıvama geldikten sonra sinilere dökülerek soğumaya konur. Pıhtılaşan hamur ayrıca pişirilen tavuk etli çorbayla birlikte içilir.

Yalnızca kış aylarında yenilir. Tavuk etli çorbası oldukça biberlidir. Limon sıkılır. Genellikle oturmalarda gecenin geç saatlerinde yenilir. Bu yemeğin en önemli adabı kaşığa büyük parça halinde hamur almak ve bunu çorba tasına batırırken içerisine düşürmemektir. Düşürenlere aynı yemeğin yaptırılması cezası uygulanır (93).

Kayseri'de bunun yanısıra özellikle gezmelerde çayın yanında ikram olarak hazırlanan halka yağ, yoğurt veya süt ve yumurtadan yapılır. Kete ise içli ve içsiz olarak daha çok yağlı hamurdan yapılır. İçinin (miyanesi) kavru olarak konur.

Bundan başka Kayseri'nin (Katmer) meşhurdur. Bu da açılan yufkaların yeniden katlanıp açılması ile yapılır. Bunu aileler genellikle (Çaman) ile birlikte yerler. Ya da misafirlerine ve sıra oturmalarında dostlarına ikram ederler.

Daha çok pastırmaların üzerini kapatmak için kullanılan çaman ayrıca içerisine pastırma doğranarak ekmeğe katık olarak kullanılır. Çaman aynı zamanda Kayseri'de dükkanlarda satışa arz edilir. Hazır bir tüketim malzemesi özelliğini taşır.

BÖLÜM 2 - YEREL VE YENİ YERLEŞİMLERİN ARAŞTIRILMASI

2.1. YEREL YERLEŞİMLERİN ARAŞTIRILMASI

2.1.1.19. YÜZYILDA KENTİN DOĞAL YAPISININ YAŞAMA ETKİLERİ

2.1.1.1. Coğrafi Konumu

Kayseri şehri Anadolu yarımadasındaki Osmanlı toprakları içinde oldukça önemli ve büyük, eski bir şehirdir.

Ankara vilayetini içine alan beş sancaktan ikinci sınıf itibar edilen bir Livâ (sancak) olup ilçe sözü edilen vilayet merkezinin 256 km. güneydoğusunda ve vilayetın son sınırında yer alan "Erciyas" dağının kuzey eteğinde ve Kızılırmak'a tabi Karasu'ya dökülen Sarmısaklı adıyla anılan, Küçük Nehir macurasına yakın düz bir ovaya kurulmuş ve Livâ (sancak) merkezi olan büyük bir şehirdir. Arazisinin büyük kısmı Karadeniz yağış alanında olup deniz seviyesinden itibaren bin doksan (1.090) metre yüksekliğe haiz olduğu gibi, arazisi de 38 derece ve 43 dakika 52 saniye kuzey enlemi ile 33 derece 50 dakika 36 saniye doğu boylamına haizdir (94).

2.1.1.2. Doğal Sınırları

Kayseri sancağı doğuda Sivas iline bağlı Aziziye ve (Pınarbaşı) Bünyan, kuzey de Yozgat sancağının bir kaç kazadan meydana gelmeleri Boğazlıyan, batıda Kırşehir sancağına tabi Avanos ve Konya vilayetinin Ürgüp ve güneyde Adana iline bağlı Feke ilçeleriyle sınırlanmıştır.

Bu livâ (sancak) iki nahiyeye bölünmüştür. Bunlardan biri merkez livanın güney cihetinde (tarafında) bulunan Develi

(94) Kayseri Tarihi (Minat-i Kayseri'ye) S.3.

ilçesindeki Göstere nahiyesi ile altmışiki parça köye sahiptir ve diğeri ise İncesu olup Karahisar nahiyesi ve onsekiz köyü içine almaktadır.

Merkez livaya bağlı olan merkez ilçesi yüzbir parça köyü havi (sahip) olup, tabii hududu Bünyan, Boğazlıyan, İncesu, Develi ilçelerinden ibarettir. Ve tabii şekli doğudan batıya doğru gayri muntazam bir üçgen şeklini gösterir ve bir yönden akan "Kızılırmak" bu üçgen şeklini ikiye böler (95).

Merkez livanın (sancağın) içine aldığı yüzbir pare köy, üç kısma ayrılarak "Koramaz Dağı" "Ova Köyleri" "Irmak Kenarı" adı ile anılır. Koramaz dağı yönünde yine Kayseri'nin doğusunda bulunur köylerden (Talas, Tavlusun, Germir, Zincidere, Efkere, Gesi, Mancusun) gibi büyük köylerin bazıları birer kasaba şeklinde olup çeşitli soydan insanlara, yoğun nüfusa sahiptir. Ve hele Kayseri'ye bir saat mesafede bulunan Talas pek hoş giden latif bir kasabadır.

Kayseri'nin merkez kazasına bağlı köylerden Talas, Tavlusun, Germir, Efkere, Zincidere gibi büyük köyler ahalisi (halkının) önemli kısmı, ticaret, sanayi ile uğraşmakta olup ziraat işleri ve çiftçilik, ova köyleri ahalisine ve ırmak kenarı köylerine inhisar etmiş gibidir (96).

2.1.1.3. Dağları ve Mesire Yerleri

Kayseri sancağı içindeki dağların en yükseği ve en şöhretlisi "Erciyes" dağıdır. Bu dağ sancağın hemen ortasında ve Kayseri şehrinin güneyinde yer alır ve deniz seviyesinden 3.841 m. ve Kayseri ovasından itibaren 2.846 m. yüksekliğe sahip zirvesi yaz kış kar ile örtülüdür.

(95) Kayseri Tarihi, S.3.

(96) Kayseri Tarihi, S.5.

Atmosferik tesirler konusunda da açıklanacağı üzere Kayseri şehri sözü edilen dağın kuzey eteklerinde bulunması dolayısı ile su ve havası bu sayede son derece canlılık ve güzellik kazanır (97).

"Erciyes"dağının eteklerinin bin metreden fazla yüksekliğe sahip latif ve çok sayıda yaylaları olup, bunlardan bir hayli su pınarları bulunduğu cihetle Kayseri şehri ile civarındaki köyler ve kasabalar bu sulardan yararlanırlar (98).

Sözü edilen dağın çıkılması mümkün olan yerleri, Kayseri şehrine yirmibeş km. kadar uzaklıkta olup yalnız kuzey eteği şehre doğru üç kilometre mesafeye kadar uzanmıştır. Kayseri'nin en güzel ve latif sayfiyelerinin çoğu yaz mevsimlerinde sözü edilen yazlıklara taşınırlar. Bu sayfiyeler arasında Hisarcık bahçeleri, eşi az bulunan güzellik ve tazeliğine haiz hoş bir yerdir.

Kayseri ve ona bağlı köylerde civarda bulunan ilçeler halkının koyun ve suğırları her baharın sonunda sözü geçen dağın yaylalarına sevk edilerek iki buçuk ay kadar oralarda otlatırlar. Sahipleri de güzel suların başında çadır kurarlar (99).

2.1.1.4. Su, Maden, Nehir ve Gölleri

Kayseri şehrinde 121 çeşme olup, bu çeşmelere gelen su üç mabadan (kaynaktan) çıkarak bunların birine büyük abgın avgın (sulu) diğerlerine kumluk ve makbul suyu adı verilir (100). (Gineler) denilen yerde doğup mabadan bir (km) kadar geldikten sonra güneyden gelen "Ahievran" suyuna birleşerek ikisi birden büyük avgına dökülür. Oradan kendi eski yoluna

(97) *Kayseri Tarihi*, S.5

(98) *Kayseri Tarihi*, S.5

(99) *Kayseri Tarihi*, S.5

(100) *Kayseri Tarihi*, S.6.

ortaya çıkar. Gölün kıyısında "Saz içmesi" adı verilen soğuk maden sularının insan bedenine faydası çok olduğundan, Ağustos ayı içinde halktan bazıları sözü edilen içmeye giderek şifa kazanmak için bu madeni sudan içer ve sindirim sisteminde rahatlamayı sağlarlardı (106).

Bu gölün arazi (alanı) düz bir sathıtan ibaret olup, içlerinde ve etrafında külliyyetli saz ve kamış yetişir. Bu nedenle bunlar akıntının ağırlaşmasına sebep olur ve bir takım bataklık husule getirerek civarındaki köylerin havasını bozar. Fakat bu gölden çıkarılan saz ve kamış kasaba ve civarındaki köylere taşınarak, bir kısım haman ve fırınların yakıt ihtiyacının temin ettiği gibi bir kısım da, hayvanlara verilir. Ve bir kısmı da ot minder ve yastık imalinde kullanılır (107).

Soğuk maden sularından olmak üzere ve Kayseri'nin "Hasanalp" Köyü civarında bir maden suyu vardır ki, yapısında hidroklorür ve sodyumbikarbonatdan ibaret olup cilt ve mide hastalıklarına iyi gelir ve ayrıca hazmı da kolaylaştırır. Sıcak maden sularından olmak üzere, Kızılırmak'ın 4 km. yakınında Tekgöz hamamı adı verilen bir kaplıca vardır ki, sıcaklığı (18°C) olup demir sülfat tuzlarından oluşmuştur. Yaz günlerinde pek çok kimse kaplıcadan banyo yaparak şifa bulmaya çalışırlar (108).

Madenler :

Liva (sancak) içerisinde kimyevi maddelerle tesadüf edilmekle beraber, Liva'nın her yönünde mükemmel yontu taşı ve alçı taşı madenleri bulunur.

(106) Kayseri Tarihi, S.7.

(107) Kayseri Tarihi, S.7.

(108) Kayseri Tarihi, S.8.

devam ederek şehre girer, şehir halkının çoğu bu sudan yararlanır (101).

Kentin civarında köylerin herbirinin Erciyes dağı kollarındaki membalardan temin edilirdi (102).

Garip olan şudur ki, Kayseri şehrinin güneyinde ve Erciyes dağının kucağında bulunan, Hacılar ve Kızılviran köyler akarsudan mahrum olup, bu köylerin halkı büyük sarnıçlar yapıp, bunları kış günleri kar ile doldurmak suretiyle su ihtiyaçlarını giderirlerdi (103).

Kentin yakınından geçen Kızılırmak nehrinin akış hızının fazla olması nedeni ile civarında bulunan köyler, arazi sulaması yönünden bu sudan yararlanamazlardı (104).

Sarmısaklı nehri ise (Barsama köyü) civarında Livâ (sancak) arazisine girerek arazisinin bir kısmını sulamada yararlanılırdı. Ova köyleri arazisinden geçerek Kayseri kasabasının (iki km.) yakınından seyrederek ve kasabaya onbeş km. uzaklıkta Karasuya karışarak onunla beraber Kızılırmak'a dökülür (105).

Ova köyleri ile Kayseri kasabası tarım arazisinin önemli kısmı bu sudan yararlanır.

Kayseri'nin on üç km. yakınında sazlık bir göl vardır ki bu göl etrafında ve kendi içinde bulunan bir takım kaynaklardan çıkarak kare şeklinde (otuz kırk km.) lik bir mevki işgal eder. Ve çevresinde bir takım tatlı ve madeni sular

(101) Kayseri Tarihi, S.7.

(102) Kayseri Tarihi, S.7.

(103) Kayseri Tarihi, S.7.

(104) Kayseri Tarihi, S.7.

(105) Kayseri Tarihi, S.7.

Bu nedenle mevcut yapıların önemli kısmı bu taşla inşa olunur. Sözü geçen yonu taşı ocakları (1888) tarihine kadar Kanuni kayıt altında bulunmadığından açılan ocaklar harap olmuş idi.

Alçı taşı madeni Kayseri kasabasına bağlı (Ağırnas) köyü ile (Gergeme) köyü arasında yer alan, zengin bir maden yatağıdır. Bu taş madeni yapıların dayanıklılık ve sağlamlığını temin etmektedir. Kayseri kasabası ile köylerinden bazılarının arazisinde (Güherç ile) bulunması halkın bir kısmının bu sanatla uğraşmasına neden olmuştur (109).

2.1.15 İklimi

Sancağın havası genellikle ılımlı derecede ise de çeşitli yönleri su ve hava itibarı ile farklılık gösterir.

Kayseri kasabası düzlem gibi düz bir ova üzerinde kurulmuş olup, bu ovanın etrafı bir takım tepe ve belenlerle çevrili bulunmaktadır. Kar ve yağmur sularını tabii mevrâğı olmadığından ve kasaba mevki itibarı ile hava celbine pek de müsaîd bulunmadığından, yaz günleri kasabanın havası ağır ve kış günlerinde ise soğuk ve rutubetli halde bulunur. Ve hele tabii arz göherçile (boya bitkisi) madeninin haiz ve mevcut yapılar çoğunlukla kargir ve çamur harçlı yapı olduğundan tabii rutubet ileri derecede bulunur (110).

Dört mevsimde bir çok kimse göğüs ve burun nezlesinden yakayı kurtaramaz (111).

Sonbaharın genel günlerinde akşam sabah kasabaya bir saatlik mesafeden bakıldığı zaman, kesif bir duman ile örtülmüş olduğu görülür. Bundan dolayı halkın bir kısmı romatizma has-

(109) Kayseri Tarihi, S.8.

(110) Kayseri Tarihi, S.11.

(111) Kayseri Tarihi, S.11.

taliğine müptela olduğu gibi sonbahardan ilkbahara kadar da ara sıra enflüenza (göğüs hastalığı) hastalığı kapıları çalar.

Bu nedenle halkın büyük kısmı yaz günlerinde bağ ve bahçe gibi sayfiyelere gider, günümüzde bu sayfiyeler şehire üç ilâ 10 km. uzaklıklar arasında ve yüksek yerlerde bulunurlar (110).

Yaz günleri sayfiyelerden akşam, sabah şehre gidip gelmek mecburiyetinde bulunanlar, hareketli gidiş-gelişten vücutça yararlanırlar. Ayrıca bağ ve bahçeler de bir kısım halkın geçimine yardım eder.

Dolayısı ile sayfiye konusu, Kayseri'de zorunlu ihtiyaç derecesinde ortaya çıkmış, tabii ve zorunlu hal almıştır (111).

2.1.2. 19.YÜZYILDA KENTİN SOSYO-EKONOMİK YAPISININ YAŞAMA ETKİLERİ

2.1.2.1. Nüfus Yapısı

Kayseri kasabası (onikibin sekizyüz onbir) hane ve (elli altı bin yüzyetmişsekiz) kişilik bir nüfustan ibaret olup Liva (sancak) ve çeşitli unsurlar itibariyle aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.

Anasır (Etnik Gruplar)	Hane (Ev)	Ünas (Kadınlar)	Zükür (Erkekler)	Yekün
İslami	7.719	16.345	18.091	34.436
Rum	688	1.407	1.406	2.813
Ermeni	3.722	7.729	8.393	16.122
Katolik	342	688	803	1.491
Protestan	267	575	718	1.294
Ecnebi(Yabanc.)	1	15	7	22
Hane Toplamı :	12.811,	Nüfus Toplamı :	56.178	(112)

(110) Kayseri Tarihi, S.11.

(111) Kayseri Tarihi, S.10.

(112) Kayseri Tarihi, S.9.

Kayseri şehrinin 12.811 hane, 3.722 dükkan ve mağaza, 120 fırın, 30 han, 11 hamam, 97 arsa, 250 ambar, ve samanlılık, 150 cami ve mescid-i şerif, 56 sıbyan mektebi, altısı erkek, üçü kızlara mahsus olmak üzere dokuz resmi ilkokul, bir mülki idadi, 1292 adet nefis ciltli kitapları havi iki kütüphane, 39 medrese, 8 külliye, 123 çeşme ve sebil, bir hükümet konağı, bir askerlik dairesi, bir liva ve cephanelik, bir Belediye Dairesi, bir güherçle fabrikası, bir Gurabi hastanesi, 2 Belediye bahçesi ve şehrin civarında 1.675 bahçe ve 6.068 bağ ve 4.484 parça ekili tarla ve 52 çayır ve 205 mera ve 102.361 ekili ve dikili olmayan arazi vardır (113).

Liva (sancak) dahilinde yerleşmiş halk Müslüman, Rum, Ermeni, Katolik, Protestan topluluklarından ibaret olup, müslüman topluluğu sunni ve hanefi mezhebindedir.(114).

Livai (Sancak) halkının genel dili Osmanlı dili olup yalnız Develi ilçesinin merkezi olan Everek kasabası ile Kayseri kazasına bağlı köylerden bazılarından bulunan Ermeniler kendi aralarında Ermenice konuşurlar. Ermeni topluluğu kasaba dahilinde üç kilisesi (Efkere ve Derevenik) köylerinde iki büyük manastırları mevcuttur (115).

Katolik ve Protestan topluluklarında kasaba içindeki birer kiliseleri bulunmaktadır. Bunlardan başka Fransa Tebasından (halkından) cizut papazlarının bir mabet ve iki okulu olup, Amerika misiyonerlerinin de Talas da düzenli iki okul ve kırk yataklı bir hastaneleri vardır (116).

2.1.2.2. Eğitimi

Kayseri kasabasında otuz dokuz ilim kapısından ibaretir. Medreseler olup, bunların her biri vaktiyle birer

(113) Kayseri Tarihi, S.9.

(114) Kayseri Tarihi, S.9.

(115) Kayseri Tarihi, S.11.

(116) Kayseri Tarihi, S.11.

"Darul-Ulum" (İlimler Akademisi) idi (117).

1870 yılında kurulan rüştiye (Ortaokul) mektebinin öğretim şekli eski mahalle mekteplerinden farklı olması nedeni ile pek yararlı olamamıştır. (118).

Vakıfların gelirleri ile eğitim ve öğretim sürdürülen medreselerde eğitim zamanla bilim dallarında (ehil olmayan) (uzman olmayan kişilerin eline geçmesiyle sınav usullerinin kaldırılması vb. etmenler ile harap olarak asker kaçağı yuvası haline dönüşmüştür.

Yer yer açılan ilkokullardan da mahalli ihtiyaçları karşılayamadıklarından yararlar sağlanamamıştır (120).

Dolayısı ile Kayseri şehri eğitim konusunda geri kalmıştır.

Meşrutiyetin doğmasından sonra Rüştiyeden sonra kurulan (Mektebi-İdadi) (Lise)'nin eğitim durumu değiştirilmiş köy ve kasabalarda bir çok ilkokullar açılması ile başarının elde edilmesine çalışılmıştır (121).

Kayseri'de bugünde muntazam bir sivil lise mektebi ve resmi kız ortaokulu, üç kız ve altı erkeklere mahsus dokuz ilkokul vardır. Civar köylerden bir ortaokul ile iki ilkokul olduğu gibi diğer büyük köylerden ihtiyaç nisbetinde düzenli ilkokulların kurulmasına teşebbüs edilmiştir.

(117) Kayseri Tarihi, S.13.

(118) Kayseri Tarihi, S.13.

(119) Kayseri Tarihi, S.13.

(120) Kayseri Tarihi, S.13.

(121) Kayseri Tarihi, S.13.

2.1.2.3. Sanayi ve Ticaret

Kayseri'de ticaret türü çeşitli ise de başlıca iki kısma ayrılır. Biri nakdi sermayesi ile ticaret yapan servet ve yesar sahipleri, diğeri küçük sanat ve el emeği ile çalışan çiftçi teymurcu (el sanatı) kuyumcu, sanatçı gibi çalışan sanatkarlardır (123).

Tüccarın bir kısmı kitre, cehri, yapağı, gibi yerli ürünlerin (aksu atasıyla (alış-verişi) meşgul olur. Diğer kısmı kahve, sabun, şeker ve yabancı kumaşların ticareti ile uğraşır. Eski kilim ve seccade ticareti eski dokumalar Tüccar aracılığı ile İstanbul'a ve Avrupa'ya sevk edilir (124).

Kayseri ve ona bağlı köylerde bir hayli halı tezgahı olup, senede on binden fazla halı ve seccade dokunup üretilmekte ve tüccar aracılığı ile dış ülkelere gönderilmektedir. Günümüzde bu tezgahlarda, pek çok kişi ve aileler çalışarak geçimlerini sağlamaktadır (125).

Yerli mahsuller elde edilen ticaret kaynakları kitre (boya malze.) cehri (boya malze.) yapağı (yün) acı çekirdek gibi bir kaç çeşitten ibarettir. Kitre icraatı yıllık üç milyon kuruş, yerli yapağı (yün) ihracatı da yaklaşık olarak bir milyon kuruş, acı çekirdek ve deri ihracatı yaklaşık olarak altıyüzbin kuruş tutarındadır (126).

Kayserinin yerli imalatından önemli yer tutan ürünleri şöyle sıralayabiliriz (Kilim, circim, yazma, yemeni, alacabez, çarşaf, havlu, keçe, kare çadır). Bunun yanısıra pas tırma ve sucuk imalatı bunlar arasında önemli yer tutar (127).

(123) Kayseri Tarihi, S.12.

(124) Kayseri Tarihi, S.12.

(125) Kayseri Tarihi, S.12.

(126) Kayseri Tarihi, S.12.

(127) Kayseri Tarihi, S.12.

2.1.2.4. Tarım ve Yer Ürünleri

Tarım ve çiftçilik eski yöntem şeklinde devam etmektedir. Sancak dahilinde yetişen tahıl mahalli ihtiyacı karşılayamamakta ve halkın önemli kısmı Yozgat ve Sivas tarafından gelen zahire (tahıl ürünleri) ile ihtiyacını karşılamaktadır.

Kasaba içerisinde yetişen tahıl ürünleri, buğday, çavdar, arpa, nohut, mercimek, burçak, vb. olup çoğu kısmı buğdaydır (128).

2.1.3. YEREL KAYSERİ EVLERİ

Eski Kayseri'de yaşam yazları bağda, diğer mevsimler şehir içinde geçtiğine göre evleri iki kısımda inceleyebiliriz :

- a) Şehir Evleri
 - a.1) Şehir Evleri (Orta ve Büyük Evler)
 - a.2) Küçük Evler
 - a.3) Din Ayrılıklarına Göre Evler
- b) Bağ Evleri

2.1.3.1. Şehir Evleri

Şehirde yer alan evler şema olarak üç esaslı mahalden oluşmuştur.

Ortada sofa denilen ve yalnız girildiği yönden ışık alan (7-7.5 m.) uzunlukta, (4-5) eninde sofa. Bu oda aynı zamanda evdeki ihtiyarların, yatak odası fonksiyonunu yerine getirmektedir. Bunun iki yanında mutfak ve harem odası vardır. Bu iki bölüme de ortadaki sofadan geçilir (129).

(128) Kayseri Tarihi, S.13.

(129) Kayseri Evleri, S.21.

Evler genelde mutfak-sofa-harem odasından sonra diğer bölmeler ilave edilerek yapılmıştır.

Sofalar :

Yalnız kapı ve kapının üzerindeki pencereden aydınlatılırlar. Bu pencereler, evin veya sofanın zenginliğine göre bir veya iki tanedirler (P1, P2, P8).

Öyleki en mütevazi yükseklikte (6 m.) yi bulan sofalar pencereleri ile hemen sokaktan farkedilirler. Pencerelerin adedine göre sokaktan avluda zengin bir sofa mı yoksa, mütevazi bir sofa mı bulunuyor anlaşılabilir. İçte sofalar üç kısımdır. Birinci kısım seki altı denilen kapıdan girilince taşlı kısımdır. Ekseriye (2-3 m.) genişliktedir. Ortaya doğru meyillidir. Ortada (Çağ) denilen delikli bir taş bulunur. Burası sık sık yıkanarak sular delikli taştan akıtılır (P1, P2, P8).

Seki altının üç tarafında taştan bir kademe vardır. Buraya ayakkabılar sıralanır. Bu durumda seki altı eve girilince ayakkabıların çıkarıldığı bir mahaldir.

Taş kademenin üzerinde terek denilen raflar vardır. Buralara bakır kaplar sıralanır.

Seki altından esasından iki mahalle geçilir. Bunlardan biri mutfak, diğeri harem odasıdır. Sonradan bazı evlerden mutfağın yanından bir kapı daha açılarak ikinci bir harem odası ilave edilmiştir. Zengin evlerinde seki altında hizmetkarlar efendilerinin emirlerini beklerlerdi.

İkinci Kısım : Seki altından iki kademe ile çıkılan ve asıl oturulacak yer olan tahtalı kısımdır. İki kademenin yüksekliği (70-75 cm.) dir. Burada rıhtlar delikli yapılarak ahşabın çürümemesi için tertibat alınmış, alttan da havalandırılmıştır (P8).

Aynı zamanda bu durum sofanın altında kalan depoya (Zerzembiye) ışık temin eder. Yiyecek deposu olarak kullanılır.

Tahtalı kısmın iki ya da üç tarafı sedirle çevrilidir.

Üçüncü Kısım : Sofanın arka yüzündeki oymalı ahşap bölmeden sonra gelen kısımdır. Buraya alttan depolar yerleştirilmiş, ahşap bir döşeme konularak, üzümün saklı olarak saklanması için bir mahal yapılmıştır. Buna Çardak denilir. Ve sofanın arka bölme duvarlarında bulunan simetrik iki dolap kapısından birisinde, basit bir merdivenle oraya çıkılır. Yan duvarlarda gömülü duvar ve nişler vardır.

Yüklük denilen bu duvarlar yataklar içindir. 75 cm. derinlik, 1.50 cm. genişliktedirler. Türk evlerinde eskiden karyola olmadığı için yatılan odada bu yüklüklere ihtiyaç görülmüştür (P₃).

Yataklar yatma vakti yere serilir, sabahleyin kaldırılarak yüklüğe kaldırılır.

Sofadaki küçük nişlere ise (Givle) denilmektedir. Buralara kitap ve kıymetli eşyalar konulur. (130).

Harem Odası :

Seviyesi seki altına nazaran (50 cm.) yüksektir. Öndeki odadan ahşap bir bölme duvar ile ayrılarak arkaya ikinci kısım bırakılmıştır. Depo denilen bu yer zorunlu hallerde çocuk ve ebeveyn yatak kısımları olarak düşünülmüştür (P₁, P₂, P₅, P₇, P₈).

(130) Kayseri Evleri, S.21.

Togana (Mutfak) :

Büyük bir mutfaktır. Zemin kodu seki altı ile aynıdır. Genlikle üç kısımdır.

Birinci Kısım : İşin görüldüğü ve kapların yıkandığı taşlık kısımdır. Seki altında olduğu gibi ortada bir (çağ) vardır.

İkinci Kısım : Oturulan ve yüksekliği 50-60 cm. kadar yükseltilmiş döşemesi ahşap olan kısımdır. Burası evin büyük hanımının oturarak mutfağı yönettiği kısımdır (P1, P2, P4, P7, P8).

Üçüncü Kısım : Yiyecek ve zahire ambarıdır. Toganadan genellikle (2-2.5 m.) aşağıda bulunan ve sofanın altına rastlayan bodruma (Zerzemine) inilir (P8). Burası halk arasında (Zerzemin-Zerzemi) diye anılır.

Hamam :

Eski Kayseri evlerinde genelde bahçeye açılırdı. Bahçeye ilişkili olmasının temel nedeni : Evin su ihtiyacının bahçeden karşılanmasıyla birlikte aynı zamanda çamaşırlık olarak ta kullanılmasıdır (P1, P2, P7, P8).

Aynı zamanda hamam bir yönü ile mutfakla ilişkilidir. Çünkü mutfak ile hamam duvarı arasına konulan kazan mutfaktan ısıtılmaktadır.

Hamamın mutfaktan ısıtılması ancak zengin ve kalabalık evlerde mümkündür. Daha mütevazı evlerde ise hamam harem odasından ısıtılır bir hale getirilmiştir. Çünkü evin hizmetini evin hanımı görmektedir (131).

(131) Kayseri Evleri, S.21.

Açık Toğana :

Halkın bağlara göçmesinden önce avlu içerisinde yer alan önü tamamen açık bir mutfak halindeydi. Burası yaz ayları için yemeklerin yapıldığı, (Ocak) denilen bölme de aynı zamanda (Bazlam-açma börek vb.) yiyeceklerin yapıldığı yerdir (P8).

Halk bağlara göç etmeye başlayınca burası zamanla fonksiyonunu yitirerek, odunluk ya da ahır - kümes olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Köşk :

Avluda açık oturmayı sağlayan üzeri kapalı teras şeklindedir. Genelde Harem ve selamlıkta ayrı ayrıdır. İçerisi girildiği yönden iki ya da 3 tarafı sedirli oturmaya müsaittir. Eskiden burada yaz aylarında sıcakların yoğun olduğu günlerde yatmak için en uygun yer olduğunu söylerler (P1, P2, P7, P8,).

Aynı zamanda yaz akşamları komşu beylerin toplandığı sohbet ettikleri kahvelerin içtikleri önündeki minik havuzun şırıltısının zevkli oturma gecelerine renk kattığı vurgulanır.

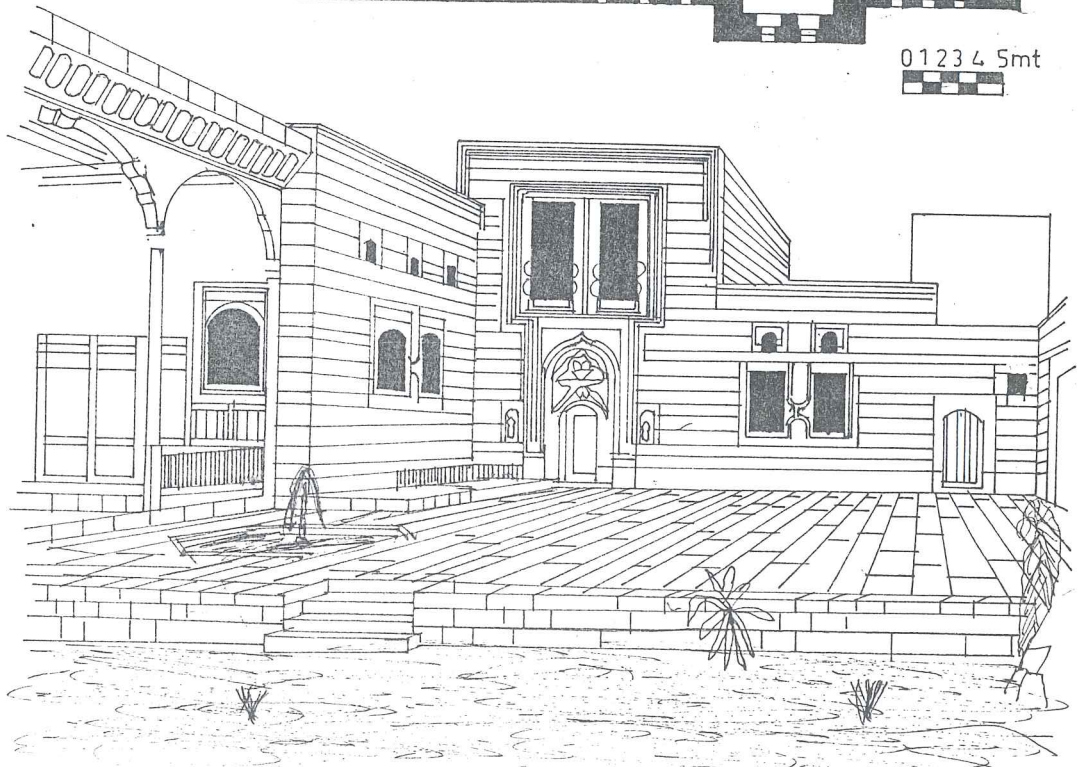
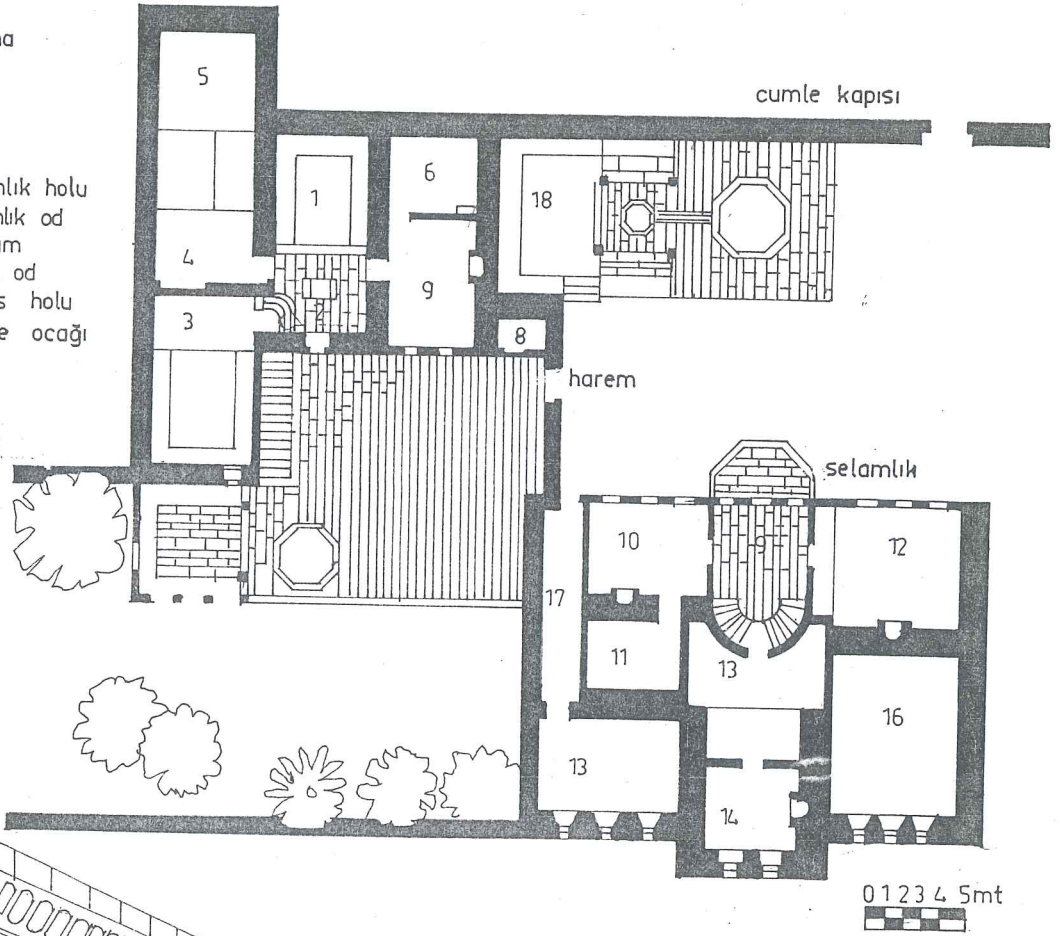
Burası yine bağlara göç etme ile beraber eski fonksiyonunu yitirdiği, bağ evlerinde bu tür yerlere yer verilmenden anlaşılmaktadır (132).

Selamlık :

Zengin evlerinde bu oda sonradan ilave edilmek sureti ile küçük evlerde ise ayrı bir kat şeklinde avludan ya da sofadan çıkılan bir merdivenden yapılmış, bölümdür. Eve gelen erkek misafirlerin ağırlandığı ve evin beyi ile oturduğu odalardır. Bu odada duvarları zarla kaplı olup, döşemeleri ahşaptır (P1, P2, P4, P7, P8).

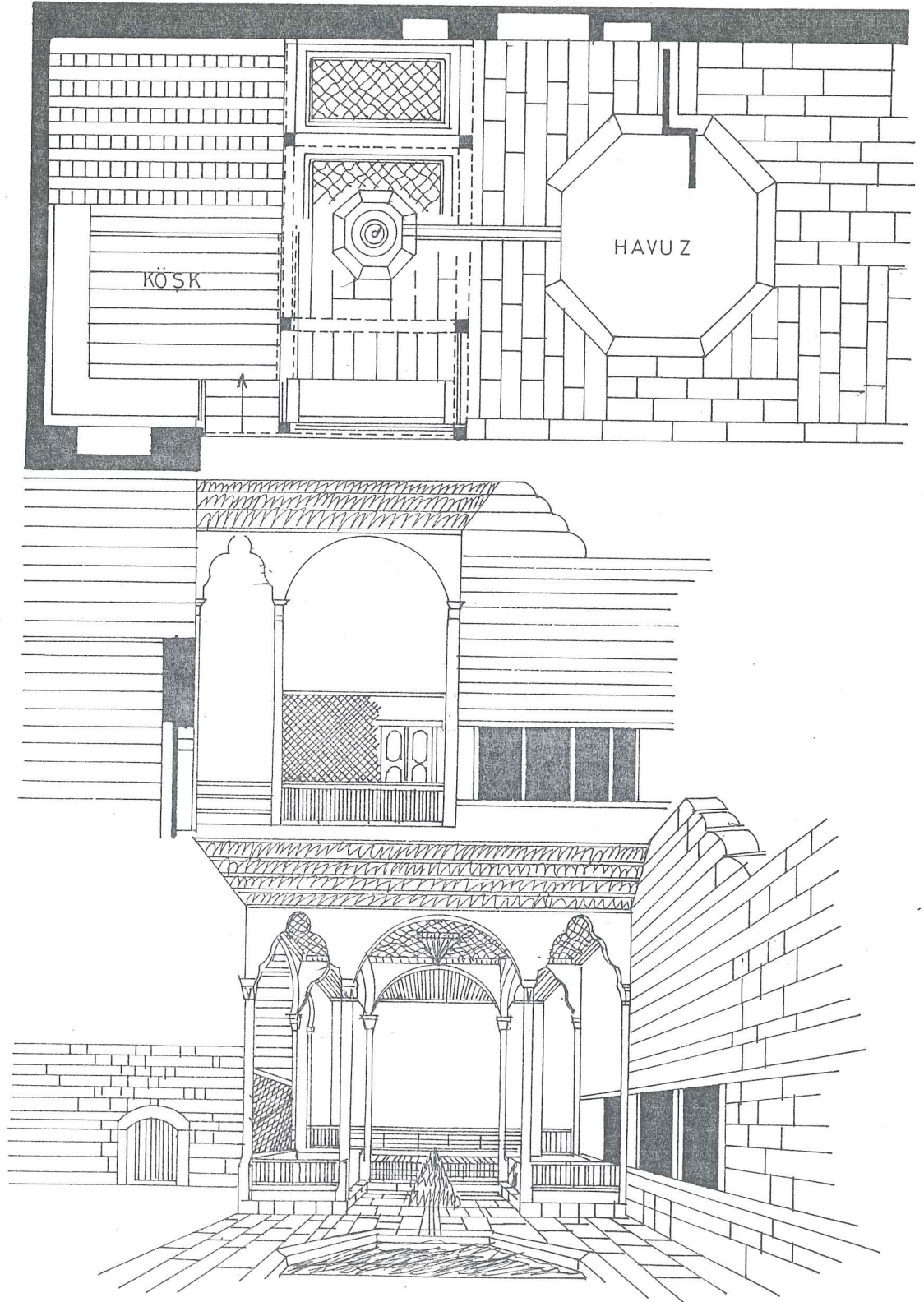
2.1.3.2. Şehir Evleri Plan Tipleri

- 1 sofa
- 2 harem od
- 3 oda
- 4 togana
- 5 depo
- 6 depo
- 7 kosk
- 8 hela
- 9 selamlık holu
- 10 selamlık od
- 11 hamam
- 12 kabul od
- 13 servis holu
- 14 kahve ocağı
- 15 ahır
- 16 ahır
- 17 gecit
- 18 kosk

P:1 MOLLAOĞULLARI EVİ PLANI PERSPEKTİFİ

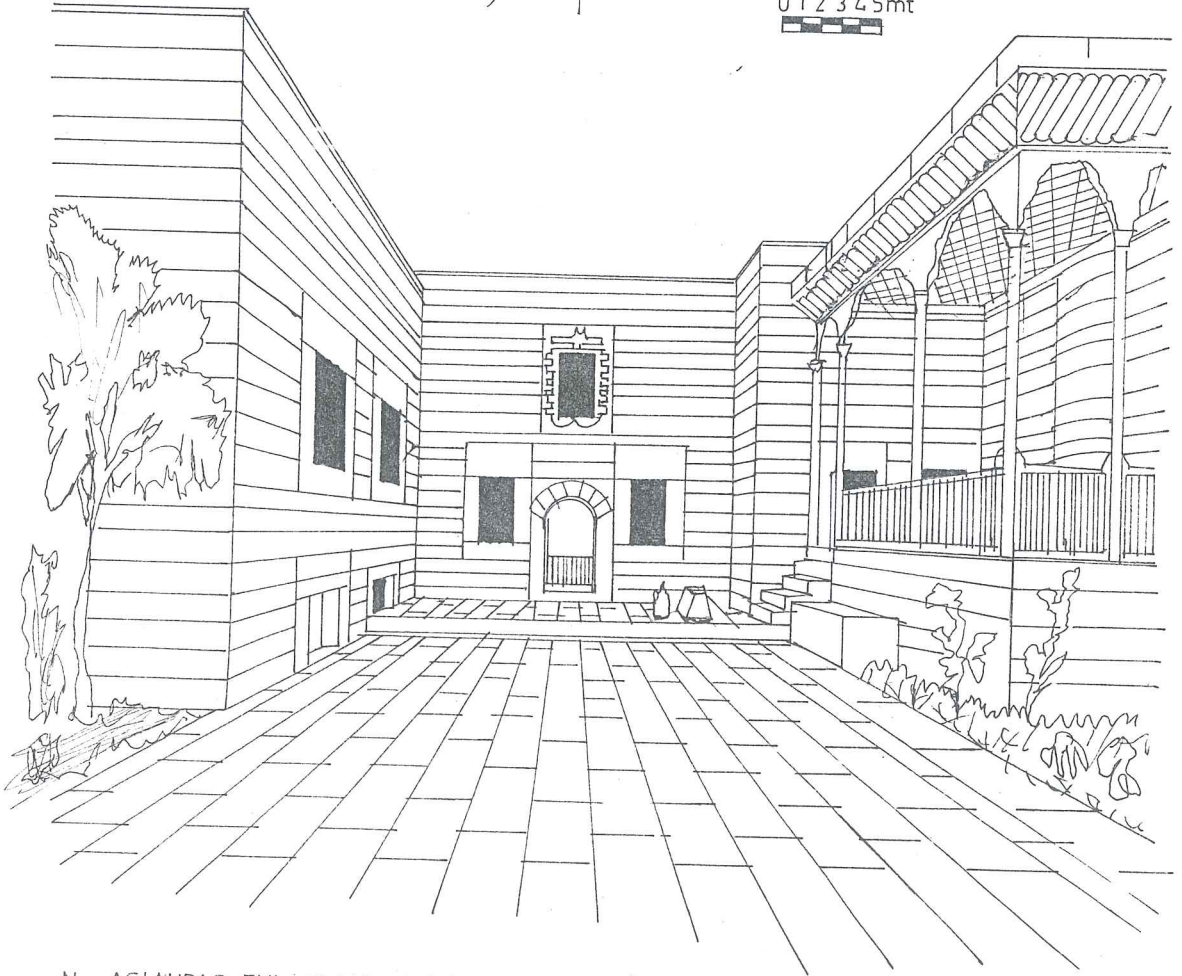
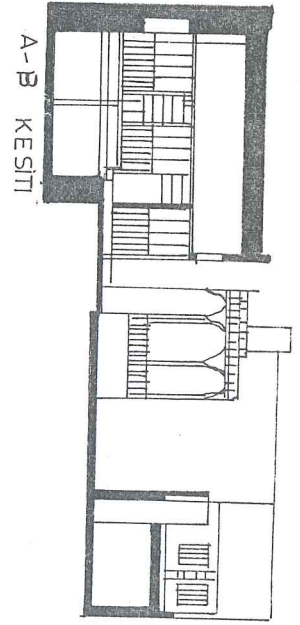
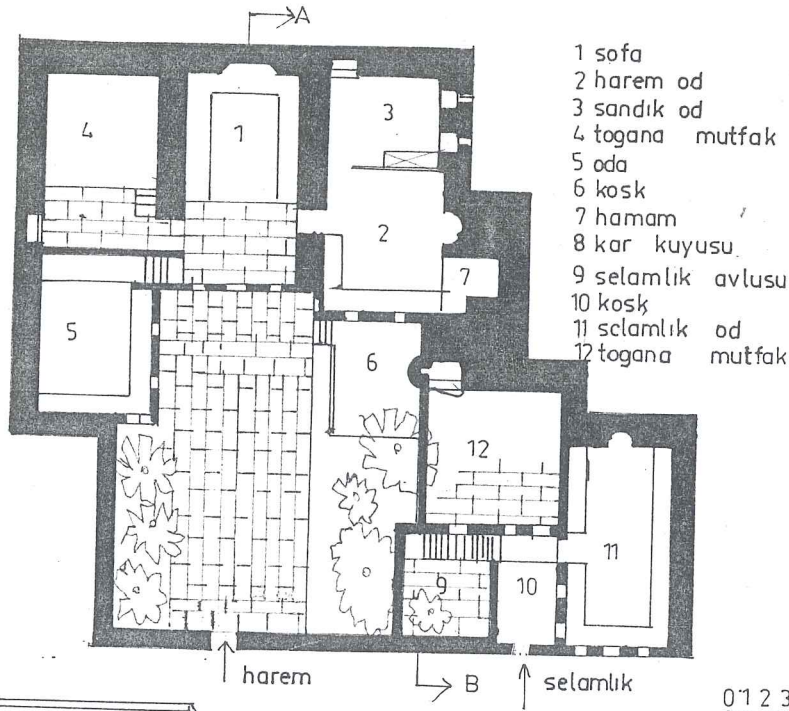
Çakıroğlu N.
S:34

MOLLAOĞULLARI SELAMLIK KÖŞKÜ

Cakiroglu N S:35

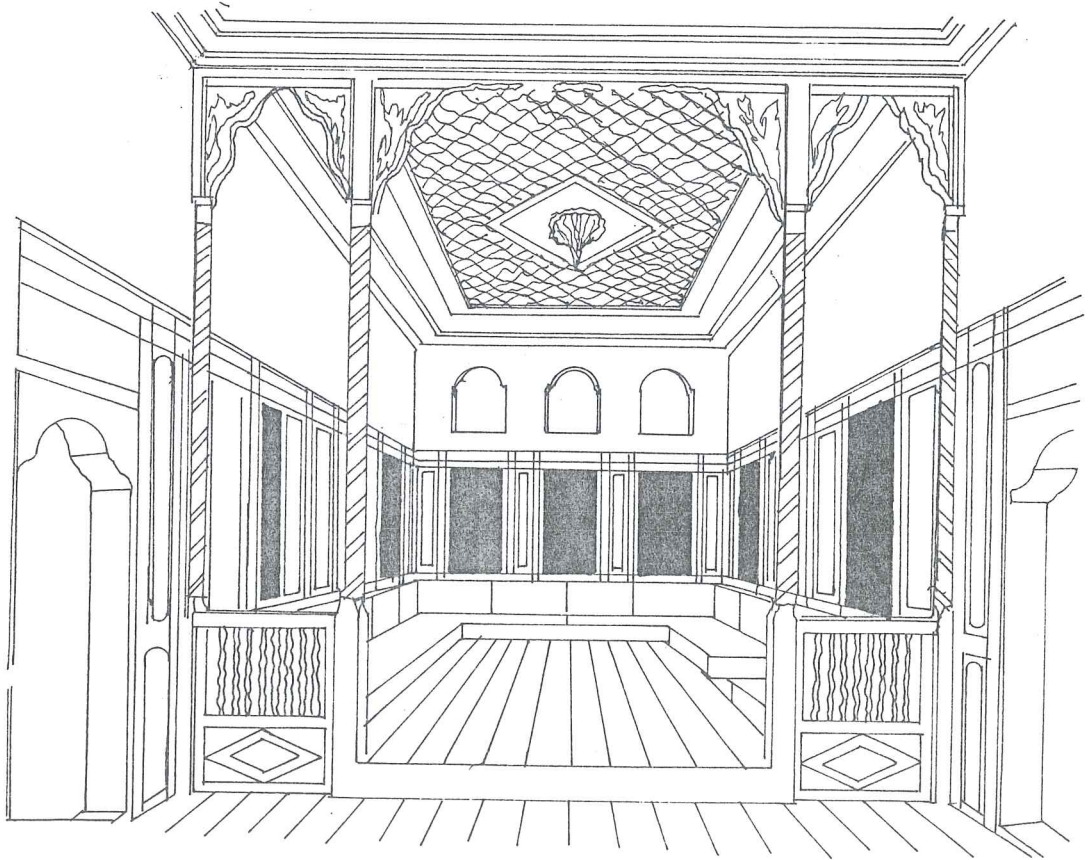
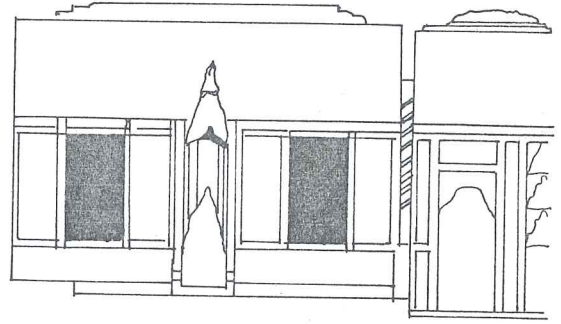
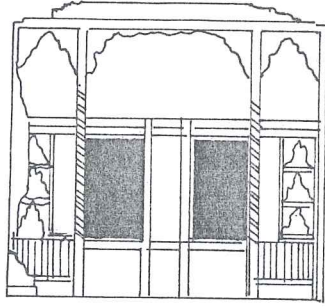
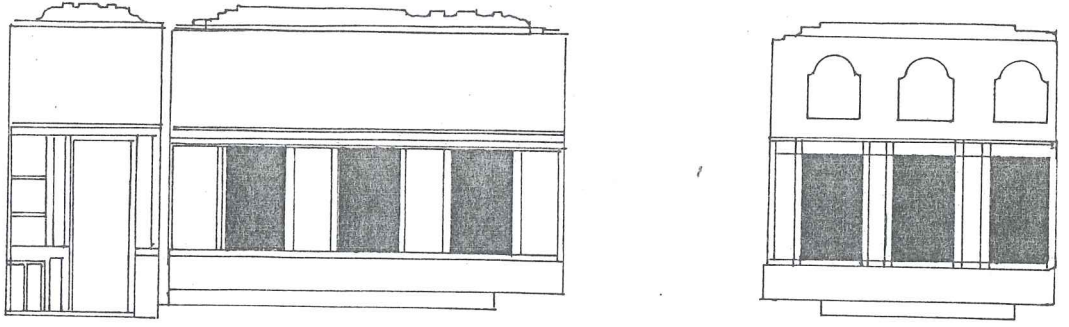
P1

P:2

N. ASLANDAG EVI PLANI HAREM PERSPEKTİF

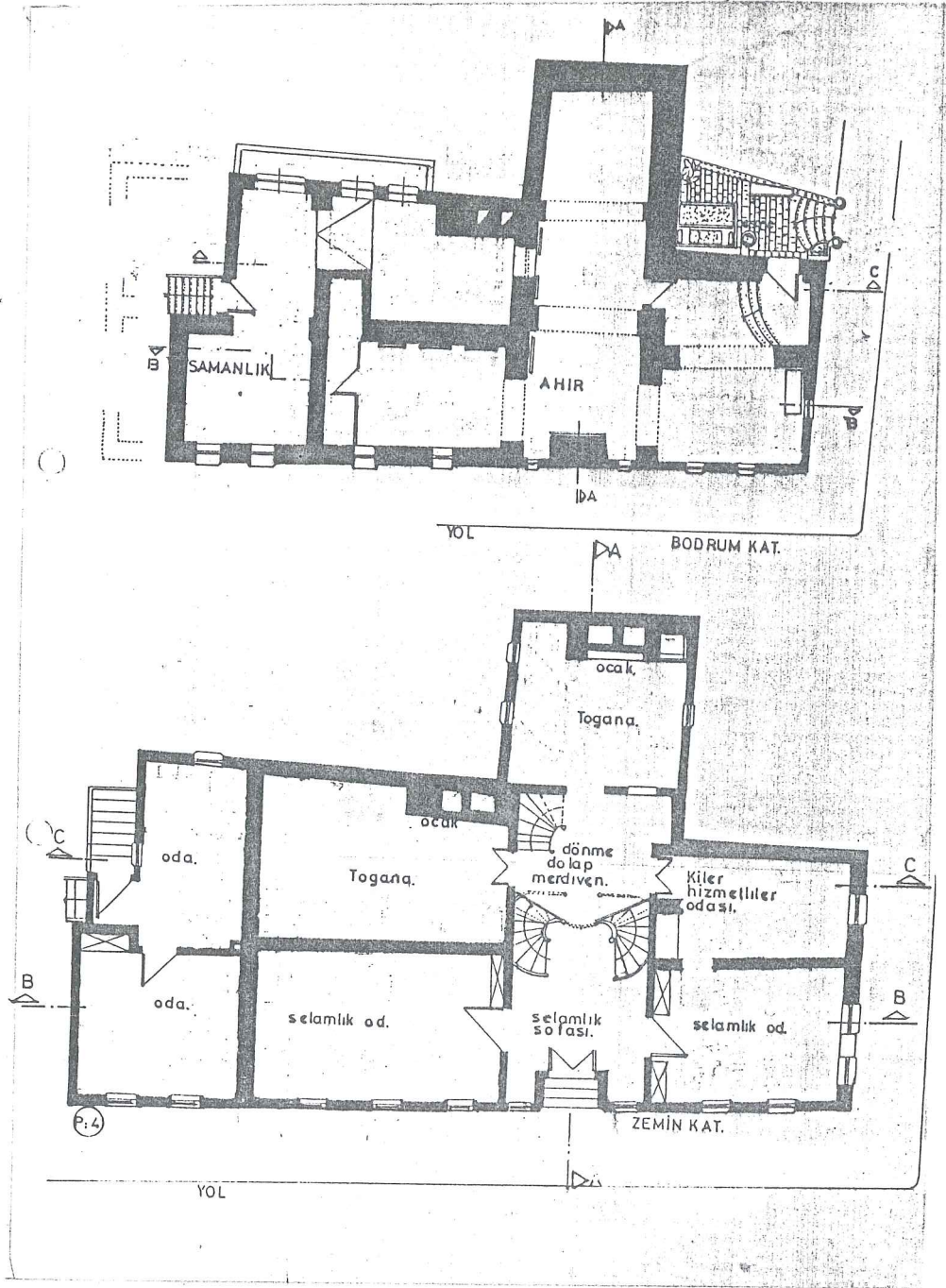
Cakıroğlu N.
S: 37

P 3

ZENNECİOĞULLARI YILDIZ KÖŞKÜ İÇ PERSPEKTİF

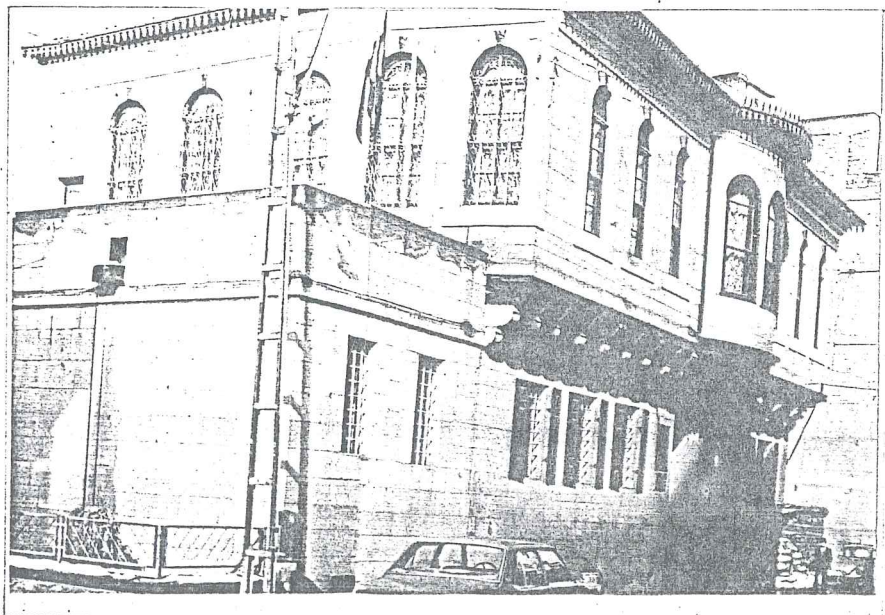
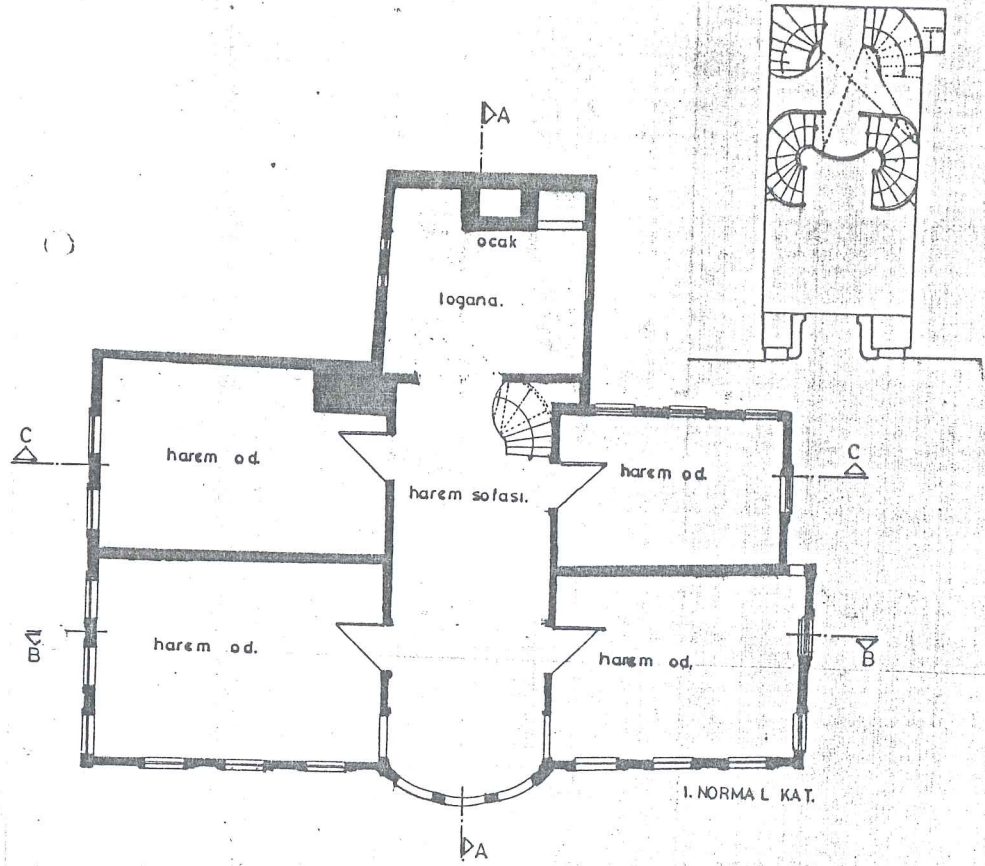
S:32
Çakıroğlu N.

RAŞİT AĞA KONAĞI (ATATÜRK EVİ)

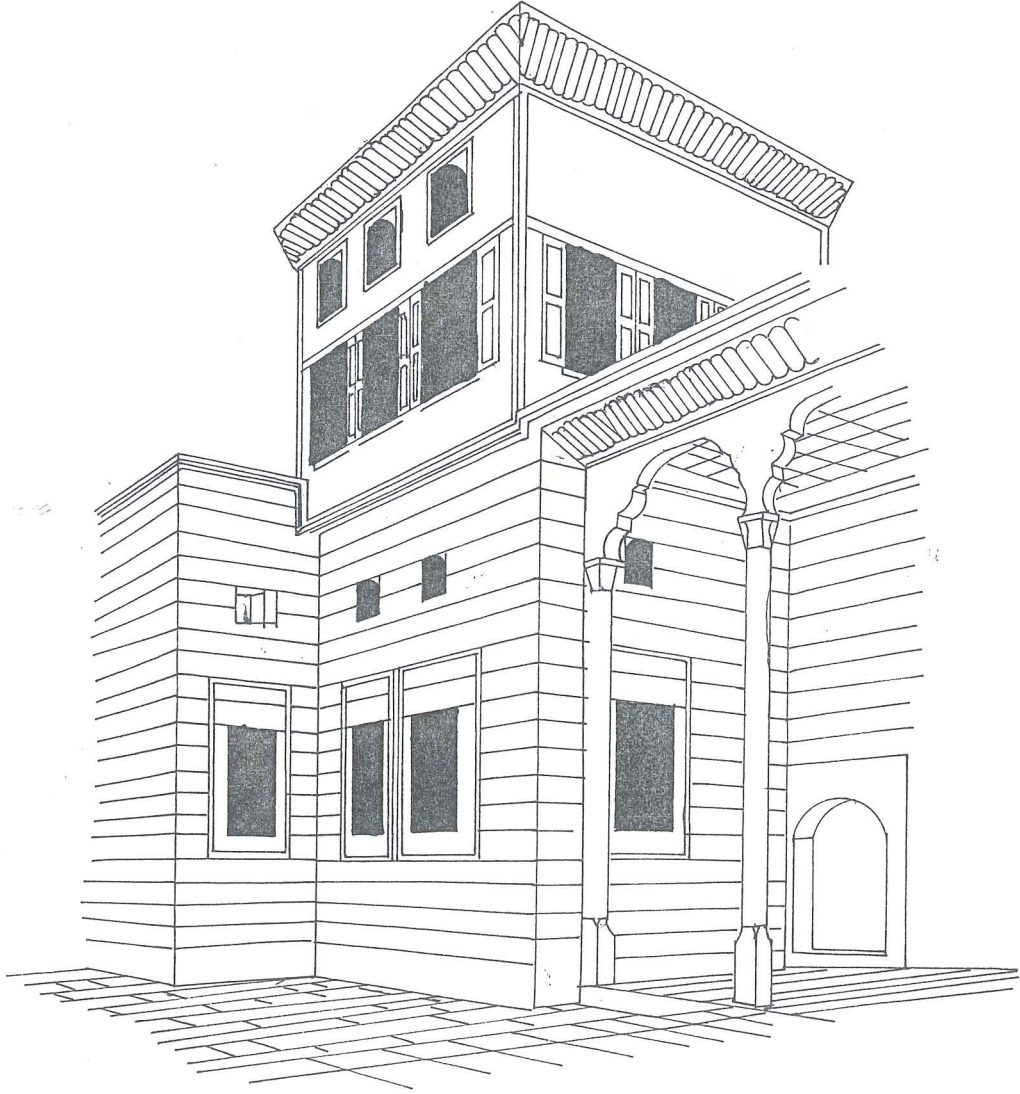
(Kayseri Kültür ve Tabiat
varlıkların Koruma Kurumu
Büro md)

P4

5

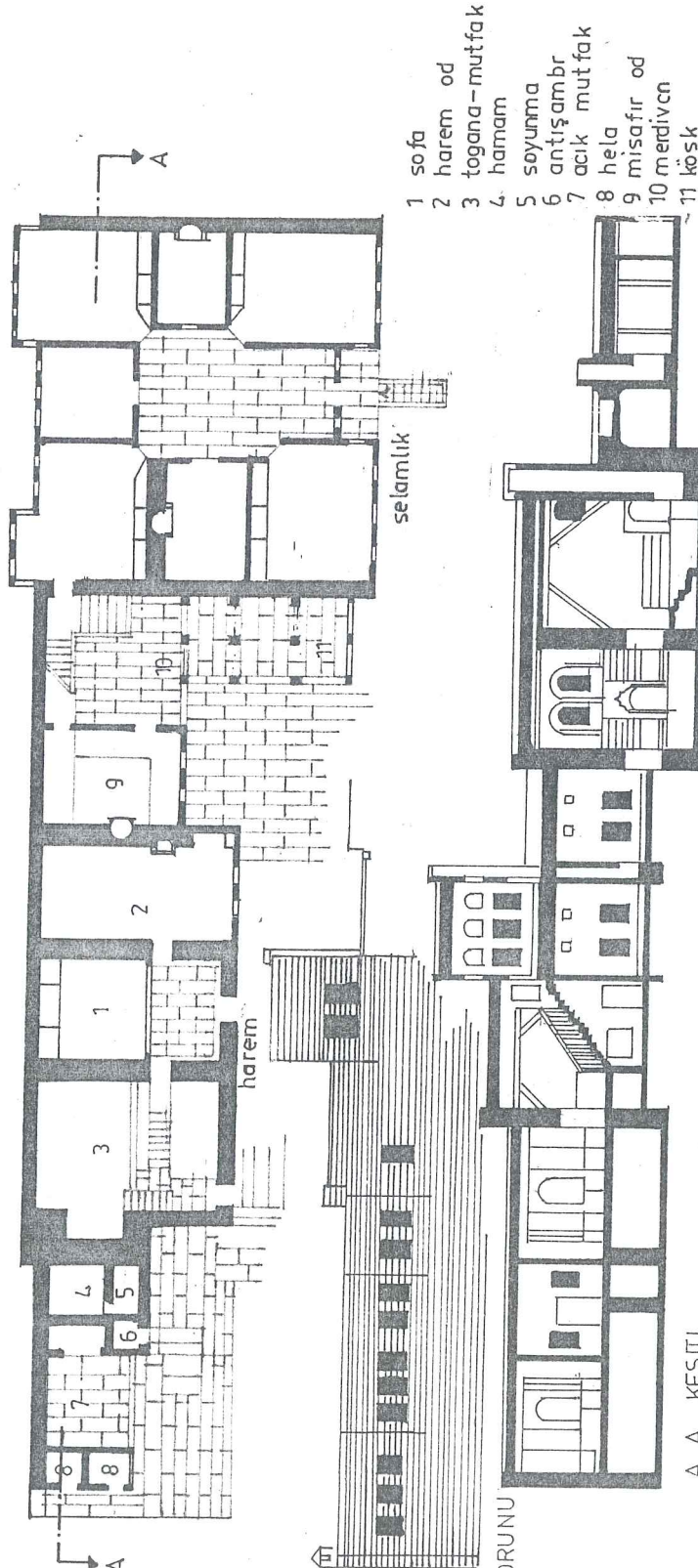
ATATÜRK EVİ (RASİT AĞA KONAĞI)

P:6

ZENNECİOĞULLARI YILDIZ KÖŞKÜ DIŞ PERSPEKTİF

S:31 Çakıroğlu N.

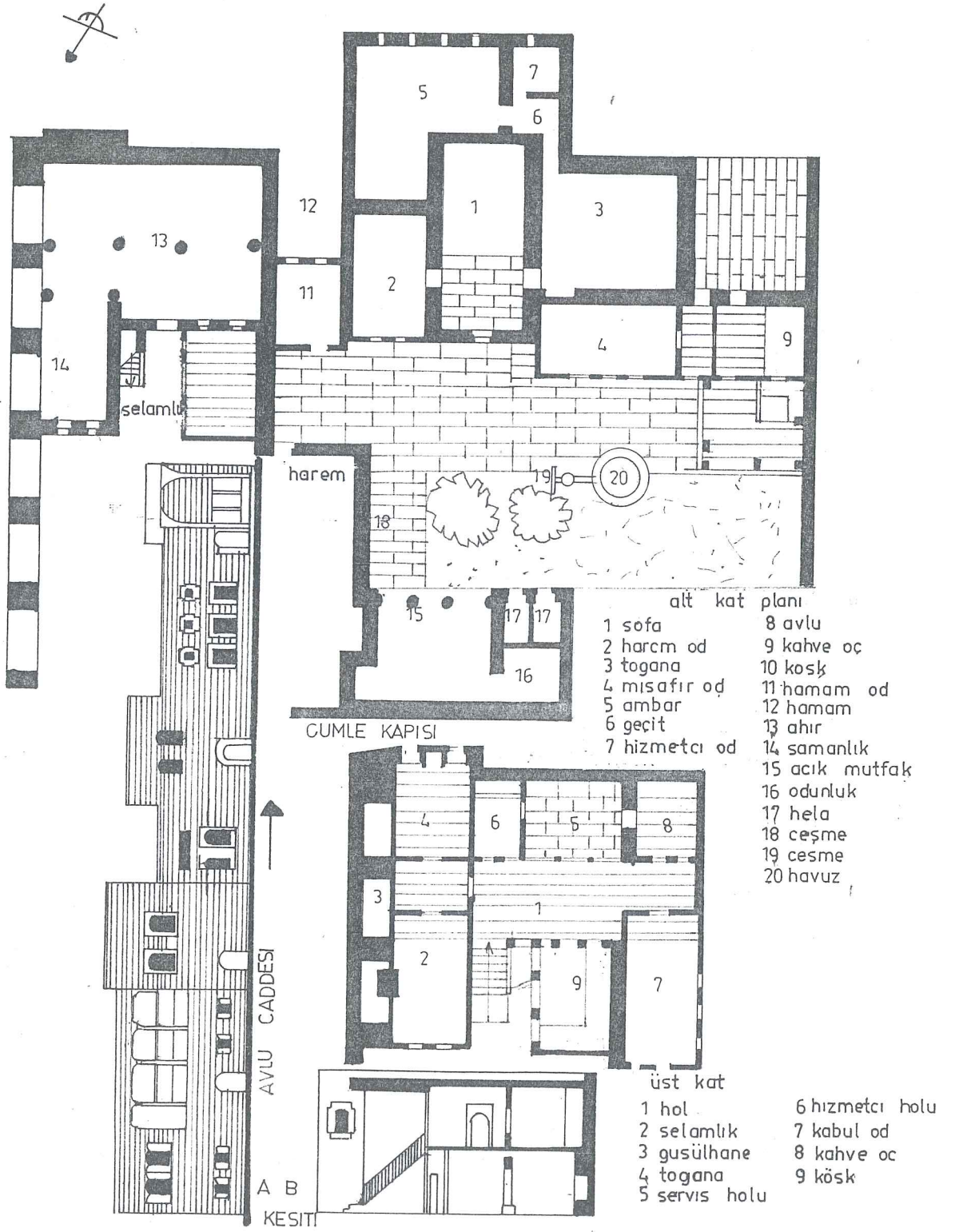

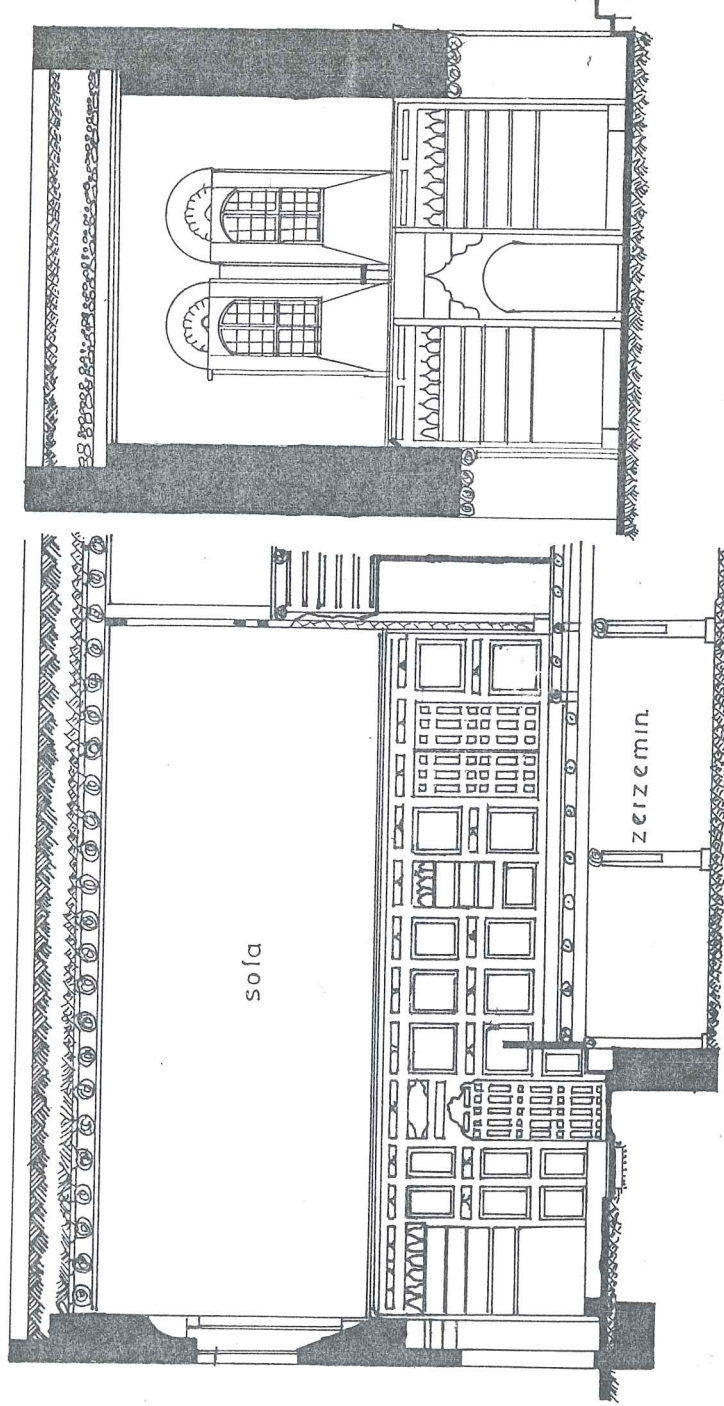
- 1 sofa
- 2 harem od
- 3 togana-mutfak
- 4 hamam
- 5 soyunma
- 6 antişambir
- 7 acik mutfak
- 8 hela
- 9 misafir od
- 10 merdiven
- 11 köşk

ZENNECIOGULLARI EVI PLANI

BAHCE CEPHESİ

P:7

P8 Gübğüboğulları sofasının enine ve boyuna kesiti

2.1.3.3. Küçük Evler

Büyük evlerin yanısıra, birbirleriyle hemen hemen aynı plan karakterini gösteren küçük evler de vardır.

Harem ve selamlık bunlarda da kendini hissettirir. Genelde alt kat harem, üst kat selamlık olarak yapılmıştır.

Sokağa doğru cumbalı çıkmaları, sokağa açılan küçük avluları büyük evlerden daha çok sempati toplamaktadır.

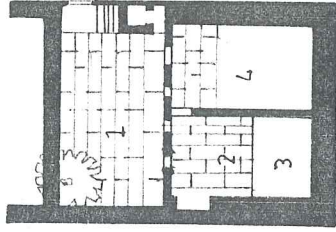
Giriş katındaki haremde; avlu, hol, sofa, mutfak (Togana) yer almaktadır.

Giriş avlusundan çıkan merdiven ile selamlık katına ulaşılır (burada oda, selam odası, serengah (üzeri kapalı tek yönü açık teras) kahve ocağı) yer alır.

Sofalar diğer evlerde olduğu gibi ahşap kaplanmışlardır. Duvarlarında dolap ve nişler mevcuttur. Yine selamlık odalarında ahşap ve bölmeler vardır (P11, P12) (133).

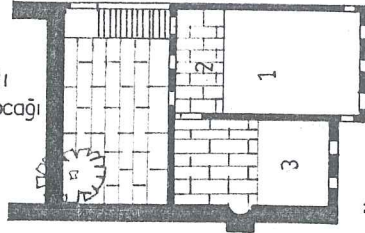
2.1.3.4. Küçük Ev Plan Tipleri

alt kat
harem
1 avlu
2 mutfak
3 depo
4 sofa
5 hela

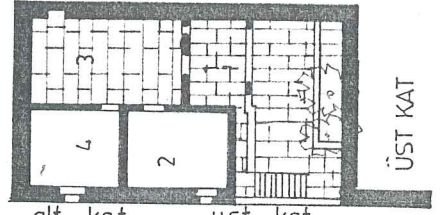

ALT KAT

üst kat
selamlık
1 sofa
2 seki altı
3 kahve ocağı

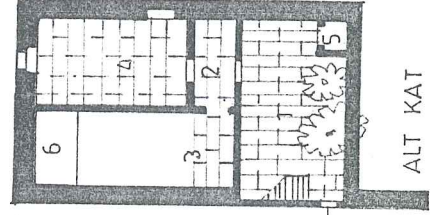

ÜST KAT

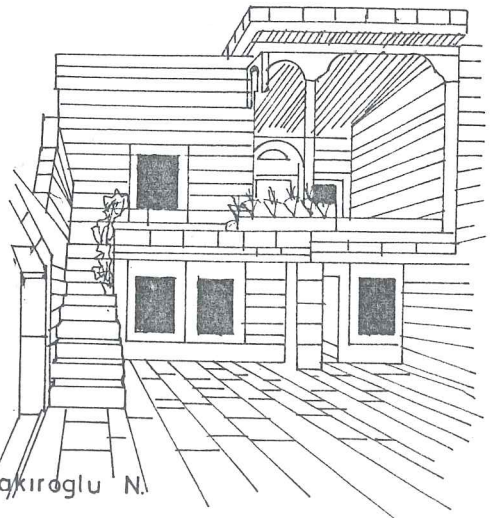
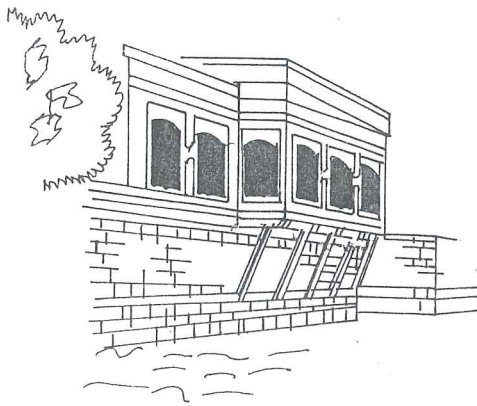
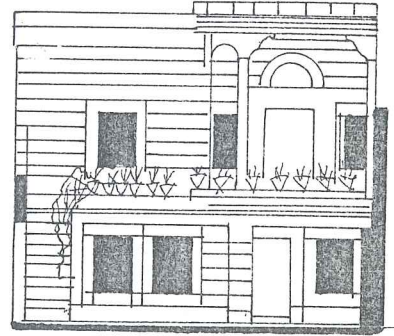
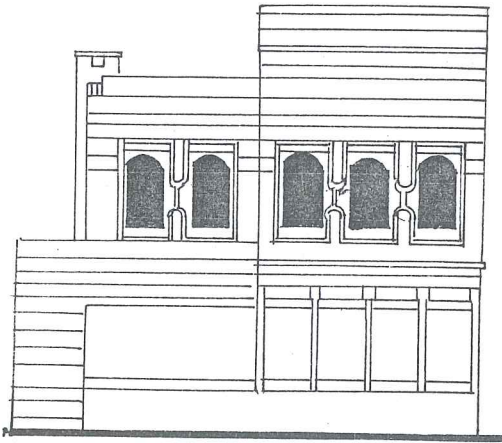
ÜST KAT

alt kat üst kat
harem selamlık
1 avlu 1 serangah
2 hol 2 selam od
3 sofa 3 kahve ocağı
4 togana 4 oda
5 hela

ALT KAT

0 1 2 3 4 5mt

(P:11) KÜÇÜK EVLER.

(P:12) Çakıroğlu N.

2.1.3.5. Din Ayrılıklarına Göre Evlerin İncelenmesi

Kayseri evleri incelenirken şehirde Birinci Dünya Savaşı'ndan önce var olan pek çok gayri müslümün yaşamış olduğu evleri de incelemek gerekmektedir.

Aynı zamanda yapılmış (birinci ev-ikinci evi) karşılaştırdığımızda, ikisinin de bir avlu etrafında toplanmış olmasına rağmen dış cepheleri farklı biçimde ele alınmıştır. Birinci evin sokağa açılan iki penceresi kafesle örtülüdür (134) P14, P15).

Kayseri evlerinde pencere oranları genellikle değiştirilmemiş 80/140 ölçüleri korunmuş, ya da 90/150 haline getirilmiştir.

Ermeniler kendileri için yapmış olduğu evlerde abartmalar görünmekte, dışa konulan sık ve ağır konsullar yüzeyde kalmayan profil ve kabartmalarla evlerin cepheleri daha ağır hissini uyandırmaktadır (135).

Diğer evlerde ikinci kat konsullar üzerine konularak genişletilmiş olmasına rağmen taş konsol aralıkları taşın oranına göre bırakılmıştır (136). Evlerin diğer belirgin bir özelliği de sokak ile konut ilişkisinin kurulmasıdır. Avlu dış duvarlardan yükselerek, konsol ya da cumbalar ile sokağı derinlemesine algılayan evlerde, dışardan geçenlerin pencereden içeriği görmesini önlemek için kafes yapılmıştır (P14, P15, P16).

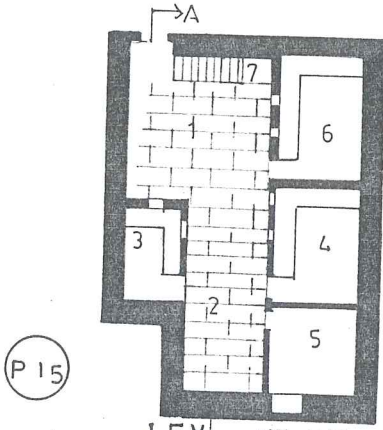
İç mimaride süslemeler diğer evlere nazaran daha ağır bir biçimde kullanılmıştır. Ağır süslemelerde yer yer abartmalar görülmektedir.

(134) Kayseri Evleri, S.38.

(135) Kayseri Evleri, S.38.

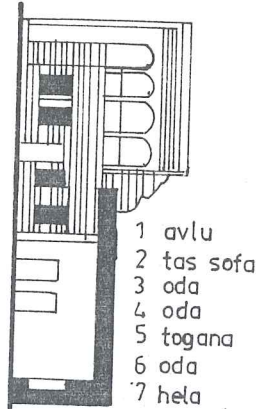
(136) Kayseri Evleri, S.42.

2.1.3.6. Din Ayrılıklarına Göre Ev Plan Tipleri

P 15

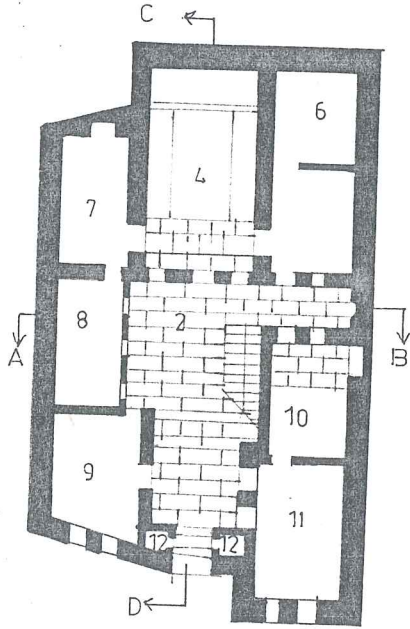
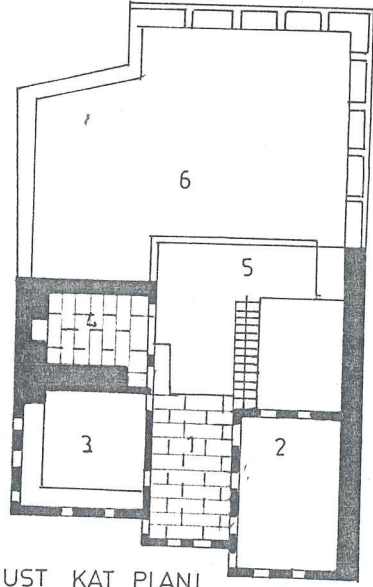
- alt kat I EV ALT KAT
- 1 avlu 8 oda
 - 2 cag 9 oda
 - 3 kar kuyusu 10 togana
 - 4 sofa 11 oda
 - 5 oda 12 hela
 - 6 oda
 - 7 togana

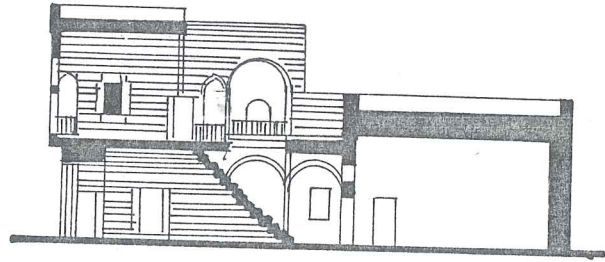
- ust kat
- 1 köşk
 - 2 oda
 - 3 oda
 - 4 açık mutfak
 - 5 teras
 - 6 teras

0 1 2 3 4 5 mt

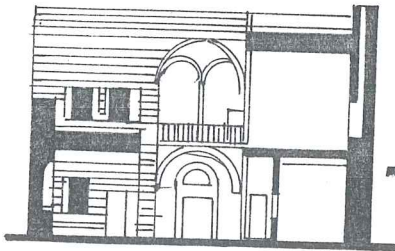
II EV UST KAT PLANI

II EV ALT KAT PLANI

C D KESİTİ

A-B KESİTİ

GAYRİ MÜSLİM EVLER.

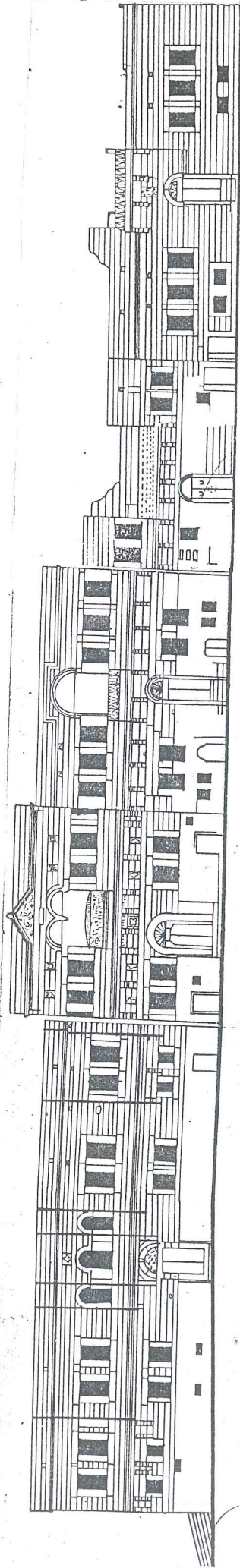
0 1 2 3 4 5 mt

P 14

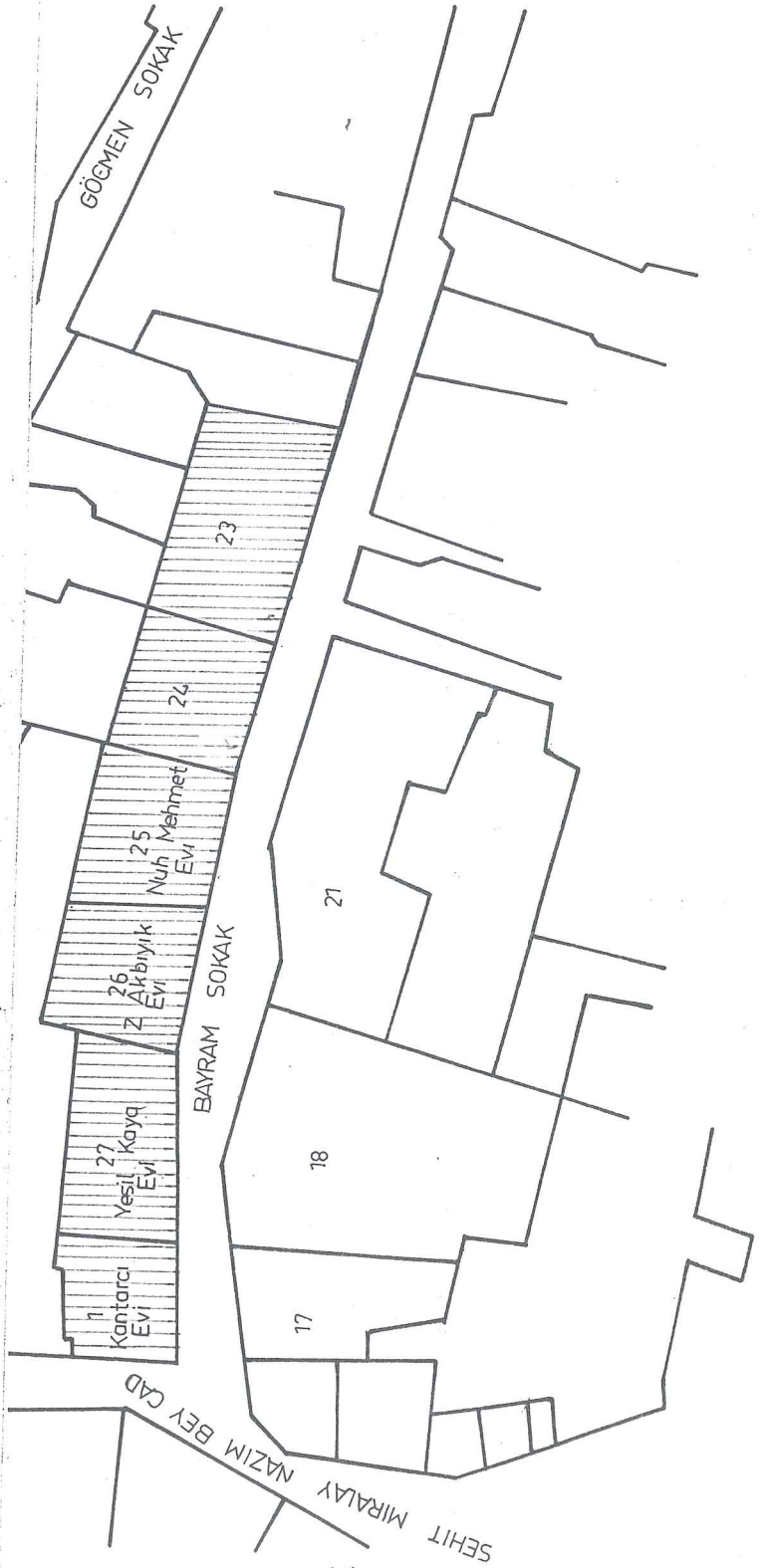
II EV.

SOKAK CEPHESİ

Çakıroğlu N.

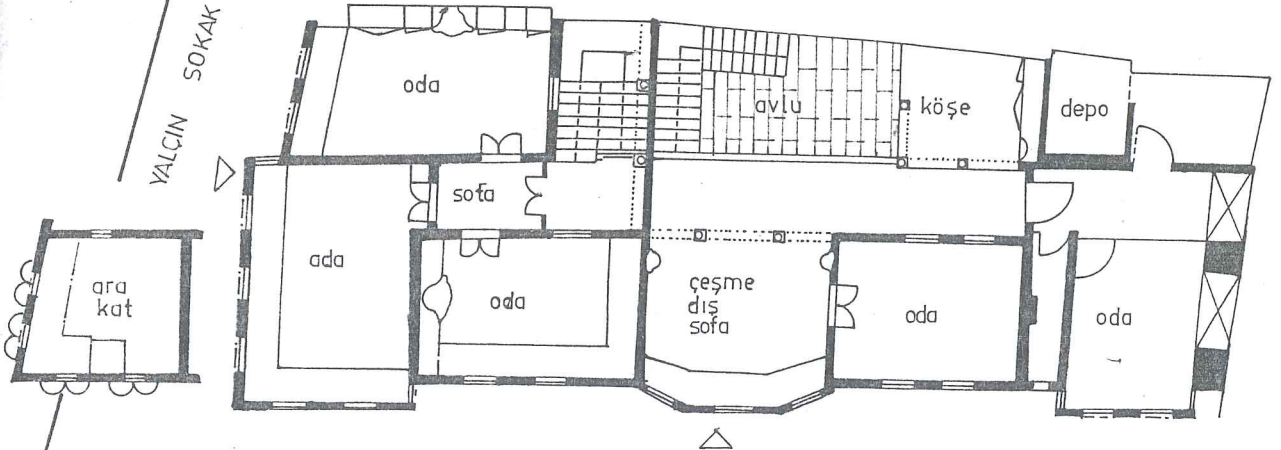
1 Parsel Kantarcı Evi
27 Parsel Yesilkaya Evi
26 Parsel Zekeriya Akbıyık Evi
25 Parsel Nuh Mehmet Evi
24 Parsel
23 Parsel

Mim: Mehmet KARTAL
Mim: Cemile KARTAL

(P 16)

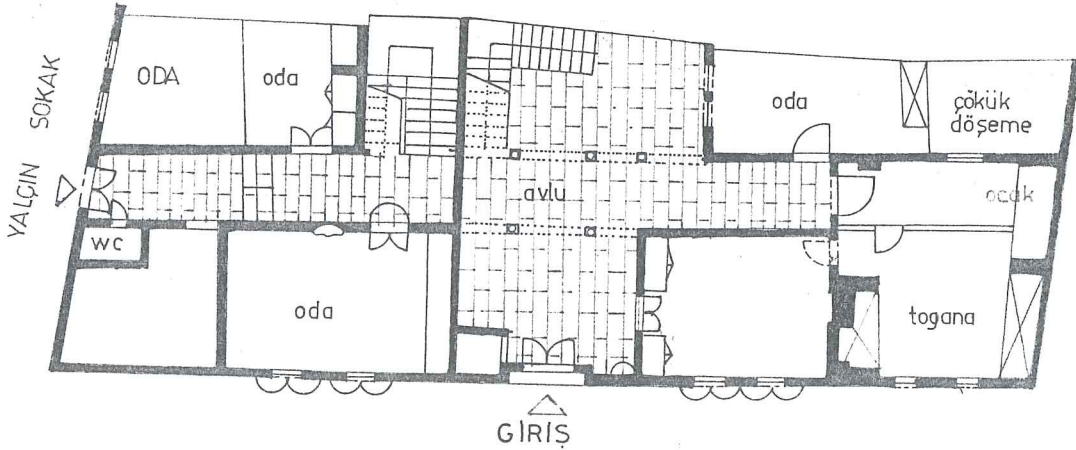
← 1 parsel → ← 27 parsel →
Kantarçı Evi Yeşilkaya Evi

ÜST KAT

BAYRAM SOKAK

← 1 Parsel → ← 27 Parsel →
Kantarçı Evi Yeşil Kaya Evi

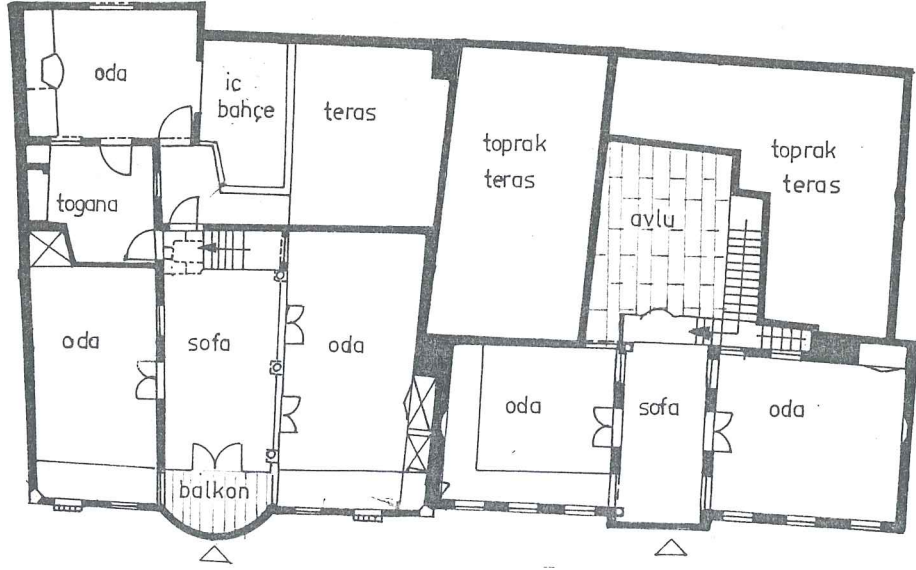
ZEMİN KAT

BAYRAM SOKAK

(P17)

Mim: (M. KARTAL)
Mim: (C. KARTAL)

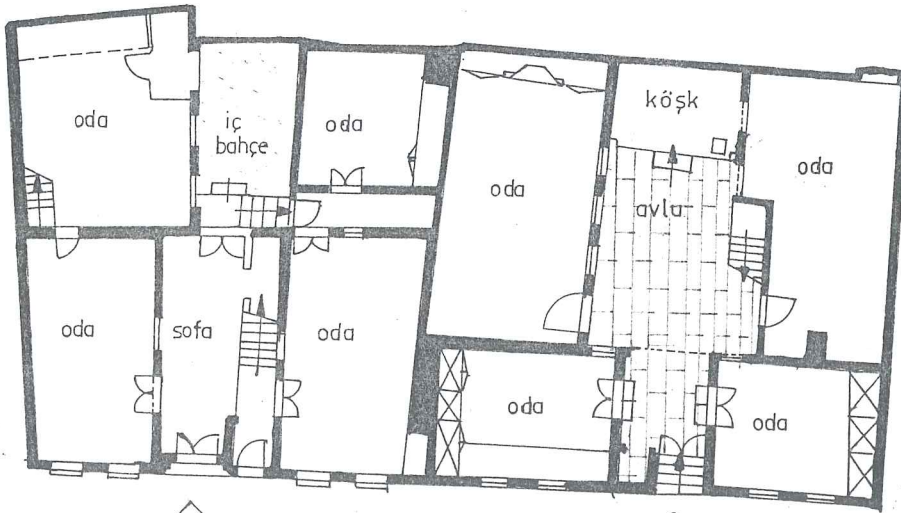
← 26 Parsel → | ← 25 Parsel →

ÜST KAT
PLANI

BAYRAM SOKAK

← 26 Parsel → | ← 25 Parsel →
Zekeriya Akbiyık Evi | Nuh Mehmet Evi

P18

BAYRAM SOKAK.

0 1 2 3 4 5 mt

2.1.3.7. Bağ Evleri ve Plan Tipleri

Kayseri şehri yazın çok sıcak olduğundan halk genel -
likle yaz aylarını bağlarda geçirmekte-dirler.

Gelir grubu yüksek ailelerin şehirdeki evlerinin yanı
sıra bağlarda da evleri bulunmaktadır.

Ancak bağ evleri buldukları bölgeye göre çeşitli ay-
rılıklar göstermektedirler.

Belbaşı :

Kayseri eteklerindeki vadide bulunan yerleşim olup ře-
hirden 7-8 km. uzaklıktadır. Akar suyu olmadığından civar -
daki bağ evleri su ihtiyacını, daima kar kuyularından kar -
şırlarlar. Buralarda evler, kışları tamamen terkedilir. Ge -
nelde ereve ve cam kullanılmadığından kapı gibi diğer ah -
şap kısımlarda g eşyası ile beraber götürülüp getirilmiş -
lerdir (137).

Sakin ve sıcak havalarda pencere delikleri hava sirk-
lasyonunu temin ederler. Fazla rüzgarlı ve soğuk havalarda
portatif ahşap kanatlar ile kapatıldığı, pencere olmayan
duvarlarda nişlere benzeyen boşluklar bırakılmıştır. Bunla -
ra yüklük denir. st üste yataklar istif edilir. Bunlardan
başka lüzumlu yerlerde duvarlara kk nişcilikler konmuş -
tur. Taka adını alan bu taş nişciliklere lüzumlu eşyalar ko -
nulurdu (138).

şehir evlerinde olduğu gibi odanın iki ya da üç tara -
fı da (20 cm) yükseklikte tahta sedirler konmuştur.

(137) Kayseri Evleri, S.42.

(138) Kayseri Evleri, S.42.

Sedirlerin üzerine hasır konur. Daha üzerinde halılar serilerek evler döşenir. Geceleri yataklar, sedirler üzerine serilir. Evler genelde bağların ortasında yer aldıklarından birbirlerine ağaçlar ve ara mesafeler ile izole edilmiş durumdadırlar.

Belbaşı (Öğretmen A.Rıza Bakır Evi) :

Eski ev yalnız bir kattan ibaret olup, kullanılan malzeme ahşap ve taştır. Ahşap kirişler tabii şekli ile kullanılan ardıç tomruklardır. Alt katta taşıyıcı direk ve esas kiriş katran ağacıdır (P20) (139).

Belbaşı-Elmaağaçlılar Evi :

Ailenin ziraatle uğraşması sonucu açık mutfak yaz aylarında zahire (yiyecek) yapmak ve kurutmak için kullanılmaktadır. Önce açık olan ahır vardır. Ahıra binek hayvanları ve inek bağlanırdı. Şehire bu hayvanlar ile gidilip gelinirdi.

Bağ evlerinin adetlerinden birisi de eve misafirin gelince şaî döşeli yerlerin kar suyu ile yıkanıp süpürülmesidir. Yaz güneşinin sıcağından sonra, serinlemek amacı ile yapılmaktadır (140) (P21).

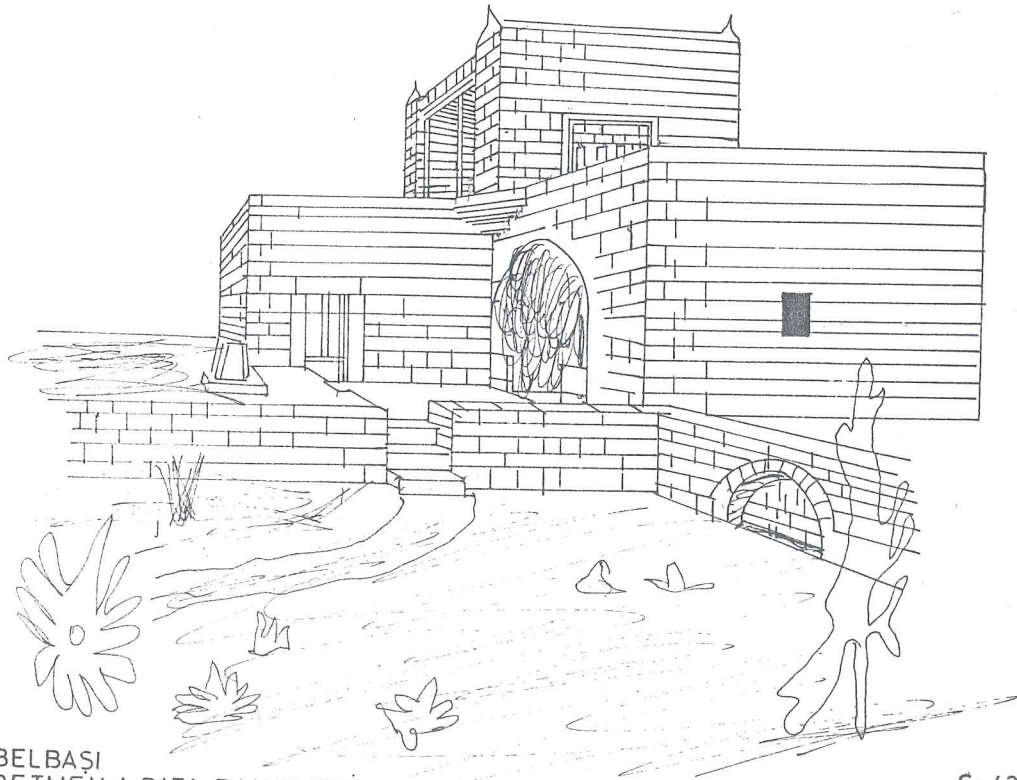
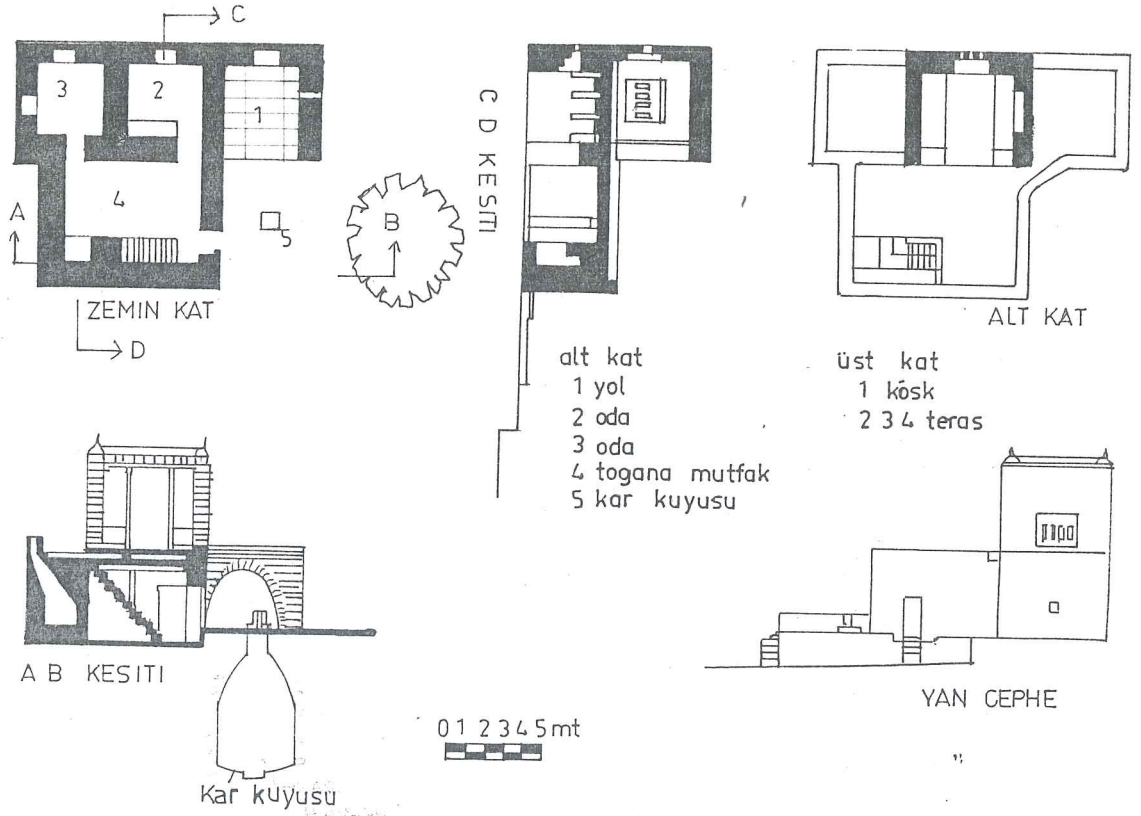
Erkilet (Abdullah Ağa Evi) :

Kayserinin kuzeyinde, şehre bağlanır. Bahçe ve bağları ile çok tanınmıştır.

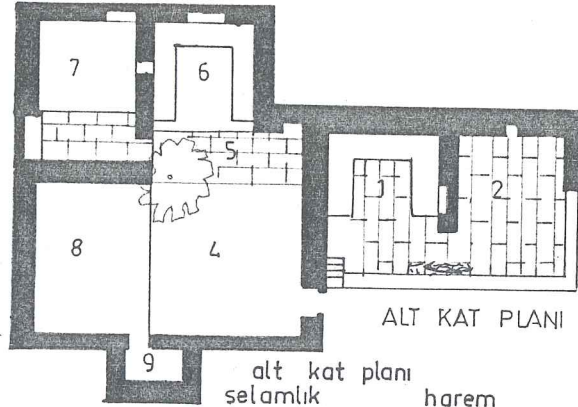
Bağcılık ve sebzeçilik çok ilerlemiştir. Abdullah Ağa evinde, setlere ayrılan arsanın orta kısımları bahçe ve ev için ayrılmıştır. Yukarı kısmında ve altta bağ vardır. İçerisinden bol su akmakta olup, ev ile köşk birbirlerinden

(139) Kayseri Evleri, S.42.

(140) Kayseri Evleri, S.42.

P 20 BELBAŞI
ÖĞRETMEN A. RIZA BAKIR EVİ

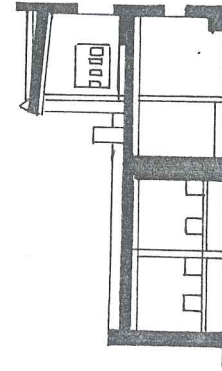

ALT KAT PLANI

- alt kat planı
selamlık	harem
1 oda	5acık mutfak
2 kahve ocağı	6oda
3 kar kuyusu	7 togana
4 avlu	8ahır
	9 hela

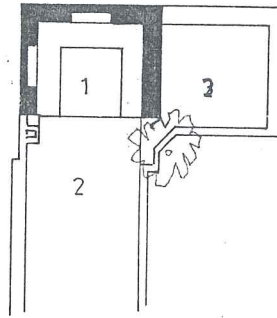
KUZUY CEPHESİ

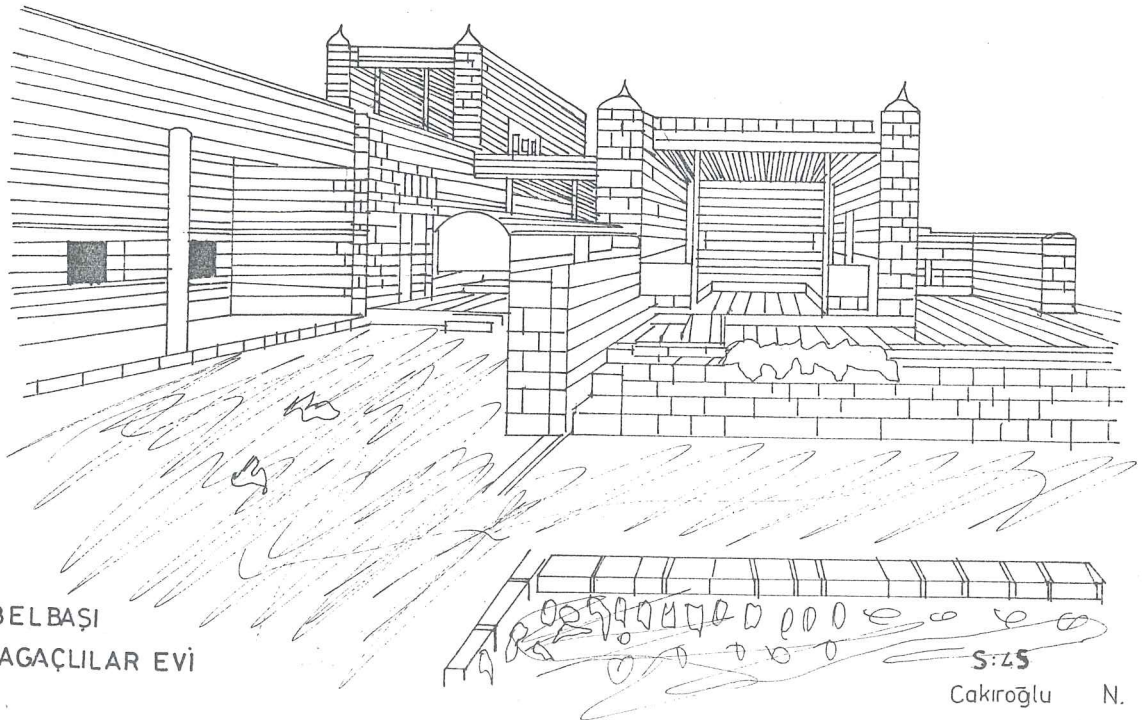
A-B KESİTİ

üst kat planı

1 kosk
2 teras
3 teras

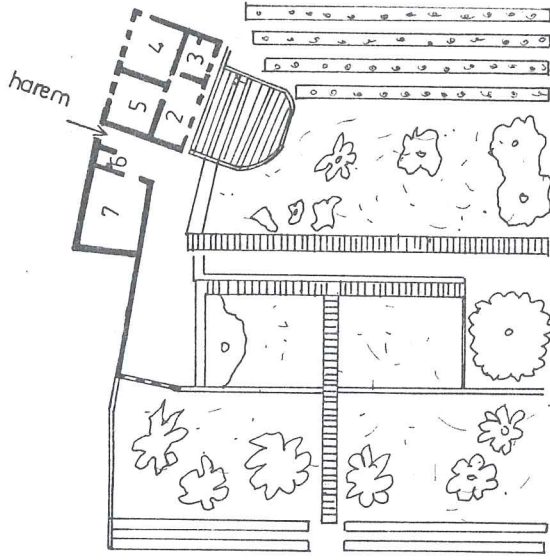

0 1 2 3 4 5 mt

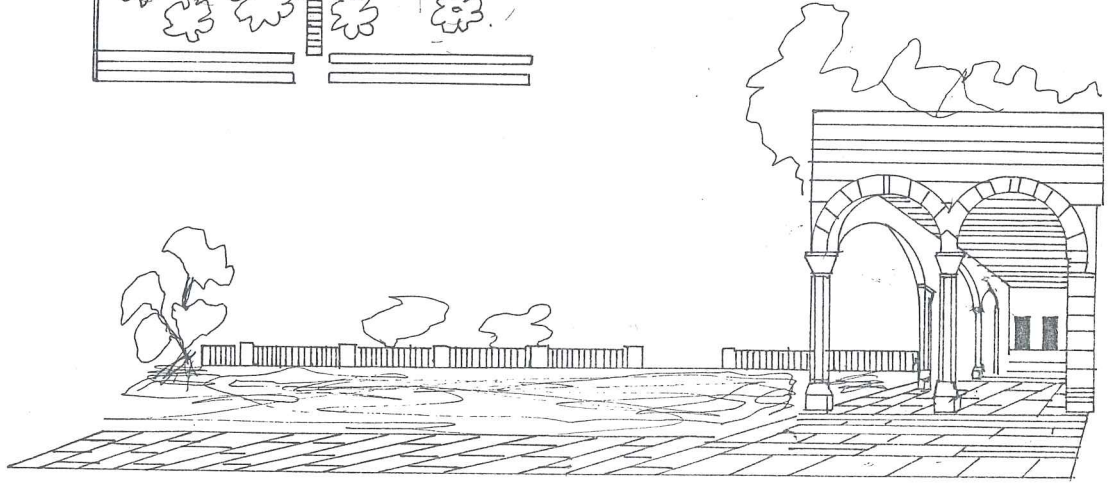
P 21' BELBAŞI
ELMAĞAÇLILAR EVİ

S:75
Cakiroğlu N.

0 1 2 3 4 5 mt

- 1 teras
- 2 serengah
- 3 mutfak
- 4 oda
- 5 oda
- 6 hela
- 7 ahir
- 8 kosk
- 9 çeşme

P:22

ERKİLET

BAG EVI FIKRET ABDULLAH EVI

S:50

Cakiroğlu N.

ayrı durumdadır. İki mahal, tozluk bir yol ile birbirine bağlıdır.

Teras kısmı tümü ile bahçeye hakimdir (141) (P22).

Kümürt (Ali Kişler Evi) :

Şehire doğru Belbaşının 1 km. ilerisindedir. Kısmen kayalık bir yerleşmedir.

Ali Kişler Evi Kurtağzı olarak adlandırılan köşk tarzı göstermektedir. Buradan evvelki evlerde üç duvar mevcut olup, yalnız birisi yoktur. Burada ise, dört duvardan ikisi yoktur. Yani köşeyi bir direk tutmaktadır. Bu durum manzara ve serin rüzgarın ayrı iki istikamet de bulunmasından ileri gelmektedir. Bu bağ evinde, her ikisine de büyük önem verildiğinden iki duvarda kaldırılmıştır. Kaya üzerine oturturulmuştur. Mutfak ve köşk arasında servis penceresi vardır. Kayaya oyulan bir merdiven komşu hanımların hareme, doğrudan gelmesini sağlamaktadır (142) (P23).

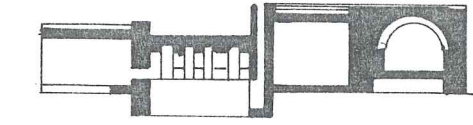
Gesi :

Kayseri yakınlarında şehre 20 km. mesafede yer alan bağ ve bahçeleri ile en çok tanınan yerlerden biri de Gesi dir.

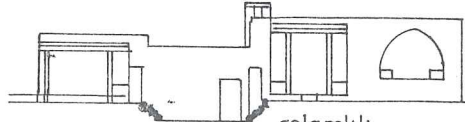
Gesinin yeşillikler ile dolu bağ ve bahçelerinin ortasından büyük bir ırmak akmaktadır.

Gesi bucağı ve köylerinde en çok ilerleyen kişiler, bağcılık, meyvacılık, sebzecilik, yapıcılık ve nakkaşlıktır.

(142) Kayseri Evleri, S.47.

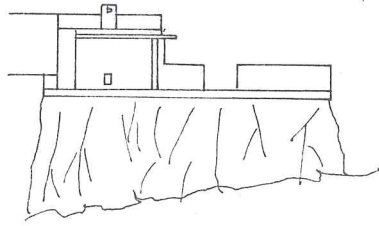
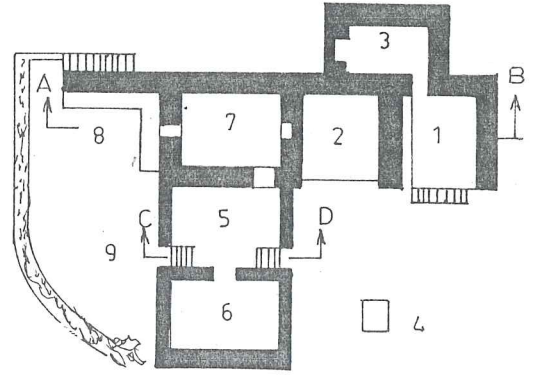
A B KESİTİ

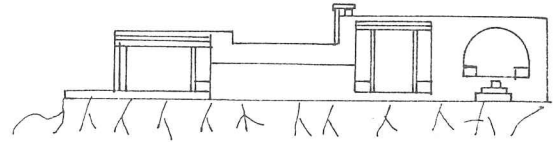
C D KESİTİ

selamlık

- 1 tol misafir od
- 2 oda
- 3 kahve ocagi
- 4 kar. kuyusu

KUZEY DOĞU CEPHESİ

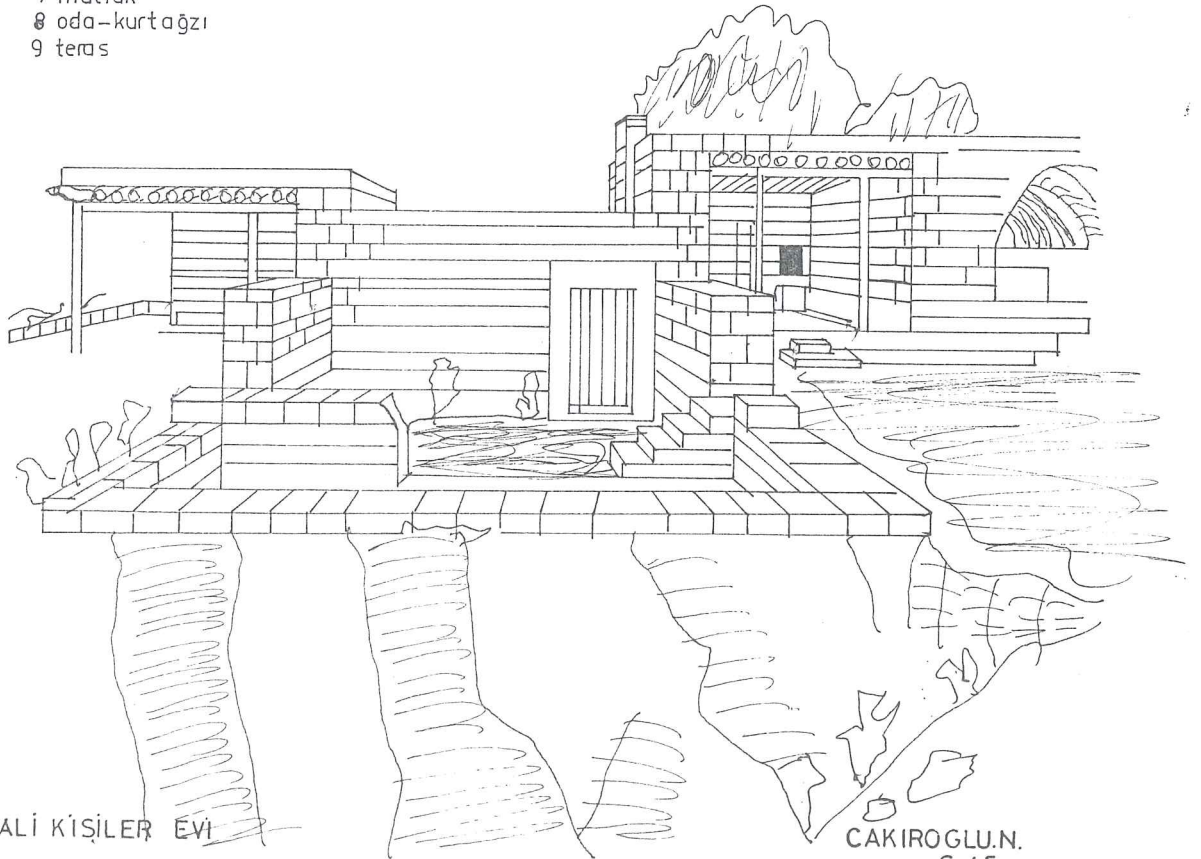

KUZEY BATI CEPHESİ

harem

- 5 servis avlusu
- 6 odunluk
- 7 mutfak
- 8 oda-kurtağı
- 9 teras

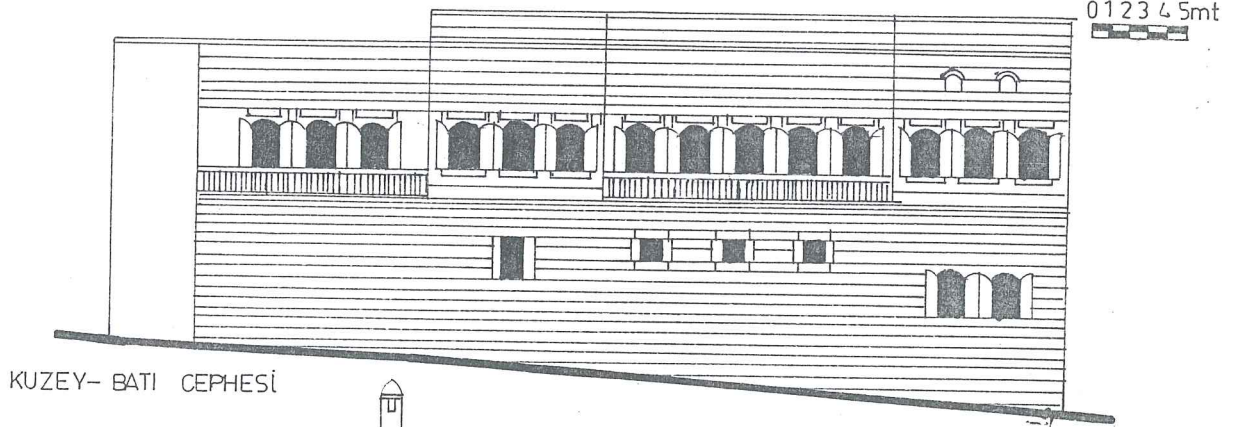
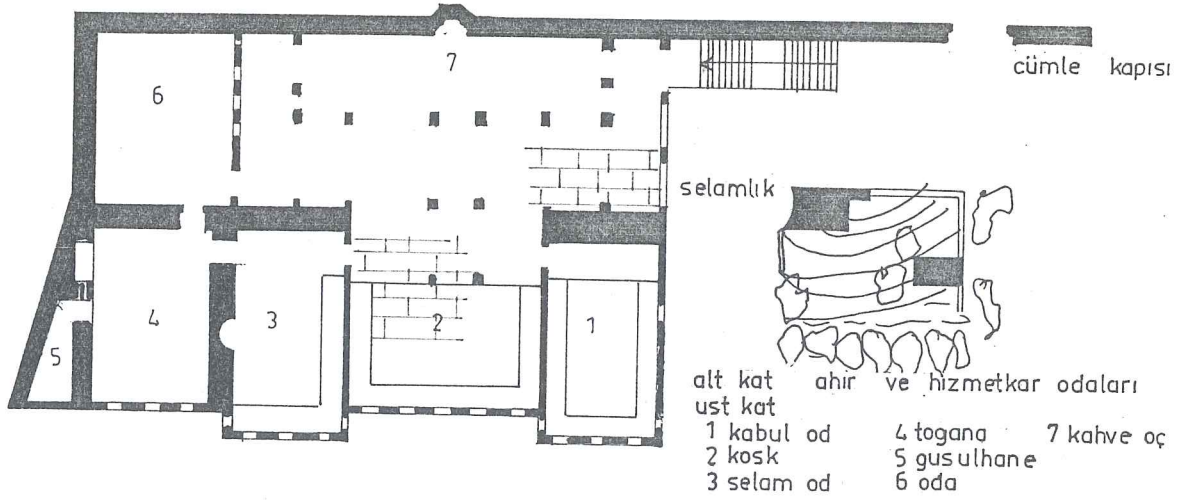
0 1 2 3 4 5 mt

P 23

(KÜMRÜT)ALİ KİŞİLER EVi

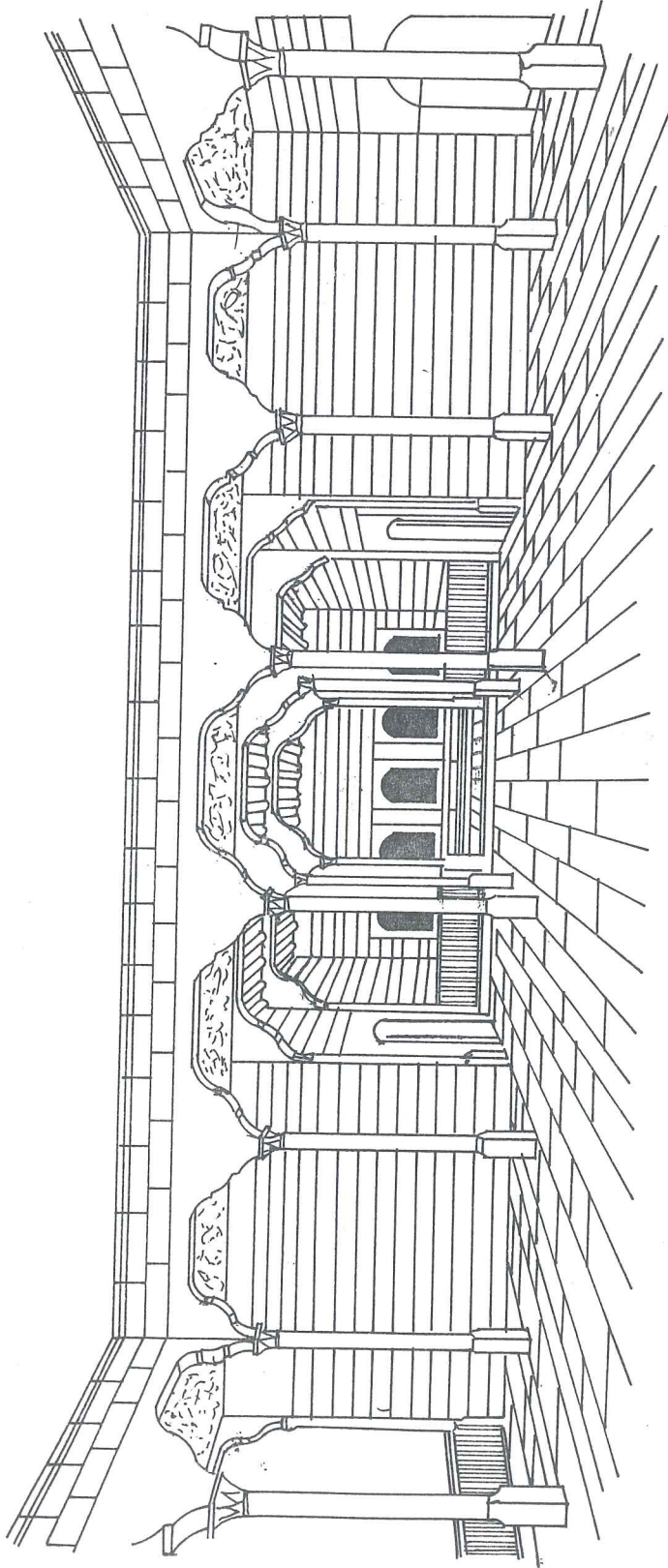
CAKIROĞLU.N.
S:45

P 24

(GESİ)KÖY AĞASI EVİ

Cakiroğlu N.

GESİ (KÖY AĞASI EVİ AVLU PERSPEKTİFİ)

Ca. kıroğlu Necibe.
s. 53.

Türk mimarisinin en büyük mimarı Koca Sinan, Gesi bucağının Ağırnas köyünde doğmuştur.

Bu civardan bugüne kadar daima iyi yapı ustaları yetişmiştir (145).

Köy Ağasının Evi :

Ev, vaziyet planında görüldüğü gibi harem ve selamlık olarak iki kısımdır.

Selamlık kısmının alt katında ahır ve hizmetkar odaları, üst katta (kabul odası, köşk, selamlık odası, togan, gusulhane vb.) oda ve kahve ocağından ibarettir.

Harem kısmı ise yıkılmış durumdadır (146) (P24).

Hisarcık (Hacı Bey Evi) :

Hisarcık, Erciyes'in eteğinde bağ ve bahçeleri ile önemli sayfiye yerleşmesidir. Selçuklular zamanında getirilmiş olan suyu oldukça meşhurdur. Buralarda evler genel de açıktır. Evlerde kemer elemanı, daha çok bu bölgede göze çarpmaktadır.

Alt kat ahır ve hizmetkarlar için yapılmıştır. Şimdi kullanılmamaktadır. Avludaki büyük kemerin altı şimdiki sahibi tarafından garaj olarak kullanılmaktadır.

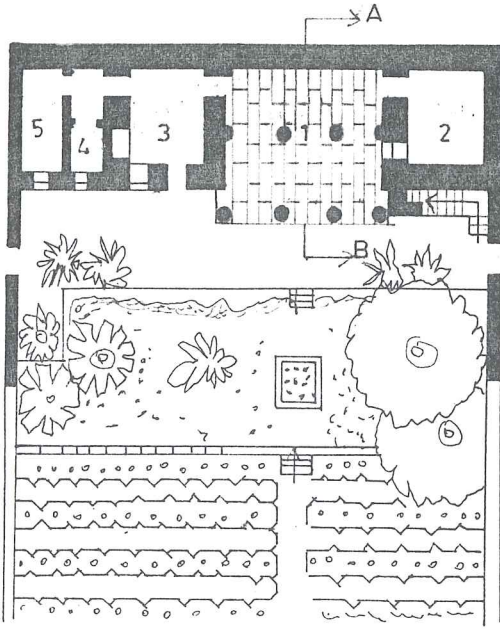
Bütün döşemeler sal ile kaplıdır (P26).

Hikmet Hanım Evi :

İki katlı olan evin zemin katında (yemek odası, toganı, mutfak, hela, WC, hamam) mevcuttur.

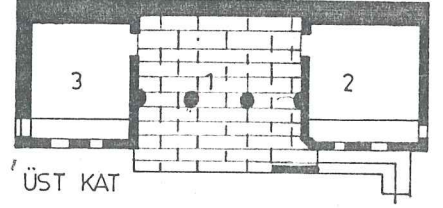
(145) Kayseri Evleri, S.48.

(146) Kayseri Evleri, S.48.

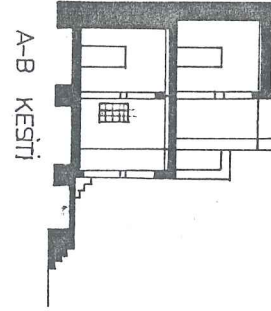
ALT KAT

- alt kat
1 taslık
2 yemek od
3 togana mutfak
4 hela
5 hamam

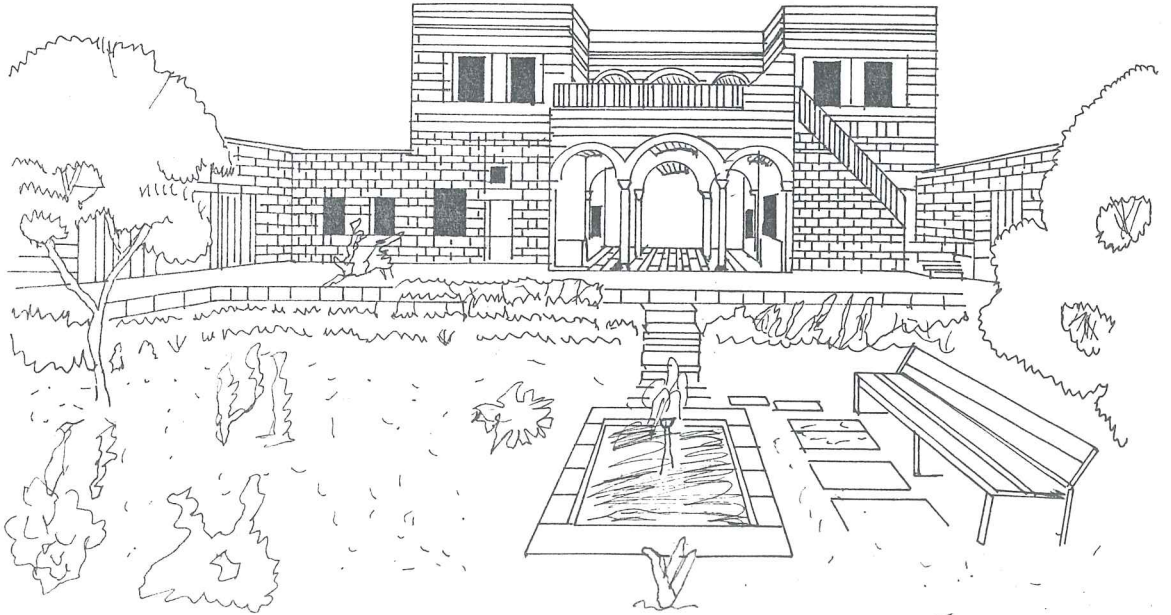
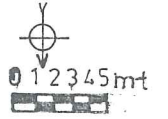

ÜST KAT

- üst kat
1 balkon
2 oda
3 oda

A-B KEŞİTİ

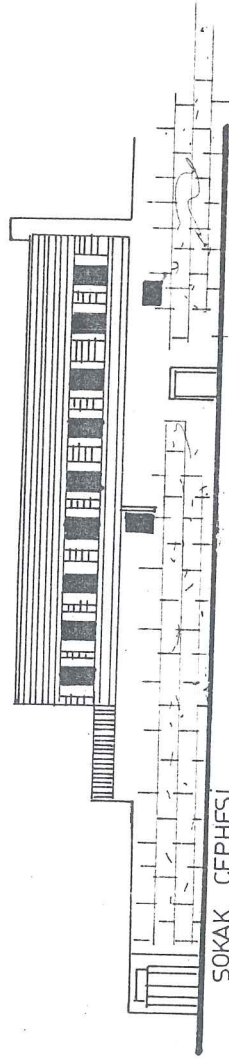
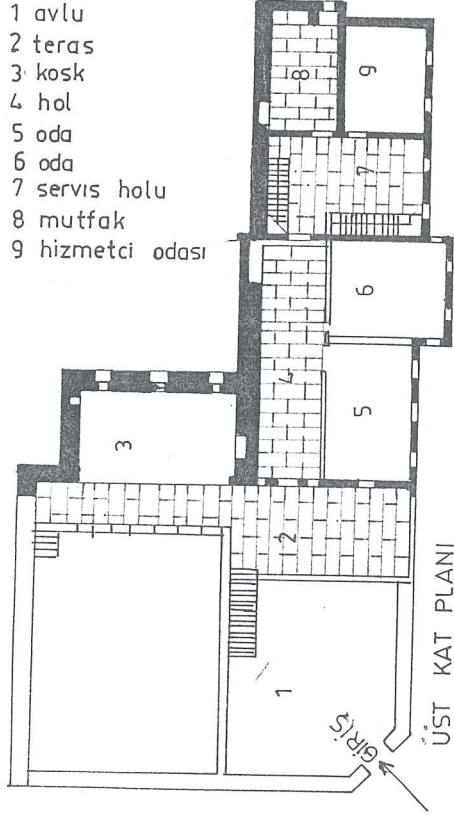
P25

BAĞ EVİ HİSARCIK HİKMET HANIM EVİ

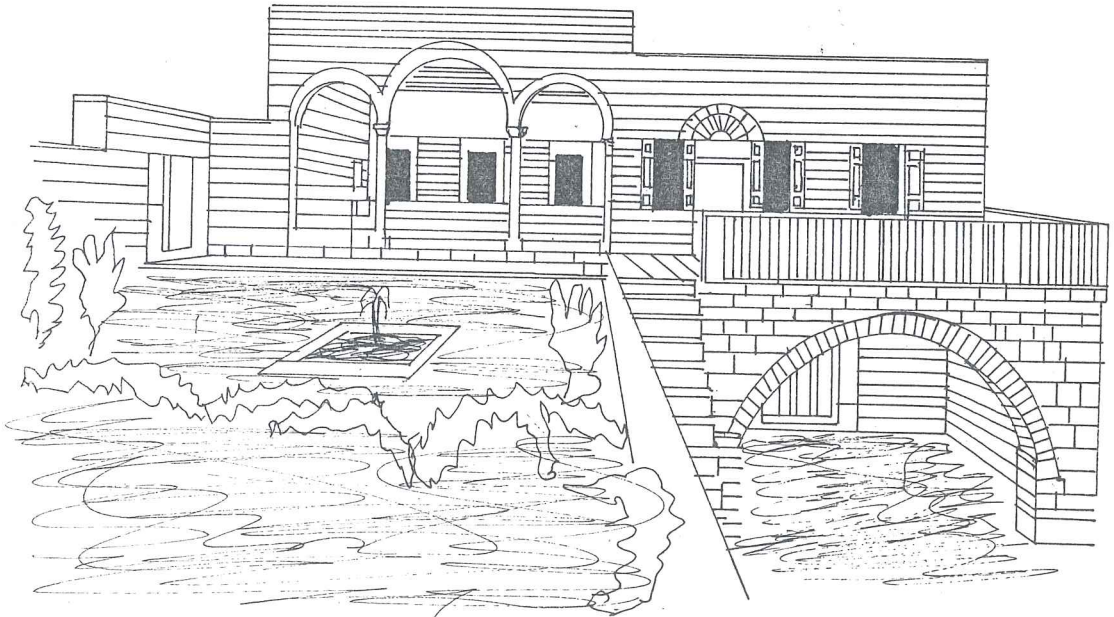
S:49
Cakıroğlu N.

alt kat
ahır ve hizmetkar odaları
üst kat planı

- 1 avlu
- 2 teras
- 3 kosk
- 4 hol
- 5 oda
- 6 oda
- 7 servis holu
- 8 mutfak
- 9 hizmetçi odası

0 1 2 3 4 5mt

Üst katta karşılıklı iki oda ve teras yer almaktadır. Öndeki bahçeye doğru yönlendirilen evin, bahçedeki havanın serinlemek için kullanıldığı anlaşılmaktadır (142) (P25).

Talas :

Kayseri'nin kuzeydoğusunda, Ali Dağı'nın meydana getirdiği sırtlar üzerinde kurulmuştur. Bağ-bahçe ve ağaçlar ile süslüdür. Ancak bunlar yüksek bahçe duvarları arkasındadırlar.

Talas, Kayseri'ye nazaran 150 m. daha yüksektedir. Kayseri halkının bir kısmı Talas'a göçmektedir. Şehre 9 km. mesafededir (143).

Akif Ağa Evi :

1883 yılında, Ermeni ustalar tarafından yapılan ev konstrüksiyon ve plan tipi şehir evlerine benzemektedir.

Talas'ta arazinin eğimli olmasından dolayı, evler alt katlarına yapılan tonozlar üzerine oturtulmuşlardır.

Evin en üst katında, holü aydınlatmak için kubbe konulmuş, ancak sonradan yapılan tadilatlar ile bu kubbe kaldırılmıştır.

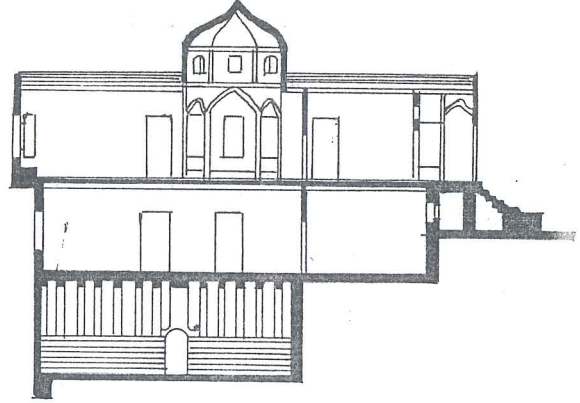
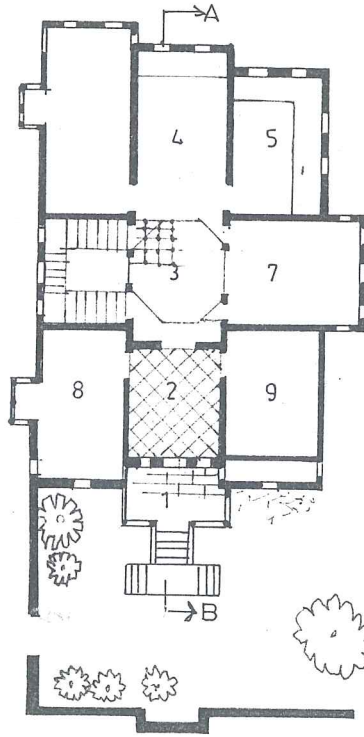
Arazi kotundan yararlanarak en alt katta (mahzen ve şaraphane) yeri yapılmıştır.

Orta kat kışlık oturma, üst katta odalar, yazlık oturma, kahve ocağı yer almaktadır (P27) (F28) (144).

(142) Kayseri Evleri, S.47.

(143) Kayseri Evleri, S.48.

(144) Kayseri Evleri, S.48.

A-B KESİTİ

alt kat saraphane ve mahzen

orta kat kırsık oturma

üst kat yazlık oturma

1 taşlık

2 hol

3 hol

4 oturma holu

5 oda

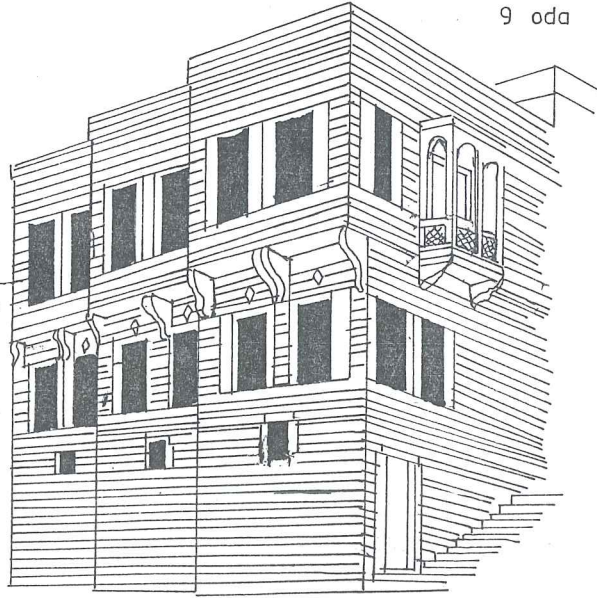
6 oda

7 oda

8 kahve ocağı

9 oda

0 1 2 3 4 5mt

TALAS:

P:27

AKİF AĞA EVİ

Çakıroğlu N.

S:51

2.1.3.8.. Yerel Evlerde Kullanılan Yapı Malzemeleri

Evlerin yapısında kullanılan malzemeler, ahşap, taş, kum, toprak, demir, bronz ve boyadır.

Taş :

Kayseri'de yapı işlerinde çok kullanılan malzeme olup, binaların tamamında, süslemesinde, taşıyıcı elemanlarında, döşemelerinde, merdivenlerinde, sütun başlıklarında, kemerlerde ve çörtenlerde kullanılmıştır. Yörede kullanılan taş cinsleri şu şekilde sınıflandırılır : Yonu taşı, ispile taşı, kara taş, kevek taşı, ve kireç taşı'dır (P29).

Yonu Taşı :

Hemen hemen her türlü yapıda kullanılan, yörede "yonu" adını taşıyan Kayseri yakınlarındaki ocaklardan çıkarılan volkanik tüflerdir. Ocaklar toprağın 1-2 metre altında bulunurlar. Son derece yumuşak ve darbeye dayanıksız taşlar, daha ocaktan çıkarılırken 40 cm. eninde, 90-110 cm. boyunda olacak şekilde kabaca normalleştirilir. Taşlar zamanla sertleşir. Bu sertleşme içindeki suyu kaybetmelerinden kaynaklanır. Onun için bu taşlar daha da hafifler ve darbeye karşı dayanıklı bir hale gelir.

Yonu taşının konutlarda kullanımı kirli beyaz renktedir. Hafif kırmızı ve gri olan renkler ise, daha çok anıtsal eserler de kullanılmıştır. İşlenmesi kolay, hafif ve darbeye dayanıklı olan yonu taşları fazla sudan etkilenmemektedir. Bunun dışında olumsuz bir yanı yoktur (148).

İspile Taşı :

Genellikle yapıların içinde, döşemelerde, avlu ve sofa

(148) Kayseri Evleri, S.15.

(salon) zeminlerinde kullanılan bu taş türü aşınmaya dayanıklı, hafif kırmızı renkte olan bir volkan taşıdır. Yörede "sal" taşı da denilen bu taş, plakalar halinde kesilir. İşlenmiş bir plağın ebatları genellikle (40-45 cm x 100-120 cm) olmaktadır. Kalınlığı 6-8 cm. olan taşlar avlu ve döşemelerde, alta hemen killi çamur harcına yerleştirilerek döşenir (149).

Kara Taş :

Yapılarda genellikle su basmanı olarak (50-100 cm.) yüksekliğe kadar kara taş kullanılır. Bazı yapılarda üzeri sonradan sıvanmıştır. Siyah renkli ve bazalt türü olan bu taş, yağmura ve aşınmaya karşı çok dayanıklı olmasından dolayı, yapıların temelinde, su basman seviyesinde ve aşınmaya mağruz bölümlerde kullanılmıştır. Kara taş ayrıca, cadde ve sokaklarda yol kaplaması olarak ta kullanılmıştır.

Kevek Taşı :

Belirli bir ocaktan çıkartılmayan bu taşlar, sellerle beraber suyun üzerinde yüzerek gelir. Sular çekildikten sonra toplanırlar. Son derece hafif olan bu taşlar, tavanda ve döşemelerde kullanılır. "Sünger taşı" da denilen bu taşlar, gözenekli olduğu için bünyesine bir miktar su alabilirler (150).

Taşın bu özelliğinden yararlanmak için tavanlarda veya döşemelerde kirişlerin üzerine veya toprağın altına konur. Böylece sızan suları emerek, ahşap malzemelere geçmesi önlenir. Zamanla sular buharlaştığından ahşabın çürümemesi için iyi bir izalatör olarak görev yapar.

(149) Kayseri Evleri, S.15.

(150) Kayseri Evleri, S.17.

Alçı Taşı :

Ağırnas köyü, Erkilet bucağı ve Bünyan civarında bol miktarda bulunmaktadır. Yapılarda bağlayıcı harç olarak kullanıldığı gibi, sıva yapımında da kullanılmaktadır.

Kireç Taşı :

Kayseri'nin hemen hemen her yerinde bulunan bu malzeme, sıva yapımında kullanılmaktadır (151).

Ahşap :

Kayseri'de ormanların çok bulunduğu bölge, Develi - Bakır dağı'dır. Burada çam, köknar, ardıç, meşe ve az miktarda diğer ağaçlar bulunur.

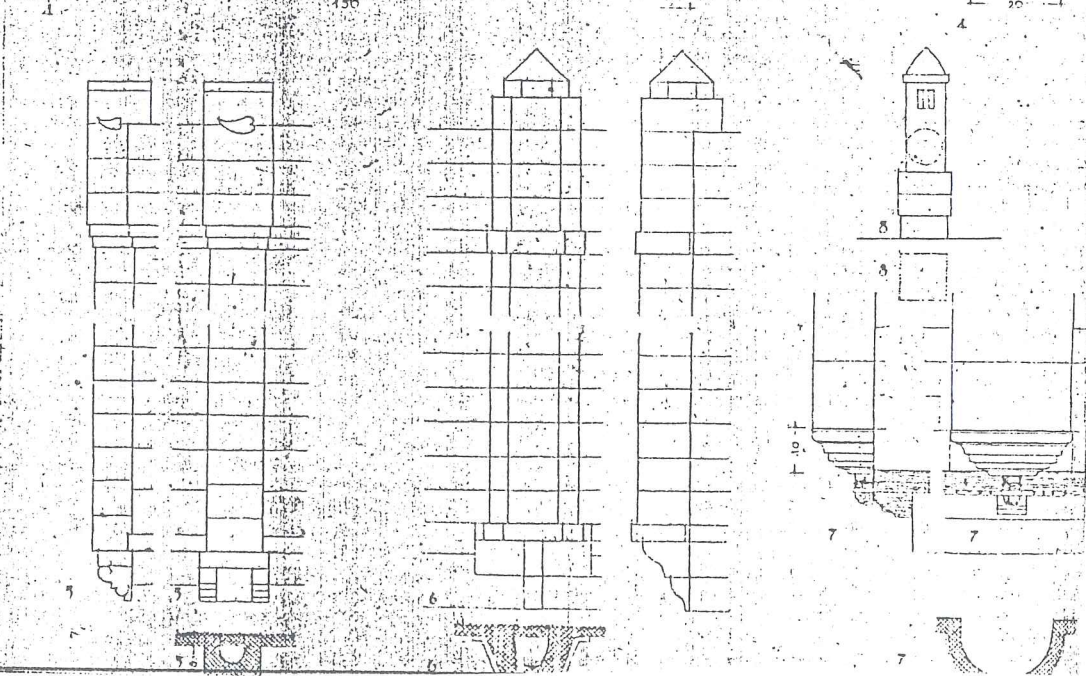
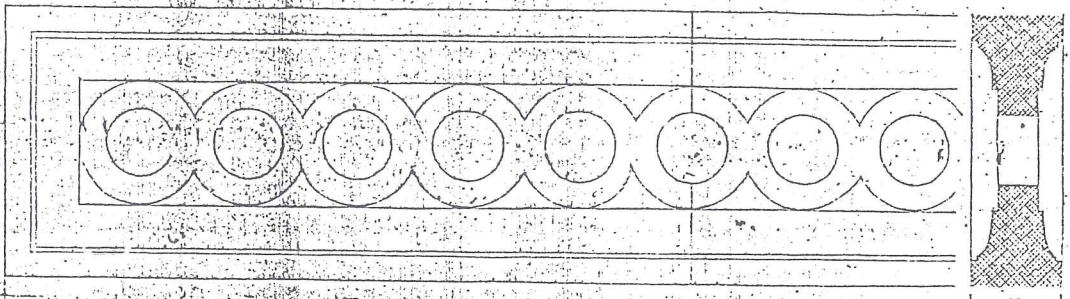
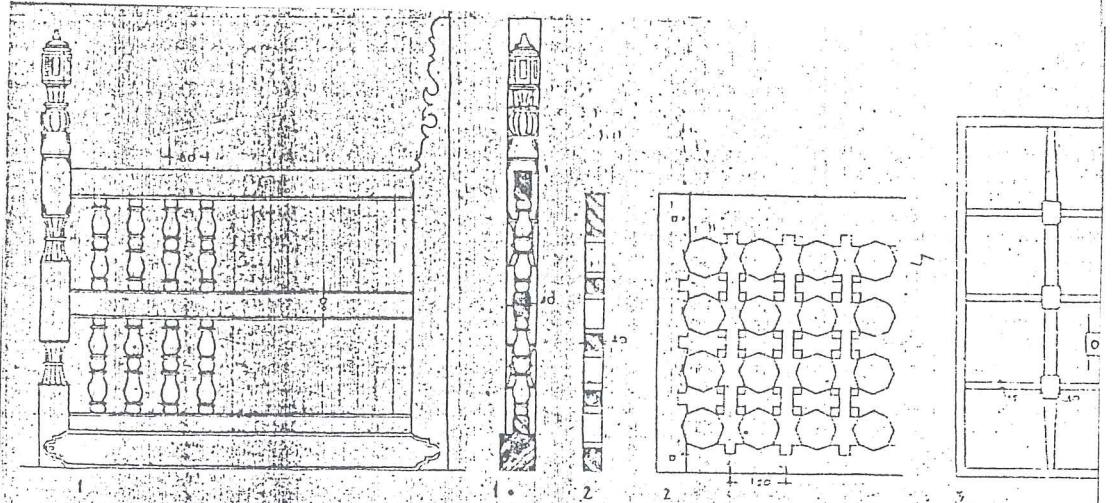
Ahşap malzeme, Kayseri yapılarında taştan sonra en çok kullanılan yapı malzemesidir. Taşıyıcı amaçla kullanılan ahşap genellikle döşeme ve çatılarda kiriş, direk ve payanda olarak kullanılmıştır. Ahşabın uzun boyları yapılardaki genişlik, açıklık mekanlarının rahat bir şekilde geçilmesine olanak sağlamıştır. Döşeme ve kirişler de daha çok köknar kullanılmıştır (F48, F49), (P28, P34).

Buralarda kullanılan ahşap cinsi, "katran" denilen bir cins Toros çamı'dır. İlk zamanda yumuşak olan bu ağaç, çok kolay işlenir. Zamanla kuruyarak sertleşir ve kızarmaya başlar. Bugün mevcut konutlarda siyahımsı-kırmızı bir renk almıştır (152).

Oda duvarları, zeminden yaklaşık 1.5-2 m. yükseklikte çepeçevre ahşapla kaplanmıştır. Yörede "zar" adı olan bu işlenmiş ahşaplar, hem dekoratif hem de ısı yalıtımı amacı ile kullanılmıştır (P30).

(151) Kayseri Evleri, S.17

(152) Kayseri Evleri, S.14.

Bronz :

Daha çok döküm olarak, kapı tokmağı ve tutamaklarında kullanılmıştır.

Demir__:

Demir işlenmiş olarak genellikle pencere parmaklıklarında, balkon ve merdiven korkuluklarında ahşap malzemedeki bağlayıcı olarak ve çivi yapımında kullanılmıştır.

Boya__:

İç mimaride ahşabın ve alçının boyanmasında yer alan, Kayseri'de özel olarak yapılırdı. "Elvancılar" denilen sanatçılar nebatlardan, bazı ağaç köklerinden, meyvelerinden ve yapraklarından nebati boyalar yaparlardı. Kayseri, eski yapılarında nebati boyadan başka yağlı boyanın da kullanıldığı görülmektedir.(153)

Kum__:

Harçların hazırlanmasında kullanılan kum ise, Kayseri'de dere kumu olarak mevcuttur. Ayrıca sel yataklarında bolca bulunur. (154)

Toprak__:

Kayseri yapılarının ana örtü malzemesi topraktır. Toprak, kent çevresinden elde edilir. Özellikle su geçirmediği için, (halk arasında et toprağı diye adlandırılır) kil bolca kullanılmıştır.

(153) Kayseri Evleri, S.17.

(154) Kayseri Evleri, S.17.

2.1.3.9. Yerel Evlerin Yapısal Özellikleri

Duvarlar :

Değişik örgü biçimlerinin kullanıldığı, kalınlıkları 1.20 cm.'yi bulan genellikle taştan yapılmış yapı elemanıdır. 1.20 m. ocaktan kaba yönü olarak getirilen taş, yalnız arka yüz kısmen kaba bırakılmak şartı ile derzli biçimde örülür. Küçük derzlere alçı harcı, büyük derzlere çimento harcı doldurulur (P29) (155).

Bu şekilde örülen duvarların arka yüzü (zarlambri) ile kaplanacağından derz sıvaları çıkarılamaz (156).

Evlerin sokak cepheleri ile avluda görülen yüzleri daima kesme yonu ve taş duvar olarak yapılmıştır. Bunlar 4.5 m. açıklığa kadar taşıyıcı duvar olarak kullanılabilir. (157).

Kullanılan taş volkanik bir tüf olduğundan içerisi gözenekli olması nedeni ile 20 cm.lik bir kalınlık yeterli olmaktadır. (158).

Eski evlerde 1.20 m.yi bulan duvarların içi, yüzeyleri yer yer oyularak yüklük, raf, gusulhane gibi elemanlar yerleştirilmiştir.

İstinat duvarları veya normal duvar olarak kullanılan kuru duvarlarda mevcut olup, kuru duvardan yapılan bağ evleri olduğu gibi, tonozlu biçimde örülen odalar da vardır. (159).

Sarnıç (kar kuyusu) örgülerinde kullanılan bu duvar "Horasan Harç" olarak adlandırılan kiremit tozu, kireç ve

(155) Kayseri Evleri, S.17.

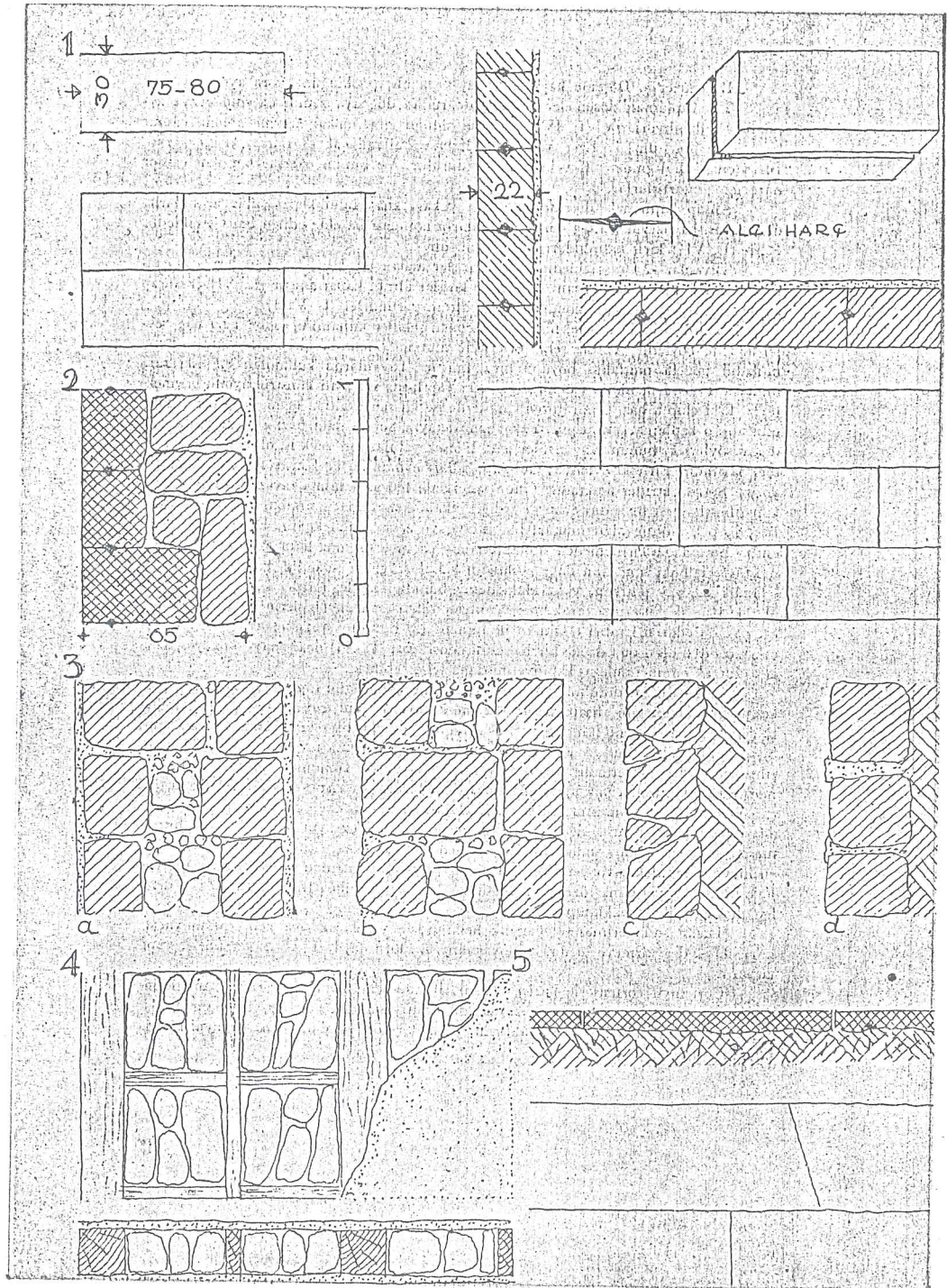
(156) Kayseri Evleri, S.17.

(157) Kayseri Evleri, S.18.

(158) Kayseri Evleri, S.18.

(159) Kayseri Evleri, S.18.

P29
TAŞ DUVARLAR.

Ç. NECİBE
S: 20

az miktarda kumdan yapılmıştır (160).

Döşemeler :

Döşeme kaplaması, taş ve ahşap olmak üzere ikiye ayrılır.

Taş kaplamalı döşemeler : Bunlar zemin üzeri ve avlularda kullanılırdı. Blokaj üzerine konan çamur harç içerisine oturtulurdu.

Kat döşemelerinde kullanılacak olursa kirişler arasında 10-15 cm. kalınlığında keveктаşı ile doldurulurlar.

Ahşap kaplamalı döşemeler : Kiriş kalınlıkları kadar aralıklar ile dizilen kirişler üzerine 2.5-3 cm.lik tahtaların konması ile döşenmiştir (161).

Çatı :

İç Anadolu'nun pek çok yerlerinde olduğu gibi damlar topraktır.

Ahşap kirişler üzerine keveктаşı onun üzerine 10-15 cm. kalınlıkta çamur ve en üstte ikinci bir tabaka halinde 3.5 cm.lik tekrar çamur sıvası konulur.

Damlar yazın sıcağında kuruyacağı düşünülerek (tozun) gerekli olan nemi sağlaması düşünülmüştür. Bu durum çatı toprağının çatlamamasını sağlar. Toz aynı zamanda otun ye-tişmesini de önler. Yalnız suda eridiği için yılda bir kez yaz başında damlar kontrolden geçirilir. Üzerindeki sıva yenilenir (162).

(160) Kayseri Evleri, S.18.

(161) Kayseri Evleri, S.19.

(162) Kayseri Evleri, S.20.

TAVAN KAPLAMALARI VE LAMBRİLERİ (ZARLAR)

Özellikle sofaların tavanlarında, ahşabın gayet düzenli bir şekilde kaplandığını görmek mümkündür (P30).

Kaplama tahtası üzerine ahşap yaprakçıkların belirli sisteme göre sıralanması ile oluşturulmuştur.

Zarlarda ölçüler belirli aralarda bölünmeler şeklinde yapılmış olup, zeminden itibaren 80,150 cm. ve 90 cm. olmak üzere üç esaslı bölümle (270) kotunda biter, (163).

DEMİR PARMAKLIK VE KORKULUKLARI

Balkonlarda kullanılan parmaklıklar yakın zamanların motifleridir. Kullanılan motifler genellikle (S) biçimindedir. Bunlar ince dövme demirlerin bükülmesi ile oluşmuştur (P31) (164).

TAŞ MERDİVENLER

Kayseri'de üzerinde en az işlenen yapı elemanı taş merdivenlerdir. Onun için bunlar daima en basit merdiven şekli olan düz merdiven tipindedir.

Rıht yükseklikleri genellikle 20-25 cm. dir. Evin içerisinde kullanılanları da göze çarpmaktadır (P32) (165).

KEMERLER

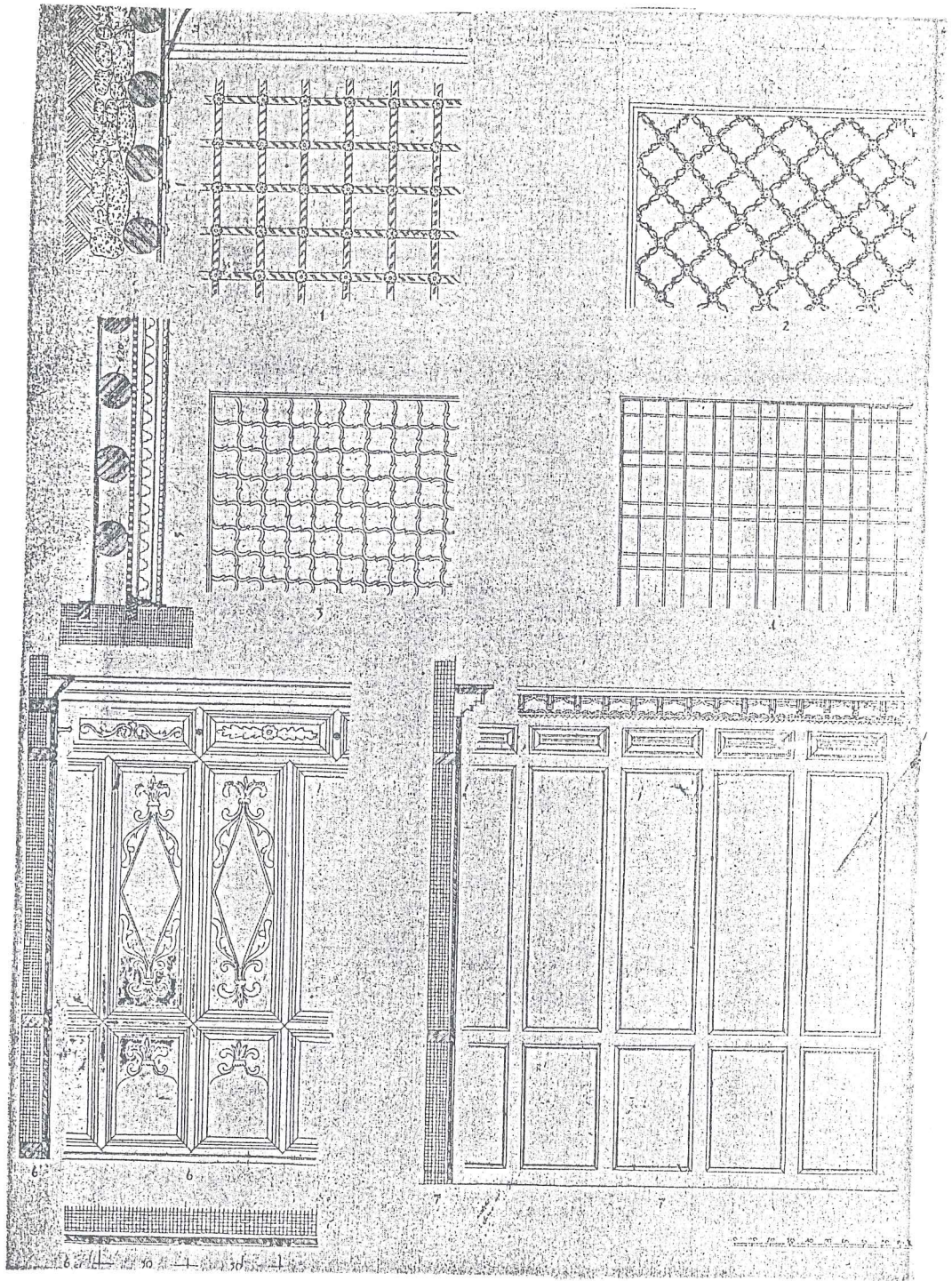
Dış kapılarda kullanılan değişik kemer şekilleri görülmektedirler.

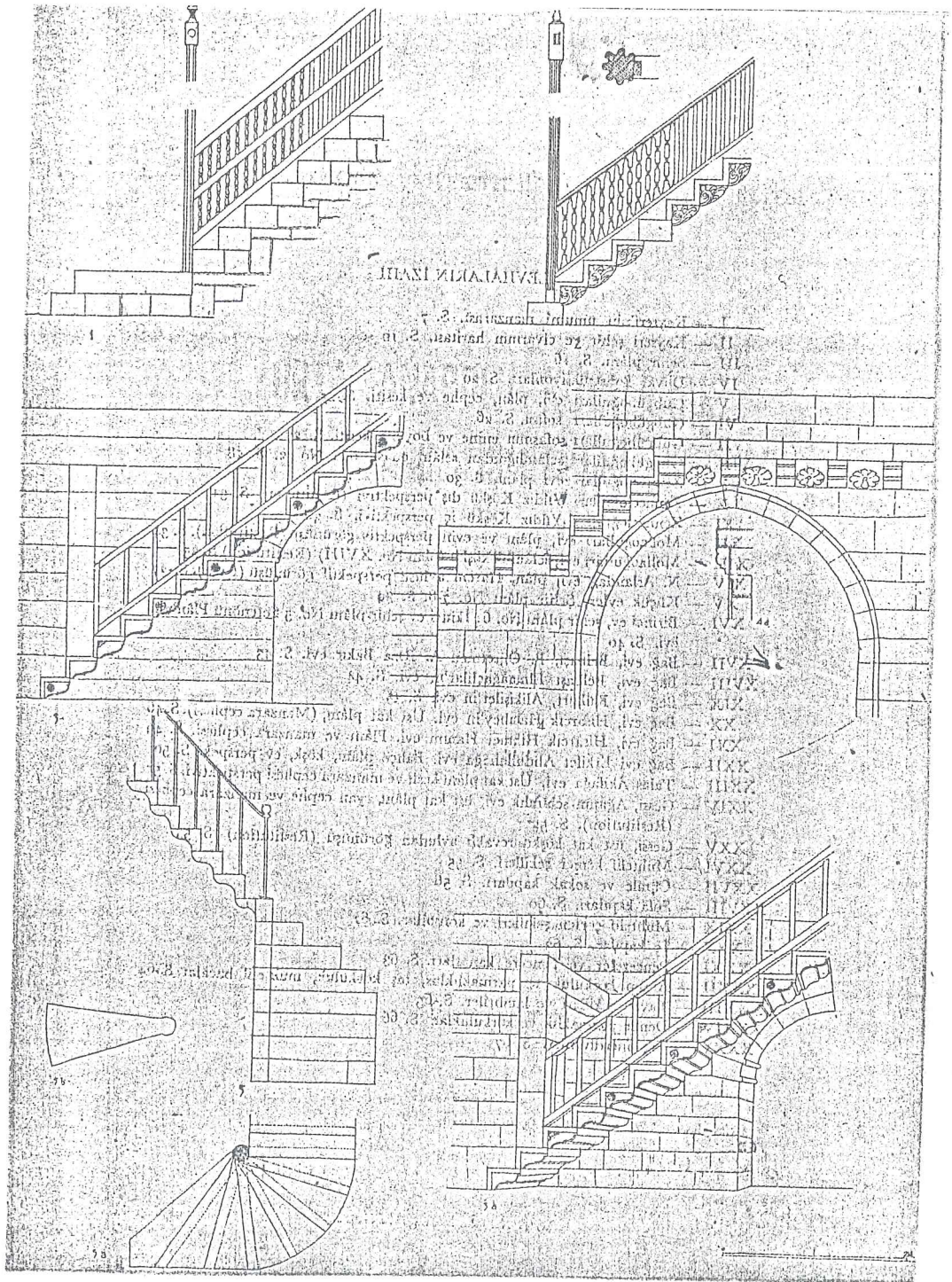
Basit yapılarda kullanılan kemer şekilleri genelde düzdür. Bunlar yalnız düz bir toz ile yapıldığı gibi, taşın

(163) Kayseri Evleri, S.58

(164) Kayseri Evleri, S.59.

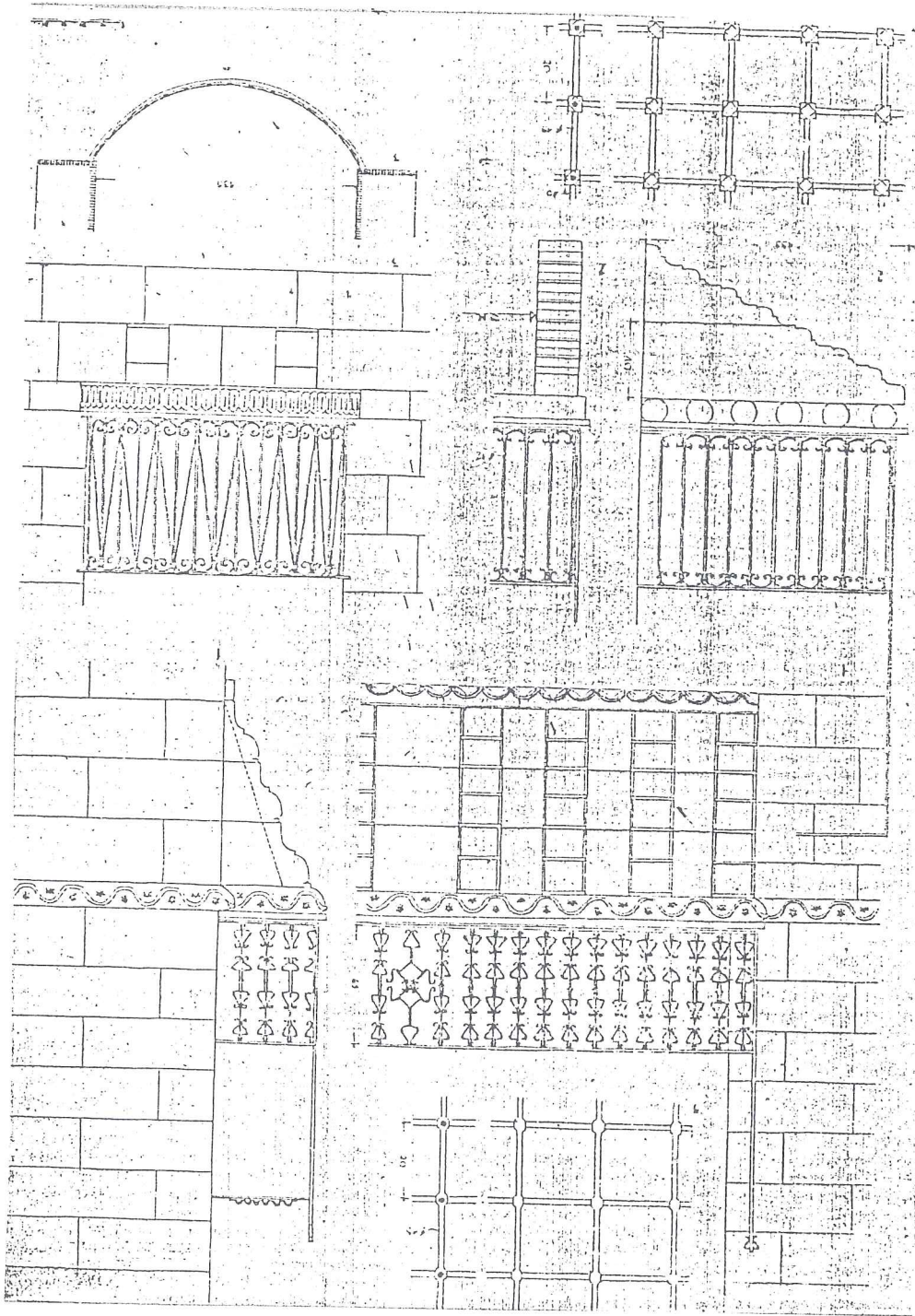
(165) Kayseri Evleri, S.59.

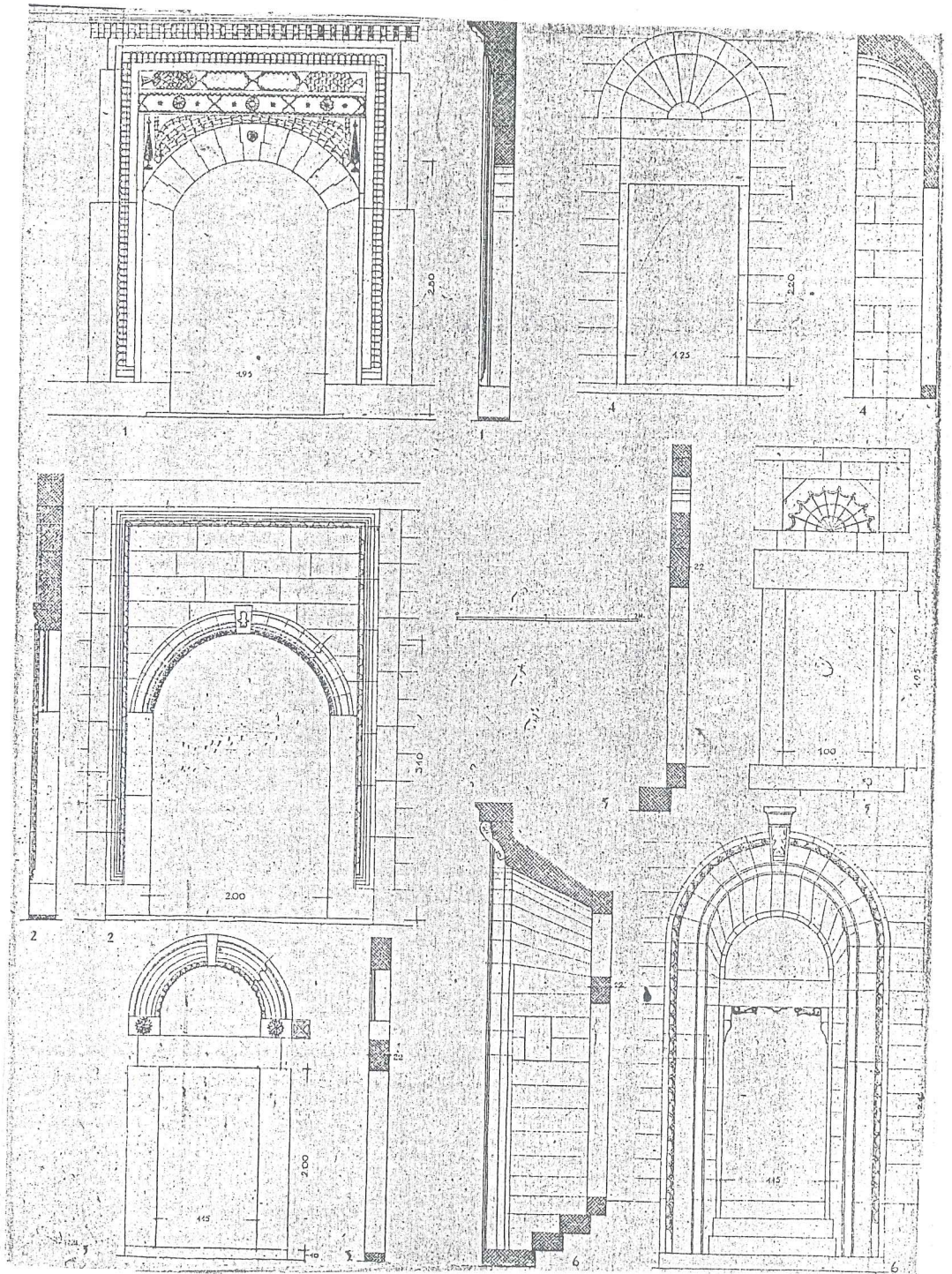

P32 TAŞ MERDİVENLER.

Ç. NECİBE
S:67

işlenerek değişik süslemeli olanları da vardır (P33).

Düz kemerlerde taşın uzunluğu (2.45 m) ve kemer açıklığı (1.35 m)'yi bulmaktadır (F8, F16, F33).

Yine tek bir taş oyularak yekpare olarak kemer haline getirilenlerine rastlamak mümkündür.

Kemerlerde kilit taşı kullanıldığı gibi birbirlerine geçmeli olarak yapılanları da göze çarpmaktadır (166).

AVLU GİRİŞ KAPILARI (Cümle Kapıları)

Evlere evin zenginliğine göre, genellikle büyük tutulan avlu kapılarından girilir. Asıl ev bu büyük kapı ve yüksek bahçe duvarları arkasında gizlidir.

Cümle kapılarının üzerinde küçük konsollu bir friz dolmaktadır. Bu konsolcuklar arada kalan yüzeylerin eğimli tutularak gölgeler hafifletilmiş ve daha zarif bir hale getirilmiştir. Bu da kapının görünüşünü yumuşatıp dış algılamayı rahatsız etmemektedir (167).

Sokak kapıları küçüktür, bunlar genellikle 100-115 cm. genişlik 200-215 cm. yükseklikte olurlar. Sokak ve cümle kapılarının açılan kısmı ise fazla süslemeye yer verilmemiştir.

İÇ KAPILAR

İç kapılar odaların lambrileri ile aynı bütünlüğe sahiptirler. İç beden duvarı giriş kapılarında başlamak üzere sedirli oturmanın üzerinden bir insan boyu kadar (Zar lambri) ile kaplıdır (P34).

(166) Kayseri Evleri, S.54.

(167) Kayseri Evleri, S.54.

Kapılar kalın duvarlar içerisinde ise duvar kalınlığı içerisinde hareket ederler. Yani oda hacmini hiç etkilemezler.

Yüklük kapıları ise genelde ortadan ikiye ayrılan çift kanatlı kapılardır (168).

PENCERELER

Pencere boyutları, ölçü olarak 80/140 veya 90/150 cm. boyutlarındadır. Pencere doğramaları zengin ve eski evlerde hep (katran) ağacındadır. Pencere iç kısımlarında (Zar-lambri'ye) bağlıdır (P35).

Doğrama kalınlıkları çok ince olduğundan zarif bir görünüm ortaya koyarlar (F39, F40).

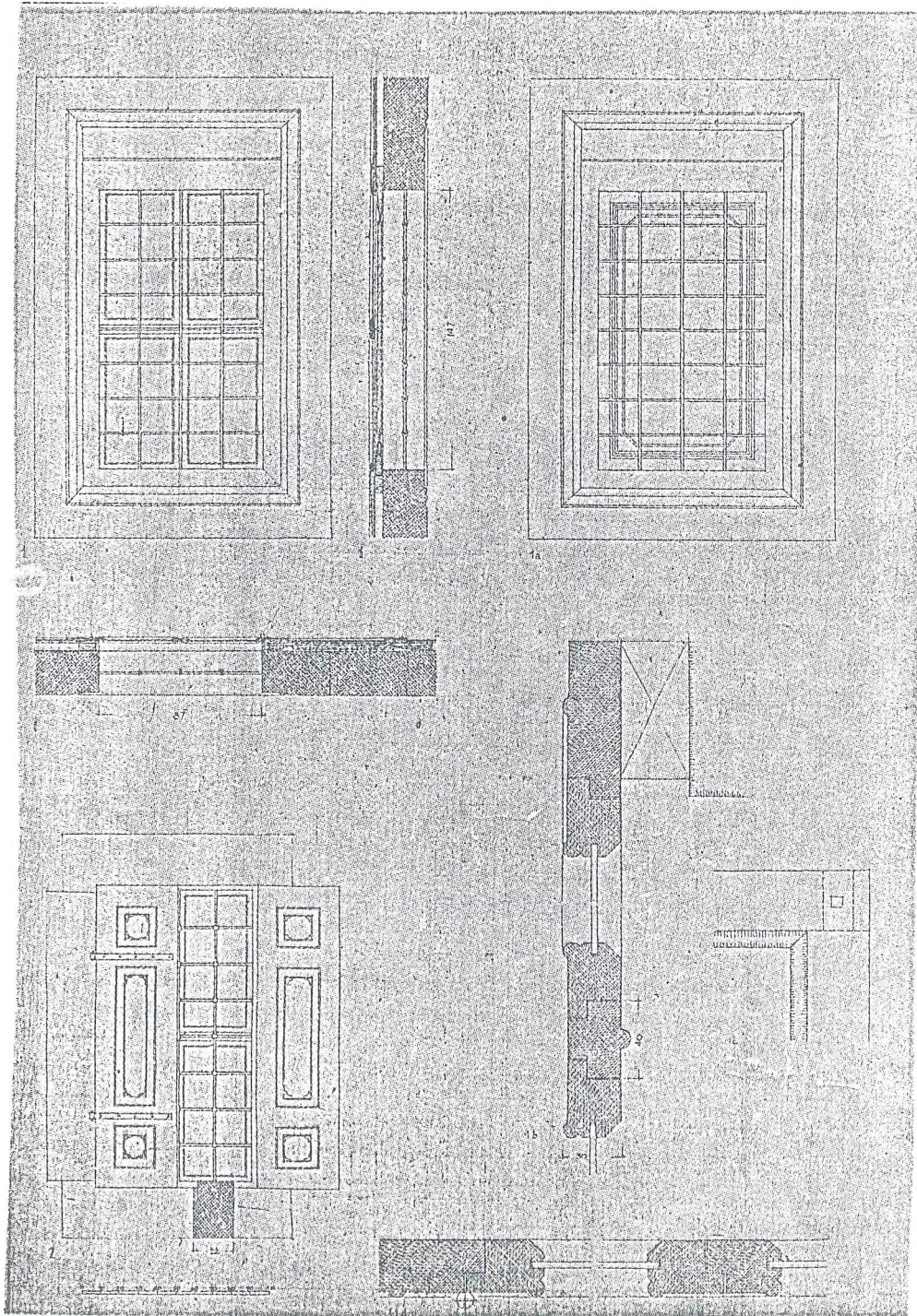
Eski evlerde pencerelerde denizlik yoktur. Pencere ile doğrama arasında boşluk kaldığından, içeriye akabilecek sular pencere doğramasına bir zarar veremezler. Pencere kanatları (düşey sürmeli, çift kanatla açılan, aynı kanat bütünlüğü içerisinde vasistaslıdır).

Pencereler genellikle demir parmaklıkla muhafazalıdır. Bunlardan başka dış ahşap kanatlardı. (Kepenkler) kullanılmıştır. Bu kanatlar, evleri soğuktan korumak, yaz ayları göç edilmesi nedeni ile evleri koruma iç güdüsünden kaynaklanmaktadır.

Pencerelerin üzerinde yıldızcık denilen küçük delikler veya kafa pencereleri bulunduğundan soğuk havalarda bunların üzerine çinko kaplanmıştır (169).

(168) Kayseri Evleri, S.54.

(169) Kayseri Evleri, S.58.

P.35

PENCERELER

C. NECİBE
S: 63

SOFA KAPILARI

Evlerin en fazla özenilerek yapılan kapıları, sofa kapılarıdır. Genellikle ahşap oyma ve geçmelidirler.

Ahşap kısım iki katlıdır. Birinci kat kapının kör kaplamasıdır. İç taraftadır. Basit ve sağlamdır. İkinci kat ise bunun üzerine gelen süs kısmıdır. Burası bir nevi pano halinde, alt kısmı üzerine pano şeklinde adapte edilmiştir.

Kapılar genellikle alttaki kısmın alttan ve üstten taşa sokulan bir demir mihver etrafında döndürülmesi ile açılıp kapanırlar (P34).

Ayrıca kapılar dışından kilitlenmek istenirse, üzerindeki halka demire asma kilit takılır (170).

ÇÖRTEN, SAÇKAN VE KONSOLLAR

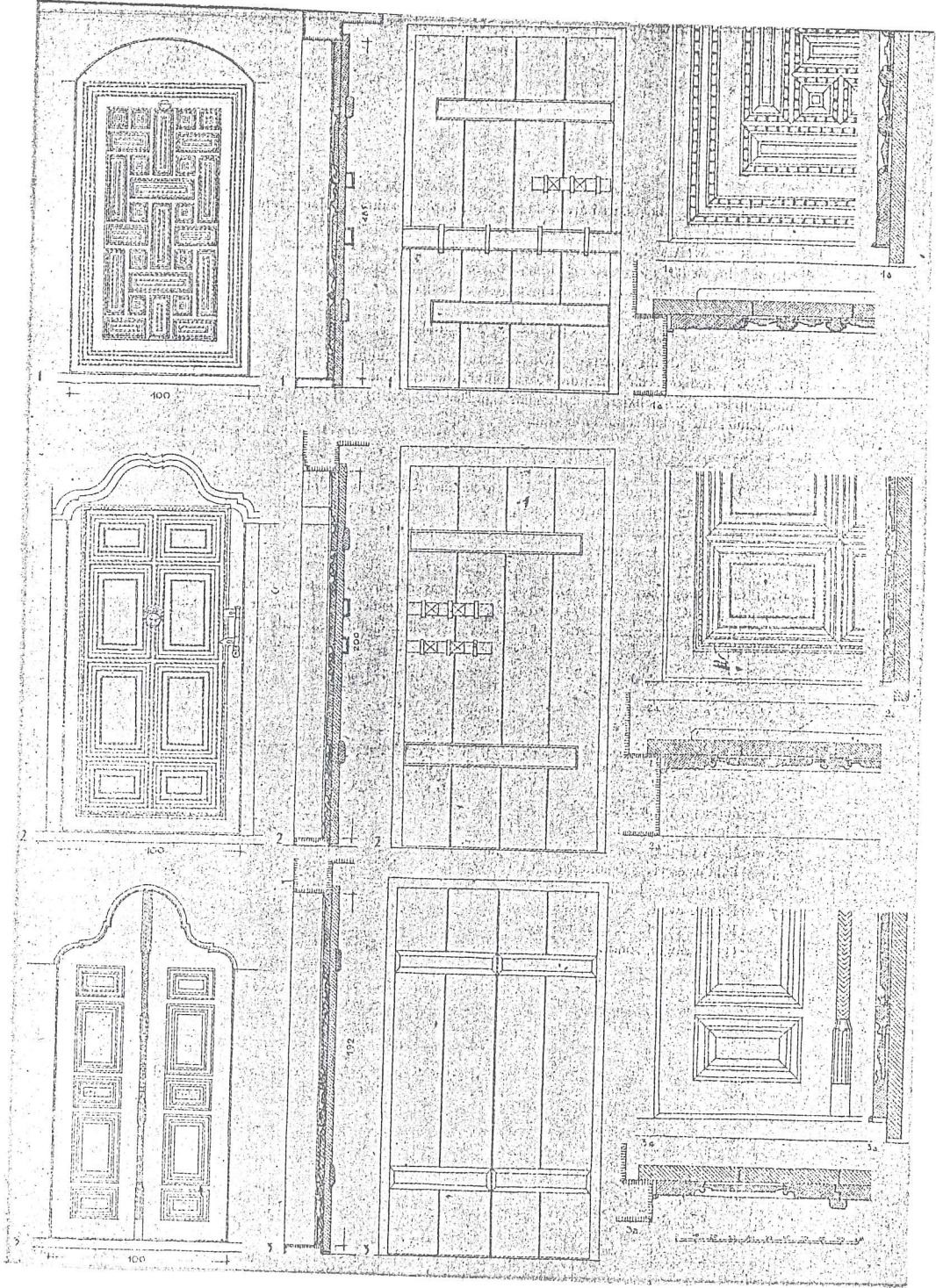
Çatı suyu, çörttenler ile dışarıya atılır. Çörttenler suyun akışına göre gönderildiği gibi ağır başlı kendini hissettirir biçimde yapılmışlardır (P36).

Ermeni evlerinde çörttenler, hayvan bazlı motiflerle karşımıza çıkmaktadır (F10, F26, F40).

İki katlı evlerde genellikle ikinci kat, zemin kata nazaran dışarıya çıkılarak, konsollar üzerine oturtulmuştur. Konsol aralıklarına ahşap giriş konmaktadır (171).

(170) Kayseri Evleri, S.54.

(171) Kayseri Evleri, S.57.

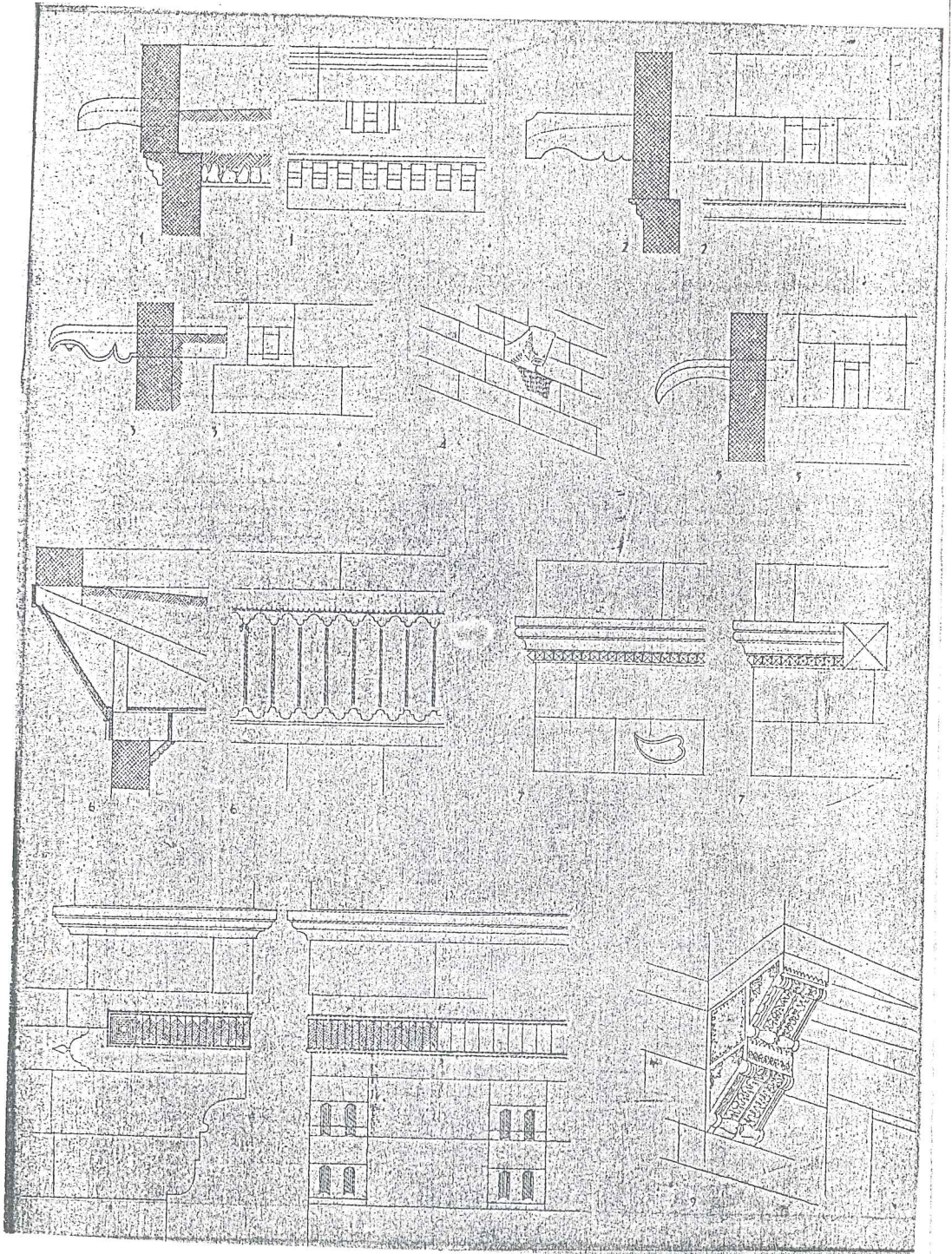

P : 35

SOFA KAPILARI

s : 60

N.ÇAKIROĞLU.

2.1.3.10. Yerel Kayseri Evleri Hakkında Söyleşiler

SÖYLEŞİ - 1

ADI : HACI
SOYADI : AKBULUT
YAŞI : 73
MESLEĞİ : HAVA İKMAL BAKIM MERKEZİNDEN EMEKLİ
EVİ : TACETTİN MAH. ETTİLER SOK.No.42, KAYSERİ
AİLESİ : ABDULLAH USTAOĞULLARI

Çocukluk dönemimde daha çok kış olurdu. Senenin 6 ayı kar yağardı. Çok kar yağdığından, sokakta yürüyemediğimiz günleri hatırlıyorum. Yazın, Temmuz ve Ağustos ayları çok sıcak geçerdi. Aşırı sıcaklardan (sıtma ve gözağrısına) tutulan çok insan vardı. Eskiden insanlar daha dayanıklı (kanlı canlı idi). Babam 90 yaşına kadar bağda bel belledi (toprağın kürekli eşlenmesi).

Yaz ayı gelince, şehrin sıcak havasından dolayı çağların (suyun akıtıldığı yer) kokması, sivrisinekler, kışın biriken hayvan gübresinin avluda koku ve sinek yapması, halkı bezdirirdi. Hemen herkesin hayvanı olurdu. Bunlar yazın ineğini alıp bağa çıkardı. Hayvanı fazla olanlar civar köylerin çobanlarına teslim ederlerdi. Bağda kaldıkları zaman boyunca bu hayvanlar teslim edildikleri sığır sürüleri ile yayılır, bunun karşılığında pazarlık yaptıkları biçimde hayvanın yağını paylaşırlardı.

Eskiden eğitime pek önem verilmezdi. Çocukların bir sanat bellemesi (öğrenmesi) istenilirdi. İlk olarak camiye gidip namaz eğitimi görürdük. Okumayanlar daha çok dabakçılık (dericilik) tuhafiye, ayakkabıcılığa verilir, sanat öğrenirlerdi.

Eskiden saygı, sevgi daha çoktu. Evin reisi akmaş eve döndüğünde en küçük gelin ayakkabılarını çıkartıp yıkardı.

Yer sofrası odaya hazırlanır, ahali (aile) bir araya oturup yemek yenirdi. Aile reisi oturmadan, gelin ve çocuklar oturmazdı.

Akşam toplantılarımızda erkekler ayrı, kadınlar ayrı odalarda otururlardı. Komşu oturmalarımızı hemen her akşam bir evde yapardık. Yaz günleri şehirde veya bağda dışarda otururduk. Şehirde kış günleri dini sohbetler, eğlenceler, şaka, yarenlik (tatlı sohbet) ve askerlik anıları çokça anlatılırdı.

Evvelden Hava İkmal'de çalıştığım zamanlar iş çıkışlarında gençler, çocuklar bir araya gelirdik. Akşam üzeri komşu mahallelerle taş dövüşü oynardık. Eğer komşu mahallenin fırınına kadar onları kovalayabilirsek, o mahallenin fırınından pişmiş ekmeği, baklava, börekleri, kendi aramızda paylaşırdık. Buna fırıncının itirazı olmazdı, gelenek halini almıştı. Biz bu taş dövüşünü (tabaklar önü ile hunat mahallesi) arasında çok sık yapardık.

Bayram günlerinde sabah camiden çıkıldıktan sonra varlıklı olan evler hali vakti yerinde olmayanları davet edip yemek yedirirlerdi. Bayram gelenekleri arasında evlilik çağına gelmiş genç kızlar sokağa çıkmazlardı. Çıkanlar mahallenin gençleri tarafından rahatsız edilirdi.

Düğünlerde güvey başı (Damat başı) tutulurdu. Cuma günü sabah erkenden damadın başına yakın arkadaşları toplanırdı. Bunlardan bir tanesi reis olurdu. Ordan müsaadesiz kimse damadın bulunduğu odaya alınmazdı. Müsaade almadan kaçamak yapıp girenler yakalandığı zaman merdivene ip ile bağlanır, daha sonra ip ile bağlanan kişi, mahallenin fırınına götürülür, fırıncının elini öperdi. Fırıncı siyah boyayı yüzüne çalar ve affeder. Affedildikten sonra mahallede dolaştırılırdı. Eskiden sokakta bir erkek ile bayan karşılaştığında, erkek geçene kadar kadın arkasını dönerdi.

Erkek çocuk evlendirildiğinde hanımı eve gelin gelirdi. Şimdi olduğu gibi her evlenene ayrı bir ev açılmazdı, iki hatta üç gelinin üst üste olduğu büyük evler vardı. Çocukları büyüyen gelinler daha sonra ayrı eve çıkarlardı. Evlendikten hemen sonra ayrılanlar çevre tarafından kınanırdı. Ayrıca sanat ve ticaret ile uğraşanlar yanlarına çocuklarını alırlar, baba ve oğullar bir arada çalışırdı. Ailenin bir arada olması evde bir (aşın) yemeğin pişmesi daha uygun olurdu.

Eskinin (Şan-ı) (Şirin) (Cumbalı ve balkonlu) evleri genellikle ermeni evleriydi. Müslümanların evleri, avlunun gerisinde kalanlardı ve namahremdi. Ama daha sonra müslümanlarda, bu şanlı şirin evlere geçtiler. Avlunun dışardan (sokaktan) görünmesi namahremden dolayı istenmezdi. Bu yüzden avlu duvarları yüksek yapılırdı. Kadınlar avlunun içinde çamaşır yıkayıp gererlerdi. Düşünlerde oyunlar oynanır ve oturmalar olurdu.

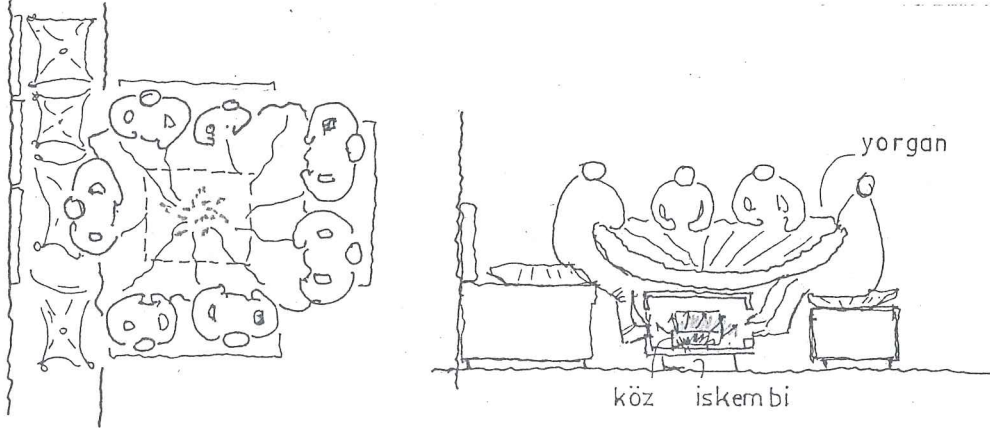
İçme suyunu, çeşmelerden alırdık. Avlunun döşemesi sal taşından yapılırdı. Ortasında suların aktığı çağ olurdu. Bazı avlularda su kuyuları bulunurdu. Kuyulardan çekilen suyla avlu yıkanır ve temizlenirdi. Yaz günleri avlular yıkandığında etrafa hoş bir serinlik verirdi. Ayrıca bir köşesinde tuvaleti olurdu.

Evin avlu girişinde sofa ve togana vardı. Sofanın altına, zerzemiye (bodruma) toganadan inilirdi. Kışlık yiyeceklerimizi burada muhafaza ederdik. Oldukça serin olurdu. Sofadaki taşlıktan bir iki basamak yukarıya sedirli oturmaya çıkılırdı. Bu iki yerin birleştiği yükseklikte parmaklık denilen hava delikleri bulunurdu. Sofanın üç tarafı sedirli olur, sedirlerin baş tarafında sanduka (dayanak) bulunurdu. Duvarları zarla (iki-iki buçuk m.) kaplanırdı. Ayrıca zarların içlerinde gömme dolaplar, şerbetlik (vitrin) ler yer alırdı. Zarlar genellikle kara ağaçtan yapılırdı.

Toganada (mutfak) büyük ocak yeri vardı. İçinde odun yanardı. Bazılarında ise iki ocak yeri bulunurdu. Birisinde ısıtılan suyla çanın başında yıkanırđık.

Sofanın altındaki zerzemiye bağda hazırladığımız turşu, gilaburu, pekmez, patates, havuç, kuru kaysı, hevenk (kışlık üzüm) saklanırdı. Hevenkler çalı dikenli ağaçlar üzerine dizilir, zerzemi tavanına asılırdı. Bir kış boyu asılı kalan üzüm salkımları hiçte bozulmazdı.

Kış günleri avludaki mangallarda ya da ocakta ateş yakılır, dumanı giden ve köz haline gelen ateş daha sonra mangalla odadaki (iskambil) denilen altı ve üstü kapalı kenarları açık, ahşap sehpaye konulurdu. Kutunun tabanı saç ile kaplı olurdu. Ev halkı iskambil etrafına toplanarak iskambil üzerini kapatan yorganı üzerimize çekerek ısınırđık (Ş1).

Şekil 1.

Odaların pencereleeri küçük tutulurdu. Hatta avlunun içine bakan pencereleeri, demir parmaklık örterdi. Pencereleerin küçük olmasının sebebi, kışın soğuk olmasıydı. Aynı zamanda dışardan bakıldığında, içerinin görünmemesi iste nirdi.

Ev ahalisi (halkı) evli olanlar, kendi yatak odalarında, diğer çocuklar ve anne-baba, yerlere yer yatağı sererek bir arada yatarlardı. Kışın soğuk olmasından dolayı, çocuklarla bir arada yatmak daha uygun olurdu.

Evvelden kağnı pazarında, Keçikapıda, civar köylerden gelen yiyecekler satılırdı. Buralardan alışveriş yapardık. Hayvan pazarı Kaleönü'nde olurdu. Giyecekler ve ayakkabı kapalı çarşıda satılırdı.

Evvelden yaptığımız yemekler arasında gendime (üzümlü yemek), yarmadan pilav, mantı, arabaşı, telteli, tarhana çorbası, makarna, erişte, çorbalık, pekmez menzimesi, vb. bulunurdu.

Şimdiki oturduğumuz apartman, kaltı katlı, 24 dairesi var. Giren çıkan belli olmuyor. Evler eskisine nazaran rahat ve kullanışlı ama yaz günleri bir yere çıkılıp hava alınmıyor. Onun için yaz geldiğinde başa giderim, orada daha rahat ediyorum.

Gönlümün istediği ev, büyük bahçeli, müstakil, üç ya da dört katlı, çocuklarım ve gelinlerimle bir arada oturabileceğim şekilde olmalı. (172).

(172) Kayseri Evleri Hakkında Söyleşi I.

SÖYLEŞİ - 2

ADI : EMİNE
SOYADI : KATIRCIOĞLU
YAŞI : 75
AİLESİ : OĞULCUKLUOĞULLARI
MESLEĞİ : EV HANIMI
MAHALLESİ : GÜLLÜK

Eskiden şafak sökmeden sabah erkenden kalkardık. Erkekler camiye sabah namazına gitmeden, avlunun önünü (sokağı) süpürürdük. Camiden beyim gelmeden önce sobayı yakardım. Beyim sabah çorbasını içer, işine giderdi. Ayrıca çocuklarımın üstlerini giydirip, okula gönderirdim. Daha sonra avlunun içindeki ahıra girip, süt sağardım. Çocuklarımdan kızlarım ilk mektebi bitirdi. Oğlumu ise sanata gönderdim.

Evvelden sevgi, saygı çok önemli idi. Kadınlar, erkeğin arkasında yürür, büyükler oturmadan küçükler oturmazdı. Bir mahallede oturan herkes birbirini tanır, bayram günleri bütün mahalle komşuları birbirini ziyarete giderdi. Düğünümüzde, ölümüzde komşular bütün hizmetleri görür, ayrıca sıkıntısı olanın yardımına koşulurdu. Akşamları iki üç komşu birleşip, hamurları leğenlerde yoğurur, sabahleyin fırına yollardık.

Gelinler ile oturulan evlerde evin yapılacak işleri kaynanaya sorulur, onun sözünden dışarı çıkılmazdı. Kaynananın ve kayınbabanın karşısında konuşulmaz, aileden ayrı oturan gelinler hor görülürdü.

Herkesin sokak kapısının önü tertemiz olurdu. Sabah camiye giden erkekler yoldan geçerken kapıların önüne bakar, temiz olmayanı kınarlardı.

Düğünlerimiz pek neşeli olurdu. Kızla erkeğin hiç söz hakkı yoktu. Erkeğin annesi görücüye çıkardı. Kız beğenmek için evleri ziyaret ederdi. Kızı beğendiklerini annesine söylerlerdi. Sözünü aldıktan sonra erkek tarafı gelip, kahvesini içerlerdi.

Bir hafta, on gün sonra kızın ihtiyaçları erkek evi tarafından görülür, buna büyük şerbetlik denilir. Karşılıklı olarak kız ve erkek tarafı (akrabalar) birbirlerini ziyaret ederler (beş ay nişanlı kaldım. Bu süre içerisinde beyimin yüzünü dahi görmedim) Düğün tarihi kararlaştırılır, düğünün başladığı Pazartesi günü kız tarafına kalın hediyelik eşya gönderilir.

Çarşamba sabahı kızın çeyizi (iki kat yatağı, halı, kilim, yastık, sandık içi çeyizi, damatın elbise ve iç çabaşır-ları, damadın (ailesine verilen hediyeler) damat evine gönderilir. Akşamına kına gecesi yapılır, ertesi sabah (Perşembe sabahı) gelin evden alınır ve getirilirdi.

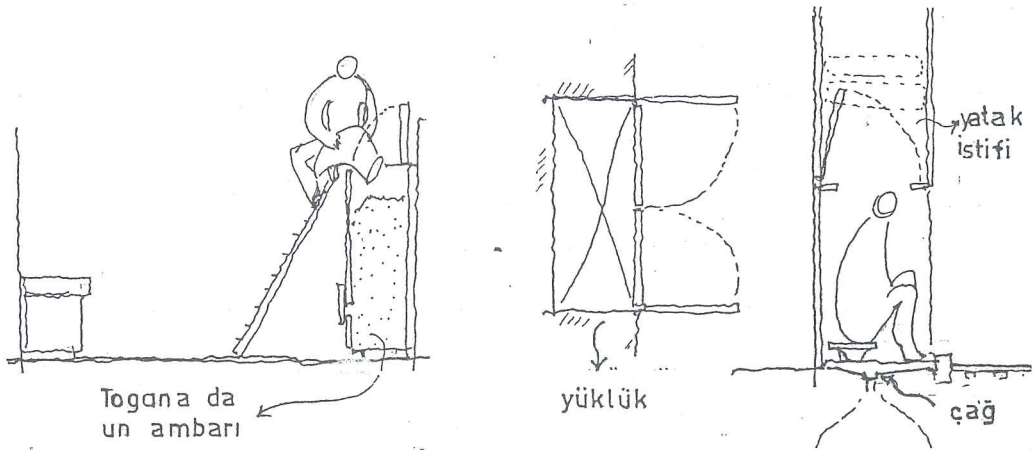
Eskiden kılıç-kalkanlı kına gönderilirdi. Gelin ve damadın eline kınayı kendi arkadaşları yakardı.

Mahallede iki ayrı düğün olması halinde, ve karşılıklı kınalar sokakta karşılaştığında, "kına kınaya karşı geldi diye", iki taraf şaka yolu kavgaya tutuşurlardı.

Avlumuz büyüktü. İçinde bahçe ve küçük havuzu vardı. Avluya girilen cümle kapısının arkasında tuvalet bulunurdu. Ayrıca su kuyusundan çektiğimiz suyla çamaşır, bulaşık, yıkardık. İçme suyunu mahalle çeşmesinden alıp kullanırdı. Avlunun karşısında ara bir holden sofaya girilir, sofanın sağ yanından harem odasına, sol tarafından da toganaya geçilir, avludan merdivenle üst kata selamlık odasına çıkardık. Bu odanın yanında bir odamız daha vardı.

Toganadan zerzemiye yani sofanın altına inilir, diğer bir köşesine gilamada (üzüm çıbıkları) yığılır, bununla ocaktaki ateşi yakardık. Ayrıca odun ve tezekte ateş için kullanılırdı.

Togananın içinde ambar dediğimiz boyumuzdan yüksek dolabımız vardı. Bir kış boyu yetecek kadar unu çuvalarla ambara merdiven dayayıp, içine doldururduk. Ambarın altındaki sürmeli kapaktan ihtiyacımız kadar unu alıp kullanırdık (Ş2).

Şekil 2.

Bağa giderken evik kısmen toplar, sofanın altındaki zerzemiye istif ederdik. Zerzemi oldukça serin olurdu. Sofada taşlık ve tahtalık kısım birleştiği yerden havalanırdı.

Sofanın yan duvarları iki, ikibuçuk metre yükseklikte zarla kaplanır. Zarların içinde gömme dolaplar, yüklük ve şerbetlikler olurdu. Şerbetliklere bakır, fincan, bardak, tabak koyardık. Tavanlar ağa direkli olup, direklerin üzerinde nakışlı ağaç işlemeleri vardı. Sofanın arka yüzündeki yüklükten tahta bir merdivenle yüklük dolabına çıkardık. Bu dolabın ön yüzü parmaklıklı olup, sofaya bakardı. İçerisine kıymetli bakır eşyalar konulurdu.

Kış günleri dışardan yaktığımız ateşin közünü mangalın içerisine alarak iskemiye koyardık. Mangalın içindeki köze,

zehirlenmeyi önlemek için tuz dökerdik.

Kışın ev toplantılarımızda erkekler ve kadınlar ayrı ayrı otururduk. Ev sahipleri kuruyemiş ikram ederdi. Kuruyemişlerimiz, köfter sucuk, kurukaysı, ceviz, leblebi, elma kuru su, vb. yiyeceklerdi.

Odalarımızın içindeki yüklüklerin altında çağ deliği vardı. Yüklüğün tahtasını kaldırıp çağın içine oturarak koyarak, ocakta ısıttığımız su ile yıkanırđık (Ş3). Genellikle her hafta mahalle hamamına gidilirdi.

Avlu içinde ahırımız vardı. Ahırda camız ve inek beslerdik. Hayvanlarımıza çoban ya da uşak bakardı. Ahırın içinde uşağın kalması için asma kat yaptık. Orada yatıp kalkardı. Hayvanı olan pek çok evde bunlar vardı.

Evlerimizin penceresi küçük olurdu. Evvelden kışlar daha soğuk olduğundan ayrıca evlerin içi görünmesin diye pencereler küçük yapılırdı.

Anne, baba ve küçük çocuklar bir arada, evlenenler ise kendi yatak odalarında yer yatağı sererek yatarlardı.

Kışın hemen her evde inek kesilir, pastırma, daha çok sucuk yapılırdı. Kıymalık etimiz (germirden) gelirdi. Kestirdiğimiz ineğın kemiklerini tuzlar zerzemiye asar, kışın yemeklerimiz de kullanırdık.

Yemeklerimiz arasında kuru fasulye, tandır böreği, mevzine (hamur tatlısı), arabaşı, kuru patlıcan, biber, yeşil fasulye, mantı, aş makarna, kuskus (bulgur ve un karışımı) erişte, patates, ıspanak, vb. yemekler yer alırdı. Yazın bağ zamanı civar köylerin çiftlikleri olurdu. Bunlar bağa göçenlerin hayvanlarını toplardı (Camız ya da inek) başına bir batman (8 kg) yağ karşılığında anlaşır, onlara hayvanımızı

teslim ederdik. Dört ay sonra güzün hayvanlarımızı bize geri getirirlerdi. Biz de bir ineğimizi alıp, bağda onun sütünü sağardık ve peynirimizi temin ederdik.

Eşek meydanındaki, Hazirandan Eylül sonuna kadar kaldığımız bağ evimizde, toğana, üzeri toprak damlı, üç tarafı kaplı, önü açık, yatma ve oturma yerimiz, ayrıca evin biraz uzağında (koku gelmesin diye) tuvaletimiz vardı. Bağda içme ve kullanma suyumuz Hisarcık'tan gelen ve su kuyularına doldurduğumuz sulardan karşılardık. Bağ arazimizde arpa ve buğday eker, Kurban Bayramı için koyun besler, ve kurban zamanı keserdik.

Eskiden evin bereketi olurdu. Hiç bir yiyeceğimiz araya gitmezdi. Şimdi hiç bir bereket kalmadı. Ayrıca bir kış boyu yetecek kadar yeme ve içmelerimizi toğanada ve zerzembide muhafaza edecek yerimiz vardı. Şimdi torbayla bir şey alınca nereye koyacağımızı şaşırıyoruz. Odaların bir genişliği vardı. Ayrıca hayata (avluya) çıkıp hava alırdık.

Şimdi Sivas caddesinde sekiz katlı Çınar apartmanında (el kadar ev) kafese koymuşlar gibi oturuyoruz.

Eş-dostta gerçek bir samimilik vardı. Beraber yeme-içmelerimiz olurdu. Saygı ve sevgi daha derindi. Ramazan gelince günler öncesinden baklava börek yapardık. Günlerimiz daha neşeli geçerdi.

Yaşımız geçti ama bence evler düz ayak (zeminde)müstakil hayatlı (avlulu) rahat nefes alacağımız, üç oda bir salonlu ve odaları geniş olmalı.

SÖYLEŞİ - 3

ADI : SEYFİ
SOYADI : TOPUZOĞLU
YAŞI : 70
MESLEĞİ : SERBEST HALICILIK
AİLESİ : TOPUZOĞULLARI
EVİ : TALAS CADDESİ

Talas Caddesinde iki katlı evimiz vardı. Çocukluk döneminde din dersi veren mekteplere (Mahmut Hafızın üçüncü sınıfına kadar devam ederdik. (Elif-b) den başlar Kuran-ı Kerim ve yazı yazmayı öğrenirdik. Kurandan sayfa ezber verirlerdi. Şimdinin (Lise) düzeyinde bilgiler alırdık. 1928 yılında Cumhuriyet Mektebinin birinci sınıfına başladım. Yeni yazıyı okula başlamadan bağda öğrenmiştim. İlk mektepten sonra okula gitmedim.

Eskiden çocuklar el tutar olduğundan mektepten ziyade anne, babanın isteği ile sanat sahibi olması istenirdi. (Kunduracılık, terzilik, dükkan tezgahtarlığı gibi). Çocuklar bu işe çıkar olarak verilirdi. Parasız çalışırdı. Amaç sanat öğrenmektir. Zamanla para kazanarak aile bütçesine katkıda bulunurlardı. Okuma işine pek ehemmiyet verilmezdi.

Eskiden komşular arasında (oturma) dediğimiz toplantılar yapılırdı. Kış geceleri yazlar, gençler kendi aralarında otururlar (kuruyemişler, arabaşı) ikram edilirdi.

Yaşlılar arasında (dini sohbetler, okuma-yazması olanlar kitap okurlar) Bahar geldiğinde herkes kendi arkadaşları ile sahraya (açık yeşil alanlara giderlerdi).

Eski komşular birbirlerine daha çok bağlı idi. Sokaklarımızda hatta mahallelerimizde bütün insanları tanırdık. Ev-

lerimiz hem nahmerem hem de birbirine yakın idi. Dini inançlarımız arasında (komşusuna hizmet eden bana hizmet etmiş olur inancı yaygındı).

Çocukken falan amcana, filan ablana hürmet edeceksin şeklinde öğüt, nasihat alırdık. Samimiyet şimdiki gibi değildi. Ölümelerde, düğünlerde birbirlerine maddi ve manevi yardımlarda bulunurlardı. Kadınlar birbirlerinin işlerini el birliği ile yaparlardı. Oturmalarımızda kadınlar ve erkekler ayrı ayrı odalarda oturup sohbet ederdik.

Düğünler, görücü usulü ile yapılırdı. Erkeğin annesi ve akrabaları münasip görülen kızı aile reisine anlatırlar. O da arkadaşlarından bir ya da ikisini kızın babasına gönderir. İki taraf karar kıldıktan sonra söz kesilmesi için erkek evi kız evine kahve içmeye gelir, söz kahvesi içilirdi.

Daha sonra kadınlar arasında ihtiyaçlar belirlenir, düzen dizilir. Kız tarafı sandık çeyizi hazırlardı. Bundan sonra gün tayin edilir. Genellikle Pazartesi günü kalın duası olurdu. Böylece düğün başlamış olurdu. Çarşamba günü gelin ve damada kına yakılır, çerezler yenilir, Perşembe günü gelin getirilirdi.

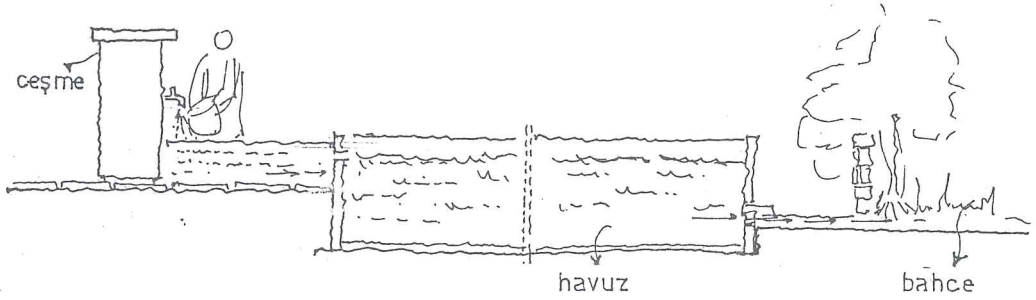
Evin avlusu müsaaait olduğundan bir babanın, bir kaç oğlu ve gelinleri bir arada yaşarlardı. Gelinler arasında sevgi ve saygı vardı. Evvelden yeni evlenen kızın babası bizim kız sakın ayrı olmasın, ev işlerinde pişsin derlerdi. Şimdikiler ise ayrı ev açılsın diye diretiyorlar.

Akşam yemekleri tek sofrada yenilir, gelinler hizmet görür, ayrıca erkeklerine daha çok hürmet ederlerdi.

Evlere sokak kapısından girildiğinden küçük ya da büyük hayatı olurdu. Hayatın anlamı yaşamanın geçtiği yer demektir. Avlunun sokak tarafındaki duvarları nehmarem olsun diye yüksek

yapılır. Ortasında çağı olurdu. Çağın suları toprağa sızdırılır, avlunun sokak tarafındaki köşesinde küçük tuvalet yeri vardı. Onun da pis suları ayrıca toprağa sızdırılır, dolduğunda kapağı açılıp temizlenirdi.

Avlunun büyüklüğüne göre içerisinde su kuyusu bile vardı. Kuyu suyu ile çamaşır, bulaşık ve avlu yıkanırıldı. İçme sularımızı ise mahalle çeşmesinden alırdık. Mahallede devamlı akan çeşmelerin suları araya gitmesin diye bazı çeşmelere iki metre mesafede göl denilen havuzlar yapılır, 1-5 m. derinliğinde 25-30 m. boyunda dolan sularla bahçe ve bostanlar sulanırdı (Ş4).

Şekil 4.

Evler genellikle tek katlı ya da iki katlı olurdu. Ayrıca pek çok evde ahır ve samanlık bulunurdu. Ahırda (inek, camız, eşek ve at beslenirdi). Evin pencereleri avluya bakardı. Küçük olan bu pencerelerden içerinin görünmesi istenmezdi. Avludan sofaya ve toganaya girerdik. Avlunun dış beden duvarı (Cingi taşı) evin duvarı ise (yonu taşı) dan yapılırdı. Damları toprak olan evlerin güzün her damda cingi taşından yapılmış yuvakları ile toprağı sıkıştırılıp, otları temizlenirdi.

Kış günleri ısınmak için hayatta mangalın içine ateş yakılır, köz haline gelince sofadaki iskembilin içerisine konulup, etrafında üzerimize yorgan örterek ısınırıldı. Sofanın duvarları yüksek olurdu. Yarisına kadar zarla kaplanıp yüklük

ve şerbetliği zarların içerisinde idi.

Yatak odalarında yüklüklerin içinde ayrıca (gusulhane) yer alıp buranın pis suları çağ ile duvardan sonra zemindeki fosseptiklere akıtılırdı.

Aşganadan (Togana=Mutfak) zerzemine yani sofanın altına inilir. Tüm kışlık yiyeceklerimizi bu serin yerde muhafaza ederdik.

Eskiden yaz geldiğinde halkın %90'ı başa göçerdi. Şehirde dükkanı olanlar heybesi omuzunda, başı yakın yerde ise, yürüyerek, yoksa eşekle sabah-akşam gider gelirlerdi.

Şehir yaz gününde sıcak, toz, duman, mahallelerdeki lağım kokusu, ayrıca Yılanlı dağın oradaki sazlıktan sivrisineklerin şehre hücum etmesinden bunalırdı. Ayrıca ahır olan pek çok ev olduğundan hayvan gübreleri kasnaklarla dama serilirdi. Bu hem koku, hem de sivrisinek oluşmasına neden olurdu.

Bağlardan şehre bakıldığında şehir çanak gibi üzerinin toz bulutu ile kaplı olduğu görünürdü.

Eskiden yaşama zorluğu daha çoktu. Şimdiki ise çok rahat ve evleri daha kullanışlı. Ancak insan dışarıya çıkıp hava alma ihtiyacı duyuyor. Ayrıca evelden samimiyet, fazla komşuluk ve ahbaplık daha iyi idi. Şimdi ise aynı apartmanda komşular birbirini tanımıyor. Biz ise eskiden tüm mahalleyi bilirdik.

Bence yaşanılacak yer tek katlı, en az 500-600 m² bahçeli, üç oda bir salon ve çatısı olmalı (174).

(174) Kayseri Evleri Hakkında Söyleşi III.

2.2. YEREL VE YENİ YERLEŞİMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.2.1. Tarih İçerisinde Konut Mimarisi

Şehirde konut mimarisinin ilk basit şekli Kültepe kazılarında ortaya çıkarılan saray çizgi ev temelleri kalıntılarından anlaşılmaktadır. Eski Kaneşte sokaklar, şehri dolaşmakta ve bunların aralarında yer alan yapı adalarında blok inşaat şeklinde birbirine bitişik mizanda yapılmış evler mahalleleri oluşturmaktadır.

Evler dikdörtgen planlı 2-3 ve çok odalı avlulu ve avlusuzdur. Örneğin bu evlerden birisi $16 \times 5.5 \text{ m}^2$ boyutlarında tek koridor üzerine dizilmiş dört odadan oluşmaktadır. Odaların hemen hepsinde zemin seviyesinden 60 cm. kadar taş temel yükselerek su basmanı oluşturmuştur. Üzerinde kerpiç duvarlar yükselir, küçük evlerin hemen hepsi iki katlı olarak inşa edilmiştir. Evlerin bütünü düz damlıdır, taban ve duvarları sıvalıdır. Hareketli veya sabit ocakları ve tandır- ları bulunur (175).

Bugün Eskişehir diye anılan Mazaka bölgesinde bina temelleri, su yolları, sur, hamam, ve saray kalıntıları olduğu temin edilen bazı bulgular bölgedeki yerleşimin günümüze gelebilmiş izleridir.

Daha sonraları Bizans İmparatorluğu döneminde Kayseri' de askeri mimari gelişmiş ve ilk Kayseri kalesi (Dış kale surları inşa edilmiştir). Yaşam genelde olduğu gibi savaş- larla dolu olduğundan konut mimarisi de surlar içerisinde oluşmuştur. O dönemden günümüze kadar gelebilmiş konut mi- marisi örneği yoktur.

(175) Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurumu Büro
Müdürlüğü, (Mimar M.Kartal).

Selçukluoğulları ve Beylikleri döneminde kasr şeklin-
de yapılmış köşkler Erkilette Hızır İlyas Köşkü, Argıncık'
ta Haydar Bey köşkü askeri havaalanı civarında Kızılköşk ve
şeker fabrikası dahilindeki köşk kalıntılarıdır. Bu yapılar-
da yalnızca taş malzeme kullanılmıştır. Kasrların dışında
sivil mimari örneklerin günümüze kadar gelememesi kerpiç,
dolma ve ahşap malzeme ile yapılmış olmalarındandır.

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde bahsettiği saraylar-
dan ve diğer evlerden günümüze iz kalmamıştır. Bunun birinci
nedeni yapıların dayanıksız ve kısa ömürlü malzemeden yapılmış
olmaları, ikinci nedeni ise yapıların değişen fiziksel,
sosyal, ekonomik koşullara uydurulmak üzere tadil edilmele-
ri veya yıkılarak yeniden yapılmalarıdır. Doğal afetler ve
tahribatlar diğer nedenlerdir.

Kayseri'de günümüzde görülen en eski evler yaklaşık 530
yıllık olduğu tahmin edilen (Güpgüpoğlu Konağı 394 yıllık)
(Zennecioğlu Konağı (1593) (203 yıllık Mollaoğulları Konağı
(1784) ve 213 yıllık Gavremoğlu Sofası (1773)'dir.

Şehirde eski doku özelliği gösteren mahallelerden çok
azı günümüze kadar eski özellikleri ile gelebilmiştir. Kay-
seri kentsel sit alanı içerisinde yer alan Tavukçu mahalle-
si bunlardan biridir. 150 ilâ 170 yıllık olan evlerde, doğal
etkenler, günün değişen yaşam koşullarına, define avcılarını-
na ve eski eser tüccarlarına karşı yaşam savaşı vermektedir-
tir (176).

(176) Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurumu Büro
Müdürlüğü, Mimar M. Kartal.

2.2.2. Yerel Yerleşim Konutları

2.2.2.1. Yerel Yerleşim Dokusu ve Sokaklar

Kale surları etrafında yağ lekeli biçiminde yayılma gösteren kompakt bir yapıya sahiptir.

Dokunun oluşumunda (mahalle) birimleri önem taşır. Mahalleler dokunun karakteristik yapısını oluşturur. Bu oluşumun ilkeleri yer alan sosyal yapılardan kaynaklanır. Bunlar (H8).

- a) İbadet yeri (Cami veya mescit)
- b) Fırın
- c) Çeşme
- d) Hamam

Cumhuriyet döneminde bunlara ek olarak (ilkokul) eklenir. Tüm mahalleler, bu yapıların etrafında yayılan evlerden oluşmaktadır. Sürekli olan ve kesişen sokaklardaki meydanlarda çeşme yer alır.

Camiler sürekli olan yollar ile, birbirine bağlanır. Bu ana ulaşım yolları diğer sokaklara göre daha geniştir.

Yaya ulaşımından oluşan sokaklar düzensiz ve karmaşık yapıya sahiptir. Bunun temel etkeni, mülkiyetin herhangi yasal sınırlama olmaksızın, insanların doğal eğiliminden kaynaklanarak, evlere ulaşılmasıdır. Böylece sokaklar, organik bir biçim kazanmıştır. Ayrıca sürekli sokaklara bağlı çıkmaz sokaklar vardır. Bunlarla sokağın derin kısımlarında yer alan avlulu evlere ulaşılır (H6, H7).

Evler yol genişliklerini ve bileşimlerini belirler. Eski kent dokularının genel özelliği olan anonimlik burada da yöresel özellikleri ile de kendini gösterir.

Evlerin bahçe, avlu veya cephe duvarları hemen yol kenarından başlar. Sokaklar yüksek avlu duvarları ile sınırlandırılmıştır. İklim özelliğinden dolayı yazın sıcaktan, kışları soğuk esen rüzgarlardan korunmak için sokaklar oldukça elverişlidir. Sokak dokusunda, evlerde ve avlu duvarlarında, taşın değişik biçimlerde kullanılması, ayrıca konutların insan boyutunda olması, insan ile daha sıcak bir ilişki kurulmasına neden olmaktadır. Karmaşık yolların oluşturduğu adalar içindeki taştan düz damlı bu evler, yarı bitişik veya ayrık nizamdadırlar. Yol genişlikleri homojen değildir. Ortalama 3.5 m. olan bu yollar bazı yerlerde 2 m. ye kadar düşer. Bu gibi durumlarda birinci kat çıkmaları ile karşılıklı cephelerin 1 m. kadar yaklaştığı görülür. Tüm yollar parke taşından yapılmıştır. Burada doğmuş 70 yaşlarında bir kişiden yolların yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu öğrendik. Daha önceleri bu yollar makadam şehrinde kırılmış ve taş döşeliymiş, şaşırtıcı biçimde döşeli taş sıralarınının tam ortadaki iki sırası düzgünleşerek yol boyunca uzanır. Taşların altında kanal bulunur. Yol iki uçundan ortaya doğru eğimlidir. Ortaya akan sular yol boyunca akıtılarak kesişimlerdeki bacalardan kanala alınır (F1,F21,F6,F14,F24,F25,F26,F27).

Yol birleşimlerinin oluşturduğu rahatlamadan yararlanarak, yapılmış olan meydan çeşmeleri bölgenin karakteristik özelliklerindedir (F6). Bugün oldukça geniş ve işlek meydanlarda görülen günlük ihtiyaçlara cevap veren dükkanların, evlerin zemin katlarının değiştirilmesi ile oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Evlerde çeşitli gereksinimlerin üretilebilmesi ve çokca depolanabilmesi mahallelerde çarşı oluşumunu gereksiz kılmıştır. Gereken ihtiyaçlar ise şehir merkezi çarşısından karşılanmıştır.

(H6)

1950 yıllarında. Kayseri dokusu

1950 yıllarında kentin görünüşü

(H6)

- TESCİLLİ HAMAM VE RESMİ YAPILAR
- SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ
- ANİTSAL NİTELİKLİ DİNİ VE SÖSYAL YAPILAR
- ANİTSAL NİTELİKLİ DİNİ YAPILAR. (CAMİİ MESCİT)

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ	
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ	
ŞEHİR PLANLAMA YÜK. LİS. TEZ. ÇALIŞMASI	
YERİ	Kayseri Tarihi ve Sit. Dokusu
PAFTA	
ÖLÇEK	1/500
HAZIRLA.	Mehmet Nezhi LİVİTOPUZ

(H7)

2.2.2.2. Konut Tipleri

A) Bahçeli Evler

A.1) Arka Bahçeli Evler :

Yoldan eve girişi açık veya kapalı bir sofayla olur. Buradan arka bahçeye geçilir. Mekanlara girişler sofadan da bahçeden de yapılabilir. İki katlı olanlarında üst kata çıkış sofada veya bahçede olan merdivenle yapılır. Bu merdiven, köşk şeklindeki açık bir sofaya veya koridor şeklindeki bir balkona çıkar. Dağılım buradan yapılır (Ş2) (178).

A.2) Büyük Ya Da Orta (Ön-Yan Bahçeli Evler)

Yoldan direkt olarak bahçeye girilir. Büyük bahçeli evlerde bahçe ve mekanlar harem ya da selamlık olarak birbirinden ayrılır. Orta bahçeli evlerde evin zamanla yeni mekanlara ihtiyaç göstermesi ile bahçe iki şekilde L şeklinde kuşatılmıştır. Tüm girişler doğrudan bahçedendir. Mekan eklenmeleriyle büyüyen L şeklindeki plan U plan tipine dönüşmüştür. Bu evlerde yaşamlarını sürdüren her aile bahçede de yer alan ocak, kuyu, WC, çeşme, gibi ortak kullanımlardan yararlanır. Bahçeli evlerde bahçe tarafından hizmetkarların oturduğu birimler ve evin müstemilatı da yer alabilmektedir (Ş1, Ş3) (179).

B) Avlulu Evler

B.1) Sofalı Evler

Açık veya kapalı sofalıdırlar. Avlu, yoldan evin ilk girilen mekanıdır. Temel olarak dağıtıcı özelliğe sahip değildir. Asıl dağıtım görevini avludan geçilen sofa oluşturur. Avlu evle yol arasında bir geçiş yeridir. Bahçeye naza-

(178) Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü
Mimar M.Kartal (Tartışma).

(179) Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü
Mimar M.Kartal (Tartışma).

ran daha küçük olduğundan daha bir bütünlük içinde algılanır. Ev kadını pişirme, çamaşır, kışlık yiyecek hazırlığı gibi işlerine cevap verebilecek, ocak, çeşme, kuyu, çağ gibi elemanlar yer alırlar. Ev içi mekanların, yola nazaran avluya daha rahat açılabilceği düşünülse bile yine de, pencereler demirli ve kepenklidir. Yapı iki katlı ise ikinci katın yola bakacak şekilde yapıldığı geri planda ise zemin katın yer aldığı görülür. Bu durumda avlu yol tarafından gelecek ışığa karşı iki kat yapı yüksekliği ile engellenmiştir. Yalnız arka ve yanlardan ışık alabilir. Avlu duvarlarının 4-5 m.ye kadar yükselmesiyle buraya açılan mekanlar direkt ışık almazlar. Bu nedenle sofa-oda kapılarının üstündeki oval pencereler ve tepe pencereleriyle alınan ışık kuvvetlendirilir (§5) (180).

B.2) Sofasız Evler :

Bunlar bahçeli evlerle aynı plan özellikleri gösterirler. Yalnız bahçe küçülerek avlu halini almıştır. Hemen tüm mekanlar avluya açılır. Sofa kavramı yerine ara veya antre diyebileceğimiz küçük dağıtım mekanları oluşmuştur (§4) (181).

2.2.2.3. Yerel Şehir Konutu

Kayseri iklimsel koşullarından dolayı yaz ve kış arasındaki aşırı ısı farkı yerleşimin topografik yapısı, tarıma elverişsiz olması, geleneksel islami anlayış, yaşama biçimi, konut mimarisinde şehir evi ve bağ evi olarak iki ayrı konut özelliği ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu ortak karakterlere, yerel yerleşim bölgesindeki tüm konutların gerek plan gerekse cephe mimarilerinde rastlanır. Yerel konutlara sokak cephesinden bakıldığında birbirine zıt avlu sokak ve avlu konut cephesi olmak üzere iki ayrı biçimde görünür (F4, F6, F22).

(180) Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü
Mimar M.Kartal ile (Tartışma)

(181) Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü
Mimar M.Kartal ile (Tartışma).

Avlu içerisine gizlenmiş konut cephesi kesme taştan yapılmış olup, doluluk ve boşluk oranları ile avlunun sokak cephesinden farklılık gösterir. Evin ana mekanı avlu günlük yaşantının büyük bir blmnnieri de geçmesini sağlayan yüksek sağır taş duvarlarla kapanmıştır. Yaşantı burada tamamen ie dönüktür. Bu anlayış islami geleneklere ve ev yaşantısının dışarıya gösterilmemesi düşüncesinden doğmuştur (P1,P2,P7,P8,P11,P12).

Avlu içerisinde sıcağın etkisini azaltmak için bazı evlerde olduğu gibi, i bahçede ağaçlara yer verilmiştir. Ispi- le taşı toprağa yerleştirilerek döşeme yapılmıştır. Yazın oturmak için bazı avlularda seki bulunur. Seki zeminden (10- 20 cm) yükseklikte üzerinde minder serilerek oturu- lan taş kaplı platformdur.

Yine yaz günleri bazı evlerde avluyu serinletmek ve temizlemek amacı ile su kuyularına yer verilmiştir. Günümüzde bu kuyular hemen hemen yok olmuştur. Kuyudan makara ile çekilen su ile avlu yıkanır. Avlunun ortasında bulunan çağdan pis sular fosseptiklere akıtılırdı. Yaz günleri avluda komşu oturmaları, çamaşır yıkama ve benzeri işler yapılırdı. Avlunun bir köşesinde de (WC) açık mutfak ve ocak yer alırdı (F42, F43) (P1,P7,P8,P11,P12,P15).

Avluyu dışarıya karşı koruyan taş duvar ve bu duvar içinde yer alan cümle kapısı avlunun sokak cephesini oluşturur. İki katlı yapılarda bazılarında bu görüşe ek olarak, st katta yer alan ve sokağı derinlemesine algılayan odaların pencereleri vardır (F10,F19,F22,F25,F27).

Konutun sokak ile ilişkisini kuran başka bir unsura sahip olmaması avlu duvarının gerisinde bulunan yapının algılanmasını imkansız hale getirir.

Sokak ile ilişki kuran konutlarda konutun içerisine, sokaktan geçenlerin ^{görmesini} önleyici pencerelerde kafes ve benzeri önlemler yapılmıştır (F22,F27,F34,F40).

Avlu içerisinde yer alan boşlukların oranı yaklaşık 1/2 dir. Yine avluya bakan pencerelerde dışa karşı korunuyormuş gibi demir parmaklıkla kapatılmıştır.

Pencereler üzerinde yer alan farklı motifleri içeren taş oymalarla süslenmiş kafa pencereleri ve rozaları bulunur (F4,F10,F20).

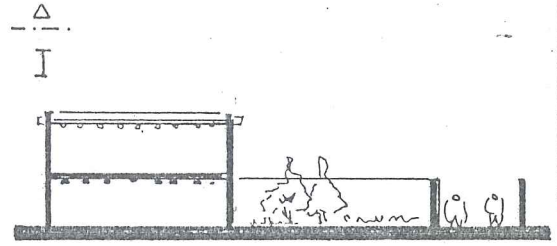
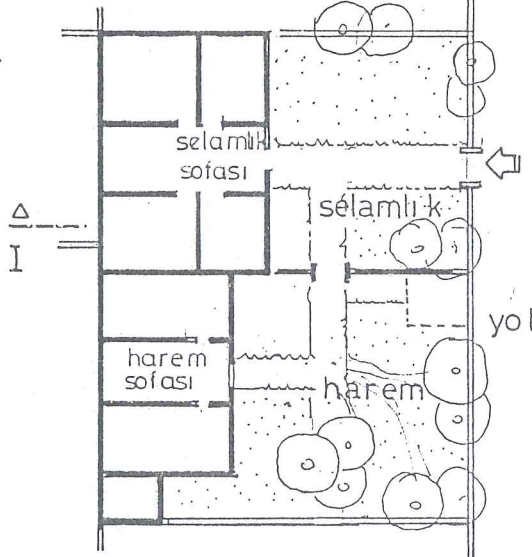
Tek ya da iki katlı konutlarda geçmiş dönemin aile yaşamında önemli yer tutan (büyükbaş hayvanların ahır ve samanlığı bulunmaktadır). Ayrıca ahır içerisinde bakıcıların kalacağı mekanlara da yer verilmiştir.

İki katlı konutların zemin katlarında günlük işlere ayrılan bölümler (Konuk odası = Sofa, mutfak, togana, harem odası, yatak odası, avluda WC sonradan eklenmiş odalar sofa'nın altında zerzemini yer alır.

Üst katta, selamlık kısmı olup, (Erkeklerin oturma odası ve yatak odaları yer alır) hemen her yatak odasında yük- lüklerde yer alan gusulhane (yıkama yeri) mevcuttur.

YEREL YERLEŞİM BÖLGESİ
KONUT TİPOLOJİSİ PLAN
SEMALARİ

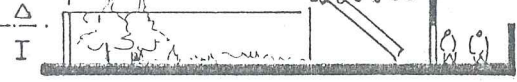
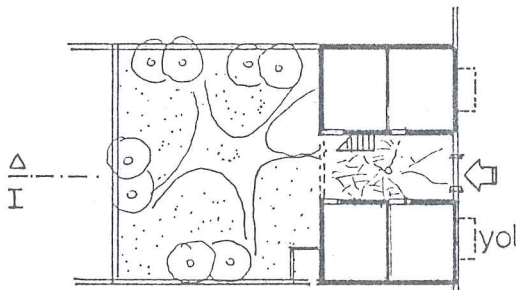
A- BAHÇELİ EVLER

II-I kesiti

15.17. Y.Y. büyük bahçeli evler

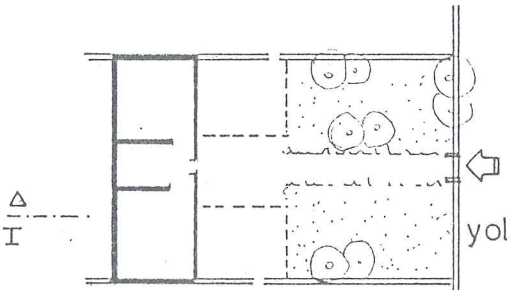
S:1

I-I kesiti

18.Y.Y. arka bahçeli evler

S:2

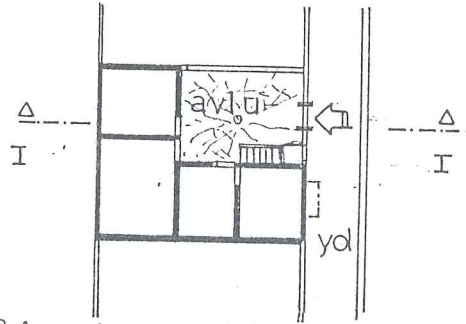

I-I kesiti

ön bahçeli evler.

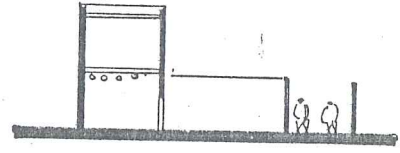
S:3

B - AVLULU EVLER

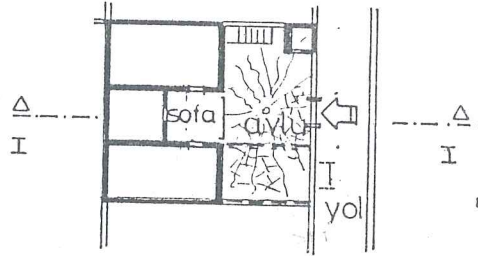

B.1 sofasız avlulu evler

Ş4

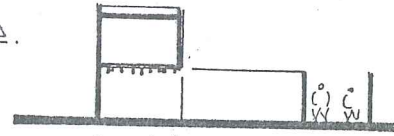

I I kesiti

B.2 sofa lı avlulu evler

Ş5

I I kesiti

YEREL ŞEHİR EVLERİ FOTOĞRAFLARI

F ② LİSE SOKAK

F ① BAYRAM SOKAK

F ③ ATATÜRK EVİ (RAŞİT AĞA KONAĞI)

F ④ GÜPGÜPOĞLU KONAĞI

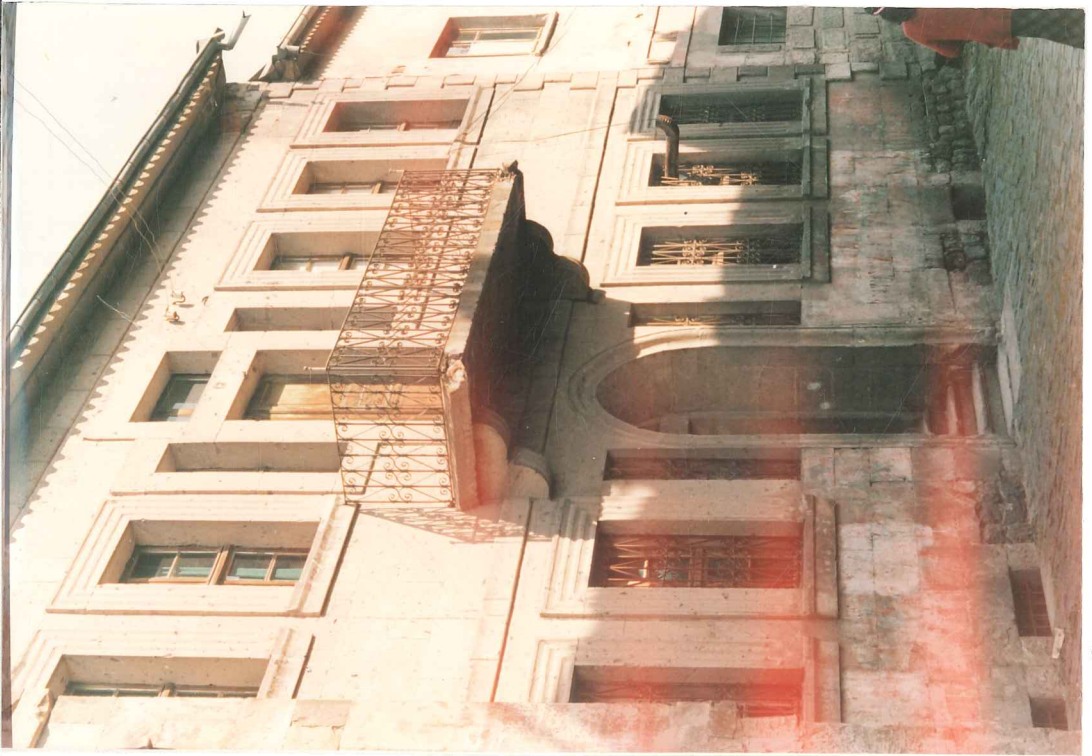
F ⑤

F ⑥

F ⑧

F ⑦

F 10

F 9

F 11

F 12

F ⑬

F ⑭

F 17 SOĞANLIK BAHÇESİ

F 19

F 18

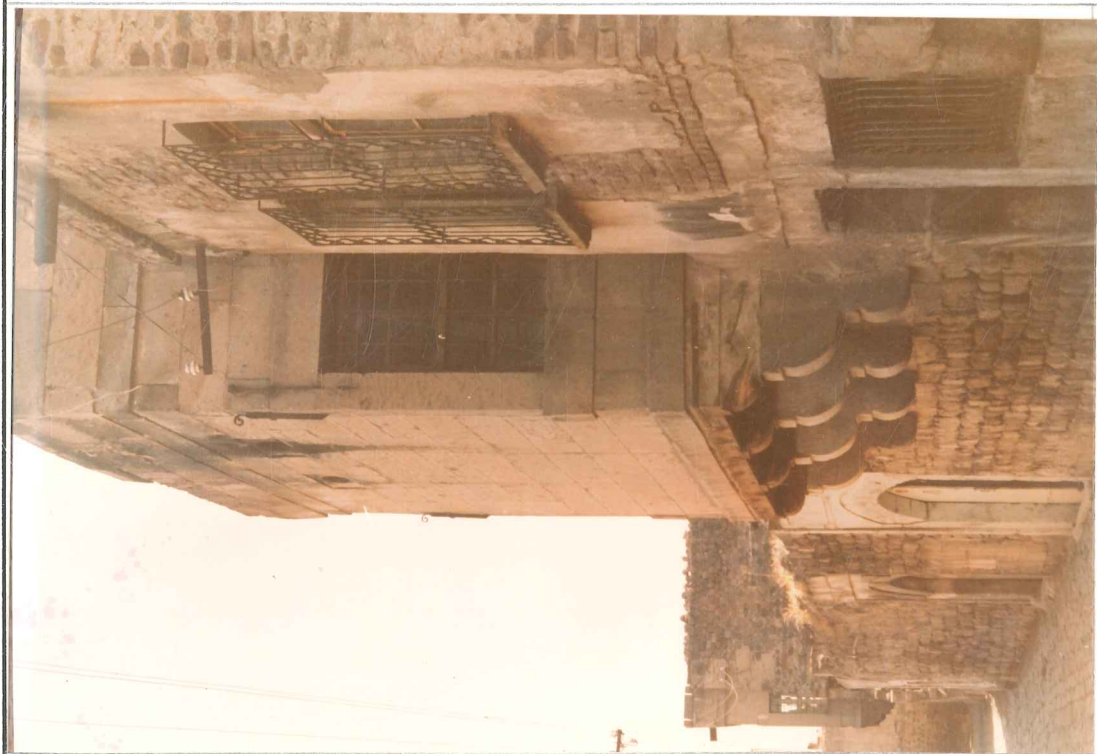
F 21

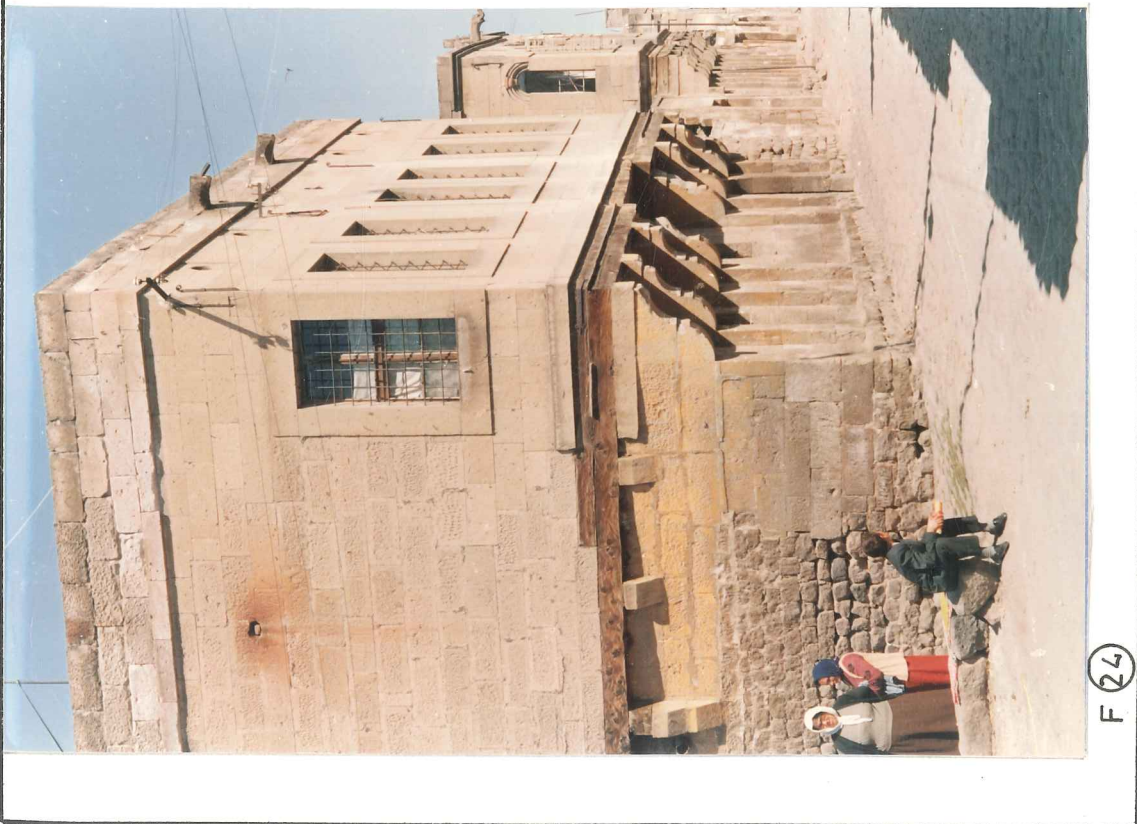
F 20

F 23

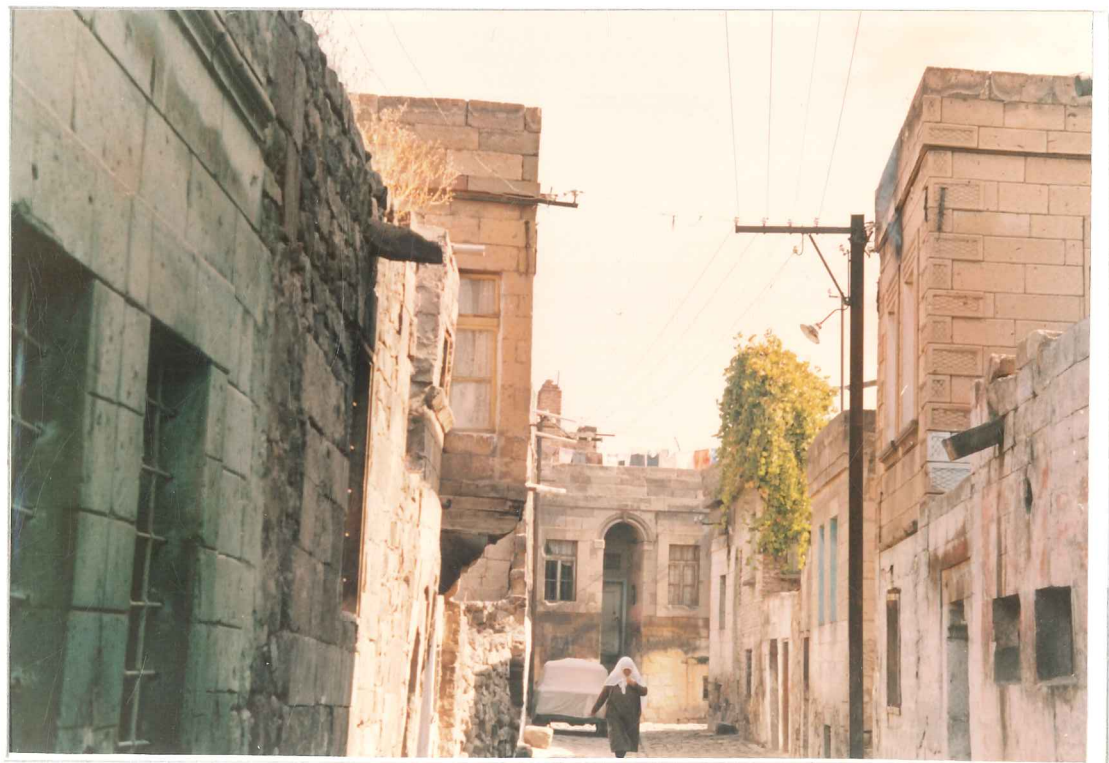

F 22

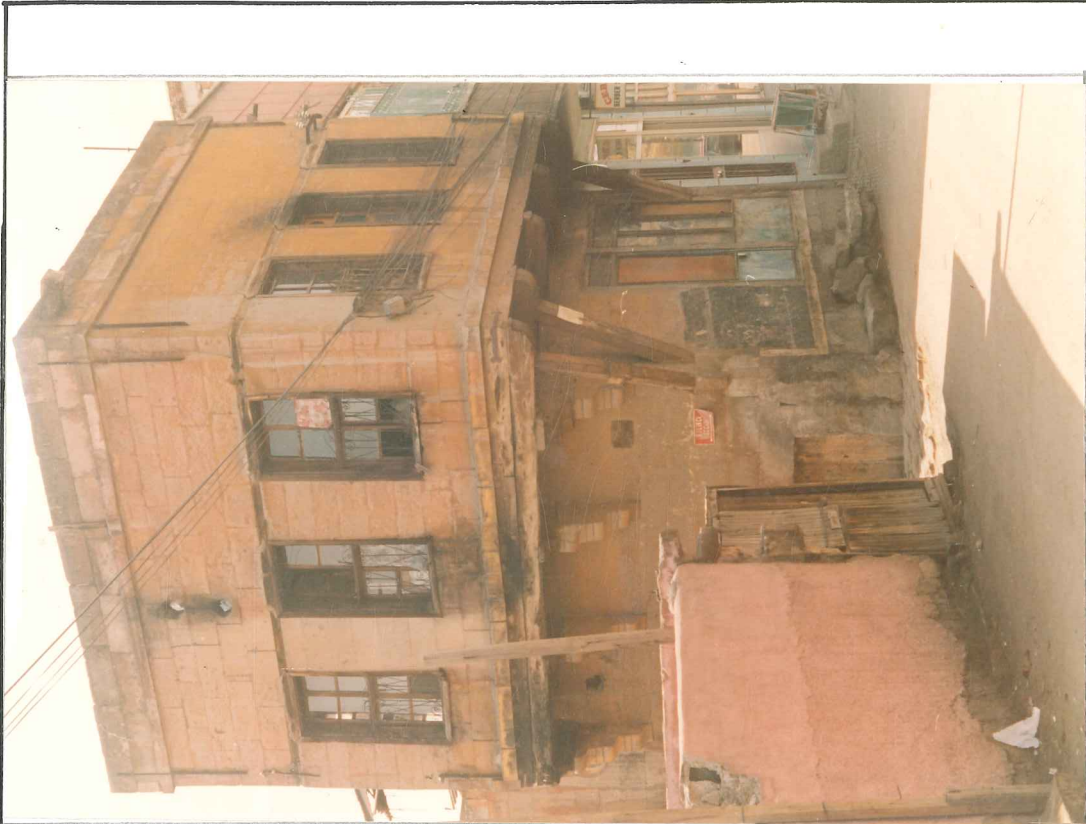

F (26)

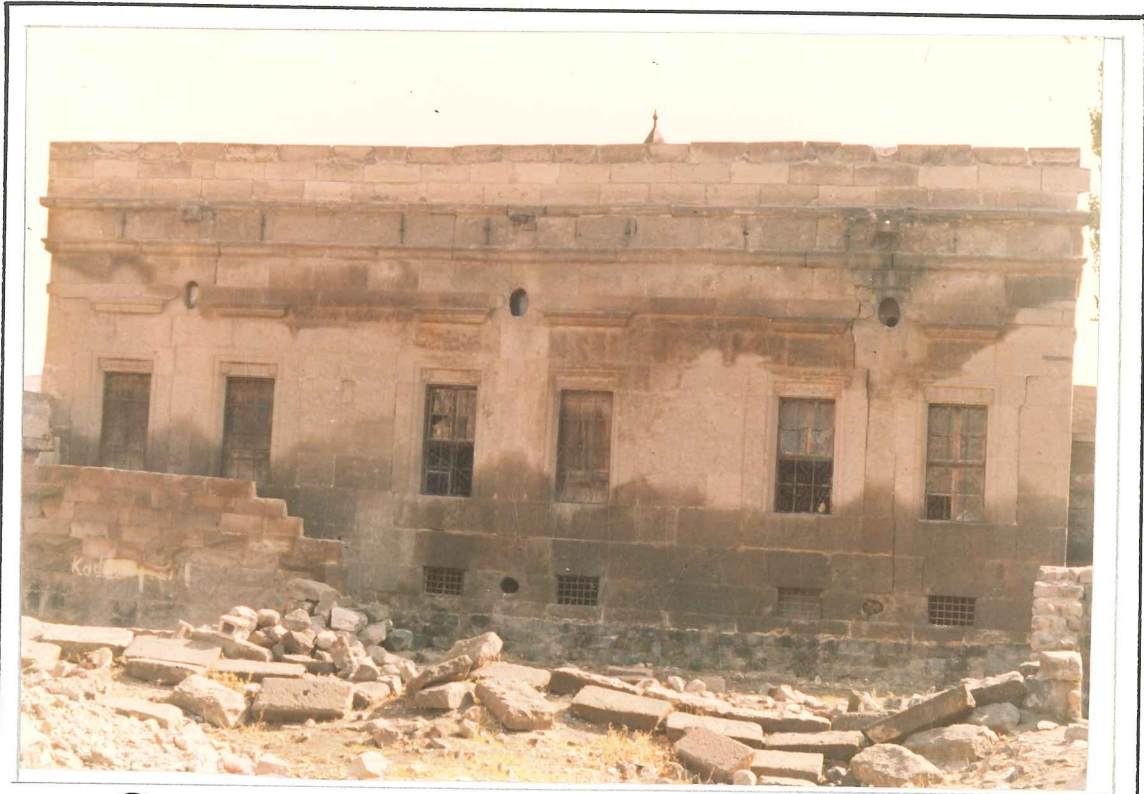
F (27)

F 29

F 28

F 30

F 31

F (32)

F (33)

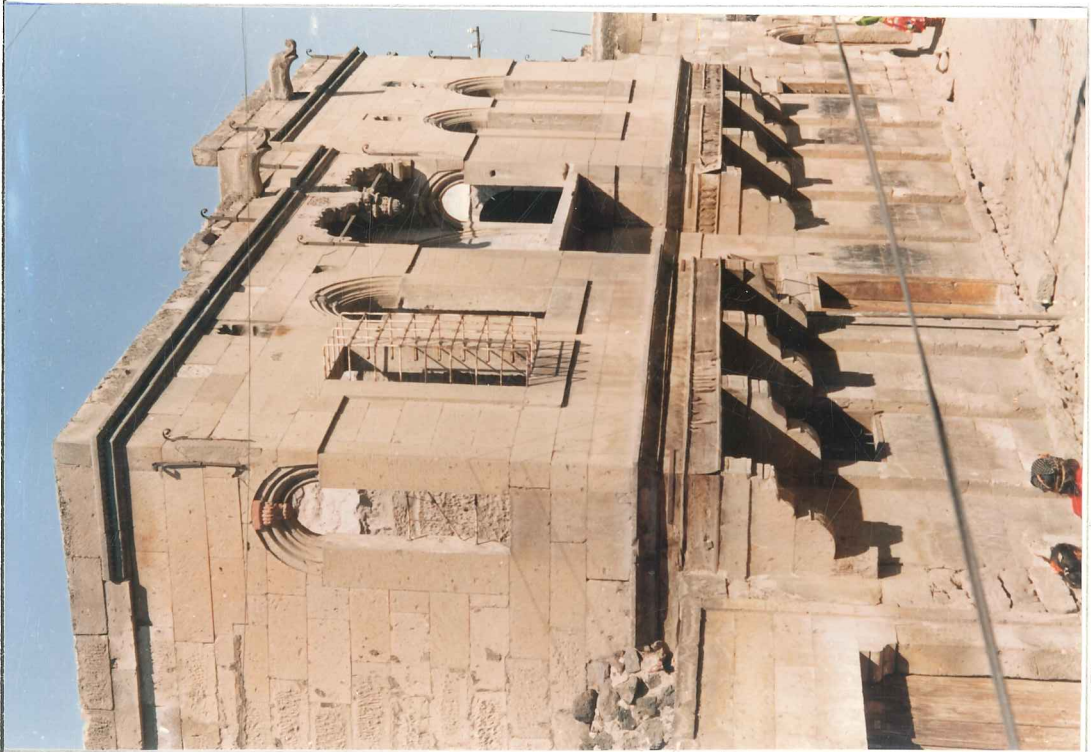
F 35

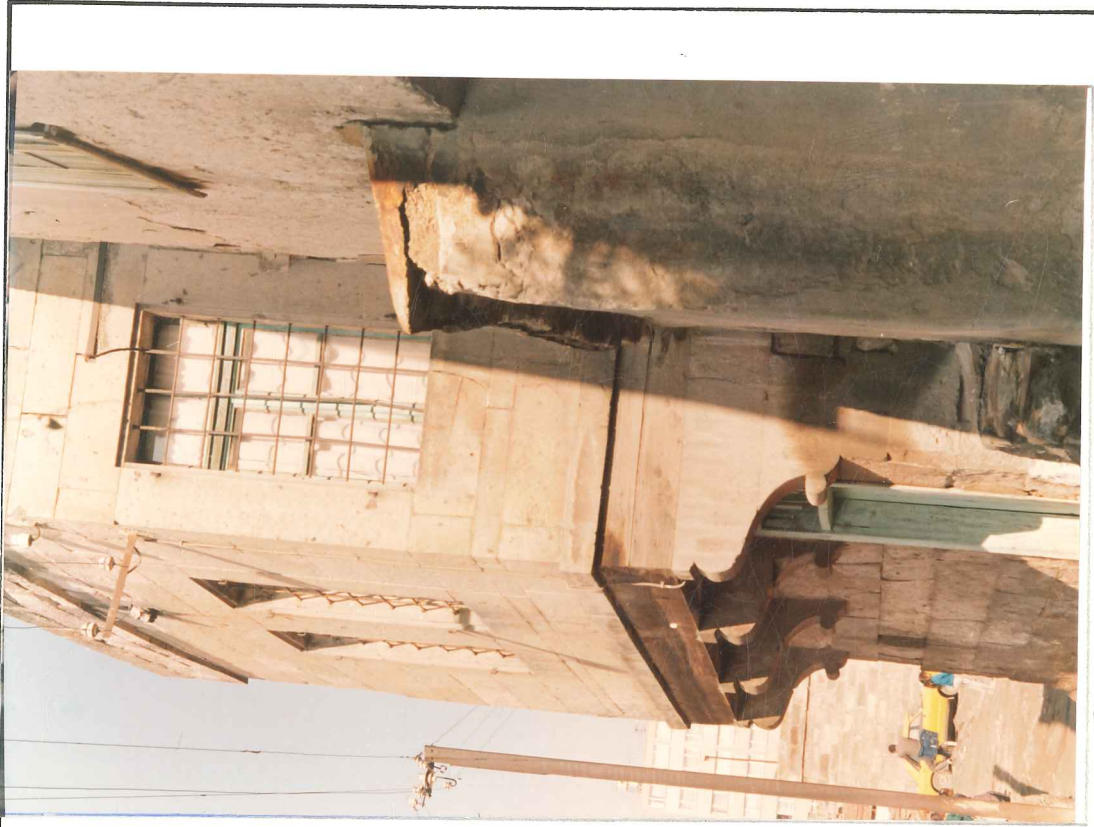
F 34

F. 37

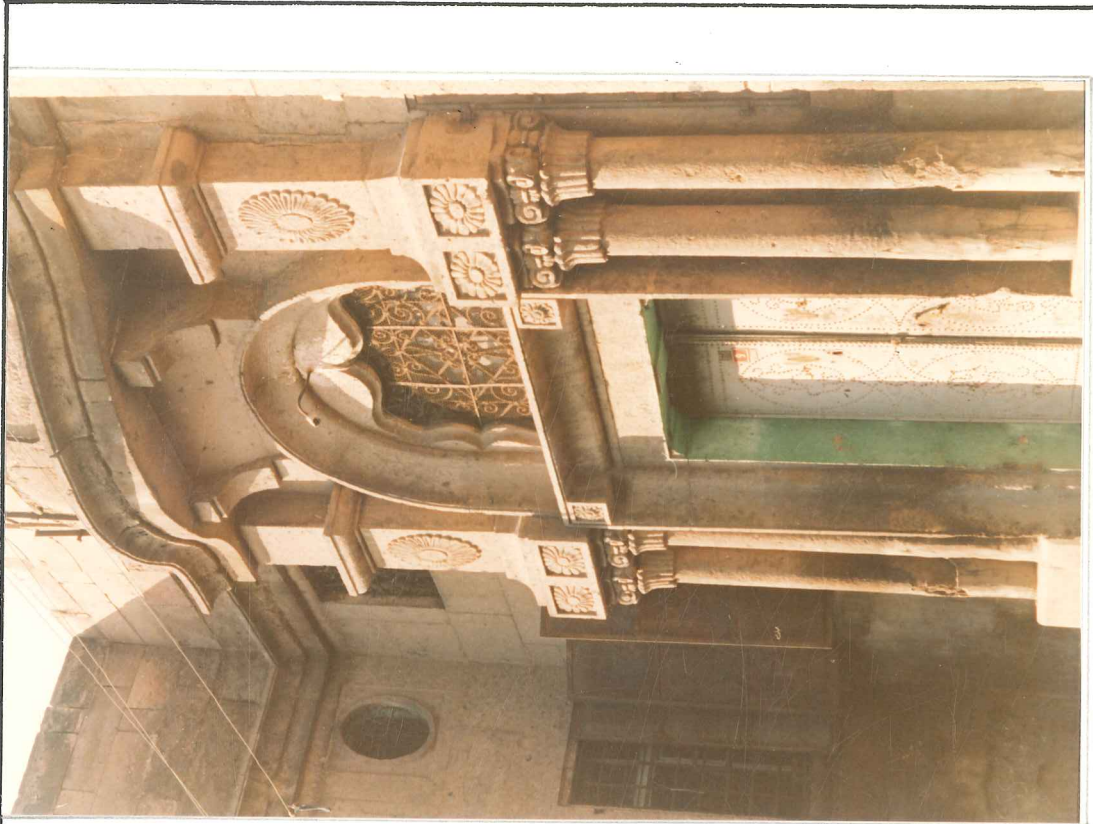
F. 36

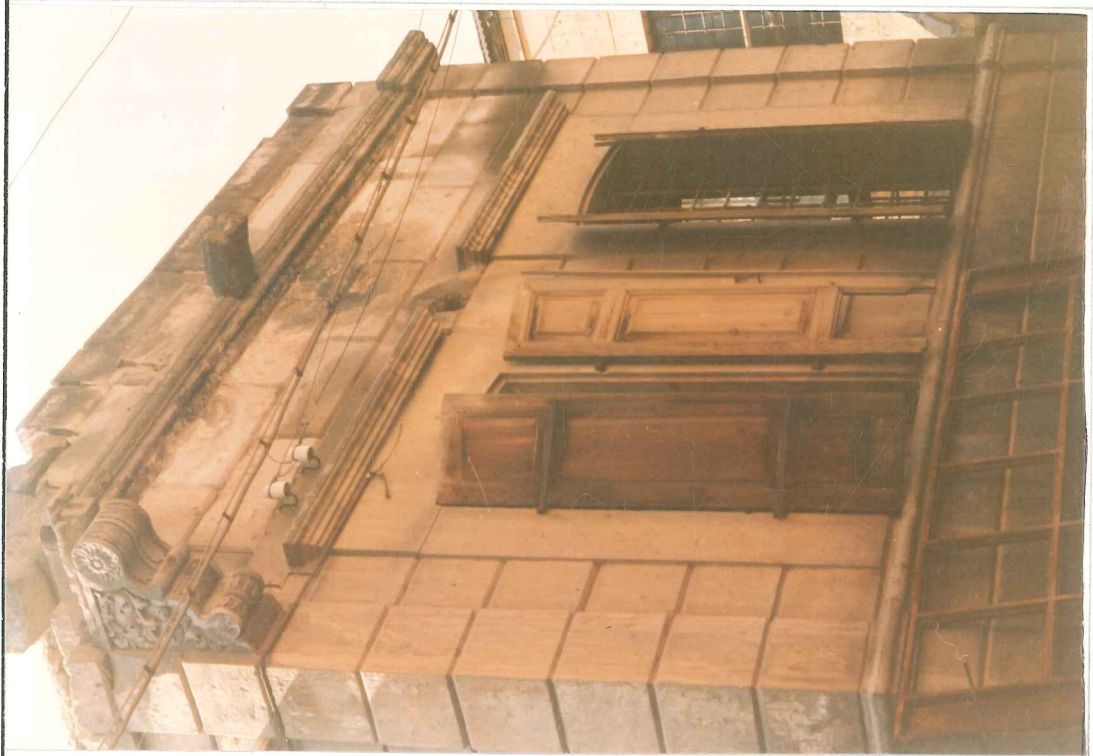
F 39

F 38

F 41

F 40

F (42)

F (43)

F (44)

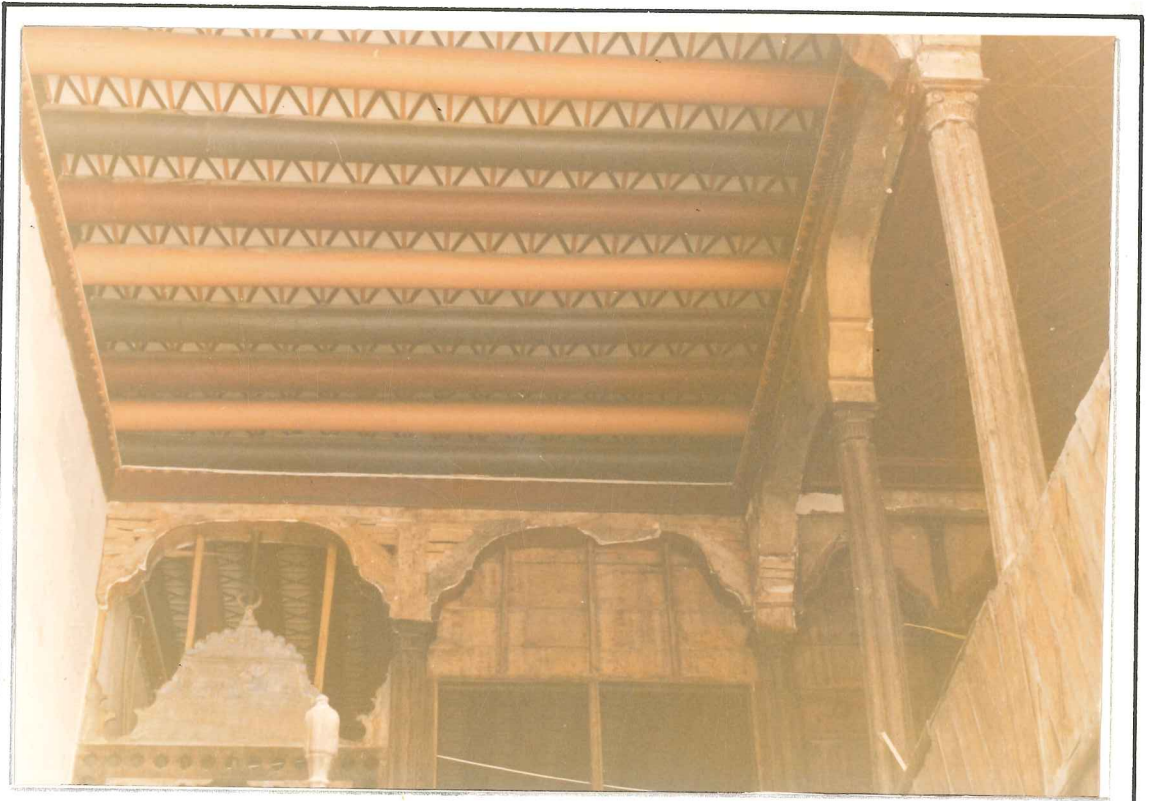
F (45)

F (46)

F (47)

F 48

F 49

2.2.2.4. Yerel Bağ Konutu

Bağ evleri, bağdaki yaşamın gereksinimlerine göre yapılmıştır. Şehir evlerine göre doğa ve manzara ilişkisi daha da belirgindir. Bağ evlerinin genelde geniş olan arazi - nin ortasında yapılması, sınırlarına ağağların dikilerek sınır duvarları ile çevrilmesi mahrem anlayışı hissettirecek biçimdedir. Konutun yönüne göre bahçe düzenlenmesi  tara - fı kapalı, n açık oturma mekanlarının yanı sıra odalara da yer verilmiştir (F50, F51, F56, F57).

Su ihtiyaını karşılamak için konutun n bahçesinde kar kuyuları açılmıştır. Kışın yağan karlar kuyulara doldurula - rak, yazın içme ve kullanma suyu olarak kullanılmaktadır. Bazı bağ yerleşimlerinden Erciyes'ten gelen soğuk su pınar - ları ile su ihtiyaı giderilir.

Konutun zemin katları Şehir konutlarına benzeyip, giriş kısmında hol, togana ve odalar yer alır. Ayrıca hayvanlarını Şehirden getirenler ahıra'da yer vermiştir.

Zemin üzerinde üç tara fı kapalı, n açık olan köşk yer almaktadır. Köşkün n ve yan kısımları zemin katın damları teras olarak kullanılmaktadır. Bu teraslar evin kışlık yiye - ceklerinin kurutulup hazırlanmasına olanak sağlamaktadır.

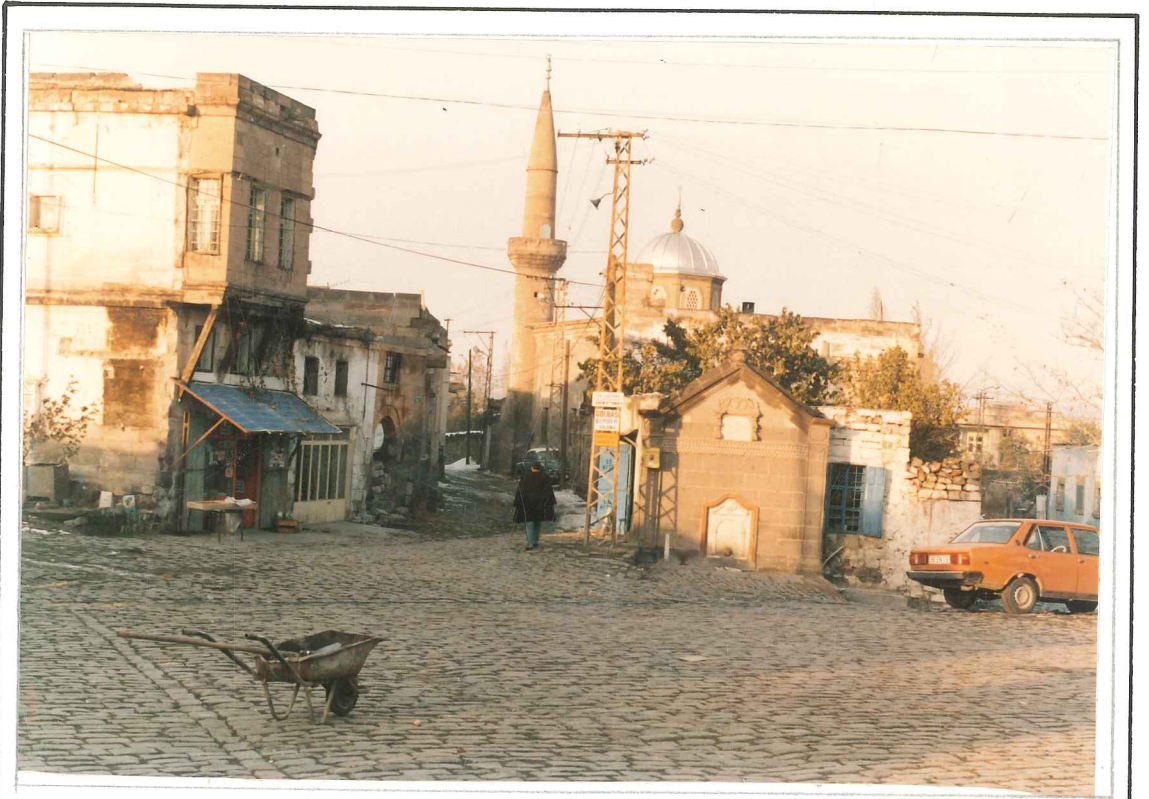
YEREL BAĞ EVLERİ FOTOĞRAFLARI

F (50)

F (51)

F (52)

F (53)

F (54)

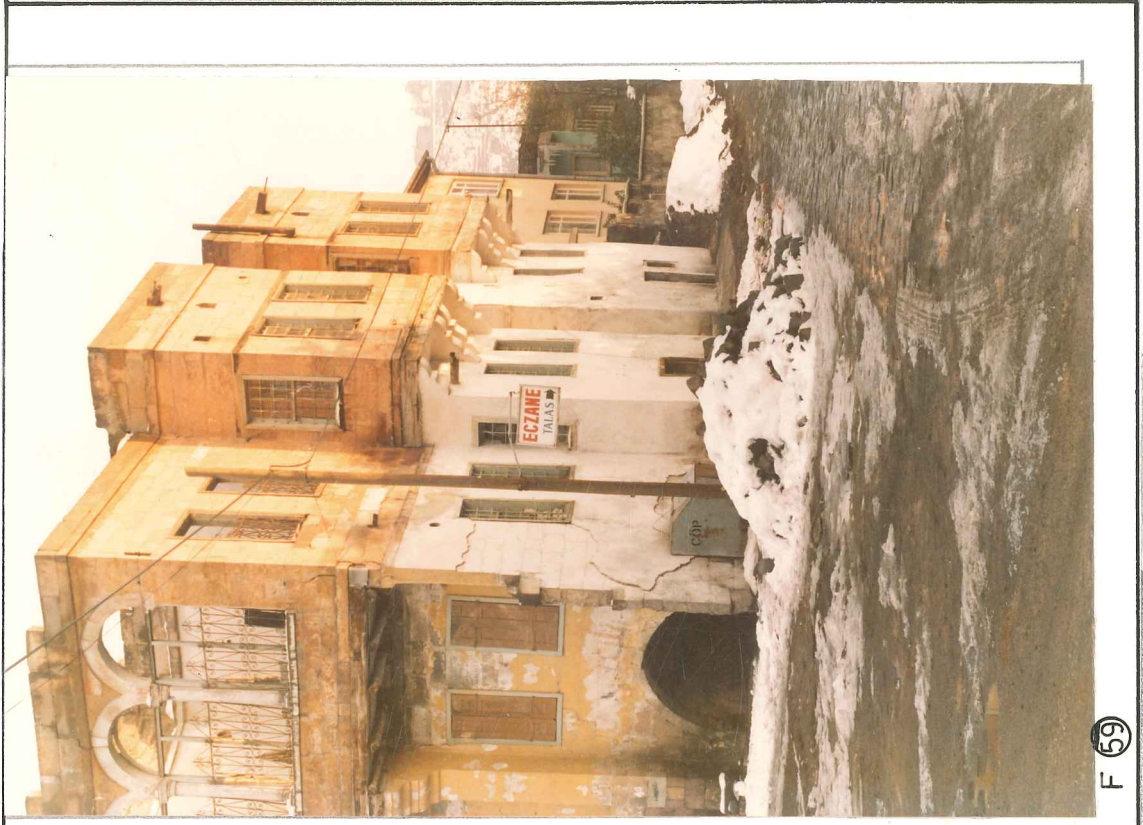
F (55)

F (56)

F (57)

F 59

F 58

2.2.3. Yeni Yerleşim Bölgesi Konutları

2.2.3.1. Yeni Yerleşim Dokusu ve Sokaklar

Geçmişte kompakt olan şehir dokusu sonradan yapılan ızgara biçimindeki imar planları doğrultusunda kent yapısı giderek lineer yapıya dönüştürülmüştür (H6).

Sokaklar yerel izlerini, gerek malzeme, gerek ise biçim bakımından tamamen kaybetmişlerdir. Cadde ve sokaklar genelde asfalt kaplı olup, asfaltlanmamış olanlar taş parkelidir.

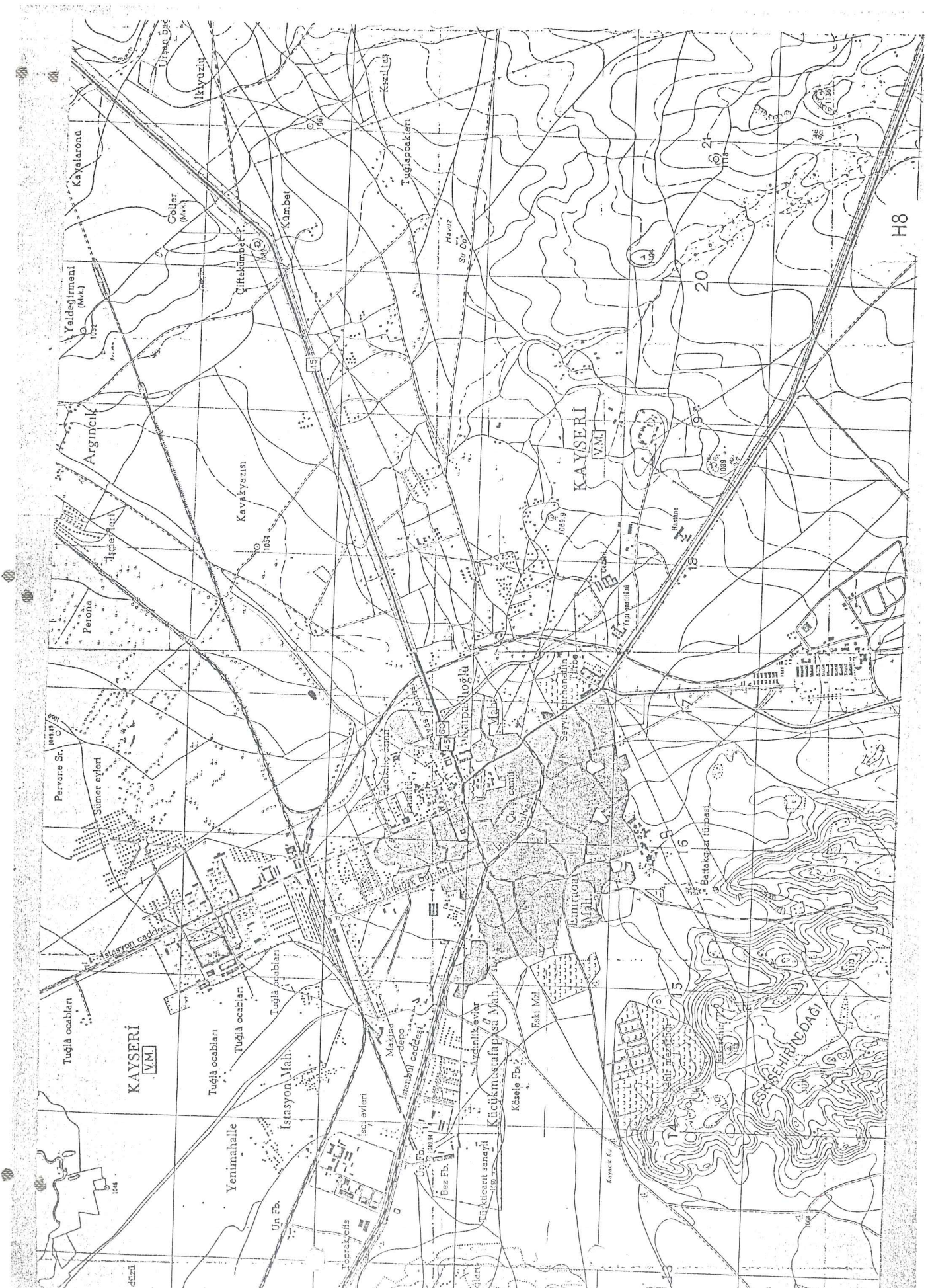
Yeni yerleşimde konutlar değişen sosyo-ekonomik, demografik, kültürel ve teknolojik gelişmeden dolayı geniş sokak ve caddeler üzerinde kurulmuşlardır (F66, F67, F68, F69, F70).

Kentsel dokuda ana ulaşım artellerinden kent merkezine doğru üst gelir gruplarının yer aldığı çok katlı yapı blokları, bunların etrafında orta gelir gruplarının yer aldığı (2 ila 4 katlı) konut üniteleri ile merkezin en dış noktalarına doğru düşük gelir gruplarının yer aldığı gecekondü bölgeleri oluşmuştur.

Tek merkezde olan Kayseri'nin kent merkezini eski sit alanı yağ lekesi biçiminde çevirmiştir (H8).

Ana ulaşım arteli olan transit yol boyunca yayılma özelliği gösteren kentsel doku kente yakın bulunan Talas, Erkiilet, Hacılar, Argıncık gibi kasaba niteliğinde yerleşmelerin günlük yaşama girmesi nedeni ile yerleşim alanlarını çekme eğilimi göstermektedir.

Sümer bez fabrikasının kurulması ile gerçekleşen bahçeli, müstakil konut alanları gittikçe nüfusun artması ve rant değerlerinin yükselmesi gibi etmenlerden dolayı kentte çok katlı yapı blokları uygulamaya konulmuştur.

Bu gelişme ile ülkemizde bilindiği üzere apartman olgusunu ortaya çıkartmıştır. Dolayısı ile bu tür konutları paylaşanlar da açık mekanlar ve dinlenme alanlarına karşı büyük bir özlemin oluşmasına neden olmuştur.

2.2.3.2. Konut Tipleri

A) Bahçeli-Müstakil Konutlar :

Sümerbank bez fabrikası ile başlayan müstakil bahçeli konutlar daha sonra Kara Yolları ve diğer kamu kuruluşlarıncı Sümer mahallesi, Hürriyet, Fevzi Çakmak, Şeker ve Kılıçarslan'da uygulanmış konutlardır (F61, F63), (Ş1).

B) 3 İlâ 5 Katlı (Bitişik) Ya Da Nokta Apartmanlar :

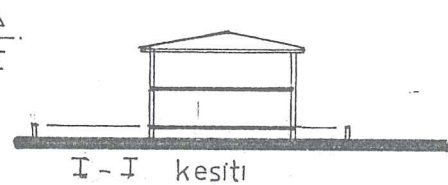
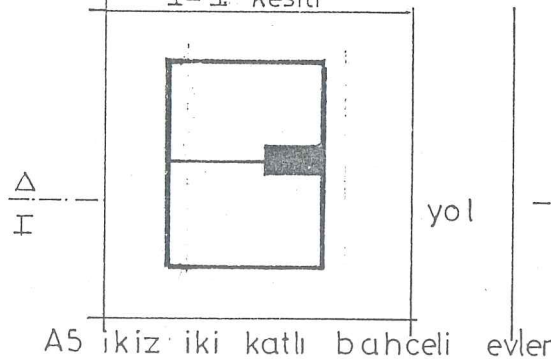
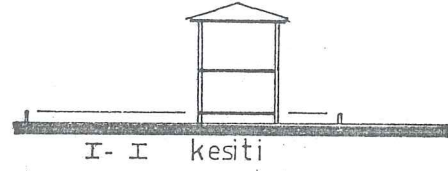
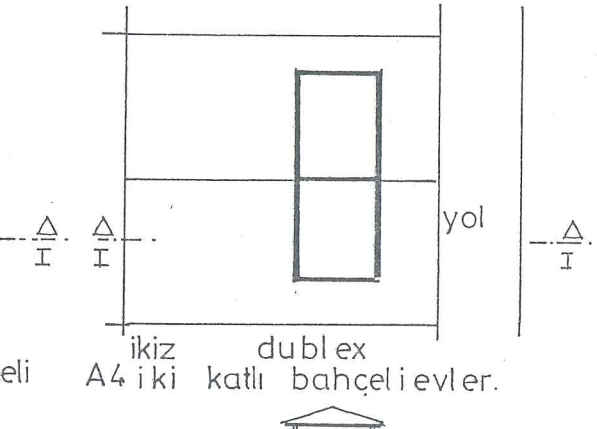
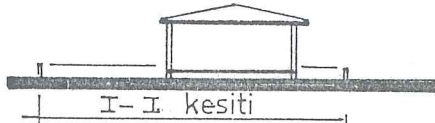
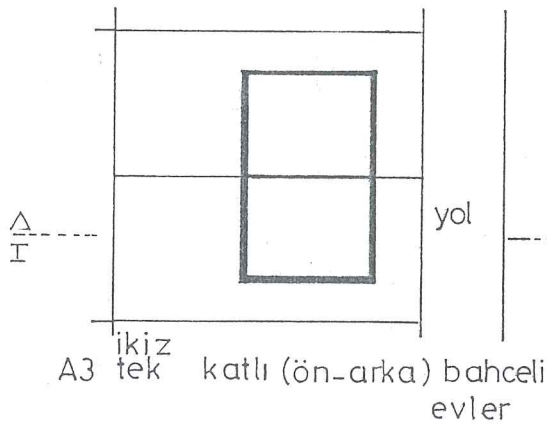
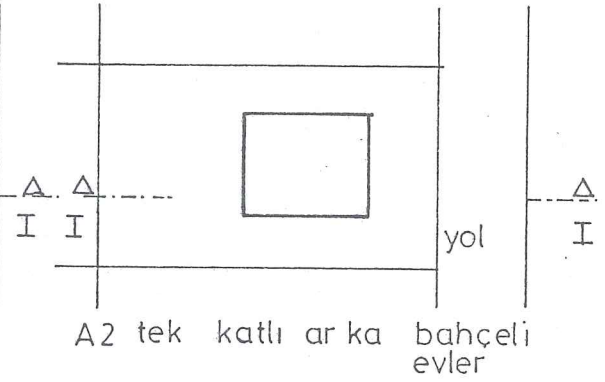
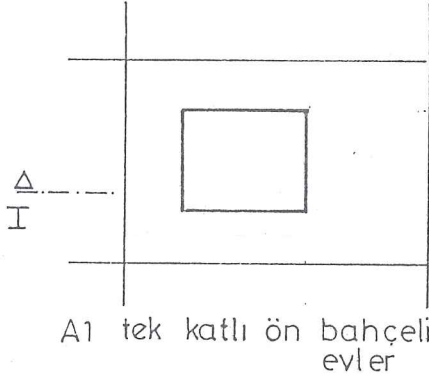
Fevzi Çakmak Mahallesi yoğun olmak üzere Sahabiye, Hürriyet, Mevlana gibi mahallelerde uygulanmış her katta ortalama 2 ilâ 7 konuttan oluşan apartmanlardır. (F66, F67, F69, F71, F76, F77) (Ş2).

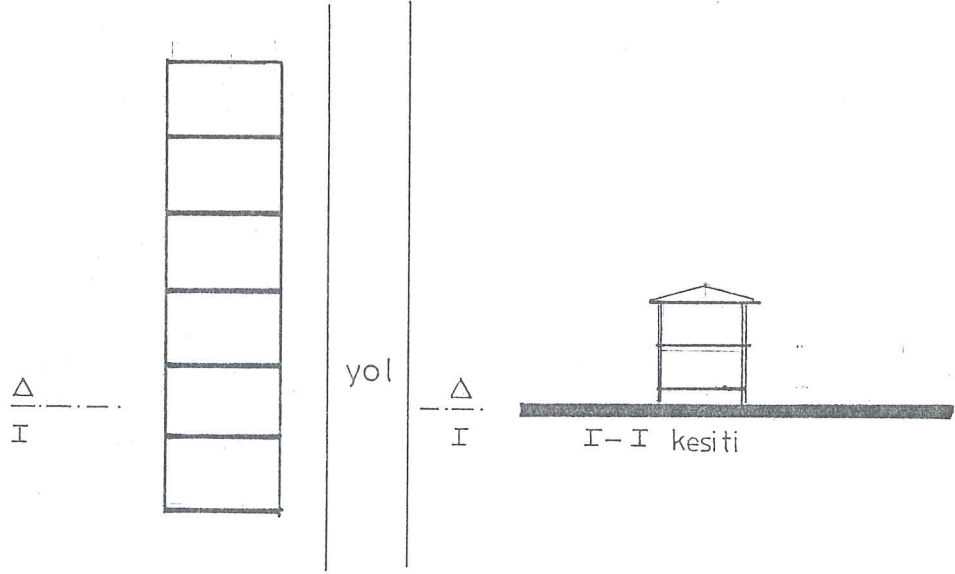
C) 7-5 Katlı (Bitişik) - Nokta Apartmanlar :

Yoğun prestij bölgeleri olan Sivas caddesi, Pozantı caddesi, İstasyon caddesi, Nato caddesi ve Fuzuli caddesinde yer alan yapı blokları olup her kat ortalaması 2 ilâ 6 konuttan oluşmuştur (F72, F73, F74, F75) (Ş3). (177).

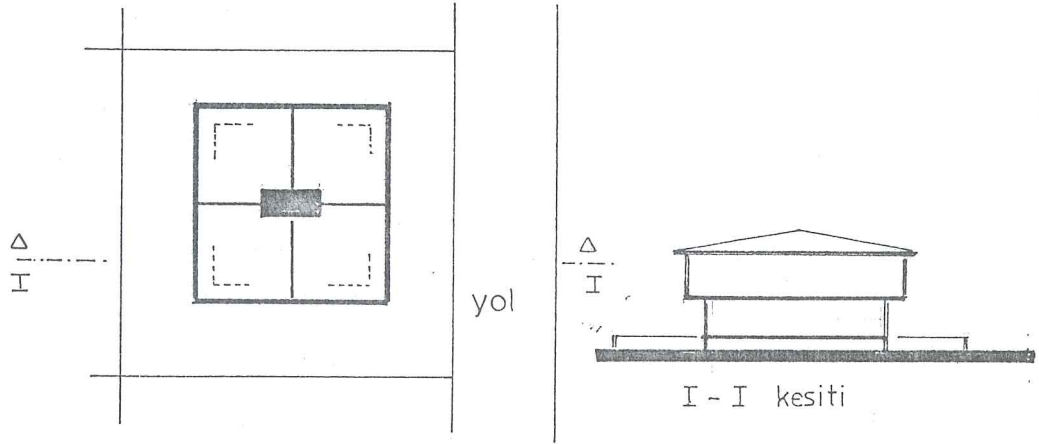
YENİ YERLEŞİM BÖLGESİ
KONUT TİPOLOJİSİ PLAN
SEMALARİ

Ş1 A BAHÇELİ (TEK-İKİ) KATLI KONUTLAR

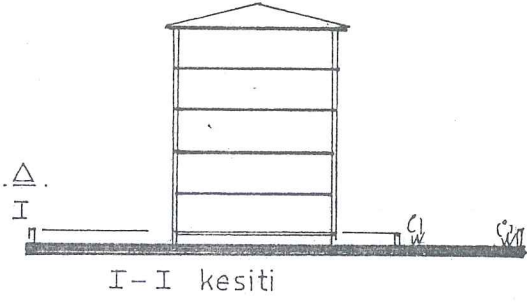
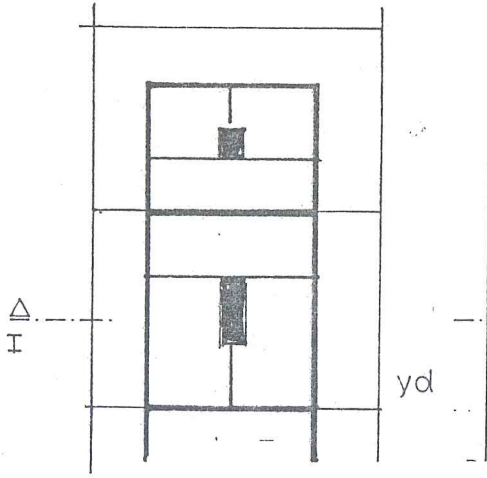

A5 2 katlı duplex sıra evler

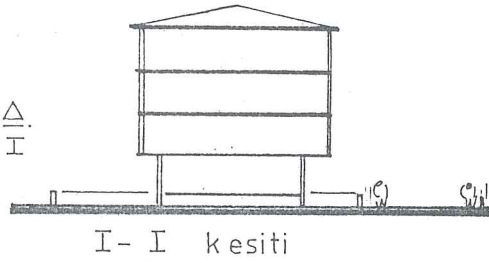
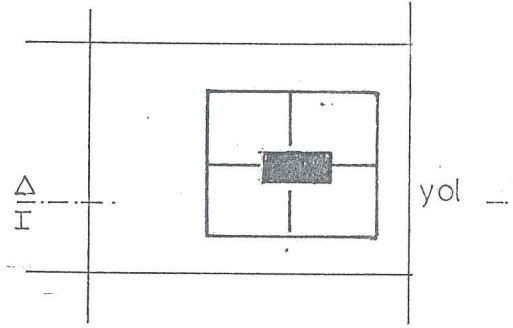

A6 2 katlı çok konutlu (bahçeli-bahçesiz) evler.

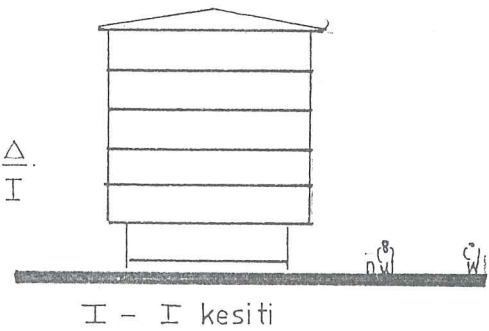
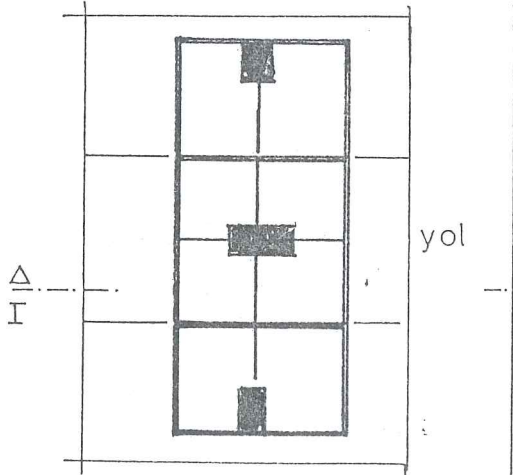
S2 B (3- 5) KATLI (BİTİŞİK_NOKTA) APARTMANLAR

B1 3-5 katlı (bahçeli-bahçesiz) blok apt.

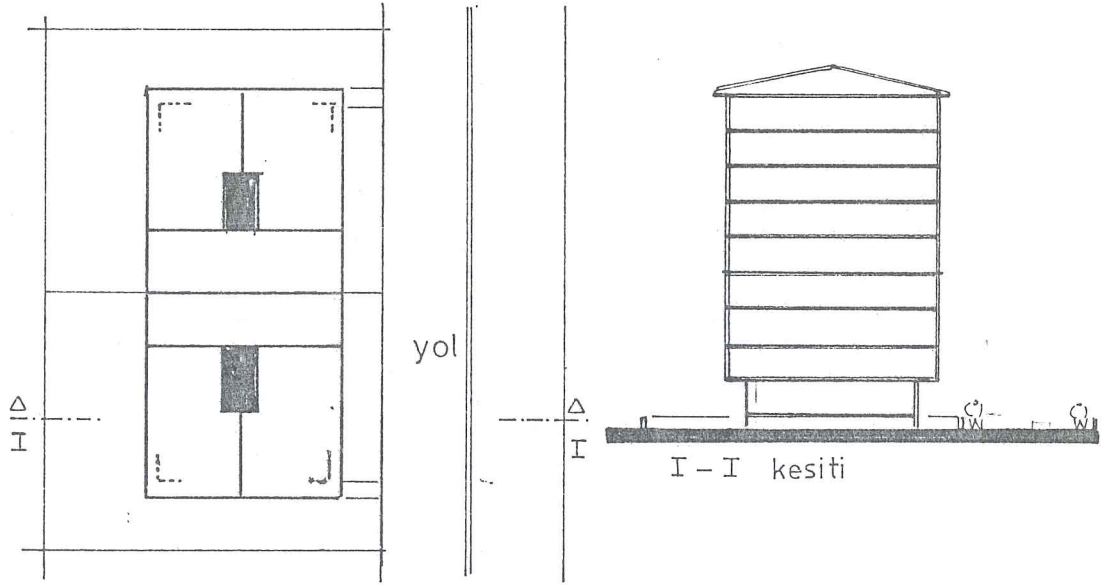

B2 4 katlı (bahçeli) nokta apt.

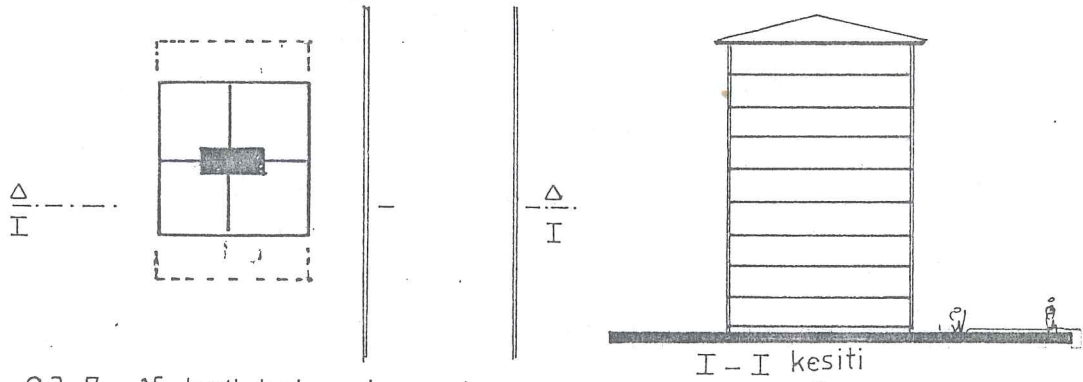

B3 5-6 katlı bitişik nizam (bahçeli - bahçesiz) apt.

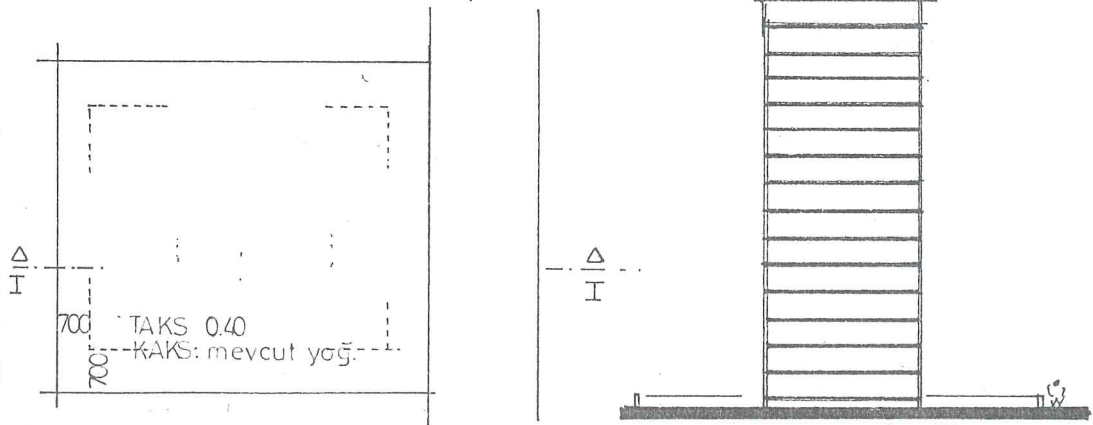
S3 C 7-15 KATLI (BİTİŞİK - NOKTA) APARTMANLAR.

C1 7 9 katlı (bitişik-nokta) bahçeli apt.

C2 7-15 katlı bahçesiz apt

C3 7 15 katlı bahçeli max 15 katlı nokta apt.

2.2.3.3. Yeni Şehir Evleri :

Yeni yerleşimde ki konutlar genellikle (4-5-8) max. 15 katlı betonarme yapılardır. Çok aileli bu tür apartmanlarda konutların geniş cam yüzeyleri ve balkonları ile tamamen dışa yönelmişlerdir. Bölge iklimi ile hiç uyuşmayan büyük cam yüzeyler, yeni yapılan binaların cephe mimarisine egemendir. Bu tür yapılaşma ile kent yeni bir görünüm kazanmaktadır (F66, F67, F70, F71, F73).

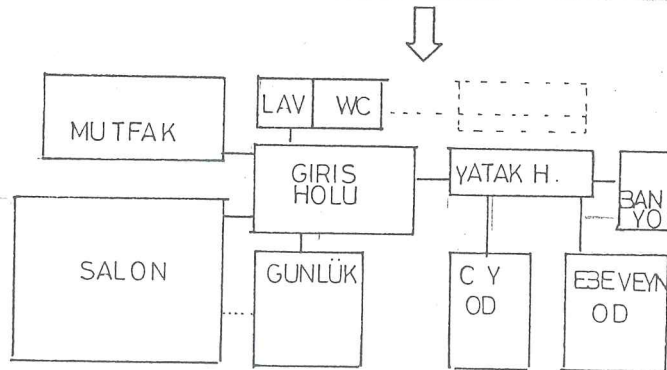
Planlamalar genelde birbirine benzer biçimdedir. 4 kat'a kadar apartmanlar asansörsüz, daha yukarı katlı apartmanlar ise asansörlü olup, ^{genelde} kapalı merdiven çekirdeği ile konutlara ulaşılır.

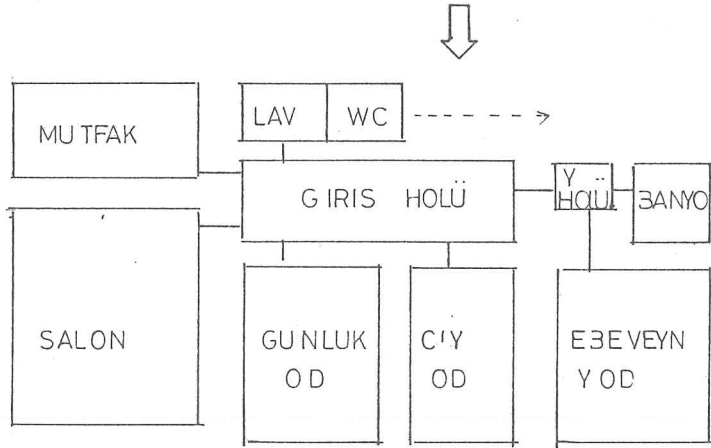
Konutlar alan ve kullanım olarak birbirlerine eşit üç oda, bir salon olması arzu edilir.

Konutun iç planlamasını iki şekilde ayırt edebiliriz.

1. Giriş holü ve hol ile direkt ilişkili (lavabo, WC, mutfak, salon, günlük oda, Çocuk ve yatak odası).

2. Yatak holü ile (Ebeveyn yatak odası, banyo ilişkisi ağırlıklı olmak üzere yatak odaları günlük mekanlardan ayrılırlar (P38, P39, P40, P41).

Açık mekanlar sadece balkonlardır. Bahçe gereksinimi karşılanmamıştır.

Cepmeleri ve planları ile bilinen apartman örnekleri olan bu yapılar, yüzeylerinin orantısız olması yüzünden insan boyutu ile ilişkisiz, göze hoş olmayan görüntü sergilerler.

Cepmelerinde süsleme ve ahşap işçiliğine rastlanmaz. Toplumun gereksinimleri ve çevre, konfor düzeyi dikkate alınmamıştır. Kullanıcılar yapılara uymak zorunda kalmışlardır.

Konut çevresinde yeşil gereksinimi dikkate alınmadığından yaşayanlarda doğa ile birlikte olabilme özlemi yaratmıştır. Bu durum.

Ekonomik koşulları yeterli olan ailelerin mesire bölgelerinde bağ evi yapma eğilimini hızlandırmıştır.

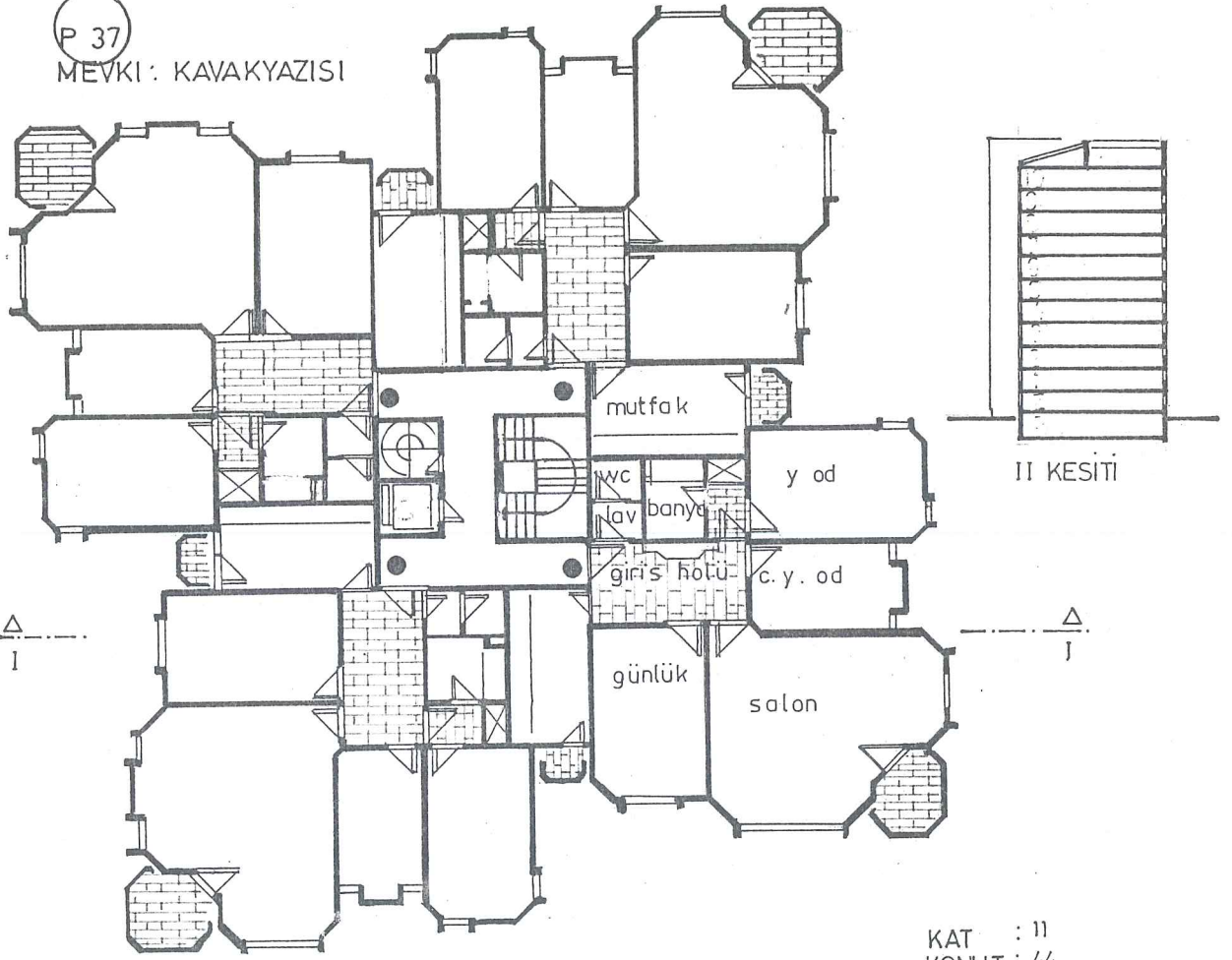
Konutlarda bioklimatik konfor düzeyinin yeterli olmayışı kullanıcıların pratik önlemler almasına neden olmaktadır.

Örneğin, Cam yüzeyinin büyük olduğu kuzeye bakan mekanların kışın yeterli ısınamamasından ötürü (Elektrikli ve gazlı) ısıtıcılar kullanılmaktadır.

2.2.3.4. Yeni Şehir Evleri Plan Tipleri

P 37

MEVKİ: KAVAKYAZISI

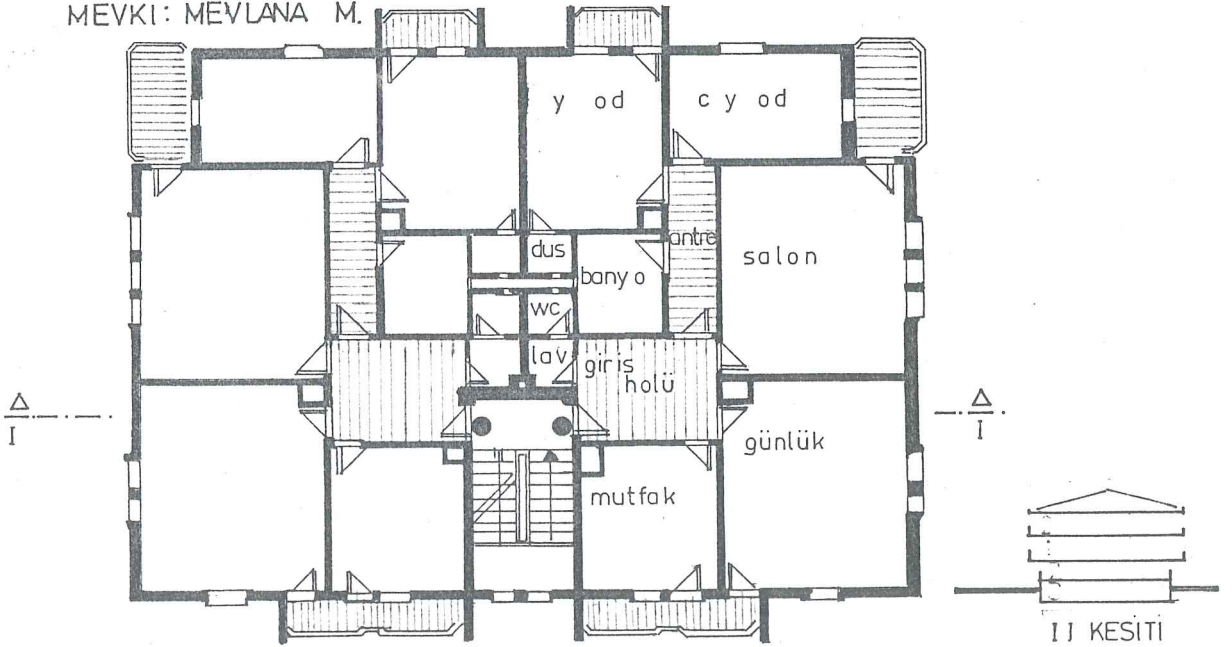

Normal Kat Planı

KAT : 11
KONUT : 44

P 38

MEVKİ: MEVLANA M.

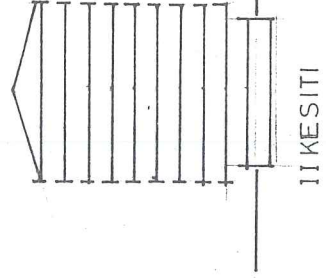
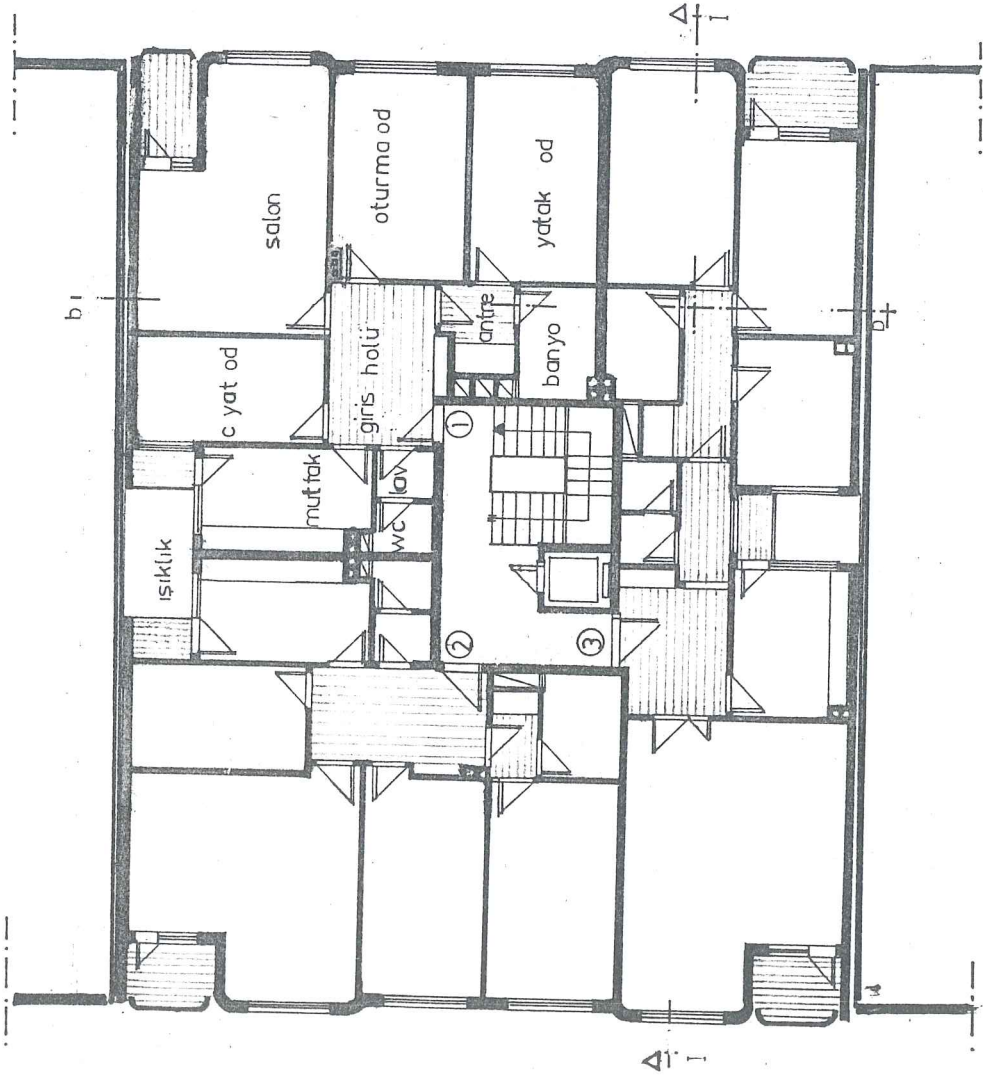

Normal Kat Planı

KAT : 3
KONUT : 6

P39
MEVKİ : KAVAKYAZISI

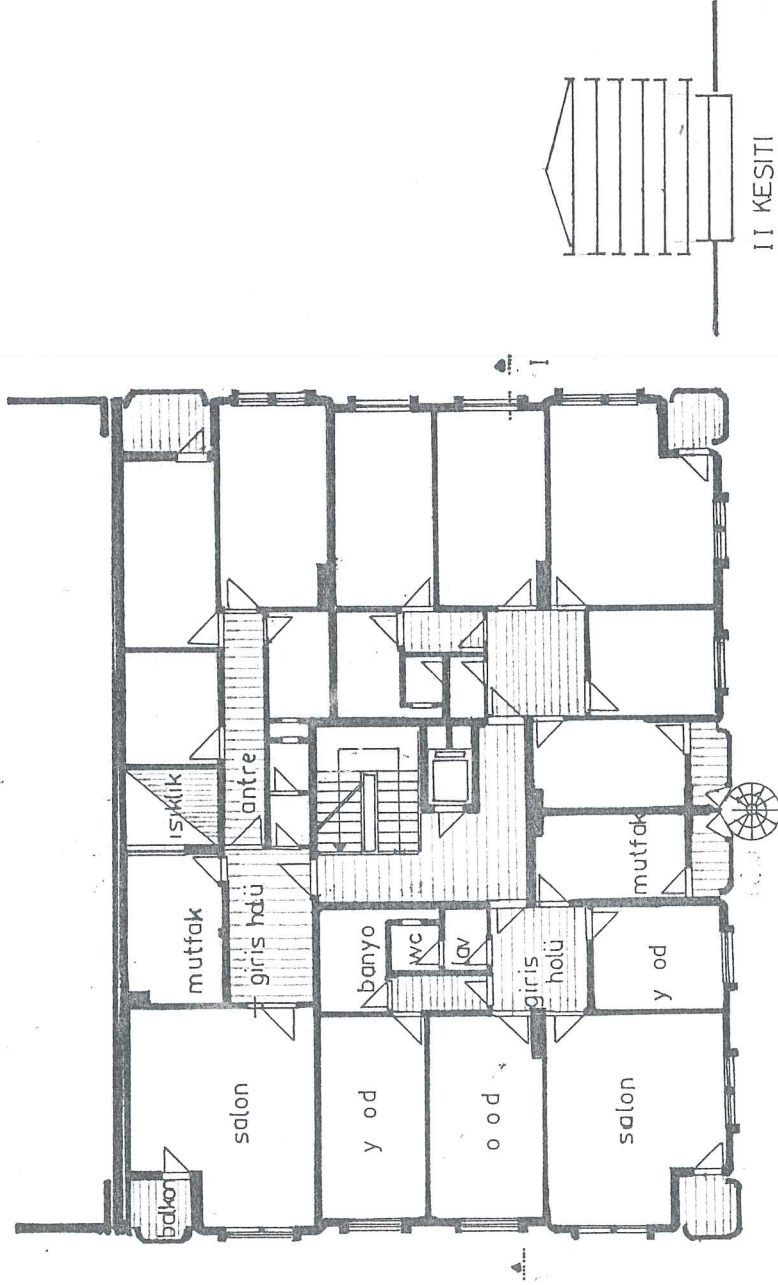
KAT : 9
KONUT : 27

Normal Kat Planı

P.70

MEVKİ: ÖRNEK M.

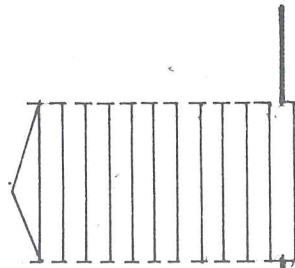
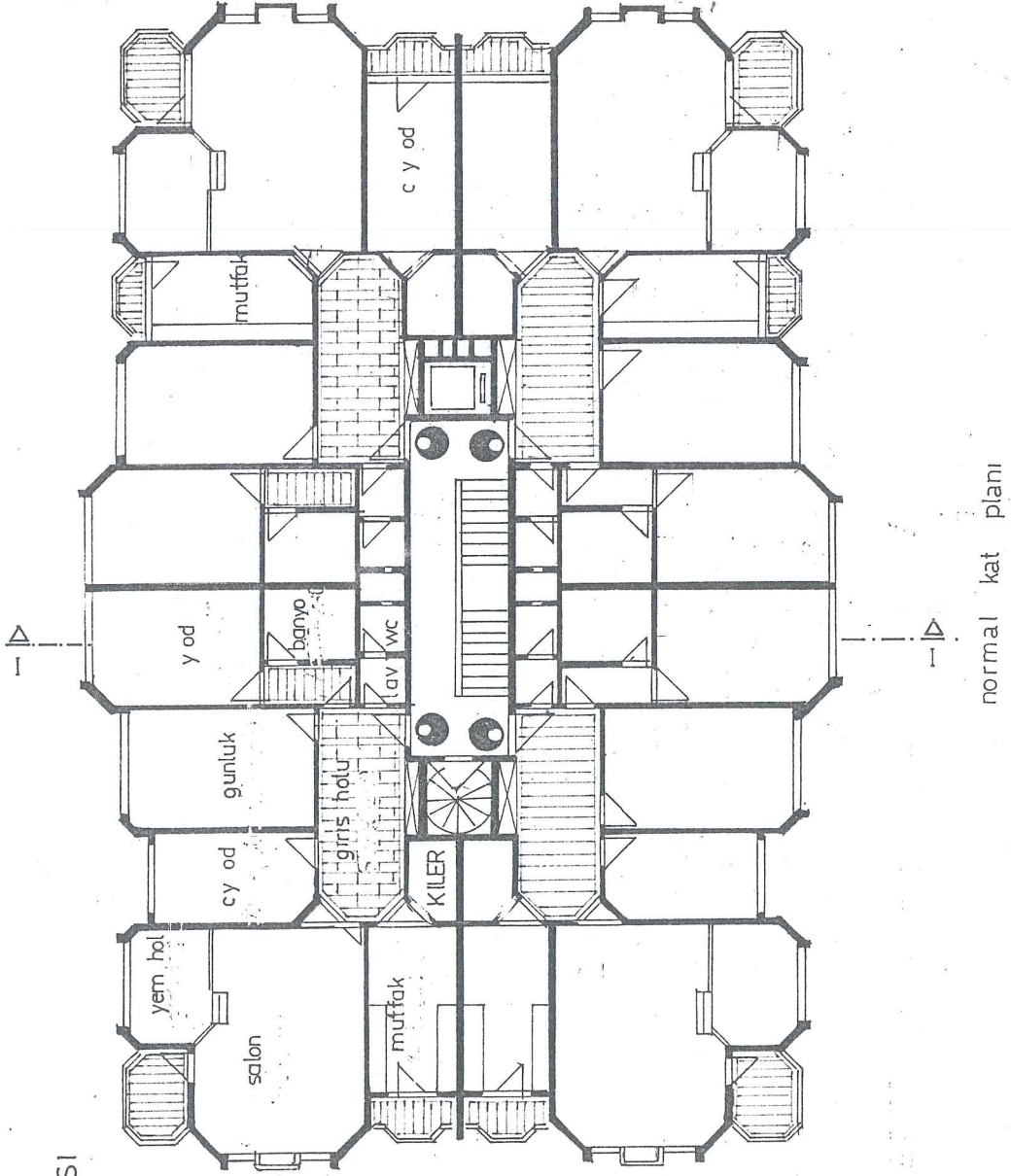
Normal kat planı

II KESITI

KAT : 6
KONUT: 18

0 1 2 3 4

P 41
MEVKİ : KAVAKYAZISI

I I KESİTİ

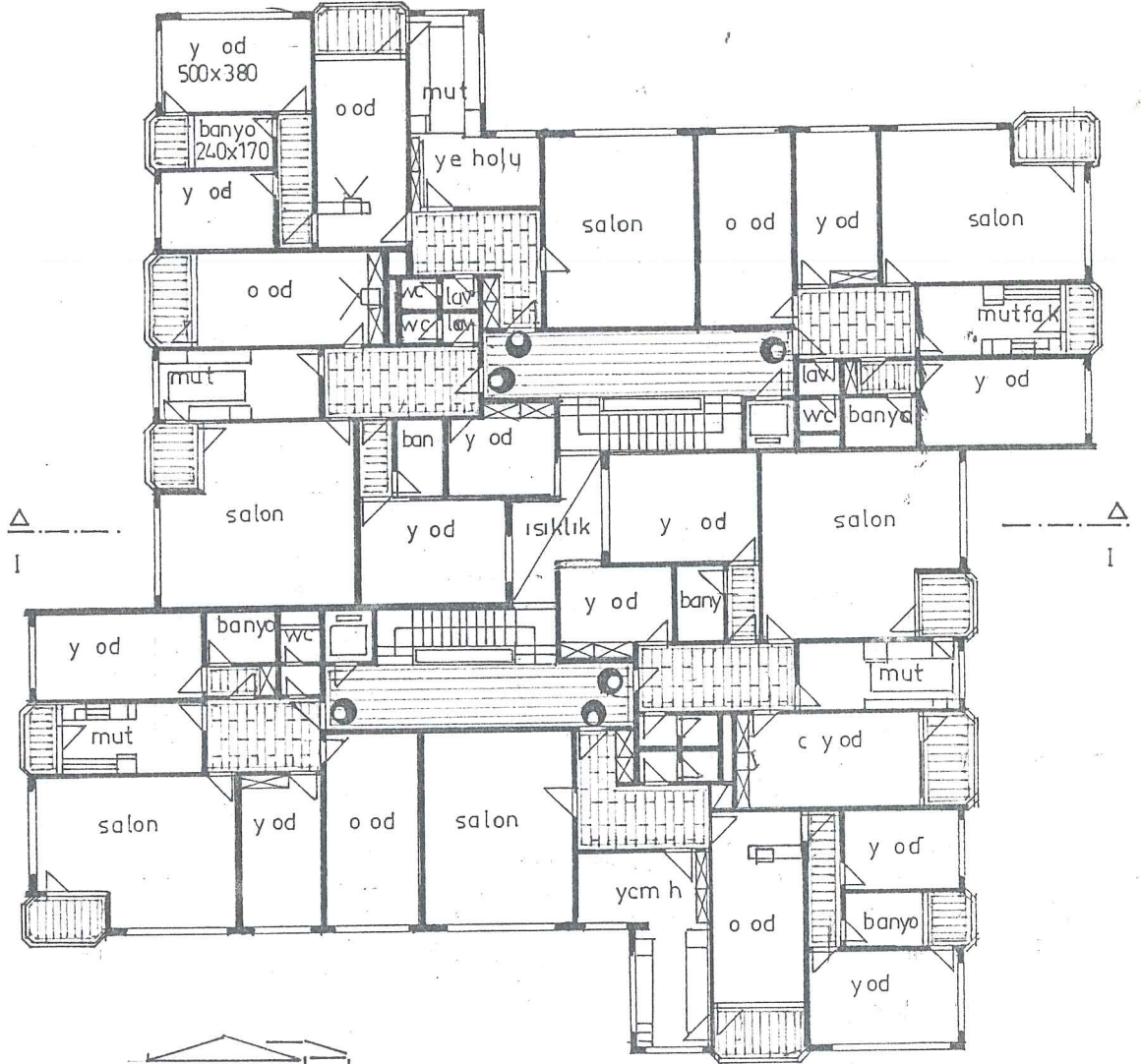
KAT : 10
KONUT : 40

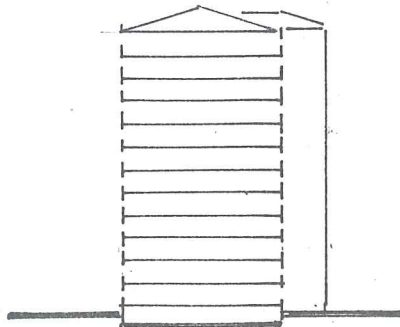
normal kat planı

P 42

MEVKİ : KAVAKYAZ ISI

normal kat planı

I I KESİTİ

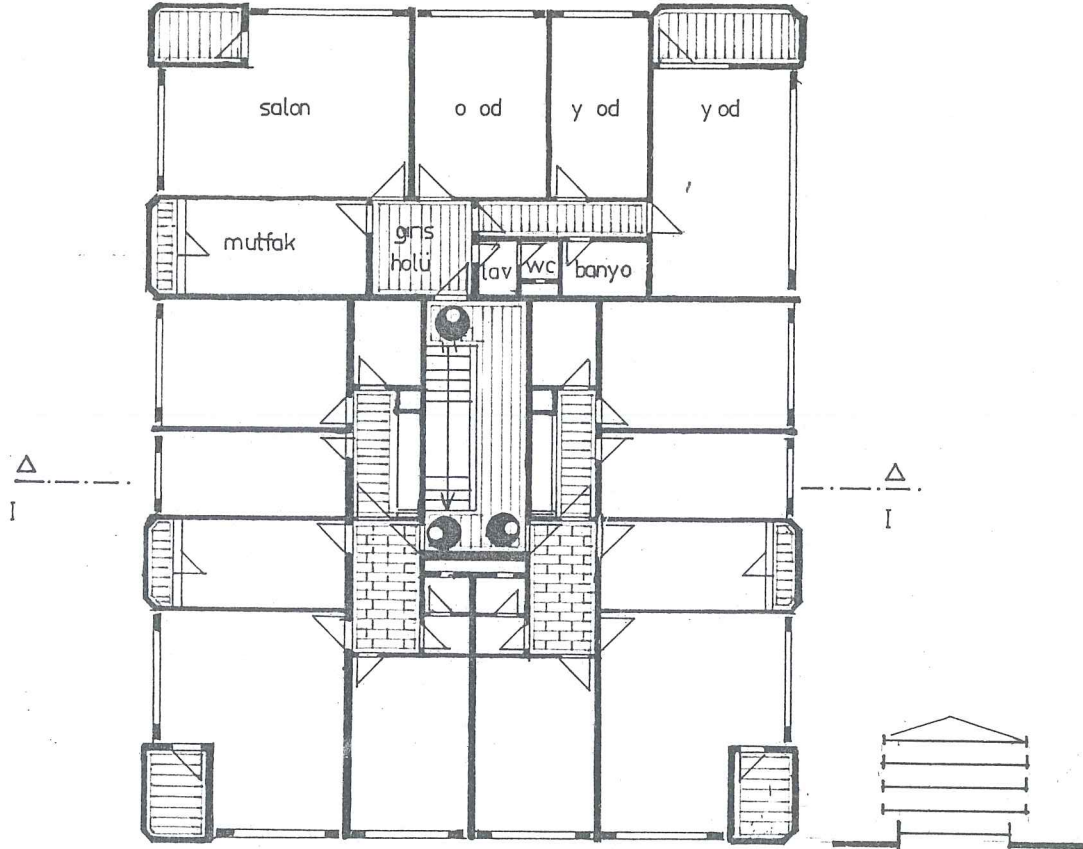
KAT : 12

KONUT: 72

P43

MEVKİ: KAVAKYAZISI

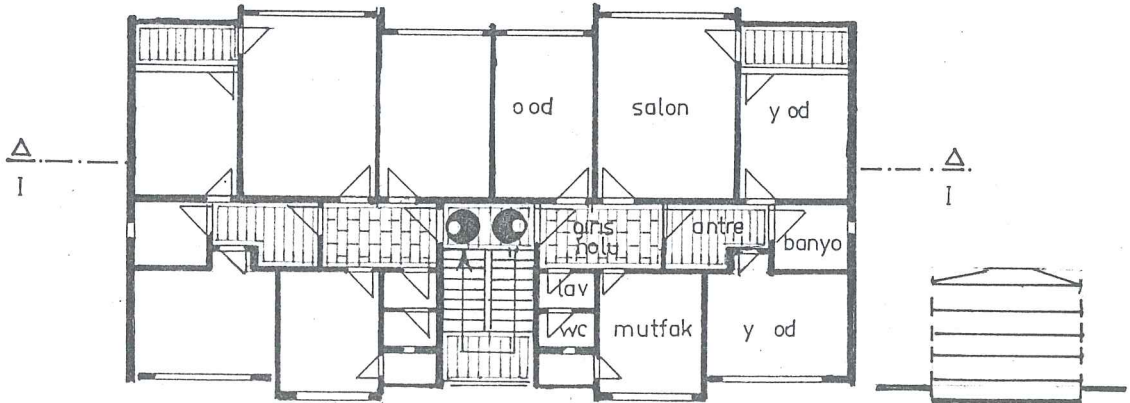
KAT 4
KONUT 12

normal kat planı

II KESİTİ

P44

MEVKİ TALAS

KAT 4
KONUT 8

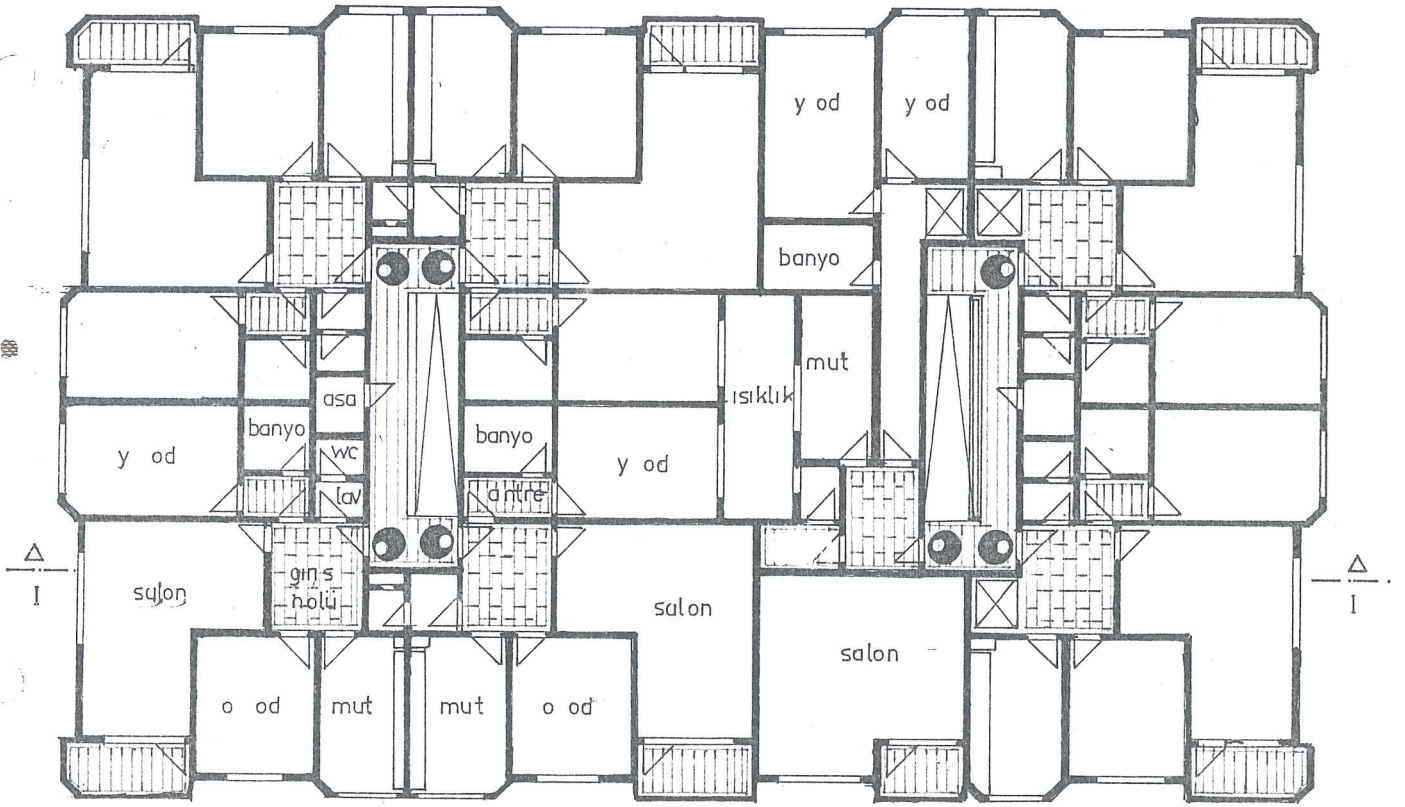
normal kat planı

II KESİTİ

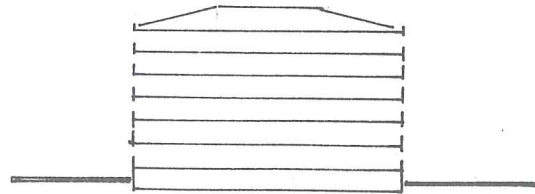
0 1 2 3 4 5mt

P45

MEVKİ KAVAKYAZISI

normal kat planı

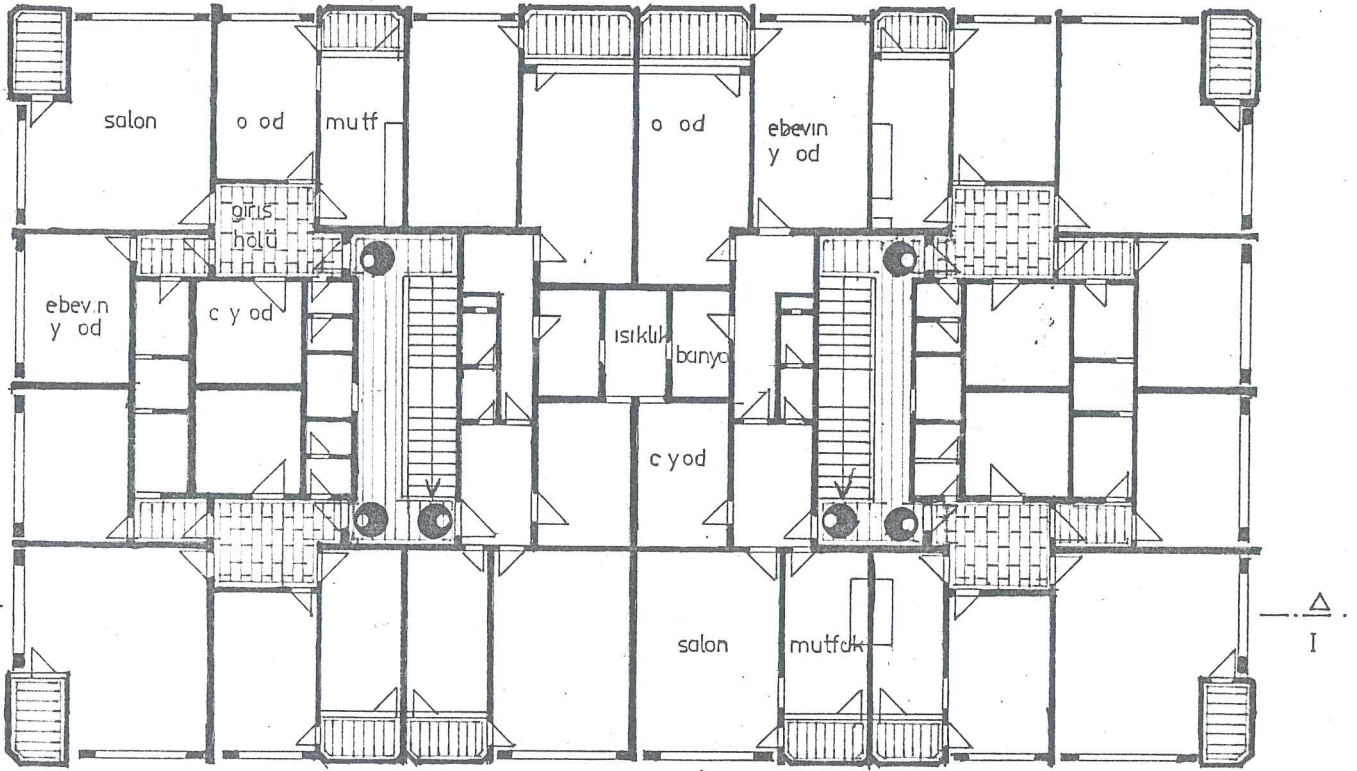
I I KESİTİ

KAT 7
KONUT 49

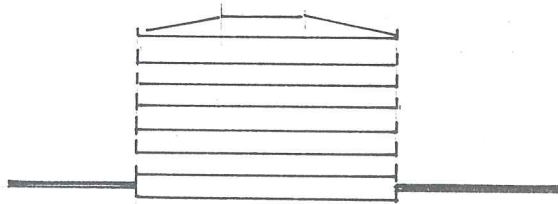
0 1 2 3 4 5 mt

P46

MEVKI KAVAKYAZISI

normal kat planı

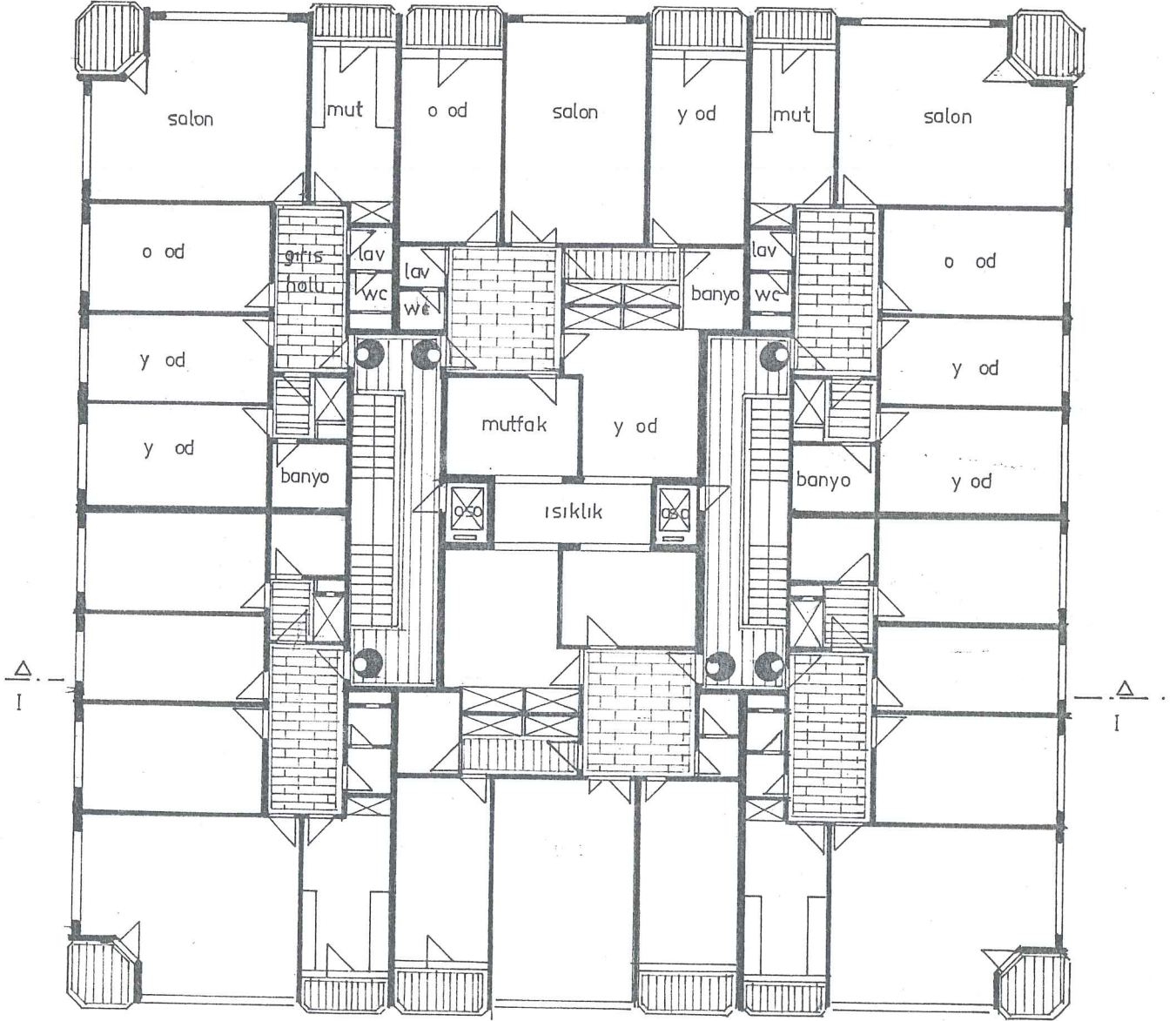
II KESİTİ

KAT 7
KONUT 42

0 1 2 3 4 5mt

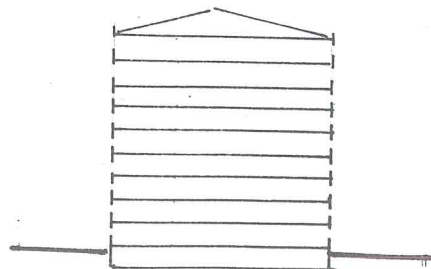
P47

MEVKİ: DEMİRCİYAZISI

normal kat planı

KAT 9
KONUT 54

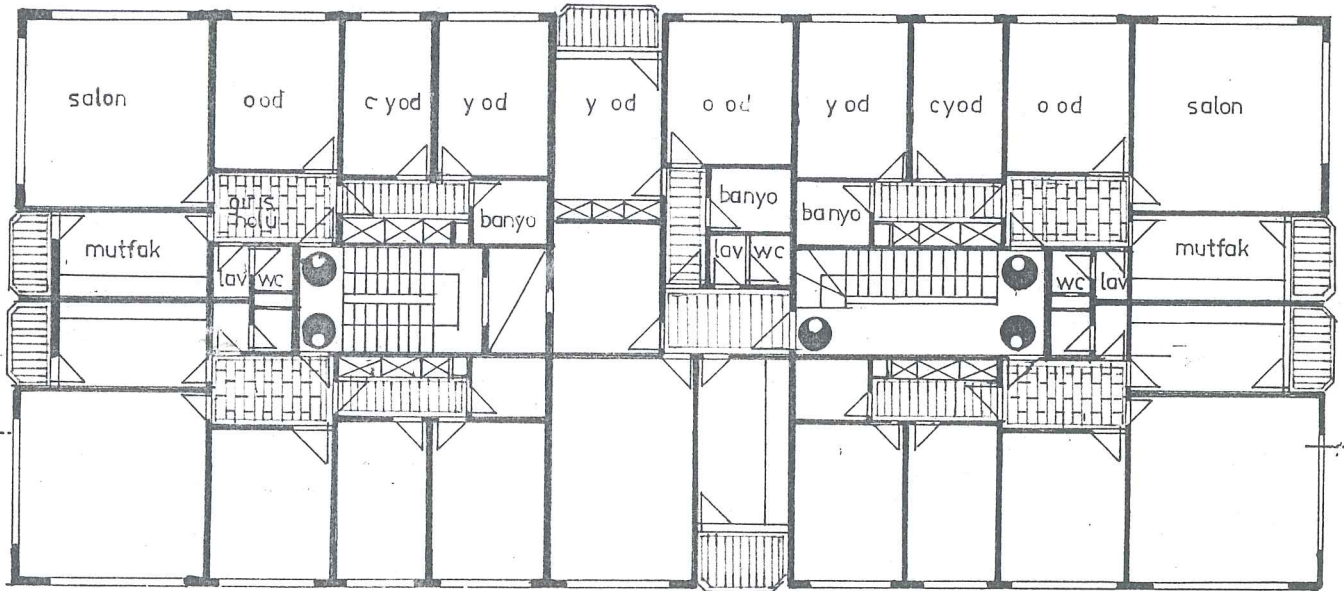
I I KESİTİ

0 1 2 3 4 5mt

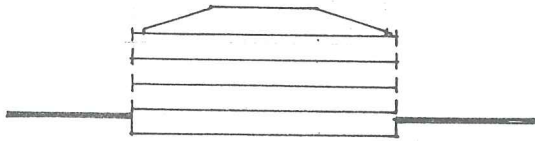

P48

MEVKI KEYKUBAT

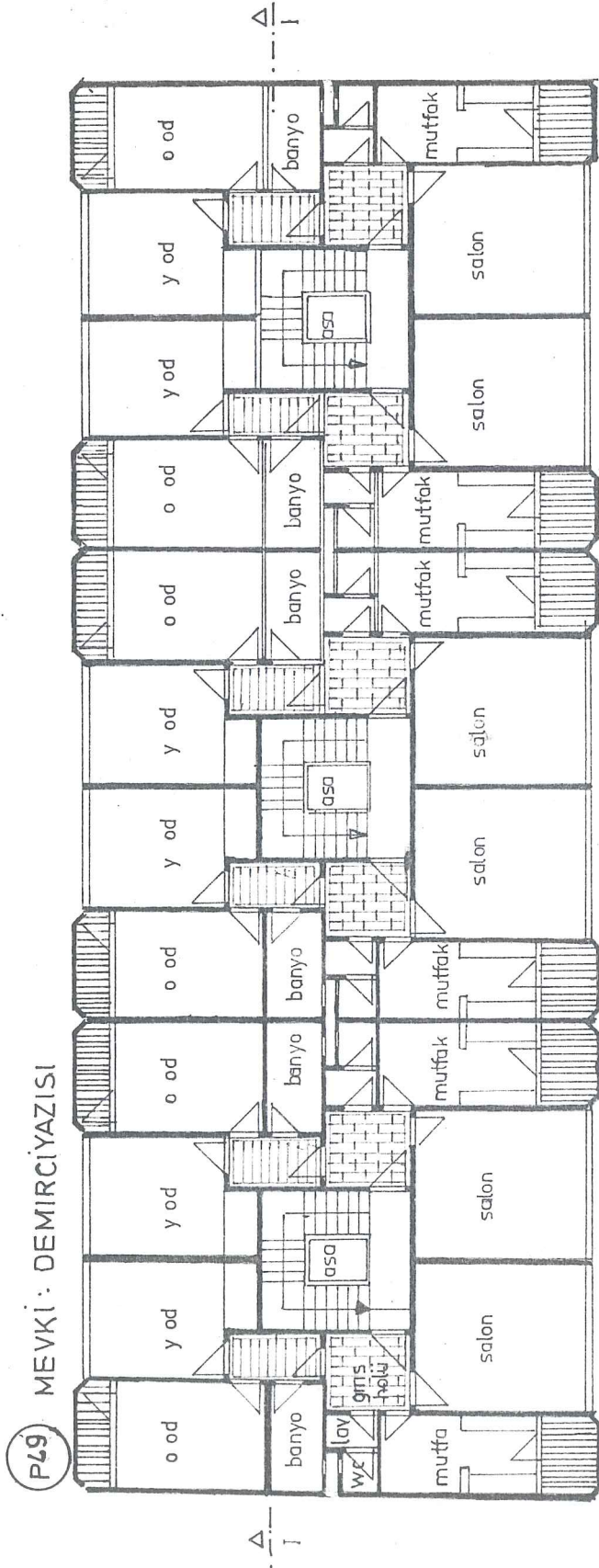

normal kat planı

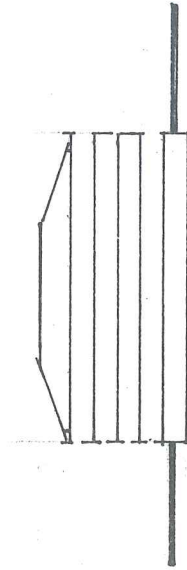

KAT 3
KONUT 21

0 1 2 3 4 5mt

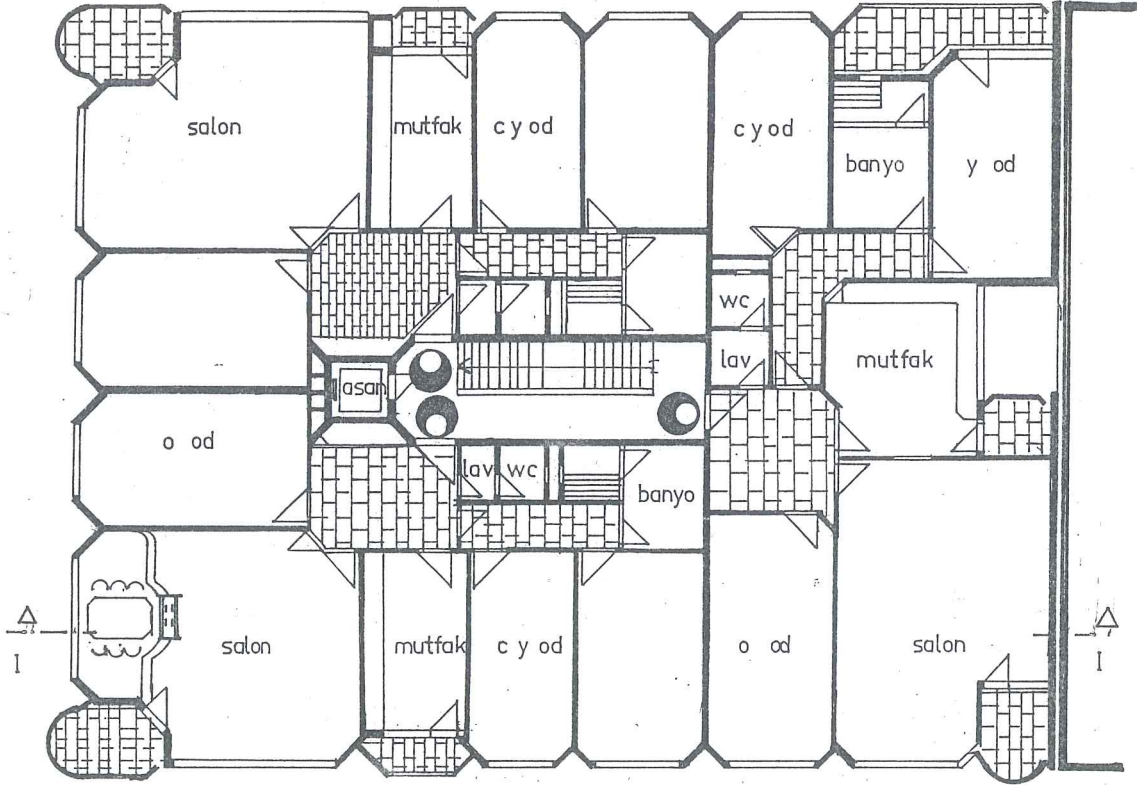
normal kat planı

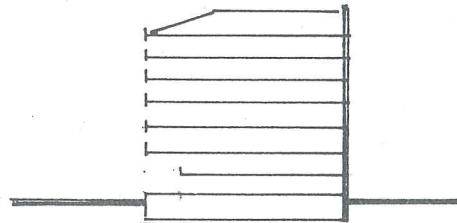
KAT 4
KONUT 24

P50

MEVKİ : ÖRNEK . M.

normal kat planı

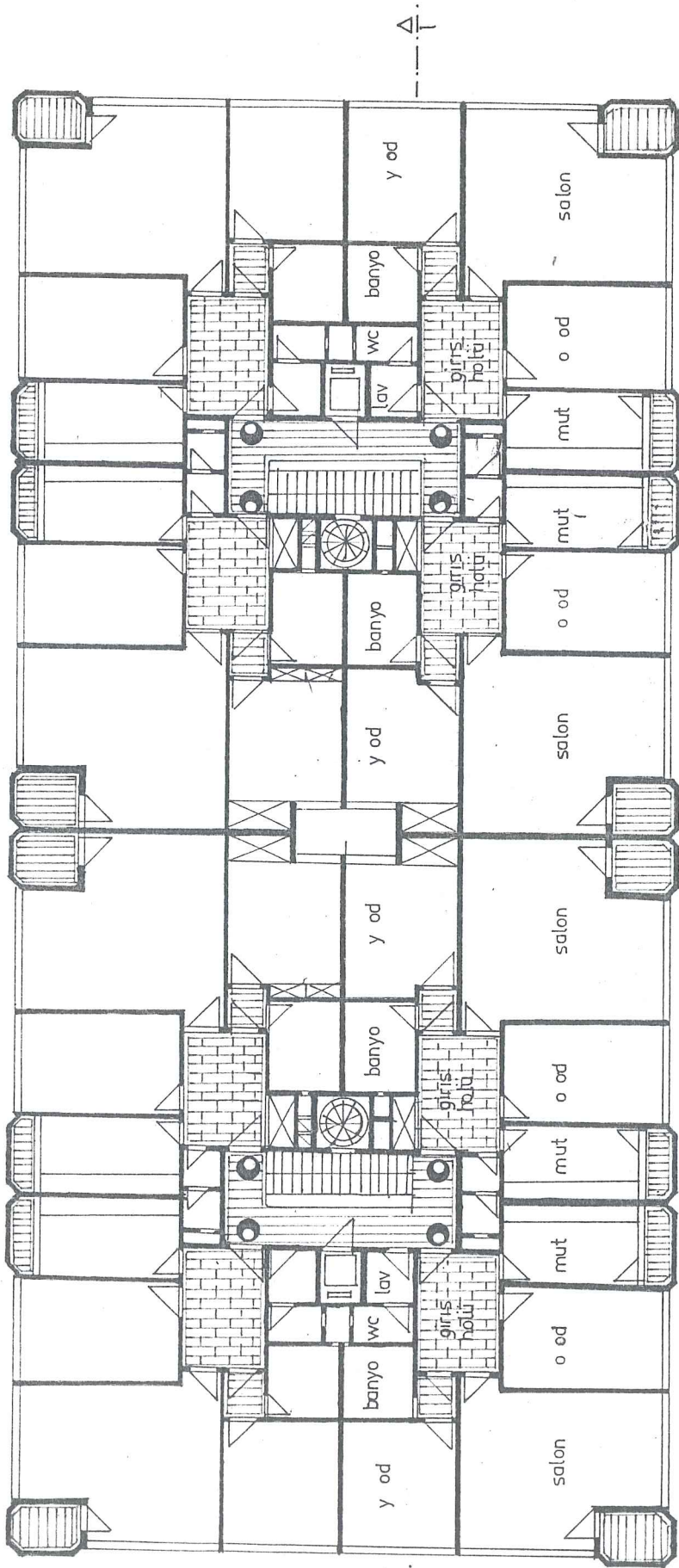

I I KESTİ

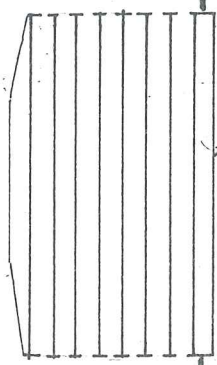
KAT 6
KONUT 15

0 1 2 3 4 5mt

P51
MEVKİ : DEMİRCİ YAZISI

0 1 2 3 4 5mt

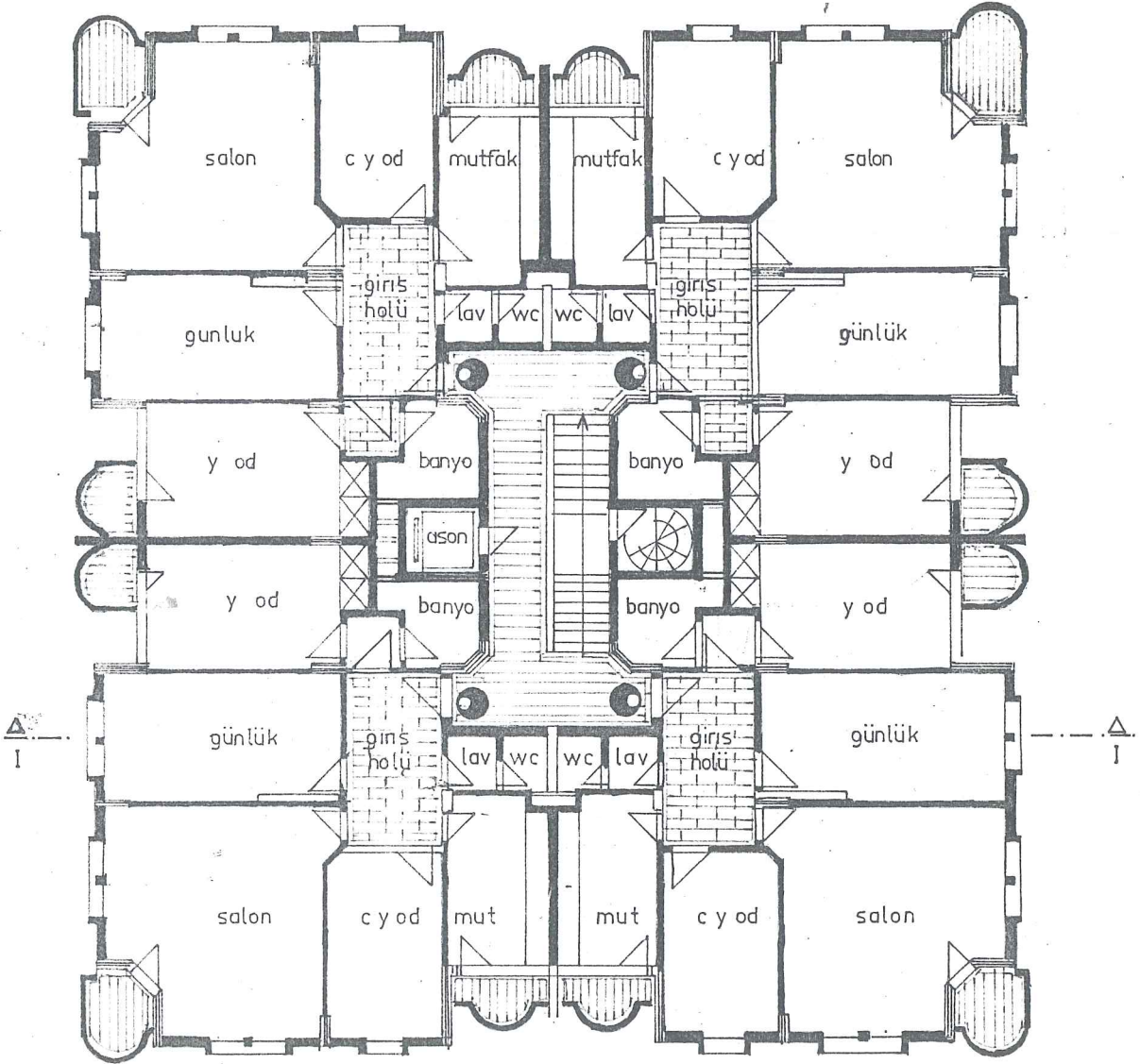

II KESİTİ

KAT 5
KONUT 40

P 52

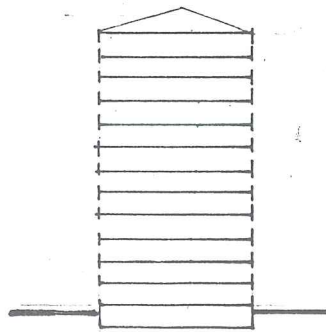
MEVKİİ : KAVAKYAZISI

I-I

I-I

KAT 12
KONUT 48

11 KEŞİTİ

0 1 2 3 4 5mt

YENİ ŞEHİR EVLERİ FOTOĞRAFLARI

F (60)

F (61)

F (62)

F (63)

F (64)

F (65)

F (66)

F (67)

YILDIZ
UNIVERSITESI
1937
KUTUPHANESI

F (68)

F (69)

F (70)

F (71)

F 72

F 73

F 74

F 75

F (76)

F (77)

2.2.3.5. Yeni Bağ Evleri

Kayseri'de kasaba niteliğinde ili çevreleyen (Talas, Erkilet, Hisarcık, Hacılar, Gesi) yerleşim alanları, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bağ evlerinin yerleştiği alanlardır. Şehirleşmenin getirdiği olumsuz yaşama koşulları ailelerin bu yörelerde yaz-kış oturma eğlemlerini arttırmıştır. Böylece son yıllarda yoğun biçimde müstakil bağ evinin yapımı devam etmektedir.

Geniş bağ arazilerinde yer alan konutlar, genelde iki katlı olup şehir konutlarından farklı olarak dışa dönük biçimde mekanlara da yer verilmiştir (F78, F82, F83, F84, F85) (P53, P54, P55).

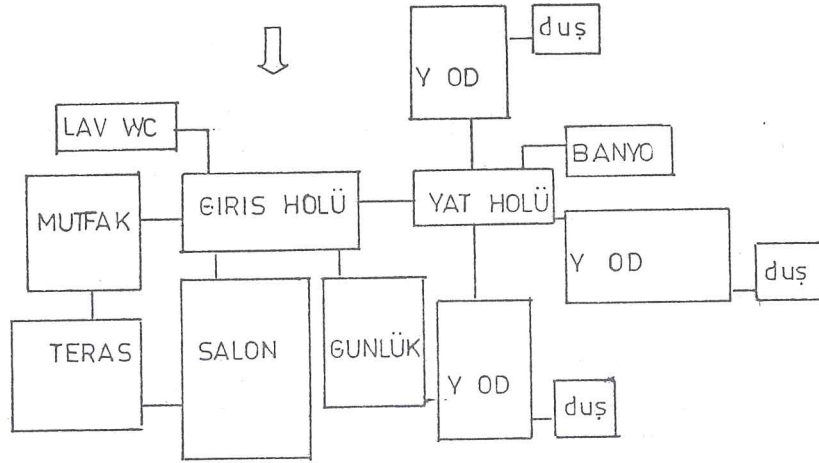
Gelir düzeyi yüksek ailelerin çekim alanı özelliği kazanması, planlamaya dönük kararlarda daha rahat hareket edilmesine ve nitelikli konutların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Şehir evlerinde avlu duvarının yüksekliği konutun dışa karşı mahrem olmasını sağlamaktaydı. Aynı özelliği yeni bağ evlerinde de görmek mümkündür (F78, F83, F84).

Bağ evlerinde konut planlamasında üç özellik ortaya çıkmaktadır.

- a) Bodrum kat (mahsen-garaj-ısıtma merkezi-depo vb.)
- b) Zemin kat (giriş holü-lavabo-mutfak-salon-misafir-y.odası-duş-açık teras).

c) Birinci kat (yatak odaları-oturma odası-mini mutfak-teras) yer almaktadır (P53, P54, P58, P59).

Yerel bağ konutlarında dışa dönük mekanlar (Kurtağzı ve Teras) köşk mekanları idi. Yeni bağ evlerinde de bu tür mekanları görebiliriz. Yazın rüzgarın bu mekanların içerisine girmesi, buraların gölgede ve serin olması istenen özelliklerdir (F78, F82, F83, F84, F85).

Tek katlı bağ konutlarında yaşama ve yatma kısmı Şehir konutlarında olduğu gibi birbirinden ayrılır. Misafirin yatak odası ise yaşama kısmında zmlenir. Ayrıca misafir ve yatak odası içerisinde duş'a yer verilerek bu mekandan kendi içerisinde mahrem olması sağlanır (P53, F54, P56).

İki katlı bağ konutlarında zemin kat yaşama ve misafir yatak odası mekanlarından oluşur. Birinci normal kat, konut kullanıcısının yatma mekanlarını oluşturur. Bodrum katta özellikle mahsen denilen yiyeceklerin korunması ve muhafaza edilmesini sağlayan mekana da yer verilir. Bunun dışında oto garajı, depo, vb. mştemilatlarda yapı bütünü içerisinde zmlenir (P58).

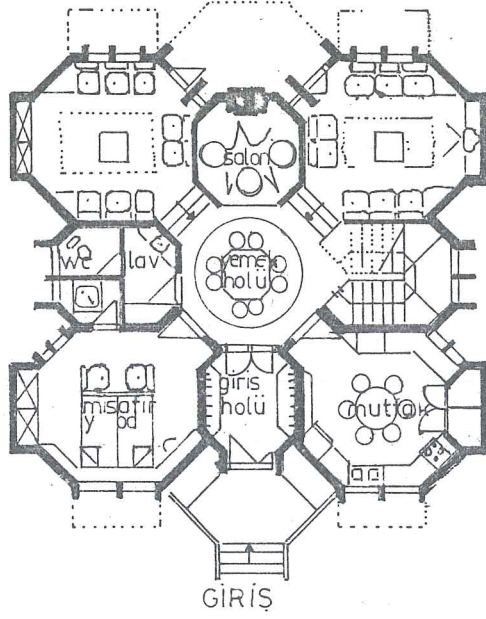
Yeni konutlar gerek malzeme, gerekse cepheleri ile yerel evlerden farklılık gösterir. Planlamaya dönük kararlarda kullanıcı istekleri ağır bastığından Şehir konutlarına göre

kullanışlıdırlar. Ayrıca konfor düzeyleri daha da yüksektir.

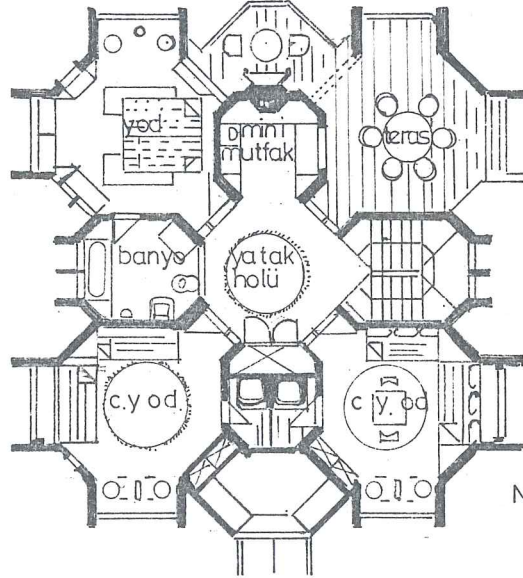
Konut ve çevresinin doğa ile ilişki kurması, açık mekanların yeterli olması, şehre olan yakınlığı, yaz-kış devamlı kullanılmasının başlıca unsurlarıdır.

2.2.3.6. Yeni Bağ Evleri Plan Tipleri

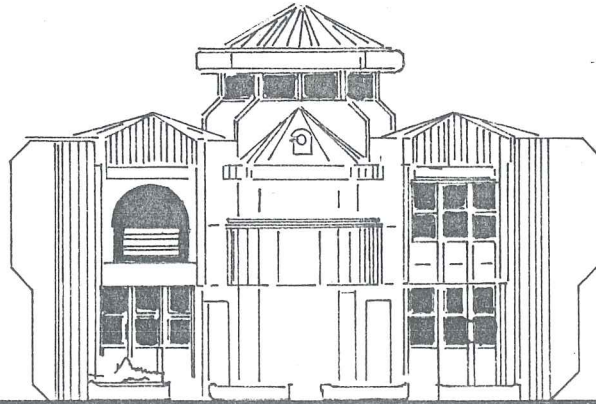
MANZARA

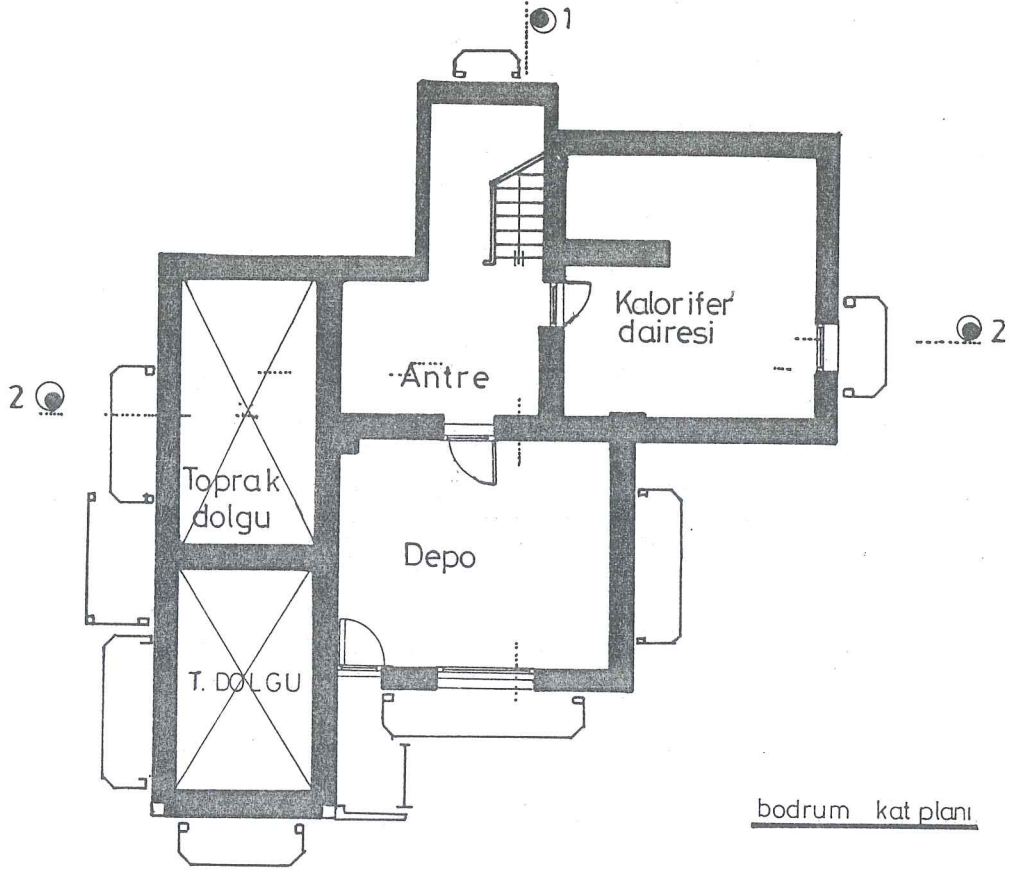
ZEMİN KAT

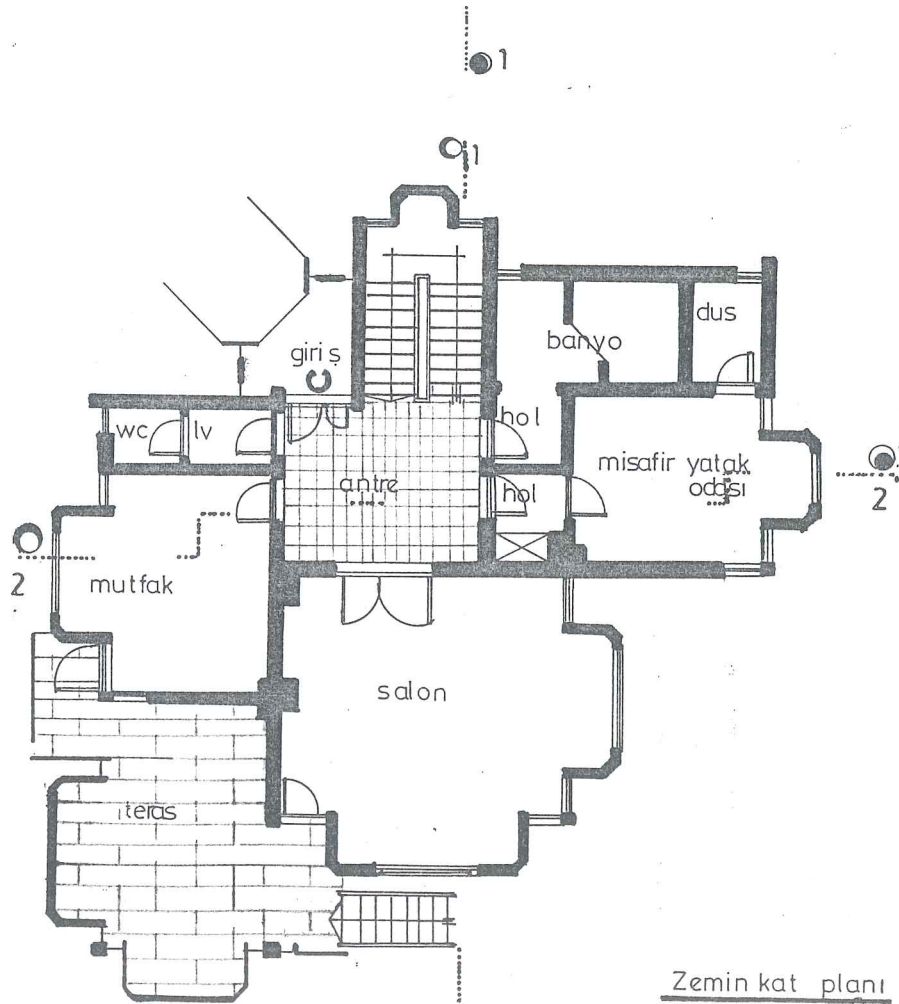
NORMAL KAT

ÖN GÖRÜNÜŞ

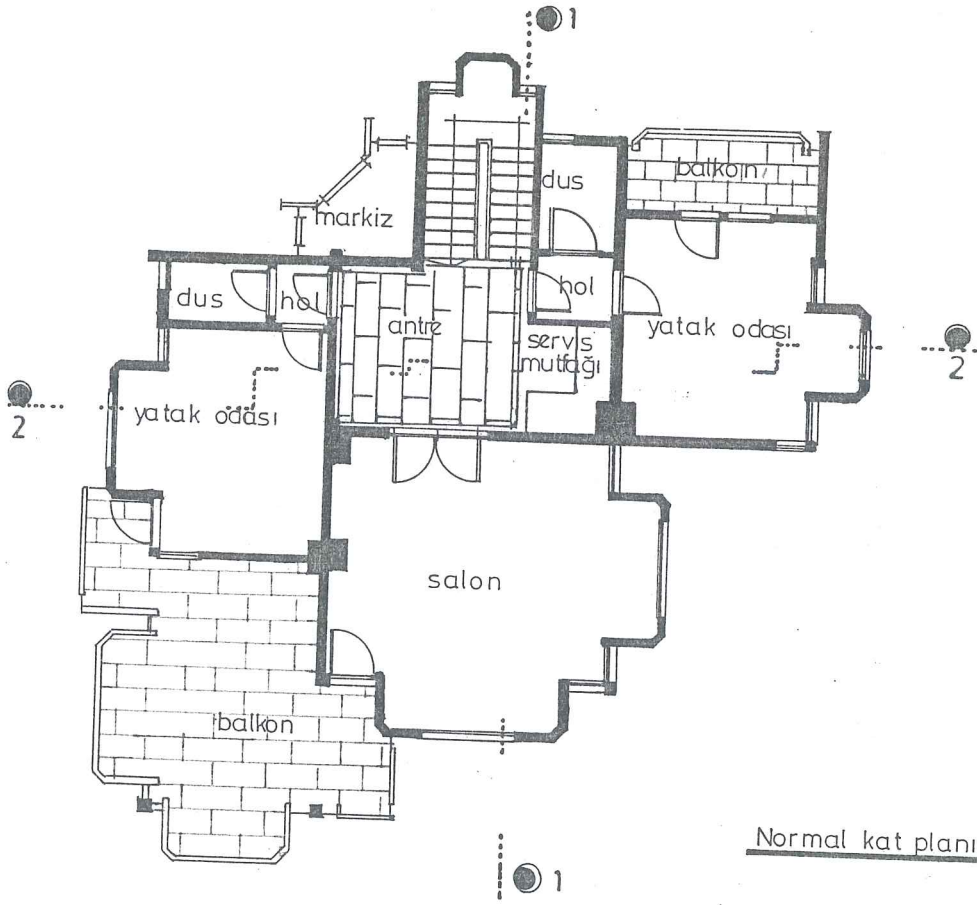
bodrum kat planı

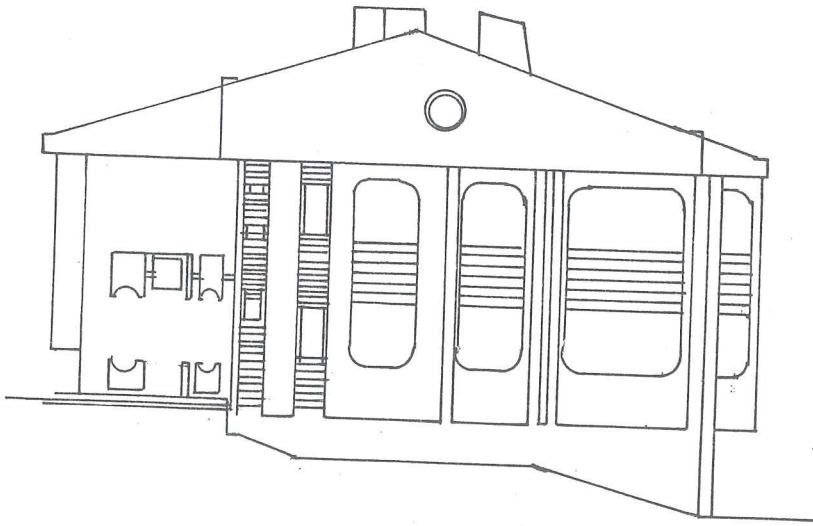
Zemin kat planı

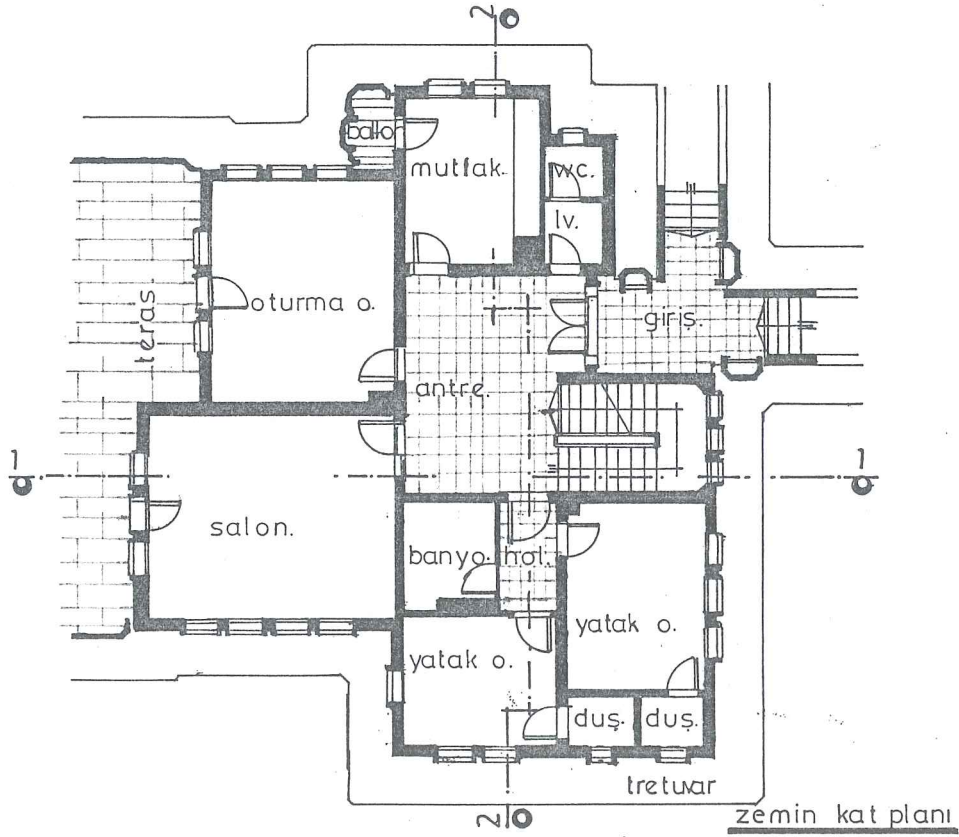
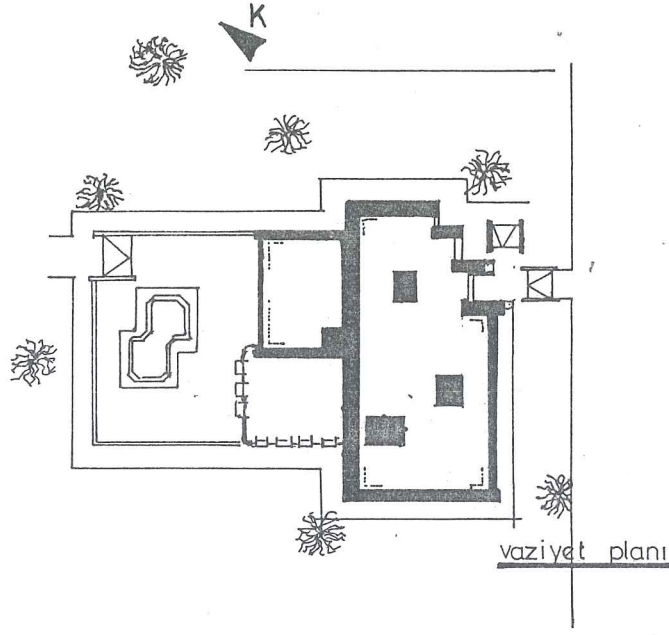
P54

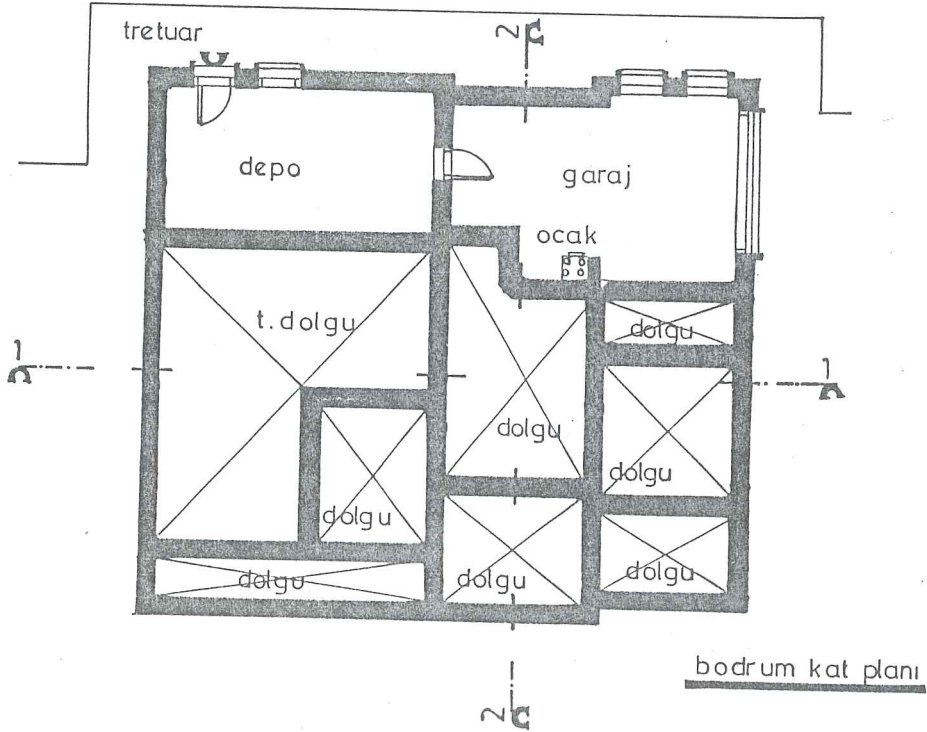
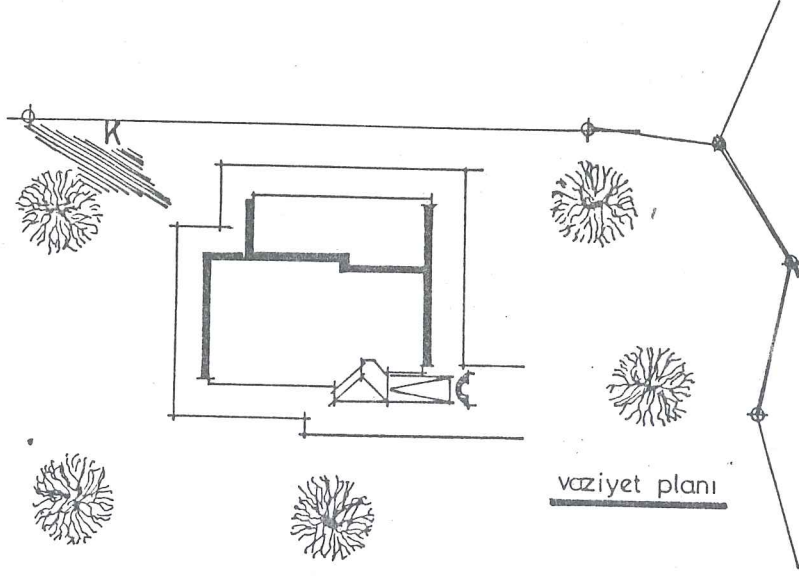
TALAS. (ALİ GÖZÜAKÇA EVİ)

Normal kat planı

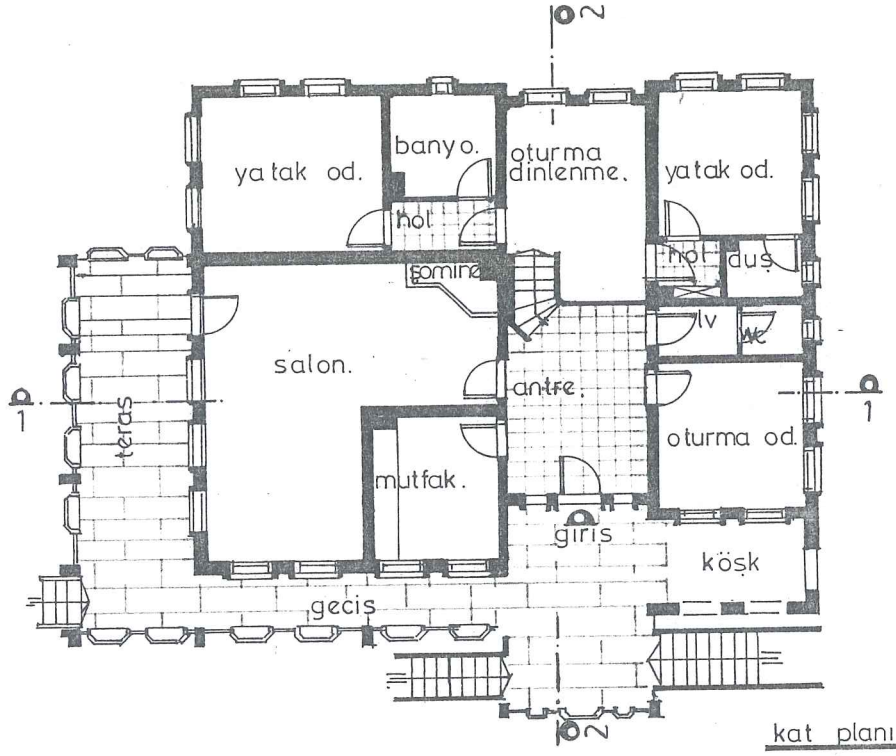

P 56

HİSARCIK
NUH MİRAP EVİ

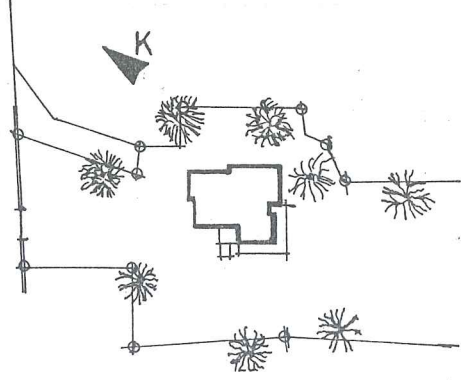
MİM.(M.ÜLKÜ)

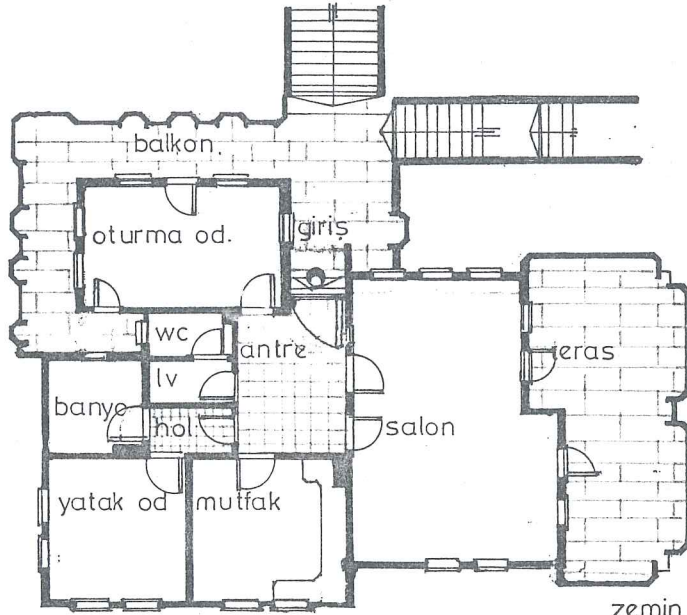
ön görünüş

P56
HISARCIK
NUH MİRAPEVİ

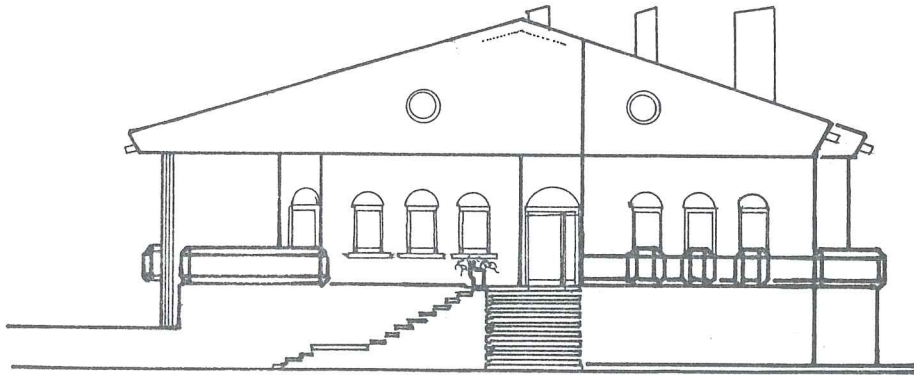
Mim:(M. ÜLKÜ)

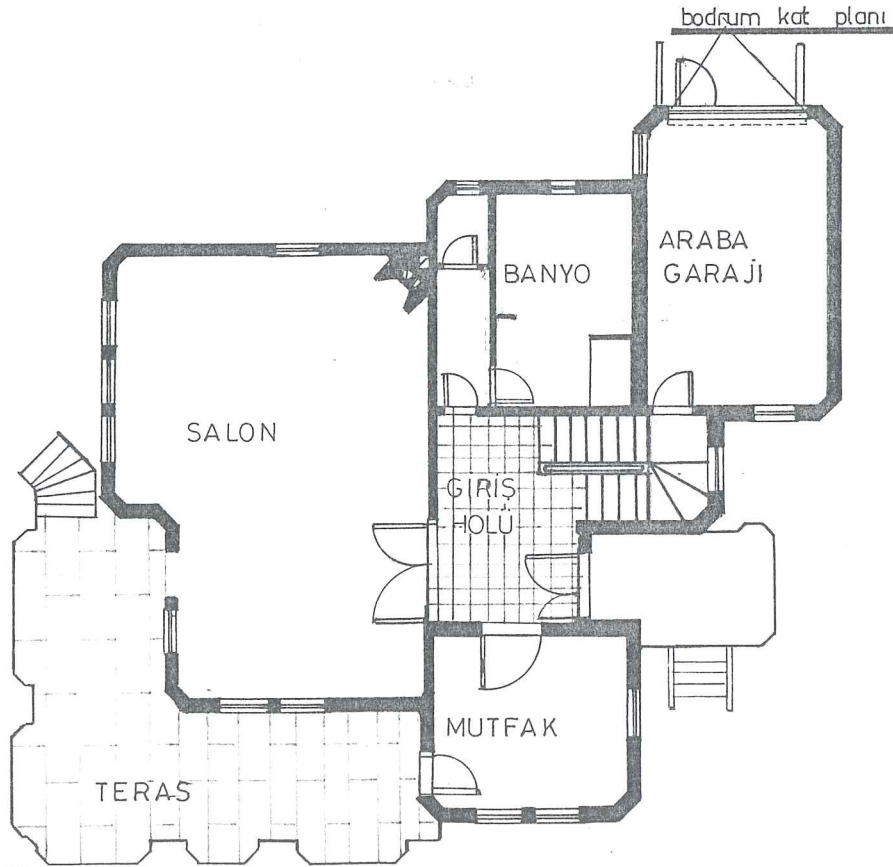
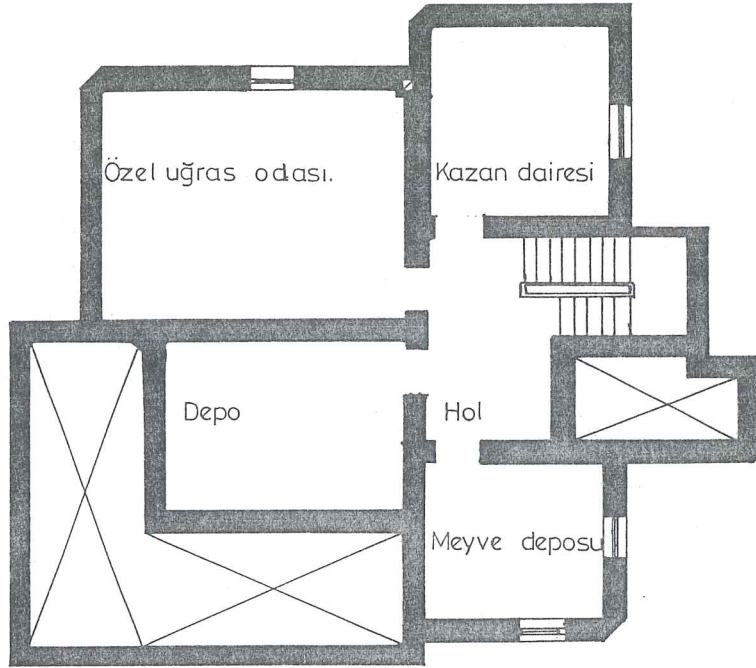
vaziyet planı

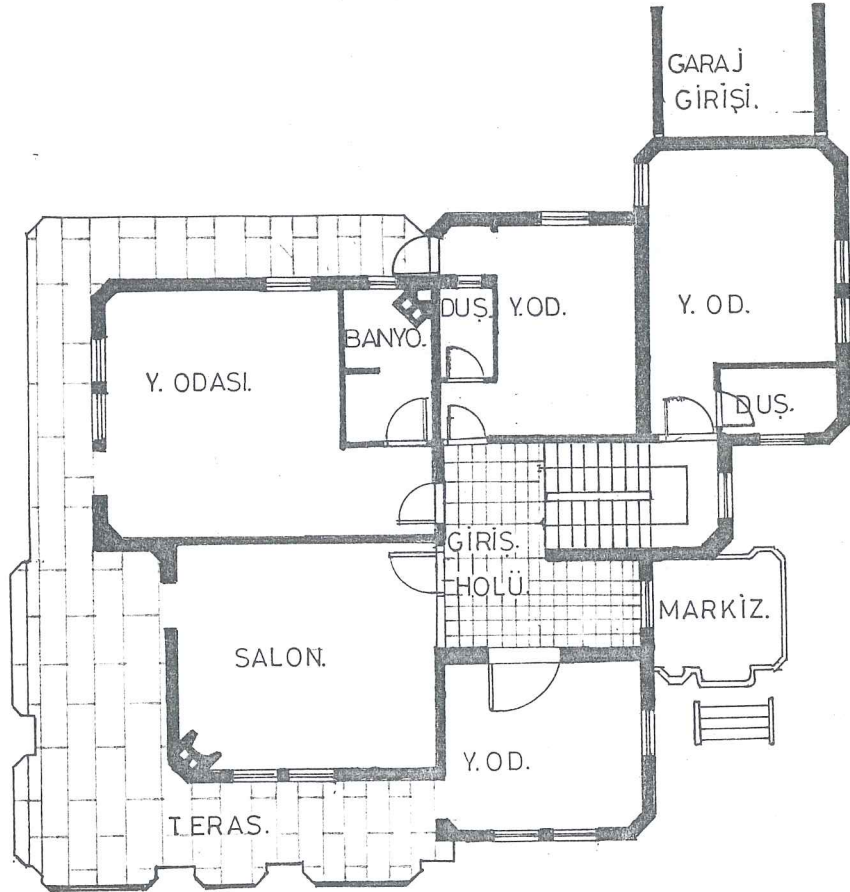

zemin kat planı

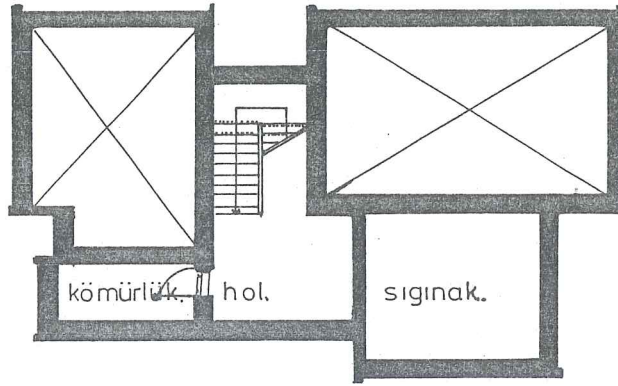
giriş cephesi

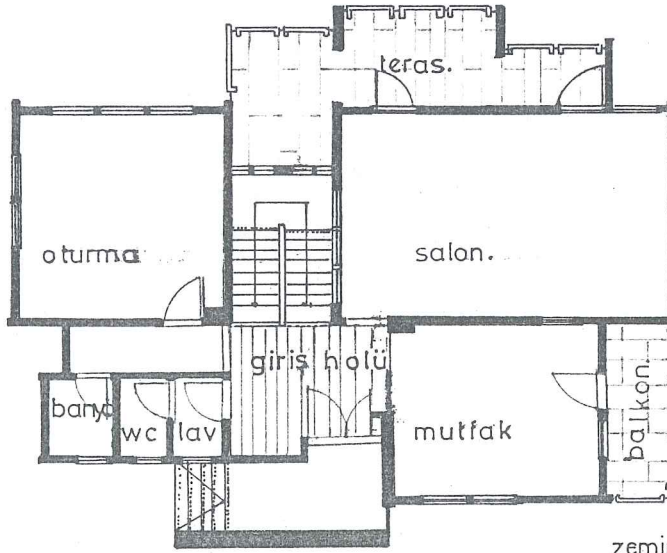

P 58 S. GAZİOĞLU EVİ

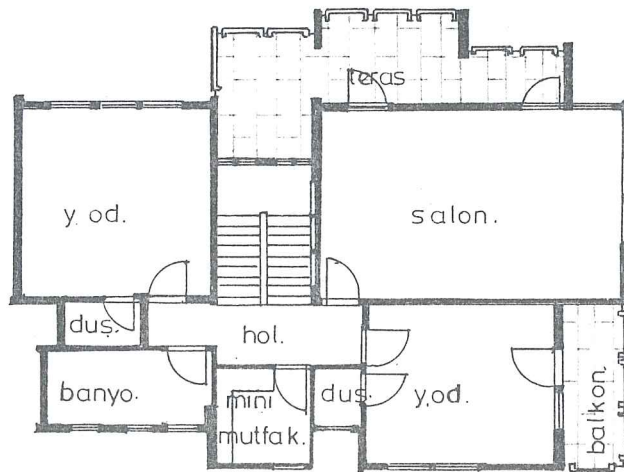
Mim: ARİF DOĞAN.

bodrum kat planı

zemin kat planı

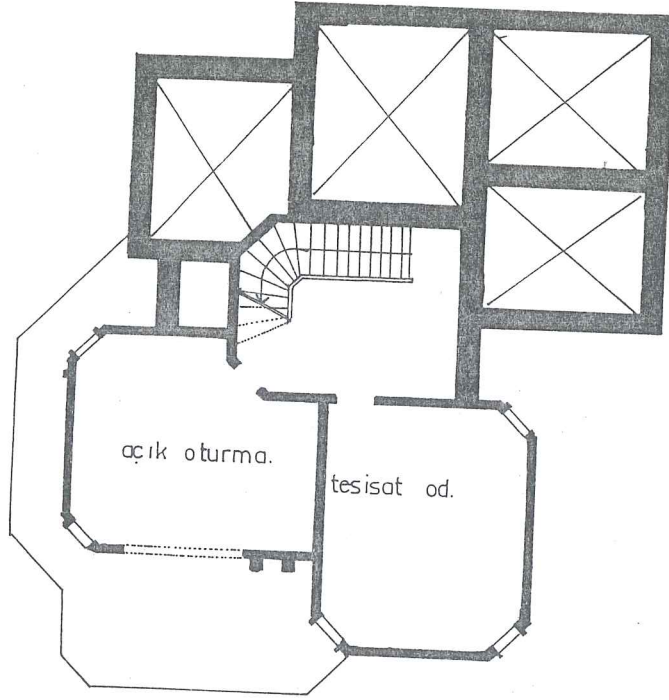

normal kat planı

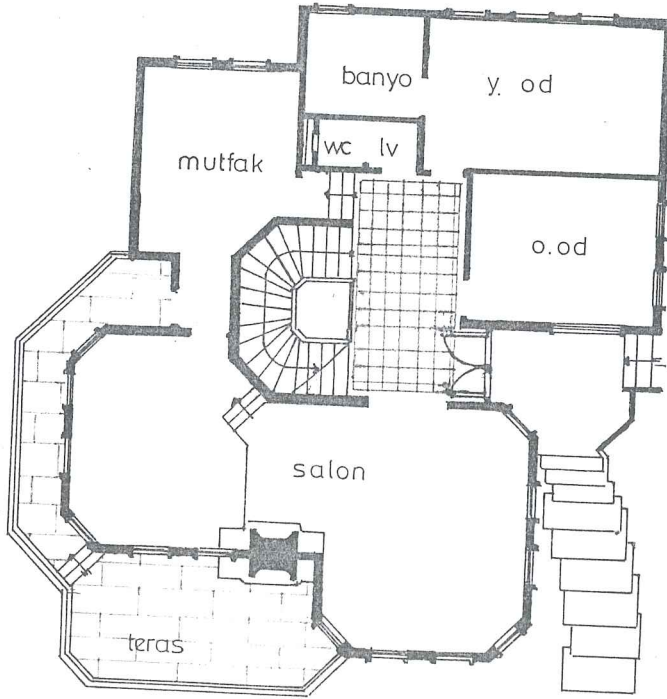
P 59

HİSARCIK
TAHİR ÇÖPLÜOĞLU EVİ

Mim. Tufan KARAGÖZ

bodrum kat planı

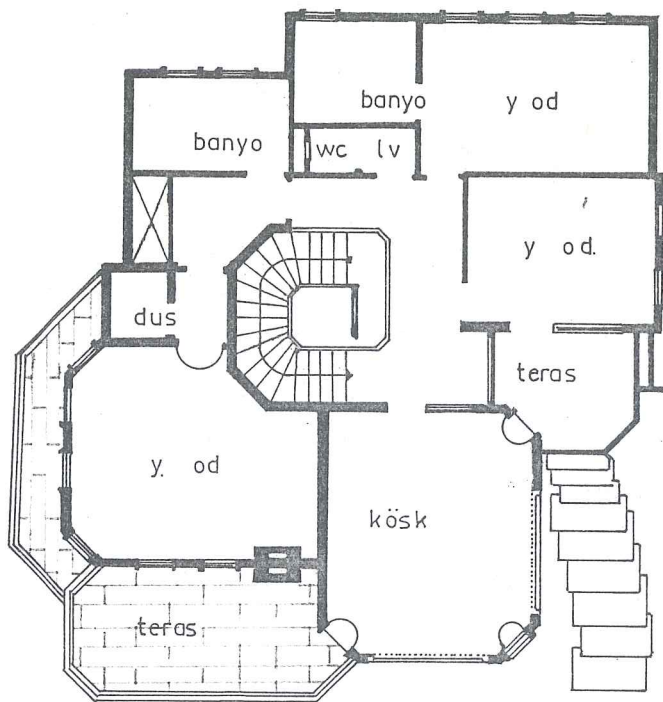

zemin kat planı

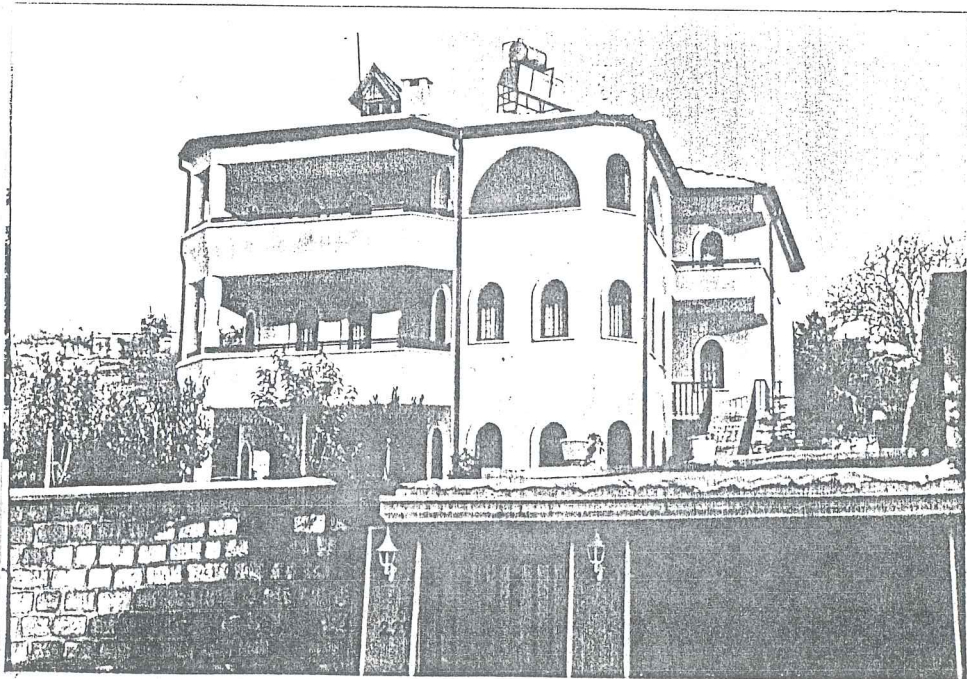
P 60

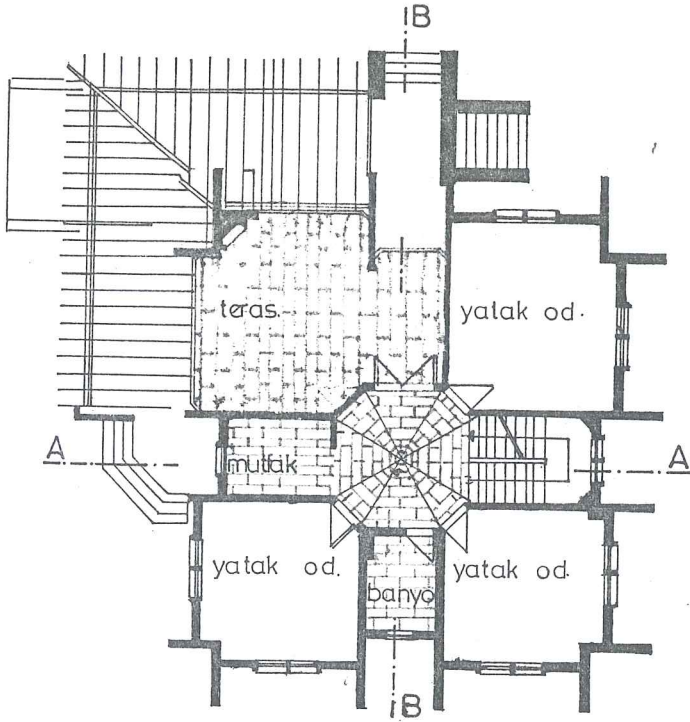
TALAS M. KARATAŞ

Mim:A. ÖZTÜRK.

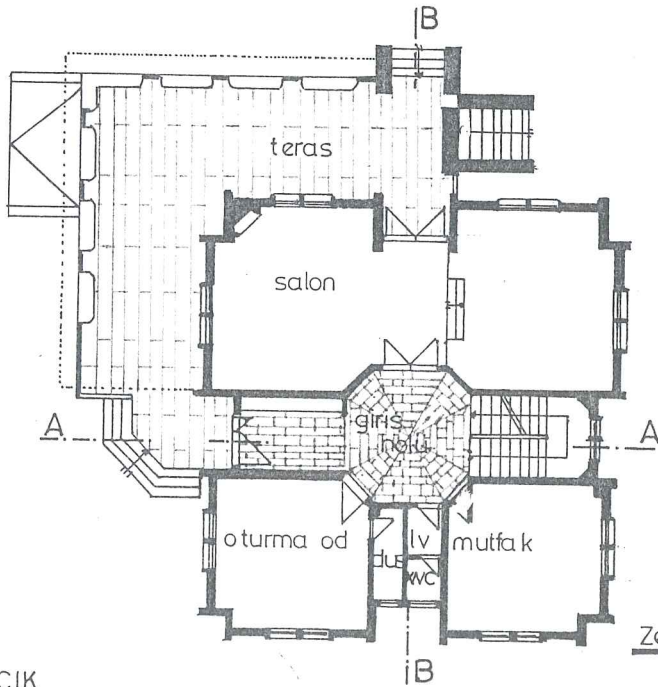

normal kat planı

birinci kat planı

Zemin kat planı.

P61
HİSARCIK
(VEYSEL KÖSELER EVİ)

MİM: KEMAL DEMİR.

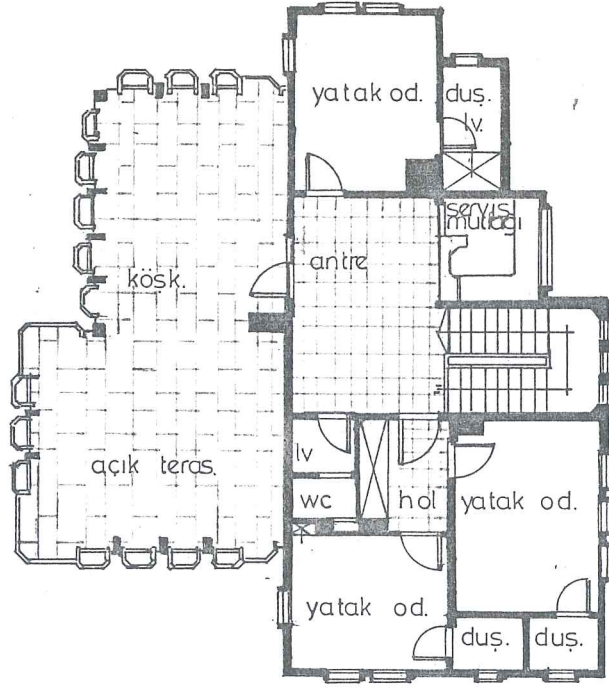
ÖN GÖRÜNÜS

YAN GÖRÜNÜS

P 61 HİSARCIK (VEYSEL KÖSELER EVİ)

MİM: K. DEMİR.

1. kat planı

P62

(KARADERE MEVKİİ)
VEYSEL ATELGE EVİ

sol yan görünüşü.

Mim:M. ÜLKÜ.

YENİ BAĞ EVLERİ FOTOĞRAFLARI

F 78

F 79

F 80

F 81

F (82)

F (83)

F 85

F 87

2.2.4. Yerel Yerleşimin Yeni Yerleşime Etkileri

2.2.4.1. Sosyo-Kültürel Etkenler

Toplumun iki değişik kesiminin yer aldığı yerel ve yeni yerleşim bölgesinde her iki dönemin sosyo-kültürel, demografik ve teknolojik yapı özelliklerini yansıtmaktadır.

Yerel yerleşimde yazın bağı evlerinde, kışın şehirde yaşama biçimi, yeni yerleşimde de günümüze kadar etkinliğini hissettirmektedir.

Yazın fazla sıcak olması, yeni yerleşimlerin özellikle çok katlı yapılarda sokak ve açık mekan ilişkisinin kurulamamış olması, ailelerin yılın Haziran ve Eylül ayları döneminde başa göç etmesi, kışlık yiyeceklerin hazırlanması vb. geçmiş dönemden günümüze kadar yansıyan yaşama biçimidir.

Yerel yerleşimde islami geleneklerden dolayı kadının erkekten kaçması günümüzde de hissedilir durumdadır.

Özellikle kış günleri yapılan oturmalarda erkeğin ve kadının misafirlerini ayrı ayrı odalarda (salon-günlük) kabul etmesi bunun en belirgin kanıtıdır. Ayrıca, geleneksel (oturma) denilen toplantılar günümüzde de apartmanlarda komşu, eş-dost ve akraba ilişkilerinde devam etmektedir.

Ayrıca geçmişte kız evlendirmelerinde atasözü niteliğinde olan "Kızımızı Kayseri'nin sarı sığağında yaktırmayız", "Bağı olmayan gence kız vermeyiz" deyiminin başın halkın yaşama biçiminde son derece önemli etkiye sahip olduğunu anlıyoruz.

Geleneksel Kayseri halkının tipik özelliği olan ticaretle uğraşısı, günümüzde yüksek okul mezunu bir çok kimsenin mesleğinin dışında, aileden gelen ticari uğraşı ile meşgul olmalarına neden olmuştur. Yine halkın belliğine yerleşmiş

olan, "Sivas caddesinde dairesi, sanayide dükkanı olmayana kız verilmez" sözü, sanayi ve ticaretin aile yaşamında son derece etkili olduğunu vurgulamaktadır.

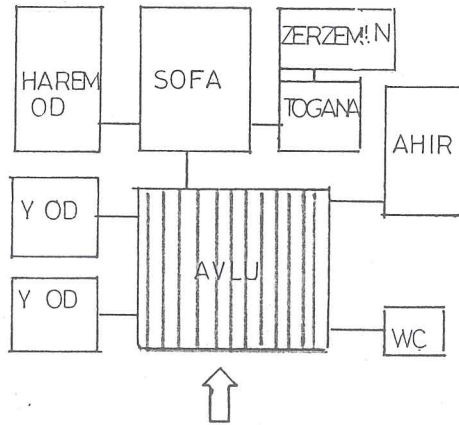
Gelir düzeyi yüksek olan ailelerin prestij bölgelerinde (Sivas caddesi vb.) yerlerde konuta olan talebi arttırmıştır.

2.2.4.2. Konut Planlamasına Etkileri

Yerel konutlarda ana mekan, avlu ve sofadır. Konutun diğer mekanlarına buradan geçilir. Avlu ve sofa günlük yaşamın en önemli parçasını teşkil etmektedir. Günlük yaşamda (harem, selamlık, togana, WC) yer alan mekanlardır. Çocuklar ve bebeğin ısınma probleminden dolayı günlük kullanılan mekanlar da yatma eylemini gerçekleştirirler.

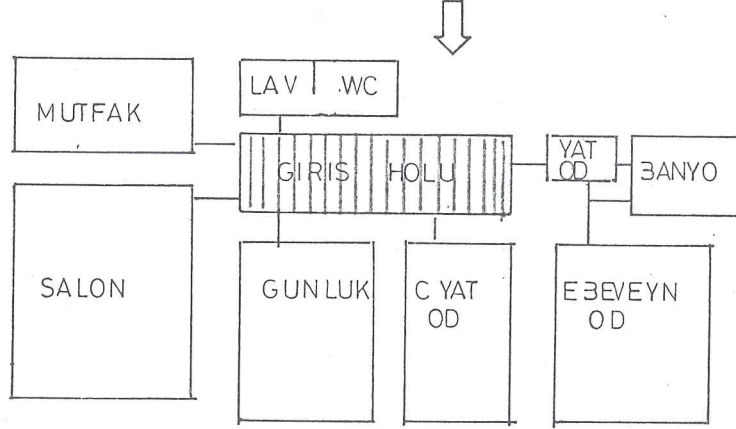
Anne, baba, gelin ve çocuklardan oluşan ailelerde evli olanlar için avlu ile direkt ilişkili, diğer mekanlarda dolaylı ilişkili yatma mekanları olarak ayrılır.

Ayrıca aile ekonomisine katkısı olan ahır ve samanlık yerel konutlarda avlu ile direkt ilişkilidir.

Şekil

Yerel konutlarda avlunun diğer mekanlara dağıtma işlevini, yeni konutlarda (giriş holünün) yerine getirdiğini görmekteyiz (giriş holünün geniş tutma eğilimleri) (Ş1, Ş2).

Şekil 2.

Yerel dönemdeki konut mekanlarının bağımsız olma eğilimi ile ortak bir mekandan dağılma özelliğinin yeni yerleşim konutlarında çok katlı ünitelerden oluşmasına rağmen yansımış olduğu plan şemalarından anlaşılmaktadır (P38, P52).

İslami geleneklerden dolayı yerel evlerde mutfak ve WC mekanları birbirlerinden uzakta olmaları nedeni ile sorun yaratmamaktaydı. Bu anlayıştan yola çıkarak yeni konutlarda her iki mekanın mümkün olduğunca ayrı ya da (lavabo) ara mekanı ile kopartılmış olması göze çarpmaktadır.

Ayrıca islami geleneklerden dolayı yerel konutlarda avluda, taşlıkta ve gusulhanede abdest alınmaktaydı. Günümüzde ise bu işlevi lavabo yerine getirmektedir. Yine tuvalet taşının eskiden olduğu gibi yönünün kibleye çevrilmemesi işlemi geleneklerden kaynaklanmaktadır.

Lavabo kapısının oturma mekanlarında görünmemesi istenmeyen unsurlardandır.

Yerel konutlarda evli olanların yatak odaları genelde avluyla direkt ilişkili veya ikinci katlarda yer almaktadır.

Yeni konut planlarında da (mahrem) anlayış karşımıza çıkmaktadır. Plan şemalarından anlaşılacağı gibi yatak odaları (P38... P52). rına ikinci bir ara mekandan geçilmekte banyo ve yatak odaları grubu diğer yaşama mekanlarından ayırt edilmektedir.

Yerel konutlarda hemen her yatak odasında yüklükler içerisinde yer alan (gusulhane-yıkanma yeri) mahrem olma özelliği ile karşımıza çıkmaktadır. Günümüz konutlarında ise özellikle ebeveyn yatak odaları içerisinde kullanılabilir biçimde, (duş)'a yer verilmekte, ya da banyo ile yatak odasının diğer mekanlardan ayrı biçimde çözülmesi ve kullanılması tercih edilmektedir (P37, P38, P39, P40, P41).

Yerel konutlarda olduğu gibi odalar içerisinde yer alan yüklükler yeni konutlarda yatak holü veya yatak odalarında göze çarpmaktadır.

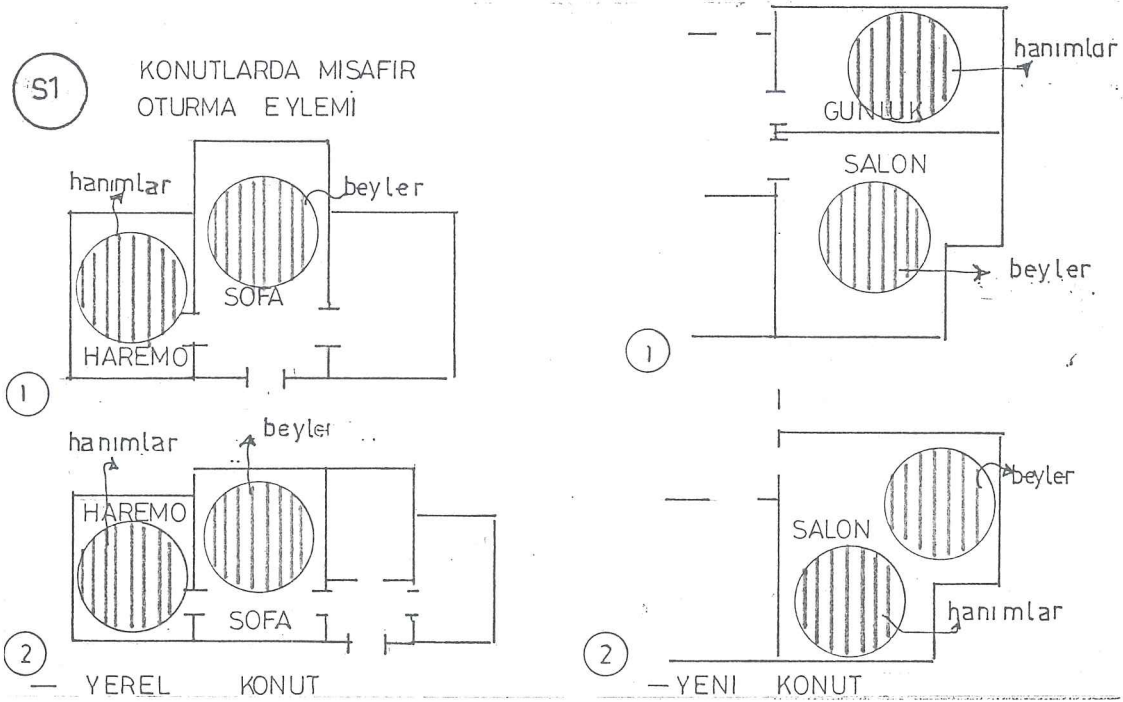
Kışlık yiyeceklerin saklanması için yerel evlerdeki (zerzemin) mekanı yeni büyük hacımlı konutlarda (kiler) olarak bu fonksiyonu yerine getirmeye çalışmaktadır (P41).

2.2.4.3. Mekan Kullanımına Etkileri

Yerel evlerde (sofa=misafir ve toplanma odası) fonksiyonu günümüz evlerinde (salon, günlük) yerine getirmektedir.

Yeni yerleşim konutlarında misafir odası olarak kullanılan salon konutun % 25-40 alanını kaplar. Aileler evlerine gelen misafirlerini bayram günleri, akşam toplantıları, vb. bu mekanda ağırlarlar.

Eski evlerde ailelerin toplanması halinde beyler sofada eşleri ise sofaya açılan harem odasında otururlardı. Günümüzde salonlar gerek teknolojik, gerekse imar yönetmeliklerinin yanısıra (kapalı çıkmalı binalarda) geçmişten kaynaklanan kadın ve erkeklerin ayrı oturma eğilimleri ile (L) tipinde çözümleri tercih edilmektedir. Aynı zamanda geleneksel oturma eğiliminden dolayı, beyler salonda, hanımlar günlük odada da otururlar (Ş1).

Şekil

Günlük ve salon mekanının gerektiğinde daha büyük kullanımları ya da ısıtılması için, ara bölme duvarları bazı konutlarda cemekanlı yapılmıştır.

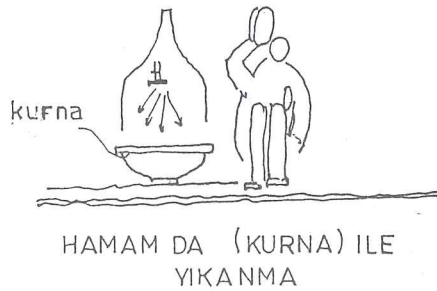
Yerel konutlarda avlu günlük yaşamın en önemli parçasını teşkil eder. Konut ile açık mekan ilişkisinin kurulduğu bu mekan, günümüzün çok katlı apartman konutlarında yalnızca balkon ile kurulmuştur. Ancak bu ilişki yeterli olmamaktadır.

Yeni konutlarda asıl yaşama mekanı olan salonun misafir için temiz tutulma endişesi vb. sorunlar, büyük pencere- li konutlarda ısıtma problemi vb. sorunlardan ötürü (günlük) odanın en çok kullanılan mekan olma özelliğini ortaya çıkarmıştır.

Yerel konutlarda (zerzem) togana geniş depolama özelliği olan mekanlardır. Yeni konutlarda yiyecek depolama mekanı- na genelde yer verilmemesi konut kullanıcılarının mutlak bal- konlarını kapatarak kiler olarak kullanma eğilimini arttır- mıştır (F24).

Yerel yerleşimde yıkanma eylemi genellikle mahalle ha- mamlarından karşılanmaktadır. Hamamların aile yaşamında önemi büyüktür. Ayrıca konutların yatak odalarında yüküklerin al- tında (Gusulhane-duş) yeri yıkanma, abdest alma ve islami geleneklerden dolayı evli çiftlerin gereksinimini karşılamak- tayıdır.

Günümüzün gelişen teknolojik olanakları ve nüfusun art- ması, banyo mekanının konutları içerisinde yer almasına ne- den olmuştur. Ancak yıkanma eylemi gerek hamam gerekse gu- sulhanelerde suyun başın üzerinden dökülmesi ile gerçekle- ştirildi. Günümüzde banyolarda yer alan boy küvetleri gelenek- sel yıkanma eylemine ters düşmekte, genelde içerisine (oturak koyularak) kazana doldurulan su ile suyun başın üzerine dö- külmesi biçiminde bu eylem gerçekleştirilmektedir (Ş1).

Şekil

2.2.4.4. Konut Strüktürüne Etkileri

Yerel konutlarda pencerelerde kullanılan, kemer ve dolu boş oranı günümüz apartmanlarında ve konutlarında, gerek mimarlar, gerekse mal sahiplerince uygulanan yapı biçimleridir.

Yerel evlerde sofa ve odalarda kullanılan duvar kaplaması (zarlar) yeni konutlarda lambri olarak konutun giriş hollünde kullanılmaktadır.

Yine yerel konutların arabest motifli göbek tavan elemanı, yeni evlerde avize altlı olarak süslemeli ahşaptan yapılan motifler ile sık kullanılan elemanlardır (F86, F87).

Eski sofalarda yer alan şerbetlik (vitrin) günümüzde cemekanlı vitrin dolapları biçiminde değişmiştir.

Yerel evlerde evi dış etkenlere karşı koruyan demir ya da ahşap kapı yeni yerleşimde apartman konutlarında bile gerek emniyet, gerek konuta giriş elemanının yerel evlerde olduğu gibi zengin bir imaj yaratması eğilimi ile metalden üzeri ahşap motiflerle işlenerek, yağlı boya ile boyanmış biçimde kullanılmaktadır (F88, F89).

F 86

F 87

F 89

F 88

2.2.5. Yerel ve Yeni Yerleşim Bölgesi Anket ve Değerlendirilmesi.

KAYSERİ DEVLETLERİ DESKİ YERLEŞİM BÖLGESİ ANİT İYÜ

MAHALLESİ HİÇLİ KESİM CADDE SOKAK GÖKBE KAPI NO 11.

konutun niteliği	oda sayısı (2)	alanı (112.)m ²	ısınma (sabah.)
konutun yapısal niteliği	betonarme (2)	yığma (x)	aşap () taş (x)
Kayserilimisiniz ?	—		
kac çocuğunuz var	7		
evinizde ailenizin dışında başka kişiler varmı	1		
daha önce nerede oturdunuz.	NİDE - AKSARAY. KİMBET. KŞÜ		
neden buraya taşındınız?	ADAZI KALMADIĞI İÇİN.		
aile reisinin çalıştığı iş kolu:	İşportacı.		
ailede eğitim gören kişi sayısı	ilkokul (3)	ortaokul lise ()	yüksekokul ()
sikayet ve istekleriniz.	DAM AKIYOR - KİŞİ SÖZÜK OLUYOR.		
yeni yerleşime gitmek istermisiniz? neden?			
ne tür konut da oturmak isterdiniz?	istemedim.		
oturmayı düşündüğünüz konutu anlatabilirmisiniz?	kat adedi (1) hangı kat da oturmak istersiniz (1) bahçeli (x) bahçesiz () avlu ()	oda adedi (4) konut yönü (1) konut alanı (120)m ² ısıtma soba kalorifer (x)	İSTEKLER : BU AD 200.2 BAKÇE ŞEHDE YAKIN, İŞİMİD GELSİNİ TEDLİK SATIŞI İÇİN UFAK DEPO OLUNU.

KAYSERİ DEVLETİ DEKİ YERLEŞİMİ BÖLGESESİ ANKETA FORMU	
MAHALLESİ PSMETPAŞA CADDE	SOKAK : DUDAK KAPI NO 6
konutun niteliği	oda sayısı (3.) alanı (130) m ² ısıtma (soba,)
konutun yapısal niteliği	betonarme () yığma (x) ahşap () taş (x)
Kayserilisiniz ?	—
kaç çocuğunuz var	2 -
evinizde ailenizin dışında başka kişiler varmı	KARDEŞİNİZ FİY
daha önce nerede oturdunuz.	NEZEHİD.
neden buraya taşındınız?	İŞ BULDUM.
aile reisinin çalıştığı iş kolu:	YALI STEKESİ İZCİLİĞİ.
ailede eğitim gören kişi sayısı	ilkokul () ortaokul lise () yüksekokul ()
sikayet ve istekleriniz.	DUVAR SIVALARI DÖKÜLÜYOR - BAŞDELELER TÖBÜYOR - ISITMA ZORLUYOR.
yeni yerleşime gitmek ister misiniz? neden?	İSTEDİM. YOKADAKİ ZORLUKLAR.
ne tür konut da oturmak isterdiniz?	İADETMEZ YETERLİ HULLANMAGLI KAPUZ OLSUN.
oturmayı düşündüğünüz konutu anlatabilirmisiniz?	kat adeti (1) oda edeti (3) İSTEKLER : YETERLİ F0 hangi kat da oturmak istersiniz (-) konut yönü (50) ES. ÇEŞİTLİ bahçeli (5) bahçesiz () konut alanı (40) m ² ELSUNO - - avlu () ısıtma soba (x) kalorifer ()

KAYIYI ALANIN DEĞERLENDİRİLMİŞ YERLEŞİM BÖLGESİNİN ANKETE DÖKÜMÜ	
MAHALLESİ: ÇAYIROVA CADDE SOKAK BÜYÜKMESE KAPI NO 15-	
konutun niteliği	oda sayısı (6) alanı (120)m ² isinma (saba.)
konutun yapısal niteliği	betonarme () yığma (x) ahşap () taş (x)
Kayserilimisiniz ?	HANID..
kac çocuğunuz var	7
evinizde ailenizin dışında başka kişiler varmı	-
daha önce nerede oturduunuz.	6 YIL ÖNCE ERZURUMDAN BURAYA TAŞINDIK.
neden buraya taşındınız?	İŞ ÇANAKLARI
aile reisinin çalıştığı iş kolu:	SABA. PENCİSİ
ailede eğitim gören kişi sayısı	ilkokul (2.) ortaokul lise () yüksekokul ()
sikayet ve istekleriniz.	Saba tutuyor - Dam akıyor. - Mutfak avluda - wc avluda. Banyo yok .. isinmiyor.
yeni yerleşime gitmek ister misiniz? neden?	istendim. rahatlıktan.
ne tür konut da oturmak istersiniz?	Müstakil Bahçeli
oturmayı düşündüğünüz konutu anlatabilirmisiniz?	kat adedi (1) oda ededi (4.) hangi kat da oturmak istersiniz (1.) konut yönü (KÜPFE) bahçeli (x) bahçesiz () konut alanı (100)m ² avlulu () bahçesiz () ısıtma () soba () kalorifer (x)
	İSTEKLER: Bahçede sebze. etkilik. Ağaç olsun. Havuzlu. Çimleneli

2.2.5.2. Yerel Yerleşim Anket Değerlendirmesi

Yerel yerleşim yapılarında, o dönemin gereksinimlerinin, aile yapılarının, yaşama biçiminin etkisi görülür.

Toplumun sosyo-kültürle, ekonomik ve teknolojik özellikleri ile işlevsel özelliği olan bu yapılar, zamanla toplumsal gelişme ile topluma ters düşen bir eskime sürecine girmişlerdir.

Yerel konutlarda aileler ataerkil yapıya sahiptir. Evlenen oğullar ve gelinlerden oluşmuş kalabalık bir aile topluluğu vardır. Evlenen oğulların ve ailelerin anne ve baba ile birlikte oturmasına elverişli idi. Çoğu evlerde aile ekonomisinde katkısı olan hayvan barınakları mevcuttu.

Dönemin ekonomik koşulları iyi olan kalabalık ailelerinde çocuklara bakacak ve ev işlerinde çalışan yardımcıları bulunurdu.

Toplumdaki sosyal-ekonomik ve teknolojik değişmeler, sosyal çevreden ve yapay çevrelerde değişikliklere neden olmaktadır (182).

Sosyal çevrenin ve bağlı olarak yapay çevrenin değişmesi eski konutlarda fonksiyonel eskimelere neden olmuştur.

Yerel yerleşim eski canlılığını kaybederek köhnemeye bırakılmıştır. Yaşantı yeni yapılarda canlılık kazanmış gelir düzeyi artan kişiler yeni yerleşime geçmeye başlamıştır.

Anketlerden de anlaşılacağı gibi eski yerleşimde yaşayanların büyük bir çoğunluğu konutlarından memnun değillerdi. Yeni yerleşime karşı büyük bir özlem duyamamaktadırlar.

Konutların pek çoğu eskimiş ve yetersiz bir durumda -
dırlar. Yerleşimi paylaşanların çoğunluğunu ekonomik duru-
mu oldukça yetersiz dışardan göç eden ve kira ile oturan ai-
lelerden oluşmaktadır.

Damların akması, banyonun bir çok evde olmayışı, mut-
fağın yetersiz ya da avlunun bir köşede yer alması, ısınma
problemi, planlamaya dönük şikayetleri artırmıştır. Ayrıca
ulaşım, kanalizasyon ve sosyal bakımdan da buraların alt se-
viyede olması şikayetleri arttıran unsurlardır.

2.2.5.3. Yeni Yerleşim Bölgesi Anketleri

İKAYŞEHLERİ DEVLETLERİ (YENİ) YERLEŞİM BÖLGESİ ANKARA İLİYÜ

MAHALLESİ KULCASAĞI

CADDESİ FARUK

SOKAĞI

KAPI NO /

ADI AHMET
 SOYADI YILMAZTÜRK
 MESLEĞİ TOZNAÇI

YASI : 18
 ÖĞRENİMİ M. Lise
 AİLE FERT SAYISI 4

OTURMAKTA OLDUGU KONUT
 kat adedi (6) yönü : L-D
 konut adedi (24) mahal adedi : 4
 alanı (120) bahçesi var () yok ()

YAŞAMAK İSTEDİĞİNİZ KONUTUN

AZ KATLI ()

COK KATLI ()

TURU: BAHÇELİ BAHÇESİZ

tek ev () konut adedi (1)
 ikiz ev () konut alanı (144)
 sıra ev () yönü
 duplex () ısınma sobalı ()
 avlulu () kaloriferli ()
 merkezi ısıt ()

TÜRÜ BAHÇELİ BAHÇESİZ

nakta apt () konut adedi ()
 blok apt () konut alanı ()
 kat adedi () yönü
 hangi kat da ısınma sobalı ()
 oturmak istersiniz () kaloriferli ()
 merkezi ısıtma ()

KONUTUNUZDA YER ALMASINI İSTEDİĞİNİZ MAHALLER

MAHAL ADI (M²) (YONÜ)

giris holü (3) (-)
 mutfak (10) (Bath)
 gunluk (20) (Banyo)
 kiler (8) (-)

salon (yasama) (35) (G. Bath)
 anne baba yatak odası (25) (Duşlu)
 çocuk y od (1) (Duşlu)
 çocuk y od (2) (-)
 çocuk y od (3) (-)

lav wc (4) (-)
 banyo (5) (-)
 balkon (4) (Bath)

KONUTUNUZUN GİRİŞ HÜLİNDEN HANGİ MAHALLERE

DİREK ULAŞMAYI İSTERSİNİZ.

mutfak () anne baba ()
 lav wc () yatak od ()
 gunluk () çocuk y od ()
 salon () çocuk y od ()

KONUTUNUZDA HANGİ MAHALLERİN MAHREM OLMASINI İSTERSİNİZ.

mutfak () anne baba od () kiler ()
 lav wc () yatak od () banyo ()
 gunluk () çocuk y od ()
 salon () çocuk y od () balkon ()

KAYSIYERİ DEVLETİ (YENİ) YATIRILMASINI İSTEDİĞİNİ ANKET FORMU

MAHALLESİ FEVZİ GÖKMEK MAH. CADDESİ SİVAŞ CAD. SOKAĞI KAPI NO 95/17

ADI ÜMER
SOYADI TAHTASAKAL
MESLEĞİ TİCARİETYAŞI : 29
ÖĞRENİMİ ÜNİV.
AİLE FERT SAYISI 3OTURMAKTA OLDUGU KONUT
kat adeti (8) yönü : Kuzey
konut adeti (32) mahal adeti : 4
alanı (100) bahçesi var () yok (✓)

YAŞAMAK İSTEDİĞİNİZ KONUTUN

AZ KATLI (✓)

COK KATLI ()

TURU: BAHÇELİ BAHÇESİZ

tek ev () () konut adeti (1)
ikiz ev () () konut alanı (300)
sıra ev () () yönü : KUZEY-GÜN. DOĞU BAHÇE
dublek () (✓) ısınma sobalı ()
avlulu () () kaloriferli (✓)
merkezi ısıt ()

TURU: BAHÇELİ BAHÇESİZ

nakla apt () () konut adeti ()
blok apt () () konut alanı ()
kat adeti () yönü
hangi kat da ısınma sobalı ()
oturmamak istersiniz () kaloriferli ()
merkezi ısıtma ()

KONUTUNUZDA YER ALMASINI İSTEDİĞİNİZ MAHALLER

MAHAL ADI (M²) (YÖNÜ)giris holü (15) () salon (yasama) (70) (Gün-Doğru -
mutfak (20) (Bahç) anne baba yatak odası (50)
günlük (10) (Kuzey) çocuk y od (1) (Doğu)
kiler (10) (Kuzey) çocuk y od (2) (Doğu)
çocuk y od (3) ()lav wc (5) ()
banyo (15) ()
balkon (20) (Bahç)

KONUTUNUZUN GİRİŞ HOLLİNDEN DİREK ULAŞMAYI İSTERSİNİZ.

mutfak (✓) anne baba () kiler (✓)
lav wc (✓) yatak od () banyo ()
günlük () çocuk y od () balkon ()
salon (✓) çocuk y od ()

HANGİ MAHALLERE

KONUTUNUZDA HANGİ MAHALLERİN MAHREM OLMASINI İSTERSİNİZ.

mutfak () anne baba od (✓) kiler (✓)
lav wc () yatak od (✓) banyo (✓)
günlük () çocuk y od (✓) balkon ()
salon () çocuk y od (✓)

İKÂNSİZLERİ DEVLETERİ (YENİ) YERLEŞİMİ BÖLGESİ ANKARA TÖRYÜ

MAHALLESİ Yanıköş Sokakı CADDESİ Nuhacıbey SOKAĞI KAPI NO 45/5

ADI Fazıl YAŞI 31
SOYADI Canbulut ÖĞRENİMİ Yüksek okul
MESLEĞİ Muk. Yek. Müh. AİLE FERT SAYISI 08rt

OTURMAKTA OLDUGU KONUT : Güney - Kuzey
kat adedi (5) yönü mahal adedi : 5
konut adedi (13) bahçesi var () yok (X)
alanı (80)

YAŞAMAK İSTEDİĞİNİZ KONUTUN

AZ KATLI (X)

ÇOK KATLI ()

TURU:	BAHÇELİ	BAHÇESİZ
tek ev ()	()	konut adedi (100)
ikiz ev (X)	()	konut alanı (125)
sıra ev ()	()	yönü Doğu - Güney
duplex ()	()	ısınma sobalı ()
avtulu ()	()	kaloriferli ()
		merkezi ısıt (X)

TÜRÜ	BAHÇELİ	BAHÇESİZ
halkta apt ()	()	konut adedi ()
blok apt ()	()	konut alanı ()
		yönü sobalı ()
		ısınma kaloriferli ()
		merkezi ısıtma ()

KONUTUNUZDA YER ALMASINI İSTEDİĞİNİZ MAHALLER

MAHAL ADI (M²) (YÖNÜ)

giris holü (5)	()	salon (yasama) (30)	(Kuzey - Batı)	lav wc (5)	(Batı - Kuzey)
mutfak (12)	(Kuzey - Batı)	anne baba yatak odası (12)	(Güney)	banyo (5)	(Batı - Kuzey)
günlük (20)	(Güney)	cocuk y od (1)	(Güney - Doğu)	balkon (10)	(Güney)
kiler (6)	(Kuzey)	cocuk y od (2)	(Güney - Doğu)		

KONUTUNUZUN GİRİŞ HOLLUNDEN HANGİ MAHALLERE

DİREK ULAŞMAYI İSTERSİNİZ.

mutfak (X)	anne baba od (X)	kiler ()
lav wc (X)	yatak od ()	banyo ()
günlük (X)	cocuk y od ()	balkon ()
salon (X)	cocuk y od ()	

KONUTUNUZDA HANGİ MAHALLERİN MAHREM OLMASINI İSTERSİNİZ.

mutfak ()	anne baba od (X)	kiler ()
lav wc ()	yatak od (X)	banyo ()
günlük ()	cocuk y od ()	balkon (X)
salon ()	cocuk y od ()	

2.2.5.4. Yeni Yerleşim Anket Değerlendirmesi

Yeni yerleşimde zamanla sosyal çevrede meydana gelen değişimler, evlenen çocukların ayrı oturmak istemeleri (aile tipinin değişmesi) ekonomik koşulların değişmesi, nüfusun artması, sosyal çevreyi değiştirmiştir. Artan konut ihtiyacı yeni yerleşimi oluşturmuştur.

Toplumdaki sosyal, ekonomik, ve teknolojik değişimler, sosyal çevrede ve yapay çevrede değişikliklere neden olmaktadır.

Sosyal çevredeki bu değişim, nüfusun artması, artan konut ihtiyacının karşılanması için yerel yönetim, yasalar ve imar planları doğrultusunda yapılaşmaya izin vermiştir.

Bu yapılaşma yerel dokudan farklı bir biçimde gelişmiştir. Yerel dokudaki yapılaşma, genelde kişi mülkiyetine ve kararına bağlı olduğundan organik bir doku oluşumu ortaya çıkmıştır. (Sokakların yapısı, çıkmaz sokaklar ve bunun gibi).

Ancak yerel yerleşimde kişi ya da kamu mülkiyeti üzerinde, kent planlanmasında verilmiş kararlar önemlidir. Gelişen teknolojik ve ekonomik yapı rant değerinin artması kişi ya da kurumların imar planları doğrultusunda mümkün olduğunca yapılaşma hakkının sonuna kadar kullanımını doğurmuştur.

Bunun sonucunda kent merkezi ve yakın çevresinde rantın yüksek olması sonucu çok katlı yapı üniteleri oluşmuş, apartmanlaşma olarak ülkemizde bilinen bu yapıları insanlar paylaşmışlardır.

Çok katlı yapılar, yaşayan ailelerin sosyal çevre, ve açık mekanlar ile ilişki kurmasını zayıflatmıştır. Ayrıca ortak kullanımlarda sorunların çıkmasına neden olmuştur.

Yeni yerleşimde konut içi kullanımı ve konfor düzeyinin rahat olmasına karşın, anketlerden de anlaşılacağı gibi bu konutlarda yaşayanlar (sosyal sorunlar ve açık mekanlara duyulan özlemden dolayı) müstakil ev tipini tercih etmektedirler.

Ayrıca iklimsel özelliklerinden dolayı, yaşama mekanlarına güneşin girmesi, konutta yer alan mekanların rahat, kullanışlı olmaları ile mahrem anlayıştan ötürü günlük ve gece mekanlarının ayrılması tercih edilen unsurlardır.

BÖLÜM 3 - KAYSERİ İLİNDE KONUT ALANI VE TASARIMINI ETKİLEYEN DOĞAL FAKTÖRLERİN ARAŞTIRILMASI

3.1. DOĞAL FAKTÖRLER

3.1.1. İklim Elemanları

3.1.1.1. Sıcaklık

Kayseri'de iklim, kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları sıcak ve kurak geçer.

İl, yarı kurak (step) bir iklime sahiptir.

İklim yaz aylarında olsun, kışın olsun yüksek yerlerde daha sert, düzlük yerlerde daha yumuşaktır. Erciyes dağı Kayseri ikliminin çevre illerden ayrı bir özelliğe götürür (183). Daha çok kışın şehir diğer illerden soğuk olur. En düşük sıcaklık ocak ayında -32.5°C 'dir (184).

Kış aylarında sıcaklık ortalaması Aralık, Ocak ve Şubat (0°C) seyrederken, yaz aylarında bu hayli yükselir. En yüksek sıcaklık Temmuz ayında 40.7°C 'dir. (185).

İl'de yıllık ortalama sıcaklık 10.8°C 'dir.

3.1.1.2. Yağış

Kayseri'nin merkez ilçede yıllık yağış ortalaması 366 mm. dir. En çok Mart, Nisan ve Mayıs aylarında yağış almaktadır. Yağışın en az olduğu aylar ise Haziran, Temmuz ve

(183) Kayseri Meteoroloji Bölge Müdürlüğü.

(184) Kayseri İmar Planı Araştırması, 1986, S.29.

(185) Dünden Bugüne Kayseri, S.105.

Ağustos' tur. Nisan ayı ortalarında başlayıp Mayıs ortalarına kadar devam eden (Kırk ikindi) yağmurları bol bereket getirir (186).

Kayseri'de yıllık ortalama 20 gün kar yağar, şehrin karla kaplı gün sayısı yılda 38 ila 40 günü bulur. Bazılarında yağan kar genellikle kalkmış olur.

3.1.1.3. Rüzgarlar

Hakim rüzgar yönü kuzeybatı, en şiddetli rüzgar ve fırtınalar güney ve güneydoğu rüzgarlarıdır. Bu rüzgarlar yılın Aralık, Ocak, Şubat aylarında 158 km/saatte eserek tahribat yaparlar (187).

Ayrıca kente hakim olan Erciyes'ten devamlı gelen dağ rüzgarları da vardır (188).

3.1.1.4. Meteorolojik Ortalamalar

Günlük Ortalama Sıcaklık	: 11 °C
Ortalama En Düşük Sıcaklık	: 30.9 °C
Ortalama En Düşük Sıcaklık	: -6.6 °C
Soğuk ve Sıcaklık Arası Fark	: -32.5 °C
Günlük Ortalama Nisbi Nem	: % 64
En Düşük Nisbi Nem	: % 6 (Ağustos ayında)
Ortalama Yıllık Yağış	: 366.5 kg/m ²
En çok yağış	: 525 kg/m ² (1968 de)
En düşük yağış	: 265 kg/m ² (1952 de)
Günlük ortalama rüzgar	: Kuzeybatı'dan 129 km/saat
En yüksek rüzgar	: Güneydoğu'dan 162 km/saat

12 Şubat 1969

(187) *Dünden Bugüne Kayseri*, S.106.

(188) *Kayseri Meteoroloji Bölge Müdürlüğü*.

Aylar

Meteorolojik OCAK ŞUBAT MART NİSAN MAYIS HAZİRAN TEMMUZ AĞUSTOS EYLÜL EKİM KASIM ARALIK YILLIK

Elemanlar

Ortalama Sıcaklık	-2.1	0.0	4.5	10.5	15.3	19.2	22.5	22.0	17.1	11.6	5.5	0.6	10.6
Ortalama Yük.	4.2	6.0	10.8	17.4	22.7	27.0	30.6	30.8	26.3	20.5	13.6	7.0	18.1
Sıcaklık (°C)	-6.8	-5.3	-1.7	2.6	6.8	9.5	11.4	10.9	6.8	3.1	-0.6	-4.1	2.7
Ortalama Nem %	77	75	70	64	62	56	50	49	55	65	75	78	64
Ortalama Yağış Miktarı (nem)	36.7	35.6	39.5	53.6	46.7	38.2	6.9	6.9	16.4	21.7	30.0	36.2	368.6
Ortalama Kar Yağışlı Gün Sayısı	6.4	5.5	3.8	0.5	-	-	-	-	-	-	1.0	3.9	21.1
Ortalama Karla Örtülü gün sayısı	15.2	11.2	4.2	0.4	-	-	-	-	-	-	1.6	7.3	40.1

Ortalama açık günler	:	105
Ortalama bulutlu günler	:	185
Ortalama kapalı günler	:	75
Ortalama kar yağışlı günl.:		20
Ortalama sisli günler	:	17
Ortalama donlu günler	:	130
Ortalama kırılgılı günler	:	60
Ortalama fırtınalı günler	:	23
Ortalama toprak sıcaklığı	:	14 °C (189)

3.1.2. Kayseri İklim Bölgesinin İrdelenmesi

Ülkemizdeki farklı iklim bölgelerine göre konut alanı ve tasarımı kriterlerini Doç.Dr.Mesut Ayan'ın araştırmaları dikkate alındığında ;

1. Soğuk iklim bölgesi
2. Ilıman iklim bölgesi
3. Akdeniz iklim bölgesi
4. Sıcak-kuraklık iklim bölgesi
5. Sıcak-rutubet iklim bölgesi

olarak beşe ayırabiliriz.

Konut alanı ve tasarımına yardımcı olmak amacı ile yapılan bu düzenleme ve tablolar Kayseri iklim verileri dikkate alınarak ilin bölge Meteoroloji Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler ve tartışmalar sonucunda Kayseri'nin (yarı-kurak) yazlarının sıcak ve kurak, kışlarının yağışlı ve soğuk olması her iki sıcaklık farkının yıl bütünü içerisinde birbirlerine eşit sürelerle sahip olmaları nedeniyle (step) Akdeniz iklim özelliğine daha yakın bulunmuş, bu nedenle yazın sıcaktan, kışın soğuktan korunacak önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Ancak bu tablolardan sadece iklimsel veriler dikkate alınmaktadır. Tasarımcı çalışma alanı için tüm iklimsel verileri bulmak, arazinin konum durumu, hakim rüzgar yönünü güneşli ve gölgeli zamanları dikkate alarak tasarımını yapmak durumundadır.

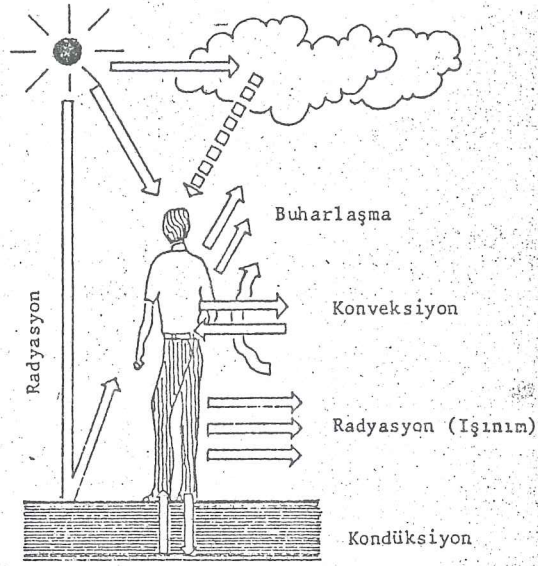
3.1.2. Yarı Kurak (Akdeniz İklim Bölgesi Konut Alanı

3.1.2.1. Konut Tasarım Kriterleri (191).

KONUT TIPLERİ	Kışın soğuk yazın da sıcak olması nedeniyle bu iki hava etkisini önleyici konut tipleri tercih edilmeli. Bitişik nizam, sıra evler doğu-batı doğrultusunda kullanılabilir. Yüksek ve masif binalar kullanıldığında bina derinliği kontrolü olmalı.
GENEL DÜZENLEME	Yazın ısı kazanmayı azaltıcı, kışın da ısı kaybını önlemek ana ilkedir. Yaz ve kış arasındaki ısı farklılıkları nedeniyle yapıda farklı mekanlar oluşturulmalı.
PLAN	İç ve dış mekanlar arasındaki ilişkiyi sağlayıcı plan tipleri geliştirilmeli. Genelde planlar güneşe açık ve batıya mümkün olduğunca kapalı düzenlenmeli. Yatak odaları doğuya, açık verandalar güneşe cephelemelidir. Optimum taban ısı kazancısını kontrol altında tutmak için gereklidir. Pencere küçük ve orta büyüklükte olmalı. Yazın ısıyı almamak, kışın yararlanmak ve de ısı kaybını azaltmak için.
FORM	Genelde doğu-batı doğrultusunda uzun fakat kompakt bina formları tercih edilmelidir.
ORİYANTASYON	En emniyetli ve dengeli oriyantasyon güneşe 22°C doğu yönünde açı yapan konumlardır.
İÇ MEKANLAR	Odalarda cephelemeleri ile derinlikleri arasında büyük farklılıklar olmamalıdır. Kışın güneş ne kadar gerekli ise yazın da etkisi o kadar az olmalıdır. Genelde yaz için güneşe bakan verandalar ve balkonlar bu iklimin belirgin özellikleridir.
RENKLER	Açık ve orta koyuluktaki renkler cephelemelerde kullanılabilir. Bu iklimin en belirgin rengi beyazdır ve yazın özellikle iyi bir ısı yansıtıcıdır. Orta koyuluktaki renkler güneşin az geldiği cephelemelerde kullanılabilir.

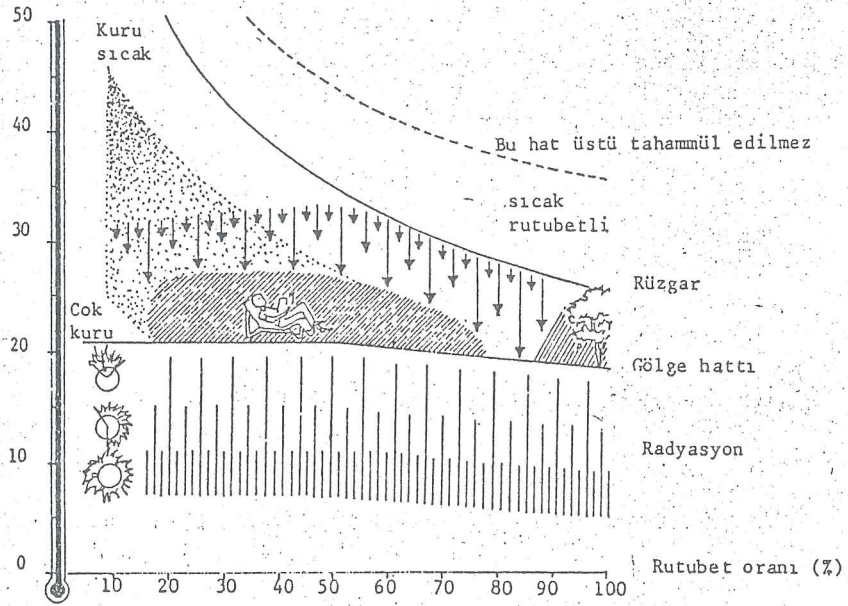
AKDENİZ İKLİM BÖLGELERİNDE KONUT ALANLARI TASARIM KRİTERLERİ

GENEL AMAÇLAR	Yazın sıcaktan, kışın soğuktan korunacak önlemler alınmalıdır. Kışın güneş ve radyasyondan yararlanmak için gerekli düzenlemeler yapılırken yazın da hava ceryanlarından yararlanıcı düzenlemeler yapılmalıdır.
KONUT ALANLARI SEÇİMİ	Güney ve Güneydoğuya bakan yamaçlar tercih edilmeli. Yamaçların orta ve üst kısımları rüzgara karşı önlemler alınma koşulu ile kullanılabilir. Yazın serin rüzgarlardan yararlanmaya çalışmalıdır.
ŞEHİR STRÜKTÜRÜ	Konutlar yazın serin hava akımlarından faydalanacak, kışın da soğuktan korunacak ve güneş alacak biçimde sokakla ilişkili olmalıdır. Şehir dokusu, kompakt bir karakterde olmakla beraber yazın serin rüzgarları içerilere alacak biçimde düzenlenmelidir.
UMUMİ / KAMU MEKANLARI	Umumi/kamu alanları minimum yürüyüş mesafesinde ve gölgeli alanlar olmalıdır. Buharlaşmayı artırıcı elemanlardan kaçınmak lazımdır.
PEYZAJ	Genelde su elemanından, ve akdeniz iklimine has bitki örtüsünden yararlanmak yararlıdır. Ancak çok yağışlı mevsimlerdeki yüzey suları için drenaj önlemleri alınmalıdır.
BİTKİ ÖRTÜSÜ	Kışın yaprağını döken gölge veren geniş ağaçlar tercih edilmeli. Böylece yazın gölge, kışın güneşten yararlanma olanağı sağlanır. Yeşil çim alanlar, guruplandırılmış gölgeli ağaçlar arzu edilir.

Şekil: 16 İnsan Vücudu ile çevresinde ısı değişimi

Kaynak : Konya, A.; Design Primer for hot climate S:26

Şekil:17 Victor Olgyay'in Bioklimatik Diyaqramı

Kaynak : Konya, A.; Design Primer For Hot Climate S:28

3.1.3. Bitki Örtüsü

Kent ve çevresindeki dağlık alanlar, fundalıklarla kaplıdır. Güneyindeki Eskişehir'in dağı mera ve sulanmayan bağlarla kaplıdır. Yer yer oluşmuş düzlükler çayır ve meralarla kaplıdır.

Ova kesimi genelde tarımsal kullanıma dönüktür. Ancak yeraltı suyu tuzluluk, taşlık gibi kısıtlayıcı faktörler nedeniyle bazı alanlar çayır ve mera niteliğindedir. Sarmıskanlı Suyu'nun islah edilerek kanala alınması ve sulama nedeniyle kültür arazisi oranında artış olmuştur. (194).

Görsel Değerler :

Planlama alanı içinde görsel bir yer olmamakla birlikte kentin hemen yakınındaki Gesi, Nize, Talas, Hisarcık gibi, gezi ve mesire yerleri ile kentin güneyinde 3916 m. yüksekliğindeki, Erciyes dağı eteklerinde bulunan Tekir Yaylası, Sarımsaklı Barajı, Bünyan, Pınarbaşı, Yahyalı, Karpuzbaşı şelalesi ve Develi yaylasındaki, Kuş cenneti adıyla anılan Sultan Sazlığı yöresel özellikleri olan alanlardır (195).

3.1.4. Jeolojik Yapı - Deprem

İller Bankası'ndan jeoloji mühendisleri Aysel Köksal ve Arset Artaş'ın 28.6.1986 günlü jeolojik etüd raporuna göre planlama alanının jeolojik durumu (Raporun tamamı ekte ve - rilmektedir).

Planlama alanında yer alan jeolojik formasyonlar :

Bazalt : (B)
Volkanik tuf : (Tf)
Alüvyon : (AL)

(194) İmar Planı Araştırma Raporu, S.43.

(195) İmar Planı Araştırma Raporu, S.31.

Bazalt formasyon volkanik faaliyetin son safhasını ve alanda bulunan diğer volkanik birimlerin en gencini gösterir. Diğer birimlerin üstünde örtü şeklinde küçük merccekler halindedir.

Şeker fabrikasının kuzey doğusunda bulunan tepedeki dar bir alanda bazaltlar bloklı yapı kazanmışlardır. Farklılık gösteren topografyada bu bloklarda kaya düşmesi ihtimali mevcuttur.

İnceleme alanında bulunan bazaltlar pek kalın olmadığı gibi mevzi olarak gelişmiştir. Son derece sert ve zemin yönünden sağlam olan bu ünite her türlü iskan yapılabilir. Ancak bu zeminde yapı yapmak zor ve pahalıdır.

Volkanik tuf : Geniş alanlara yayılmış özellikte alüvyon havzasının çevresinde bulunan sırt tepe ve yükseltilerde bulunur. İnceleme sırasında gözlenen tüfler değişiklikler göstermektedir.

Farklı zamanda farklı volkanizma şartlarında farklı tuf ve breş meydana gelmiştir.

Volkanik tuf, farklı bileşim ve farklı oluşum şartlarında meydana geldiği için çok çataklıdır. Kazılar sırasında tuf blok ayrılır. Sedimentasyon havzasının kuzey ve güney kanatlarında bir takım zonal kırılmalar meydana gelmiştir. Kuzeyinde ve güneyindeki bu faylar ve ortadaki bloğun çökmesi sonucu meydana gelen grabende Kayseri il merkezi bulunmaktadır. Sedimentasyonun tufün aşınmasıyla meydana geldiği bilinmektedir. Çökme derinliğinin 350-400 metre olduğu yapılan sondaj verilerden anlaşılmaktadır.

Alüvyon : Kayseri ovası (Sarmısaklı ovası) Orta Anadolu'nun Kızılırmak havzasının bir bölümünü teşkil eder. Daha önce bahsi geçen bazalt ve tüflerin aşınmasıyla oluşan bu ova vol-

kanik kökenli ince taneli ve kırıntılı birimlerden meydana gelmiştir. Çok sayıda açılan sondajlar sayesinde bu sedimentasyon havzasının 350-400 m. kalınlığında olduğu öğrenilmiştir. Volkanik faaliyet kuaterner zamanında da devam etmiştir.

Yapılan sondajlardan volkanik seviyelerin kuaterner yaşlı alüvyon içinde ara katman olarak bulunduğu anlaşılmaktadır. Ova içinde yapılan sayısız sondajlar hakkında yeterli bilgi vermek için aşağıdaki korelasyon yapılmıştır.

Sondaj kuyu derinlikleri 10-317 metreler arasında değişmekte olup, genellikle 100-150 m. arasındadır. Ova kenarında 1-2 metre civarında tüfe girilmektedir. Çanak merkezine yaklaştıkça dolgu artmakta, 350 metreyi bulmaktadır. Bütün dolgu malzeme serbest yer altı suyu ihtiva eder. Kara sazlık bataklık sahasında ise kalın kil tabakasının mevcudiyeti kuyulardaki artezyen özelliğinin sebebidir.

Su Durumu :

Kayseri il merkezi ile civarı geniş ve kalın bir depolama havzası şeklindedir. Ovanın yaklaşık kuzey ve güney kenarında iki önemli fay ve ortada bir önemli çöküntü meydana gelmiştir. Bu çöküntüde neojen ve kuvaterner yaşlı volkanik ve sedimenter kayalar bulunur.

Yapılan araştırmalar sonucunda bu havzada yaklaşık 400 metre kalınlığında kum, çakıl, kil, tuf ve bazalt bulunur. Yapılan araştırmalar kara sazlık mevkiinde ise 100 metre kalınlığında bir kil tabakasının olduğunu göstermiştir. D.S.I. ce açılmış yaklaşık 100 adet kuyu mevcuttur. Sondaj kuyularının derinlikleri 10-317 metre arasında değişmektedir.

Statik su seviyeleri 2.5 - 30 m. arasındadır. Yukarıda bahsi geçen birimlerde D.S.I. tarafından yapılan sondajlardan bol su alınmaktadır. Burada en önemli akifer Sarmısaklı

olarak anılan ovada birikinti konileri, kul, çakıl seviyeleridir.

Kayseri'de güneyinde yamaç molojları ve birikinti konileri gelişmiştir. Bu gibi formasyonlarda killenler çoğu kez kama ve mercek şeklinde mevzi olarak gelişmiştir. İstisna olarak kilin kara sazlık bataklığında kalın olduğu görülmüştür. 100 m. kalınlığındaki bir kilin mevcudiyeti yer altı suyunu baskı altına almıştır. Bu sebeple bu alanda kuyular artezyendir.

Yukarıda da belirtildiği gibi su taşıyan birimler kum, çakıl, volkanik tuf ve bazaltlardır. Yer altında bulunan bu büyük rezerv de yine yukarıda sayılan birimler tarafından beslenmektedir.

İnceleme alanında bir çok dere ve derecik vardır. Bunun yanında yükseltilerden inen sel suları, mecraları vardır. Çevrede büyük yağışlar olmaktadır. Biriken ve taşkın yapabilen sulara karşı D.S.I. tarafından önlen alınmıştır.

Zemin Durumu :

Alüvyon (AL) olan yerler genellikle yumuşak, kum, çakıl ve killerden ibarettir. Bu birimler genellikle yer altı suyu bakımından zengindir. Bundan dolayı bu tip zeminde ağır ve çok katlı inşaat yapılmak isteniyorsa zemin emniyet gerilim deneyleri yapılarak temel tiplerine karar verilmelidir.

Volkanik tüfler (Tf) değişik kaynaşma, sertleşme ve yataklanma gösterir. Genelde volkanik tüfler zemin yönünden sağlamdır. Ancak güney batıda dar bir alanda çok yumuşak olan tüfler sularla da parçalanarak akıcı özellik kazanmışlardır. Doğuda zemin yapısı olan aglomeralar ise çok sağlam ve yerleşime uygun niteliktedir.

Bazalt formasyon (B) : Çok kaynaşmış camsı bir yapıya sahiptir. Çok sert ve sağlamdır. Harfiyat zorluğu bulunmaktadır. Küçük Hacı Tepe ve Kıba Tepesi eteklerinde muhtemel kaya düşmesi tesbit edilmiştir.

Deprem Durumu :

Kayseri ve çevresi Türkiye deprem haritasına göre 2. derece deprem bölgesinde bulunmaktadır.

Kuzeyde ve güneyde bulunan fayların mevcudiyeti bölgeye ayrıca deprem yönünden büyük hassasiyet kazandırmaktadır. Bu nedenle tüm yapılarda deprem yönünden gerekli önlemlerin alınması ve afet bölgelerinde alınması gerekli tüm tedbirlere uyulması gerekmektedir (198).

SONUÇ VE ÖNERİLER

1) Kayseri ve çevresindeki hakim yükseltilerde ve ekli jeolojik haritada (Tf) olarak işaretli alanlarda zemin neojen yaşlı tüf, breş ve andezitlerden meydana gelmiştir. Breş ve andezitler daha çok doğuda Atlas Halı Fabrikası ve Argıncık civarında, tüfler ise kuzeyde ve batıda yayılım gösterirler.

Bu birimler zemin özellikleri açısından yerleşmeye uygundur. Ancak, Ambarköyü güneydoğusunda dar bir alanda tüfler yumuşak ve dağılır bir özellik kazanmıştır. Bu kesim iskan harici bırakılmalıdır.

2) Ekli haritada (B) olarak işaretli alanlarda zeminde bazaltlar bulunmaktadır. Tüfler üzerinde bir örtü halinde bulunmuşlardır. Çok sağlam olan bazaltlar harfiyat zorluğu dışında zemin olarak yerleşilebilir özelliktedirler. Şeker Fabrikası tesislerinin bulunduğu tepenin (Kıba) doğu yamacın-

da eğimin çok fazla olduğu dar bir alanda bazaltlar bloklar halinde askıda görülmüştür. Bu kısım kaya düşmesine karşı yapılaşmaya kapatılmıştır.

3) Şehrin büyük bir kısmının kurulmuş olduğu alanlar ile çevre düzlüklerde zemin neojen ve kuaterner yaşlı volkanik ara katmanlı sedimentlerden meydana gelmiştir. Görsel kırıntılı malzemeler kalın seviyeler meydana getirmiştir.

Yer altı su seviyesi 1 m ile 30 m. arasında değişmektedir.

a) Alüvyonda yapılacak ağır ve çok katlı inşaatlarda zemin emniyet gerilim tecrübeleri yapıldıktan sonra karar verilmelidir.

b) Temellerde yer altı su seviyesi gözlenerek su basman seviyesinin yer altı su seviyesi dikkate alınarak yüksek tutulması icab eder.

4) Kayseri ve çevresi 2.derece deprem bölgesindedir. Çevrenin jeolojik ve tektonik yapısı da dikkate alınarak yapılar da deprem yönetmeliğine uyulması gerekmektedir (194).

3.1.5. Jeomorfolojik ve Topografik Yapı

Yer Şekilleri :

Kayseri ile arazisi, İç Anadolu'nun güney bölümü ile Toros dağlarının birbirine yakınlaştığı bir yerdedir. Ülkenin en yüksek dağlarından biri olan Erciyes dağı (3196 m) il arazisinde ovalar arasında tek başına yükselir. Erciyes dağı yakın bir geçmişte sönmüş bir "küme volkan" dır. Çevre - sindeki Kayseri ve Develi ovaları ile 1200 m. yüksekliğindeki platolar arasındadır. Kayseri ilinin diğer dağları Sıra dağlar biçiminde, kıvrımlı ve kırılmalara uğramış bir yapı gösteren yüksekliktedir.

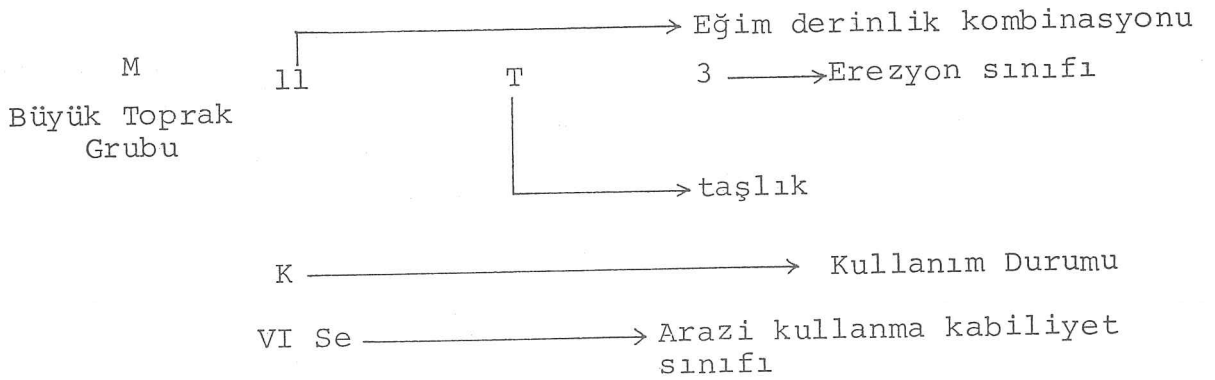
Kayseri ilinde büyük ovalar vardır. Erciyes'in kuzeyindeki ova "Kayseri Ovası" adı ile anılır. Batı bölümündeki Anbar ovası ve Karasazlık düzlükleri ile birlikte 750 km² kadar yer tutan geniş bir ova, bir tektonik çöküntü yeridir.

Alüvyonların kalınlığı 20-30 m. yi bulur. İlin bir başka ovası Erciyes'in güneyindeki Develi ovasıdır.

Kayseri arazisinin bazı yüksek düzlükleri ova ve dağların çevresindeki akarsularla derin yarılmış platolar görünümündedir. Ayrıca, plato biçimi almış havzalardan Uzunyayla ile Zamantı Teknesi'de Kayseri'nin önemli ve geniş yer tutan yeryüzü şekillerindedir. (196).

3.1.6. Toprak Yapısı

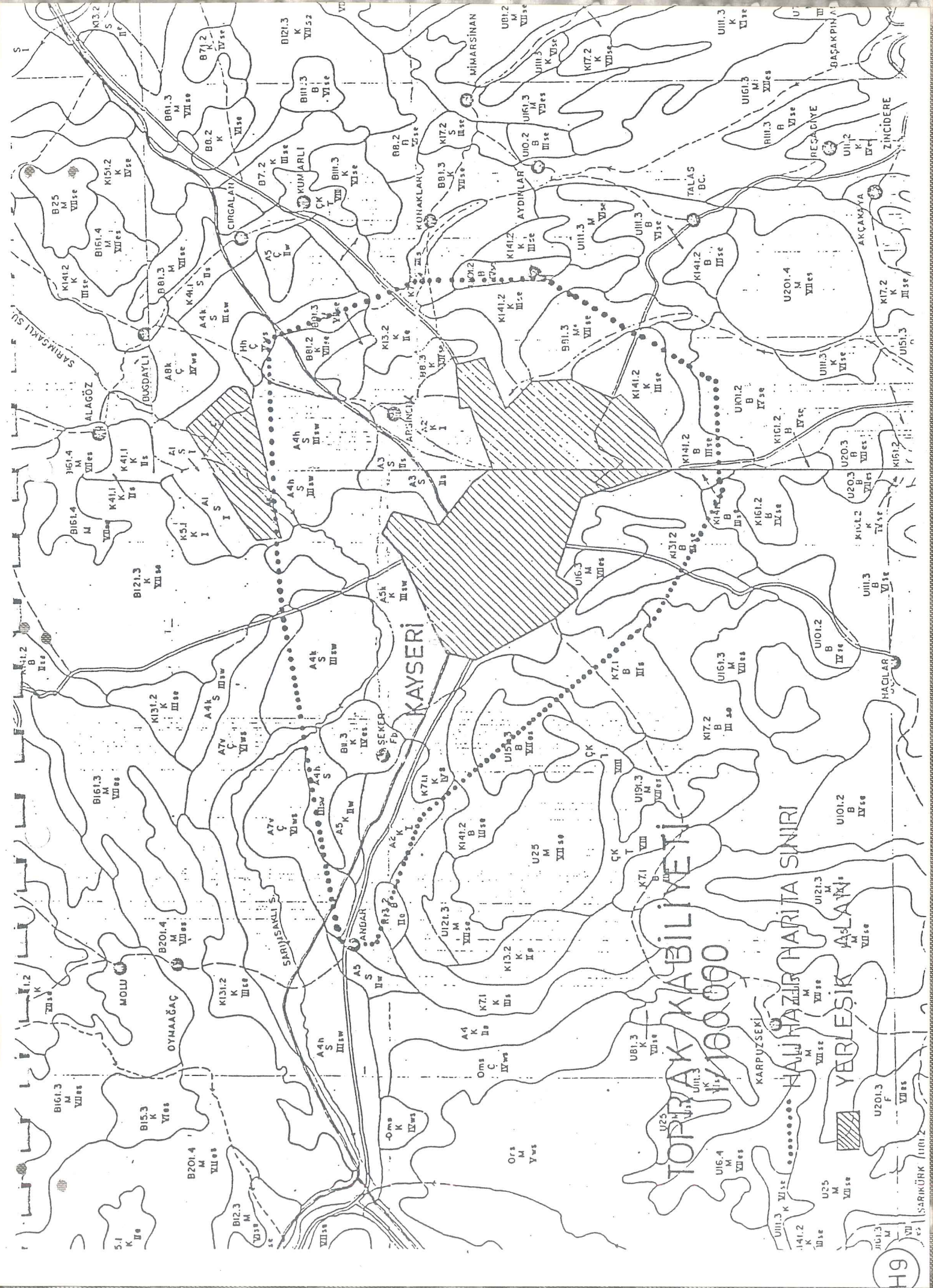
Halihazır harita alanındaki toprakların dağılımı (H9)

(Kaynak : Kayseri ili toprak kaynağı envanter raporu, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı).

A5 K.K. III.SW : Kentin kuzey ve batısında görülür. Yetersiz drenajı orta bünyeli hafif tuzlu alkoli toprak, topografya ve yüzey akıma ait şiddetli tehdit faktörlerine sahip olan üçüncü sınıf nadaslı kuru tarım arazisidir.

(196) İmar Planı Araştırma Raporu, S.28.

STOPRAK KABİLİYENİ
1/100,000

A2 K.I : Şeker fabrikası ve Anbar Köyünü kapsayan alanda görülür. İyi drenajlı orta bünyeli, ortada derecede bölgede yetişen her türlü bitkiyi yetiştirmeye elverişli iyi drenajlı olmuştur derin ve verimli arazidir.

K13.2 B II.e : Anbar köyünün altında hafif meyilde derin orta bünyeli her çeşit bitki yetiştirmeye elverişli bağ bahçe arazisidir.

B11.3 K. IV.es : Şeker Fabrikasının üstünde görülür. Orta meyilde sığ, şiddetli erozyonlu topraklar toprak derinliği, taşlılık ve meyil yönünden çok şiddetli tahditlere sahip olan nadaslı kuru tarım arazisidir.

A4 K S. II SW : Karpuzatan mevki civarında görülür. Yetersiz drenajlı ince bünyeli hafif tuzlu alkoli, yüksek taban suyu, yaşlılık gibi drenaj bozukluğu tahditi içeren sulu tarım arazisidir.

A7 v. Ç VI WS : Sarmisaklı suyunun kuzeyinde ince bünyeli tuzlu, meyil, toprak sağlığı gibi tahditlere sahip olan çayır arazisidir.

B12 t.3 K.VII Se : Orta meyilde çok sığ taşlı erozyonlu, toprak sağlığı, taş, kaya, meyil erozyonu gibi tahdit faktörlerine sahip olan nadaslı kuru tarım arazisidir.

A4 h S III SW : Erkilet hava üstünün altında ince bünyeli yetersiz drenajlı, toprak topografya ve yüzey akıma ait şiddet faktörlerine sahip sulu tarım arazisidir.

A2 K.I : Argıncık yerleşimi civarında iyi drenajlı orta bünyeli her türlü bitki yetiştirmeye elverişli kolay işlenen nadaslı kuru tarım arazisidir.

B 8.3 VII Se : Yerleşimin kuzey batısında Argıncık yerleşim alt kısmında görülür. Hafif meyilde çok sığ şiddetli erozyonlu tarımsal yönden ekonomik olmayan arazidir.

B8 t.2 K VII Se : Argıncık yerleşiminin kuzey kesiminde görülür. Hafif meyilde çok sığ orta erozyonlu topraklardan tarımsal yönden ekonomik olmayan arazidir.

K13.2 K II e : Yerleşimin batı kesiminde hafif meyilde, derin orta bünyeli orta erozyonlu topraklardan her çeşit bitki yetiştirmeye elverişli nadaslı kuru tarım arazisidir.

K14 t.2 K.III Se : Yerleşim batısında Yıldırım Beyazıt mahallesi civarında hafif meyilde orta derin, orta bünyeli taşlı toprak topografya ve yüzey akımına ait şiddetli tahdit faktörlerine sahip nadaslı kuru tarım arazisidir.

B 8t.3 M VII Se : Erciyes Üniversitesi'nin bulunduğu alanı kaplar. Hafif meyilde çok sığ taşlı şiddetli erozyonlu topraklar, taramsıl yönden ekonomik olmayan mera olarak kullanılan arazidir.

K14 t.2 B III Se : Kentin güney kesiminde Hisarcık yolu civarında görülür. Hafif meyilde orta derin, orta bünyeli taşlı orta erozyonlu, topraklar, yüzey akıma ait tahdit faktörlerine sahiptir. Bağ, bahçe arazisi olarak kullanılmaktadır.

U16.3 M VII Es : Eski şehirin dağı kesiminde görülmektedir. Dik meyilde çok sığ şiddetli erozyonlu, toprak sığlığı, taş, kaya gibi tahditlere sahip, mera olarak kullanılan arazidir.

K7.1 B.III s : Kentin güney batısında Hürriyet Mahallesi civarında düze yakın meyilde derin kaba bünyeli yüzey akımına ait tahdit faktörlerine sahip bağ, bahçe arazisi olarak kullanılmaktadır.

K7.t.1 K.IV S : Kentin batısında organize sanayi bölgesi altında görülür. Düz düze yakın meyilde kaba bünyeli derin, kaba bünyeli toprak derinliği taşlıklılı, yaşlık gibi tahditlere sahip nadaslı kuru tarım arazisi olarak kullanılan arazidir. (197).

3.1.7. İçme ve Kullanma Suyu

Kentin içme ve kullanma suyu yerleşime 5 km. uzaklıktaki Demiralı ve Beştepe kaynakları ile ovada bir çok yerde açılan kuyulardan sağlanmaktadır.

<u>Kaynaklar</u> -----	<u>Debi lt/sn Q</u> ---
Gemiraltı	520
Beştepe	650
2 adet derin kuyu	100

Bunlardan başka çeşitli kooperatif ve fabrikaların özel kuyulardan su çıkarılmaktadır (198).

3.1.8. Çevre Sorunları

Kentin batı kesiminde bulunan Çinkur Fabrikası yerleşme içinde kalmamasına rağmen hakim rüzgar yönünün kuzey batı yönünde olması nedeniyle fabrika ve diğer fabrikalar dumanlarını kent üzerine taşımakta, bu da yerleşim üzerinde hava kirliliği yaratmaktadır. Yerleşimin ova kesiminde drenaj yetersizliğinden, yerleşik alanlarda su ve toprak kirlenmesi de sözkonusudur.

Kentin ana ulaşım bağlantıları üstünde olması nedeniyle özellikle çevreyolu, otogar ve demiryolu çevresi trafiğin oluşturduğu gürültülü ve toz gibi etmenlerden rahatsız olmaktadır (198).

(197) *Kayseri İli Toprak Kaynağı Envanter Raporu (Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı)*

(198) *İmar Planı Araştırma Raporu, 1986, S.41.*

(199) *İmar Planı Araştırma Raporu, 1986, S.43.*

3.1.8.1. Hava Kirliliği

Bu kirlilik kaynaklarının yanısıra yapılan yapılaşma hataları (hava koridorlarının kapatılması) sanayi ve fabrikaların hakim rüzgarların estiği koridorlarda kurulması, fazla yüksek kat adetleri ile yoğunlaştırılan konutlar ayrıca topografik yapısı itibariyle çanak şeklinde olan Kayseri ovası ve çok az yeşil alanın bulunması, yerel yönetim ve devletin ilgisizliği sonucu bir türlü alınamayan tedbirler Kayseri kentini özellikle kış aylarında yaşanmaz bir belde haline getirmektedir.

1983 yılında Kayseri Belediyesi, Valilik ve Erciyes Üniversitesi'yle birlikte hava kirliliği için yapmış olduğu bir dize çalışmalar neticesinde tesbit edilen değerlerle ölçümler aşağıda çıkarılmıştır. Bu ölçümlere karşılık bir dizi önlemler önerilmiştir.

KAYSERİNİN AYLIK ORTALAMA KÜKÜRTDİOKSİT (SO₂) (Kg/m³) KONSANTRASYONLARI

OCAK			SUBAT			MART		
1	2	3	1	2	3	1	2	3
356	652	794	218	293	319	144	244	205
884	1352	1137	658	565	546	218	398	423

KAYNAK: ERCİYES ÜNİVERSİTESİ FEN VE EDEBİYAT FAKÜLTESİ
KAYSERİ ŞEHİR HAVA KİRLİLİĞİ RAPORU.

(Kaynak : Erciyes Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Kayseri şehri hava kirliliği raporundan :

Kükürt dioksit değerlerine ilaveten duman miktarlarında hayatı tehlike sınırlarını bir hayli üzerinde seyir ettiği tesbit edilmiştir.

Raporda yapılan önemli bir tesbitte şudur. Kayseri şehrinde hava kirliliğine yol açan kükürt dioksitin (SO) % 90'ını ısıtma amacı ile kullanılan yakıtlardan (konut ve işyerinde) % 10'de trafik endüstrisinden kaynaklanmaktadır. Duman kirliliği ise % 80 ısıtma amacı ile kullanılan yakıtlardan yaklaşık % 20 si de trafik endüstrisinden vb. kaynaklanmaktadır).

II. Uzun vadede alınabilecek önlemler:

1. Şehir imar planlarında yeni yerleşim yerleri ilave edilirken şehirdeki rüzgâr yönünü ve binaların yüksekliği hava kirliliğini artırmayacak şekilde dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca yeni imar planlarında, büyük site tipindeki yerleşim merkezlerinin uydüşehir şeklinde, şehir merkezinden uzak yerlere yapımının sağlanması gerekmektedir.
2. Şehrimizde kışın hava kirliliği olduğu kadar yazında toz kirliliği olmaktadır. Toz kirliliğinin azaltılması için şehir içindeki yeşil alanların artırılması ve şehir çevresinin yeşil bir kuşakla çevrilmesi gerektiği inançındayız.
3. Pahalı bir sistem olmasına rağmen konutlarda merkezi ısıtma sistemine geçilmelidir. Enazından bundan sonra yapılacak toplu konut, sosyal konut, uydu yerleşim yerlerinde merkezi ısıtmalı projeler kabul edilmeli.
4. Şehir içerisinde bilhassa sabah ve akşam saatlerindeki yoğun trafik akımını çevreye kaydıracak tedbirler alınmalı. Raylı sistem devreye girmeli.
5. Şehrimizdeki doğal gaz jeotermal enerji ve güneş enerjisinden konut ısıtılmasında faydalanmak için gerekli plânlamalar yapılarak halkı bu yönde aydınlatmak ve teşvik etmek .
6. Mevcut binalarda ve yeni yapılacaklarda ısı yalıtım kurallarına tam uyulması için gerekli kontrollerin sıkı bir şekilde yapılması; Isı yalıtımı kurallarına tam uyulması halinde % 50'lere yakın yakaktan tasarruf edilmiş oluyor ki, haliyle yakıtın az yakılmasıyla hava kirliliğide aynı oranda azalmaktadır.

NETİCE: Şehrimizde kaç aylarında tehlike sınırlarını dahi aşmış olan hava kirliliği ile ilgili kısa ve uzun vadede alınabilecek önlemler yukarıda arz edilmiştir. Bilgi ve takdirlerinize arz olunur.

Prof. M. DOĞAN
Fen Ed. Fak.

Mehmet UÇMAZ
Bel. Başkan Yrd. Bel. Meclis Üy.

Dr. Şenol KARBAL
Fen Ed. Fak.

Recep SARAYMEN
Halk Sağ. Lab.

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YILDIZ
Mak. Fak.

Dr. Nazım İZAN
Bel. Sağlık Md.

Doç. Dr. B. Sani YILBAŞ
Mak. Fak.

Ahmet ÖZTÜRK
Bel. Mak. Müh.

3.1.8.2. Toz :

Kuru ince ve pudra gibi havalanan ve olumsuz çevre koşulları yaratan etmenlerdir. Ulaşım sanayi ve çıplak doğa tarafından oluşturulur (199).

Kayseri ilinin yerleştiği alan volkanik çöküntüden meydana gelmesi nedeni ile özellikle yaz ve sonbaharda toz çevreyi kirleten etmenlerin başında gelmektedir. Ayrıca kentin doğal yeşil dokusunun olmayışı kentsel mekanlarda yeşil alanların çok yetersiz kalması tozlanmayı arttıran unsurlardır.

3.1.8.3. Bitki Örtüsü :

Rahat ve sağlıklı bir yaşama çevresi için var olan bitki örtüsünün korunması için ve bakımı gerekmektedir. Var olan bitki örtüsünün manzara doğal denge iklim hava temizlenmesi açısından çevreye sağladığı yarar inkar edilemez. Böylesine yarar sözkonusu olunca bitki örtüsünü zedelemeyen çözümlere ve planlı gelişmelere yönelmek gerekir (200).

Kayseri doğal yapısı gereği bitki örtüsü bakımından oldukça yoksun yerleşime sahiptir. Kentsel mekanda da yeterli bitki örtüsüne yer verilmemiştir. Böylece kent mekanında bitki örtüsünün sağladığı yararlarından faydalanamamaktadır.

3.1.8.4. Rüzgar :

Rüzgar yerleşimlerde zaman zaman olumlu etki bırakırken bazı zamanlarda istenmeyen etkilere neden olabilir. Gücüne ve şiddetine göre rüzgar etkisi ses, toz ve koku yayılmalarına olumsuz iklimsel etkilere neden olabilir (201).

(199) Türkiye'de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi (TUBITAK) , S.5.

(200) Türkiye'de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi (TUBITAK) , S.6.

(201) Türkiye'de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi (TUBITAK) , S.9.

Kayseri yerleşiminin düz bir ovaya kurulmuş olması kentte rüzgar etkisini önleyici yeşil dokunun bulunmayışı özellikle sonbaharda kentte tahribatlar yapmakta, yazın ise tozlanmayla kent çevresini etkilemektedir.

3.1.8.5. İklim :

Yapılanmış kentleşmiş çevre var olan doğal yapıyı değiştirdiği gibi iklim üzerinde de olumsuz etki yaratır. Kent iklimi bütün de değişikliklere uğrayarak farklı mikro iklimalar yaratır.

Toprak yüzeyinin taşlaşması gündüz ve gece ortalama sıcaklık derecelerinin farklılaşmasına neden olur. Sıcaklık farkının artması ile bitki dokusunun bozulmasına ve en önemlisi hava hareketlerinin azalmasına neden olur (202).

Kayseri kentsel çevresi günümüzde yoğun konut ve işyeri alanları ile gelişimini sürdürmekte, çok katlı apartman ve işyerleri hızla çoğalmakta, hava kirliliği ve araç-yaya trafiği gün geçtikçe ağırlığını hissettirmektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda gelecekte kentsel yoğunluğun ağır yaşama koşulları yaratmaması için, ileriye dönük planlarda daha sağlıklı ve yaşanabilir çevre oluşturulmalı.

3.1.8.6. Yerel Dokunun Tahrip Edilmesi

Kayseri'de bugüne kadar yerel doku ile ilgili koruma ve yenilemeye dönük herhangi bir plan çalışması yapılmamıştır. 1959-1969 yıllarında yapılan imar planında (Geeyak ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nca alınan sınır belirlenerek Kayseri şehir imar planı hazırlanmış, fakat sınırları tesbit edilen sit bölgesi plan bütününde düşünülmeden şehirden soyutlanmış, 1985 tarihine kadar kaderine terk edilmiştir. 1985 yılında başlayıp halen devam eden imar planı çalışmalarında sit sı-

sınırları 112 hektar alandan 12 hektara indirilmiş, bu sınır Anıtlar Yüksek Kurulu'nca 1985 tarihinde onanmıştır (203).

1985 tarihinde başlayan yeni imar planı çalışması eski dönemde yapılan çalışmalar gibi tarihi çevre kent imar alanından soyutlanarak (delik plan) üretilmiştir. Delik plan dışındaki tarihi doku da kadastral mülkiyetin zamanla yeni mülkiyete dönüşmesi zamanı belirli olmayan bir sürece girmiştir (H10, H11).

Sınırı belirlenmiş sit bölgesi (mevcut plandaki korunan alanın) çözümlenmesi için imar planında herhangi bir yapılaşma koşulu getirilmediği için çözüm tarihi belirli olmayan bir süreye bırakılmıştır.

1960 yılında alınan kararla dokunun tamamı sit alanı idi. 1960 yılında kentsel alan içerisinde sit sınırı yerleşim merkezini oluşturur. 1985 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu'nca sit sınırı 32 mahalleden oluşan şehir dokusu yaklaşık bir mahalle ölçeğine indirgenmiştir (204).

Yeni yapılan imar planında sit bölgesinden çıkarılan bu alanlar bölgenin karakteristik yapısına tamamen zıt bir oluşumu getirmekle ilerde yapılacak koruma amaçlı imar planını zora sokmaktadır.

Tarihi çevre sosyo-ekonomik demografik gelişmeler sonucu yeni yerleşim alanlarının açılması ile gün geçtikçe önemi yitirerek, mevcut yapılar eskime sürecine girmiş zamanla terk edilmektedir. Günümüzde ekonomik koşullar yetersiz pek çoğu dışardan göçeden aileler oturmaktadır. Tüm bu olumsuz gelişmeler ;

(203) Kayseri Belediyesi İmar Müdürlüğü,

(204) Kayseri Belediyesi İmar Müdürlüğü,

o Yapıların büyük bir bölümü kaderine terk edilmiş, bünyesinde fiziksel ve kimyasal bozulmalar oluşmuştur.

o Eski eser tüccarlarının yağmalamasına, dolayısı ile köhnemeye bırakılmıştır.

o Alan içerisindeki konutlar cazibesini yitirerek kullanılamaz hale gelmiş; mülk sahiplerince değerini yitirmiştir.

o Yapılaşmanın hızla devam ettiği tarihi çevre dışındaki gelişme alanları ile tarihi çevrenin bütünleştirilmemesi ve yapılan imar planlarında bu çevrenin ele alınmaması hiçbir yapılaşmanın yasal olarak getirilememesi bu alanın sorunlu olarak terk edilmesine ve mülk sahiplerince gözden çıkarılmasına neden olmuştur. Bunun sonucu bir kısım alan tamamen terk edilerek adeta yapı mezarlığına dönüşmüştür.

o Kullanılan yapıların büyük bir kısmı kullanıcıların kişisel görüş ve ihtiyaçlarına göre ilavelerle farklı yapı özellikleri ortaya çıkmıştır.

o Delik plan çözümünde tarihi çevreyi sınırlayan ring yolunun büyük olması bu dokunun çevre ile olan ilişkilerinin kesilip soyutlanmasına neden olacaktır (H10, H11).

o Bu yolların her iki tarafında yer alan mülkiyet sahiplerine rant farkının getirilmesi yerel dokudaki yapı sahibinin yapıdan beklentisinin tamamen gitmesini ve köhnemeye bırakmasına neden olacaktır.

o Dokuyu çevreleyen mevcut yollardaki trafik gürültüsü bu yöreyi oldukça rahatsız edecektir.

o Kent merkezindeki tarihi çevrede hava kirliliği yüksek boyutlardadır. Bu çevredeki yoğunluk 100/h kişi iken ye-

ni planın uygulanması halinde h/1000 kişiye çıkacaktır. Dolayısıyla hava kirliliğinin yüksek olduğu boyutlarda olduğu merkez gelecekte yaşanmaz hale getirecektir.

o Kent'de mevcut ticaret dokusu ile tarihi yerleşim iç içe olmasına rağmen ticaret alanının gelişme eğilimi düşünülmeden yoğun konut alanlarına dönüştürülmüştür.

o Yoğun konut alanları olarak ele alınan plan çözümünde konut çevresindeki yeşil doku, işlevsel olmaktan çıkmış, parçalanmış yapıya sahiptir.

o Tarihi dokuda mülkiyet dokusu oldukça parçayı yapıya sahiptir. Yaklaşık (30-120 m²) arasında değişmektedir.

Yeni imar planı ile önerilen kütle düzenleri mülkiyete saygı duymaksızın (hamur kuralı) ile çözümlenmiştir.

Planlama sürecinde halkın istek ve ihtiyaçları araştırılmamıştır. Yerel yönetim, kamu yararı alanları istimlak edilerek uygulamaya koyabilmektedir.

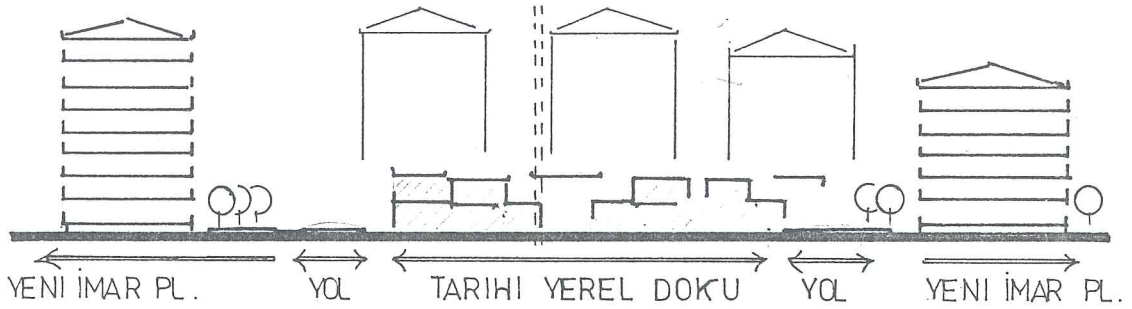
Kamu yararı dışındaki alanlarda yapılaşmanın uygulanabilmesi hukuksal açıdan mülk sahibinin insiyatifinde olup, aşırı spekülasyonlara neden olmaktadır. Böylece bazı yapıların uygulanması mümkün olmamaktadır.

Bu durum yerleşim alanında alt yapı uygulamalarının gecikmesine ve yapılamamasına neden olmuştur.

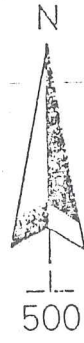
o Düzenlenmiş imar planında mevcut tescilli yapılar, çevresinde yer alacak çok katlı yapı blokları ile çevresel uyum sağlayamayacağından, bu eserler zamanla fonksiyonlarını yitirecek, yalnız başlarına kalacaklardır.

o Tarihi yerleşim ile mevcut ticaret dokusu iç içe olmasına rağmen, yeni düzenlenen imar planında, ticaretin gelişme eğilimi dikkate alınmayarak yoğun konut yapılarına yer verilmiştir.

Bu durum delik plan çerçevesindeki alan, gelecekte ticaret (Büro, vb.) fonksiyonlara yer verilmiş olsa bile bu alana ilginin artmasına olumsuz yönde etkileyecektir (205).

29M_1c

(H12) NOT: UYGULANMIS İMAR PLANI.

*Site gösterilen alanın 50 ar ve 500
kalanlığına 19.8.1975 tarihinde
onaylanan Nazım Planı ve 1975
a Kentleşme Bil. Alanı » olarak
tanımlanmıştır.*

BÖLÜM - 4 - SONUÇLAR

4.1. KARARLAR VE ÖNERİLER

Kayseri'de konut ve konut alanı tasarımında dikkat edilecek faktörler şunlardır :

- a) Yaşantı biçimi (islami gelenekler ve görenekler)
- b) Doğa ile ilişki
- c) İklim koşulları
- d) Çevre sorunları

a) Yaşantı Biçimi :

Konutun planlamaya dönük kararlarının verilmesinde en önemli etkeni oluşturur.

İslami geleneklerden doğan (nemahrem) anlayış geçmişten günümüze önemini yitirmemiştir. Bu nedenle konut planlamasında gündüz ve gece kullanımının ayırt edildiği gibi, sadece ebeveynin bağımsız kullanımına dönük (yatak odası - duş veya yatak odası, banyo) ilişkisinin kurularak, çocuk yatak odalarından ayrılması gerekir.

İslami geleneklerden kaynaklanan (Abdest almak, mutfak ile WC'nin ayrılması için lavabo ve tuvalet taşıma kibleye dönük olmaması gerekir.

Günlük mekanların erkek ve kadınların ayrı odalarda (salon ve günlük'te misafirlerini kabul etmeleri nedeni ile gerektiğinde (düğün ve toplantılar için birlikte kullanılabilme olanağı sağlanmalıdır.

Yerel dokuda olduğu gibi konutun açık mekanla ilişki kurması, ailenin konutunu müstakil ve bağımsız kullanması, insan boyutuna yakın komşuluk, ilişkilerinin daha samimi olması, geleneksel yaşamın, günümüzde de özlenen ve yaşanılması istenen özellikleridir (Anket ve Söyleşiler).

Yeni yerleşimde apartmanlaşmanın getirdiği monoton yaşama biçimi dış mekanlarla ilişkinin kurulamaması, ortak yaşama zorlukları vb. olumsuz etkenler istenmeyen yaşama şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu özellikler çok katlı olmayan açık mekanlarla ilişkisi gerek görsel, gerekse kullanım açısından kurulmuş konut tiplerinin benimsendiğini ortaya çıkarmaktadır.

b) Doğa ile ilişki :

Kentin bitki örtüsünün yetersiz oluşu, geleneksel göçer yaşama biçimi, yazın ısının ayırması artması, ailelerin doğaya duydukları özlemden dolayı başa göç etme eğilimi doğmuştur. Doğa ile ilişki görsel ve kullanım açısından iki şekilde sağlanabilir.

Açık mekanlar konutta yaşayanların kullanımına dönük tasarlanarak kullanım ilişkisi yaratılabilir (Yerel konutlarda, iç bahçe ve avlu kullanıcılarına görsel ve kullanım açısından hizmet etmektedir).

Bitki örtüsü bakımından yetersiz olan Kayseri'de konut alanları ve konut tasarımında insan doğa ilişkisini kullanım bakımından ya da en azından görsel bakımdan mutlaka kurulmalıdır.

c) İklim koşulları :

Kayseri tipik Akdeniz (yarı kurak - step) iklim özelliği taşıdığından yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve

yağışlıdır. Yılın yarısı sıcak, yarısı soğuk geçer. Bu nedenle iki hava etkisini önleyici konut tipleri tasarlanmalıdır.

Yazın ısı kazanmayı azaltıcı, kışın ise ısı kaybını önlemek ana ilke olmalıdır. Yaz ve kış ısı farkından dolayı yapıda farklı mekanlar oluşturulmalıdır.

Konut tasarımında iç ve dış mekanlar arasındaki ilişkiyi sağlayacak düzenlemeler yapılmalı, yaşamın geçtiği mekanlarda güneşin girmesi amaçlanarak (doğu, batı, güney) yönü tercih edilmelidir. Yaz aylarında güneşin olumsuz etkisine karşı özellikle batıya bakan mekanlarda güneş kontrol edilerek tümüyle içeriye girmesi önlenmeli. Doğal havalandırma düşünülmeli.

Kışın ısı kaybı, yazın aşırı radyasyon etkisine karşı mekanlarda pencere boyutları küçük veya orta büyüklükte olmalıdır.

Açık mekanlarda yazın serinlik etkisinin sağlanması amacı ile bol miktarda yeşil kullanılarak hakim rüzgar yönüne açık mekanlarda bioklimatik konfor sağlanmalıdır.

Konut alanları tasarımında kışın güneş ve radyasyondan yararlanmak için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

d) Çevre Sorunları :

o Hava Kirliliği :

Kayseri kent dokusunun düz bir ovaya kurulmuş olması ve çevresinin dağlar ile çevrili çanak şeklindeki doğal yapısı sonucu kışın hava kirliliği oldukça yüksek boyutlara çıkmaktadır.

Hakim rüzgarın kuzey batı yönünde olması ve endüstri tesislerinin (Çinkur-Taksan) yer alması kentte hava kirliliğinin artmasına neden olmaktadır.

Kentte hakim olan Erciyes'ten devamlı gelen dağ rüzgarlarıdır. Kent planlamasında özellikle çok katlı yoğun konut alanlarında, ana ulaşım arterlerinin bu rüzgar yönüne açılarak, planlanması gerekir. Böylece yeni konut yerleşimlerinin kent dışına doğru uydu konut alanları biçiminde ele alınması ilerde doğabilecek olumsuz etkenlerden fazlası ile etkilenmemesi için kent tasarımında verilmesi gereken kararlar olmalıdır.

o Toz-Rüzgar :

Kayseri kentsel yapısında yeşil dokunun oldukça yetersizliği (rüzgar-toprak yapısı, vb.) etmenler çevreyi kirletmektedir. Buna karşı ;

- Kent planlamasında yeşil doku alanlarının yeterli duruma geterilmesi,

- Volkanik toprak yapısının tozlanmayı arttırıcı unsur olmasından dolayı, yerleşim alanlarına açılan yolların (taş asfalt, kaplama) biçiminde döşenmeli kentsel park ve bahçe alanlarının yeşil dokuya kavuşturulmaları gerekir.

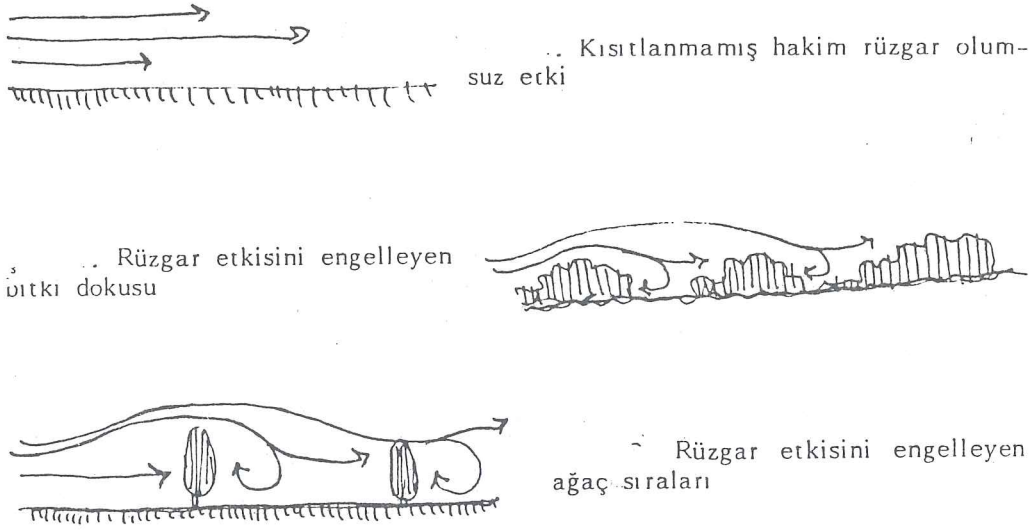
- Düz bir ovaya kurulan kentte rüzgarın olumsuz etkilerini önlemek için doğal engeller teşkil edilmeli (\$1).

o Bitki Örtüsü :

Kentsel alanda doğal yeşil dokunun hemen hemen olmayışı planlanan alanlarda yeşil dokunun yetersiz kalması kentte yaşayanların dinlenme alanlarına (bağ ve mesire yerlerine) göğüne neden olduğu bilinmektedir. Bu nedenle :

o Günümüzdeki yoğun konut alanlarının yeşil gereksinimini karşılayacak bitki dokusu oluşturulmalı.

o Kent içi trafiğinin olumsuz etkilerine karşı yeşil bantlar oluşturulmalı, özellikle yaya akslarında iklimin

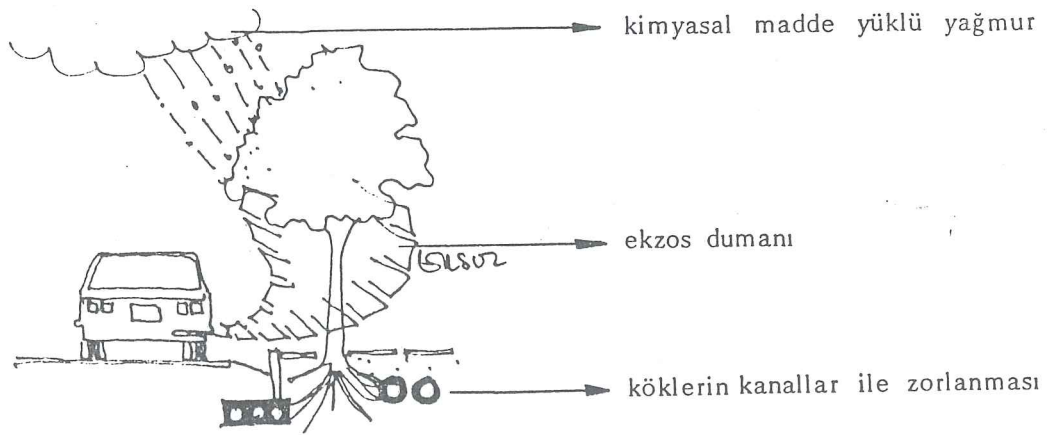

Şekil 1

olumsuz etkilerine karşı (sıcak-rüzgar) etkisini önleyici ağaç dizisilerine yer verilmeli.

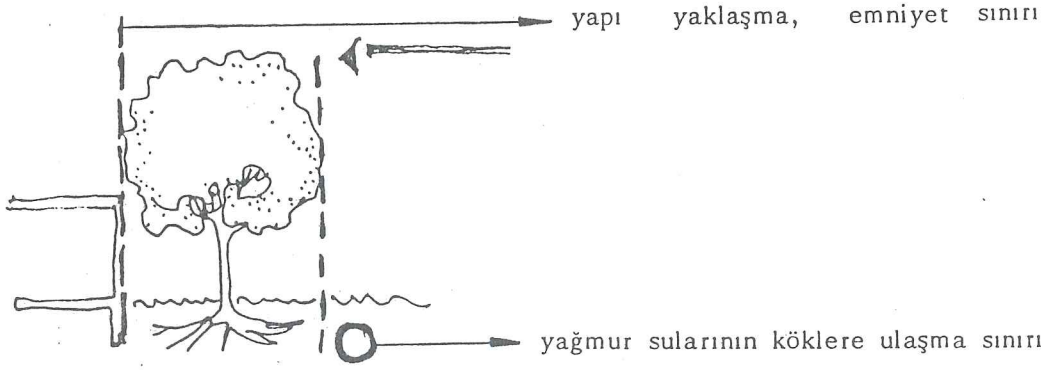
o Kentsel donanımların (kanalizasyon, PTT, Su şebekesi vb. hatlarını) trafiğin yeşil dokuyu tahribi önlenmeli (§2).

o Yapılanmada yeşilin sağlıklı gelişmesi açısından çevresinde gerekli emniyet sınırı bırakılmalı (§3).

o Kentsel yeşili zorlayıcı çevresel etmenler.

Şekil 2.

Yeşilin sağlıklı gelişmesi için bırakılması gerekli sınırlar.

Sekil . 3.

o İklim :

Hızla kentleşme sürecine giren kentin yapı yoğunluğu her geçen gün artmakta gerek konut, gerek sanayi alanlarının çoğalması nedeniyle olumsuz iklimsel koşulları önleyici kararlar alınmalıdır.

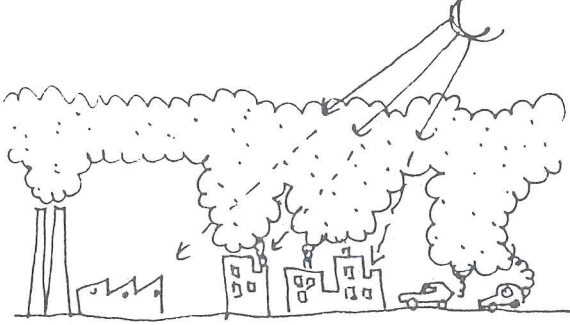
o Isı farkının belirgin olduğu kent de, kent dokusunun kışın soğuktan korunması, yazın ise serin rüzgarları kent içerisine alacak düzenlemeler yapılmalı.

o Taşlaşmış peyzaj dokusu iklim üzerindeki olumsuz etkileri gözönüne alınarak yapı grupları içerisinde yeşillen-
dirilmiş kentsel rekreasyon alanları yaratılmalı (§4)(§6).

o Kenti etkileyen yoğun hava kirliliğinin iklim üzerindeki olumsuz etkileri gözönünde tutularak kent bütününde merkezi ısıtma, ulaşım da raylı sistem ısıtmada güneş enerjisi yapılarda ısı yalıtım denetimi gibi önlemler alınmalı (§5).

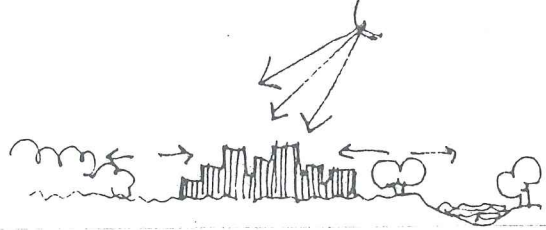
Sekil. 4.

Taşlaşmış peyzaj, kent ikliminin bozulmasına neden olur.

Sekil: 6.

Yeşillendirilmiş kentsel peyzaj ile olumlu sıcaklık farkları, iyi buharlaşma, iyi havalandırma ve biriken kirli havanın kolay hareketi sağlanır.

Sekil. 5

Kent çevresinde yangın, ulaşım, ısıtma sistemleri ve sanayi hava kirliliği nedeni olmaktadır. Hava akımlarının engellenmesi güneş ışınlarının perdelenmesi, zehirli hava tabakaları oluşmasına nedendir.

KAYNAK Ş(1.2.3.4.5.6) Türkiyede Dıs Mekan Düzenlenmesi (TUBITAK) S.(5.6.9)

YEREL DOKUNUN TAHRİBİ İLE İLGİLİ ÖNERİLER

Kayseri yerleşim dokusu üçüncü derece sit alanı özellikleri göstermektedir. Bu alandaki mevcut yapı gruplarının

- o Yapı korunması,
- o Cephe korunması,
- o Sokak korunması,
- o Yeniden yapım

ilkelerinden hareket ederek mevcut sit alanı için plan kararları üretilmeli, bu kararlar doğrultusunda yerel doku kentsel yaşam bütününe kazandırılmalıdır. Bu amaçlar doğrultusunda ;

o Mevcut dokuda yaşayan ve mülk sahiplerinin eğilimleri saptanarak planlamaya yön verecek veriler oluşturulmalı,

Kentin diğ er sosyo-ekonomik ve kültürel geliş me eğ ilimleri ile tarihi dokudaki veriler ile tarihi çevrede yapılaş ma il- kelerinden hareket ederek, koruma ve yenileme, imar planları, şehir imar planı bütününden soyutlanmadan sorunların ç özü mü sağ lanmalı (206).

o Kent imar planı bütünü çerçevesinde tarihi çevre için koruma amaçlı planlar oluşturulmalı,

o Tarihi çevre içerisindeki tarihi eserler belirlenme- li ve tescilleri yapılmalı,

o Sınırları tesbit edilen tarihi çevre prestij alanı i- lan edilerek kent bütününde sosyal statüsü önemli olan yerel kurumların meskenlerini (Vali konağı, Belediye Başkanı Evi, vb.) yapılara yer verilerek çevre düzenlenmeli,

o Tarihi dokuda turistik amaçlı satış birimleri konak- lama üniteleri yöresel ürünleri pazarlayıcı (pastırma-sucuk, halı, vb.) faaliyetlere yer verilebilir.

o Dokunun karakteristik yapısı belirlenerek tipoloji oluşturulmalı, yeniden yapılacak konutlarda bu tipoloji a- ranmalı, bunun için yerel yönetim kamu ve üniversitelerde oluşan bir komisyon belirlenerek yapılacak üniteler bu ko- misyonun onayından geçirilmeli,

o Mevcut yapılarda yapı bünyesine göre çağdaş teknoloji uygulanmalı, fonksiyon değiştirilerek özel ya da kamu kurumu kullanımına açılmalı (Büro, sağlık ocağı, yöresel kurslar, vb.) fonksiyonlar gibi.

(206) Yıldız Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
Kayseri Sit Alanı Koruma ve Yenileme Tez Çalışması,
(Mimar N.Livtopuz ile Tartışma).

KAYNAKLAR

- (1) Kayseri İl Yıllığı, 1973 (İl Özel İdare Basımevi).
- (2) Meydan Larousse, Cilt 7.
- (3) Ömer Çelebi, Kayseri İli Yakın Çevre İncelemesi, 10.Baskı
Murat Matbaacılık, İstanbul.
- (4) M.İ. Subaşı, Düünden Bugüne Kayseri, I.Baskı, Doğan Ofset
İstanbul, 1986.
- (5) Yurt Ansiklopedisi.
- (6) M.Topaloğlu, B.Berksan, M.A Topaloğlu, Kayseri İmar Planı
Araştırması, Cilt I. Temmuz, 1986.
- (7) M.Topaloğlu, B.Berksan, M.A.Topaloğlu, Kayseri İmar Planı
Açıklama Raporu, Temmuz 1986.
- (8) Kayseri Turizm Bölge Müdürlüğü.
- (9) 1985 Nüfus Sayımı (D.I.E.) Nüfus Müdürlüğü.
- (10) Reşat İzbirak, Türkiye 2.
- (11) T.E.K. Bölge Müdürlüğü.
- (12) Kayseri Ticaret Odası.
- (13) Kayseri Milli Eğitim Müdürlüğü.
- (14) Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü.
- (15) Ç.Necibe, (Doçentlik Tezi) Kayseri Evleri, İ.T.Ü.Mimar-
lık Fakültesi, 1951.
- (16) Mehmet Palamutoğlu, Kayseri Tarihi (Miriat-i Kayseriyye),
Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Be-
lediyesi Birliği Yayınları, Kayseri, 1987.
- (17) Hacı Akbulut, Emine Katırcıoğlu, Seyfi Topuzoğlu,
Kayseri Evleri Hakkında Söyleşi.
- (18) Kayseri Belediyesi İmar Müdürlüğü.
- (19) Kayseri Meteoroloji Bölge Müdürlüğü.

- (20) Kayseri İli Toprak Kaynağı Envanter Raporu (Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı).
- (21) Kayseri İli Jeolojik Etüd Raporu, 28.6.1986, İller Bankası, Kayseri.
- (22) Ayan Mesut, Konut Alanları Tasarım İlkeleri, Kent.Koop. Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği, Özgün Matbaacılık, Ankara.
- (23) Erciyes Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, Hava Kirliliği Raporu.
- (24) Akı, Altan, Konaklama Tesisleri Gelişiminin Niteliksel Açısından Büyük Kent Modeli İçinde İncelenmesi Docentlik Tezi, Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 1979.
- (25) J.Peysan, Kayhan Beken, Güzin Konuk, Türkiye'de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi, TUBITAK Fotoğraf Klişe Laboratuvarları ve Ofset Tesisleri, 1987.

ÖZGEÇMİŞ

20.7.1963 yılında Kayseri'de doğdu.

o İlkokulu Ahmet Baldöktü İlkokulu'nda (Kayseri, 1975),

o Ortaokul-Liseyi Fevzi Çakmak Lisesi'nde (Kayseri, 1980)
de bitirdi.

Aynı yıl Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne girdi. Yıldız Üniversitesi 1984-1985 yılında bitirerek Yüksek Lisans Eğitimine başladı.

İki yıldır Serbest Mimar olarak Kayseri'de çalışmalarına devam ediyor.

Yabancı dil İngilizce'dir.

Ocak, 1988